

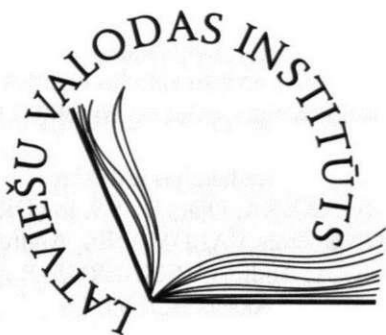
LINGUISTICA

10

LETTICA

2002

LINGUISTICA LETTICA

LATVIEŠU VALODAS INSTITŪTA ŽURNĀLS

2002

RĪGA

10

Dibinātājs
LU Latviešu valodas institūts
Reģistrācijas apliecība Nr. 000311118

Redakcijas kolēģija
Aina BLINKENA, Ojārs BUŠS, Ina DRUVIETE,
Ilga JANSONE, Jānis VALDMANIS, Andrejs BANKAVS,
Agris TIMUŠKA, Andrejs VEISBERGS, Baiba KANGERE,
Aksels HOLVUTS

Numura redaktori
Ojārs BUŠS, Ilga JANSONE

Redakcijas adrese
Akadēmijas lauk. 1, 902. ist., Rīgā, LV-1050
Tālr. 7227696, fakss 7227696, el. pasts latv@lza.lv

Mākslinieks Juris Riņķis

ISSN 1407 – 1932

© LU Latviešu valodas institūts, 2002

SATURA RĀDĪTĀJS

Brigita BUŠMANE Atvasinājumi ar piedēkli <i>-nīc-</i> (pēc LVDA materiāliem)	5
Anta TRUMPA Daži fizisko nepilnību apzīmējumi latviešu un lietuviešu valodā un to semantiskās atšķirības.	17
Anitra TĪSIŅA Krāsas Dainas Avotiņas dzejā.	33
Kersti BOIKO <i>Čakāt, čollāties, čompāties, čorka</i> – Baltijas somu aizguvumi latviešu valodā?	40
Maija BALTIŅA Vārda nozīmes stilistiskie aspekti 17. gs. rakstu valodā.	55
Ona Laima GUDZINEVIČIŪTĒ <i>Substantiva communia</i> lietuvīu ir latvīu kalbose.	62
Jurgita MACIENĒ Iš lietuvīu ir latvīu kalbų deminutyvų tyrimo istorijos	73
Jolanta VASKELIENĒ Darybinių sinonimų stilistika.	92
Jānis SĪLIS Tulkojamības problēma "netulkojamos" tekstos un dažās latviešu folkloras reālijās.	102
Ojārs BUŠS Par īpašvārdu skaidrojošās vārdnīcas iespējamību.	117
David G. GUILD The Latvian Suffix <i>-i</i> : Adverb or Predicate.	124
Andra KALNAČA Lietvārda locījumu formu konkurence latviešu valodā	135
Ilze LOKMANE Datīvs latviešu valodas sintaktiskajā sistēmā	151
Aksels HOLVUTS Denotatīvs un interpretatīvs lietojums: par dažu latviešu valodas verba modālo formu nozīmi	162
SVEICAM	
Veltas Rūķes-Draviņas ieguldījums latviešu dialektoloģijas attīstībā (<i>B. Bušmane</i>)	174
Daži vēlējumi enerģiskam cilvēkam (<i>O. Bušs</i>)	178
IN MEMORIAM	
Antons Bredids 1930.25.I–2002.24.II. (<i>A. Stafecka</i>)	180

HRONIKA

Starptautiskā konference "Etimoloģija un onomastika" Viļņā (<i>L. Balode</i>)	
Semantikai veltīta Jāņa Endzelīna dzimšanas dienas atceres konference (<i>I. Jansone</i>)	183
Sanktpēterburgā par baltu valodu leksikoloģiju un leksikogrāfiju (<i>I. Jansone</i>).	185
Vārdnīcas svētki Viļņā (<i>L. Balode</i>)	187
Ceturtais eirolingvistikas simpozījs (<i>L. Balode, O. Bušs</i>)	189
	194

GRĀMATU APSKATS

M. Putniņa, A. Timuška. Sinoles izloknes salīdzinājumu vārdnīca. (LU Latviešu valodas institūts. Rīga, 2001, 294 lpp.) (<i>M. Beitiņa</i>)	201
Latviešu-krievu vārdnīca. Ap 35000 vārdu. / Sastādījusi B. Ceplīte. Rīga: Avots, 2002. – 776 lpp. (<i>A. Andronovs</i>)	205
VALODNIECĪBAS BIBLIOGRĀFIJA 2001 (<i>I. Migla</i>)	212
LINGUISTICA LETTICA 10 numuros publicētie raksti	278
ZIŅAS PAR AUTORIEM	295

Brigita BUŠMANE**Atvasinājumi ar piedēkli -nīc-
(pēc LVDA¹ materiāliem)²**

Latviešu valodas dialektu atlanta leksikas daļa, kas ir pirmais plašākais darbs latviešu izlokšņu leksikas izpētē ģeolingvistiskā skatījumā, reizē atspoguļo izlokšņu vārdu krājuma bagātību, daudzveidību arī citos aspektos.³ Veidojot atlanta kartes, tika atklāti daudzi jautājumi ne tikai par vārdu lietojumu un izplatību konkrētajā izlokšnē vai izlokšņu grupā, bet arī par to semantiku, formu, ko darba gaitā karšu autori centās noskaidrot. Tā kā karšu komentāros katrs nosaukums un tā variants ir izdalīts atsevišķā šķirklī, LVDA ir sniegta relatīvi pilna aina par katru leksikas tematisko grupu, tas ir, par dažādu reāliju, parādību un jēdzienu nosaukumu un to variantu izplatību izlokšnēs. Tādējādi LVDA kartes atklāj dažāda senuma un dažādas cilmes valodas parādības arī fonētiskā, gramatiskā un semantiskā skatījumā. Vārddarināšanas aspektā atlanta dotumi sniedz ziņas par atsevišķu piedēkļu resp. izskaņu produktivitāti, par dialektālām atšķirībām lietojumā, iezīmējot to areālus. LVDA ir ietverta samērā plaša informācija par piedēkļa -nīc- lietojumu izlokšnēs.

Latviešu literārajā valodā sastopami ar piedēkli -nīc- atvasināti vārdi no lietvārdu, retāk adjektīvu celmiem. Tie ir, pirmkārt, vietu nosaukumi (piemēram, *darbnīca*, *siltumnīca*, *viesnīca*, *slimnīca*), otrkārt, dažu rīku un praktisku priekšmetu nosaukumi (piemēram, *lemesnīca* 'spīļarkla centrālā daļa', *pavārnīca*, *sālnīca*, arī *burtnīca*, *vārdnīca*). Treškārt, izskaņa -nīca ir semantiski sinonīma izskaņai

¹ Latviešu valodas dialektu atlants. Leksika R., 1999.

² Par šo tematu 2001. gada 25. janvārī nolasīts referāts Daugavpilī – DPU Humanitārās fakultātes zinātniskajos lasījumos.

³ Sk., piem., *Bušmane B.* Latviešu valodas dialektu atlanta leksikas daļa – avots vārdu izpētei dažādos aspektos. Vārds un tā pētīšanas aspekti. Zinātniskās konferences tēžu krājums. Liepāja, 1996, 43.–45. lpp.; *Bušmane B.* Valodnieciskā un kultūrvēsturiskā informācija Latviešu valodas dialektu atlanta leksikas daļā. Valoda – 1997. Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes VII zinātniskie lasījumi. Fonētika un gramatika. Leksika. Daugavpils, 1999, 92.–97. lpp.

-ene, piemēram, vīriešu galvas segu nosaukumos – atvasinājumos *jērenīca* (blakus *jērene*), *zaķenīca* (blakus *zaķene*), *salmenīca* (blakus *salmene*). Ceturtkārt, ar piedēkli *-nīc-* ir atvasināts vārds *mēnesnīca* 'mēness gaisma', 'mēness' (Mllvg 142).

"Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā" ir norādīts, ka lietvārdi ar izskaņu *-nīca* bieži sastopami Latvijas austrumu izloksnēs, un minēti piemēri *zemnīca* 'zeme' (Aknīstē, Barkavā, Lubānā, Varakļānos u. c.), *ābelnīca* 'ābele' (Baltinavā u. c.), *kumelnīca* 'ķēve' (Aknīstē u. c.) (Mllvg 141, 142).

Atšķirībā no literārās valodas izloksnēs ar piedēkli *-nīc-* ir atvasināti arī personu, iedzīvotāju nosaukumi, darītājpārda. Piemēram, Vidzemes vidienē ar šo piedēkli atvasina sieviešu nosaukumus pēc to dzīves vai dzimtās vietas, pēc sociālā stāvokļa, kā arī sievu un saimnieču nosaukumus, piemēram, *kurzemnīca*, *saimnīca* Smiltēnē, *Mucenīca*, *Kurzemnīca* Raunā u. tml. (L. dial. 106). Sieviešu nosaukumi ar *-(i)nīca* līdzās vīriešu nosaukumiem ar *-(i)nieks* tiek lietoti arī daļā augšzemnieku izloksņū, piemēram, *sāimin'eīca*² blakus *sāimin'īks*² Višķos (L. dial. 320). Dažās augšzemnieku izloksnēs atvasinājumiem ar *-nīc-*, tāpat ar *-niek-* sastopama pamazinājuma nozīme, piemēram, *Mildenica*² Ērgļos (sk. arī Dim. 311, 312), un lejzemnieku izloksnēm neparasti ir atvasinājumi, piemēram, *ūž'in'eīca* 'ogotāja' līdzās *ūž'in'īks*², *s'ien'in'eīca* 'sēņotāja' līdzās *s'ien'in'īks*² Kalupē (L. dial. 320).

Turklāt ar izskaņām *-nīca*, *-nīce* augšzemnieku izloksņū lielā daļā atvasināti arī augļu koku un ogu nosaukumi. LVDA materiāli par tiem sniedz visai plašu informāciju, jo augļu koku nosaukumiem ir veļtītas trīs kartes (ābeles, bumbieres un ķirša nosaukumi), savukārt ogu nosaukumi atspoguļoti piecās kartēs (aveņu, zemeņu, melleņu, zīleņu un ērkšķogu nosaukumi). Septiņās no šīm leksikas grupām atvasinājumi ar *-nīc-* ir sastopami.

Rakstā ir apkopoti galvenokārt LVDA dotumi par atvasināto augļu koku un ogu nosaukumu izplatību, atsevišķi izdalot atvasinājumu ar izskaņu *-nīca* un *-nīce* areālus, izsekots izloksnēs sastopamajiem fonētiskajiem variantiem.

Austrumlatvijas izloksnēs ir izplatīti ar piedēkli *-nīc-* atvasinātie ābeles nosaukumi (sk. 1. att.; LVDA 1). Šajā leksikas grupā vērojams arī lielākais variatīvums, proti, sastopami varianti ar

dažādiem patskaņiem vārda celmā līdzskaņa / priekšā, kā arī gan *ā-*, gan *ē-*celma formas. Izplatītākā ir *ā-*celma forma *ābelnīca*, kas reģistrēta Latgalē, Augšzemē un vietām Dienvidaustrumvidzemē. Variants *ābēlnīca* fiksēts galvenokārt Dienvidaustrumvidzemē, bet sporādiski Augšzemē un Dienvidlatgalē. Latgalē un Augšzemē ir plaši sastopams arī variants *ābulnīca*. Retāk Augšzemē un Vidzemes dienvidaustrumos reģistrēta *ē-*celma forma *ābelnīce*, ap Krustpili arī *ābēlnīce* un vietām Augšzemē *ābulnīce*. Pagaidām tikai dažās izloksnēs konstatēti varianti *ābeļnīca* (Jumurdā), *ābilnīca* (Istrā, Pildā, Rēznā, Zvirgzdenē), kā arī varianti ar divskani *uo* / priekšā – *ābuolnīca* (Liezērē, Lubānā, Saikavā) un *ābuolnīce* (Lubānā un Saikavā).

Šaurākā areālā – galvenokārt Dienvidaustrumvidzemē un Augšzemē – sastopami ar piedēkli *-nīc-* atvasināti bumbieres nosaukumi (sk. 1. att.; LVDA 2). Gandrīz visā šajā apvidū izplatīts nosaukums *bumbērnīca*, ievērojami retāk reģistrēts variants *bumbērnīca*, kā arī *bumbiērnīca*. *ē-*celma forma *bumbērnīce* fiksēta Krustpilī, Ļaudonā, Mētrienā, Sēlpilī un Sunākstē. Tikai atsevišķās Rietumlatgales izloksnēs konstatēti ar piedēkli *-nīc-* atvasināti bumbieres nosaukumi, piemēram, Barkavā *bumbērnīca* un *bumbiērnīca*, Atašienē *bumbiērnīca*, Līvānos *bumbērnīca*. Latgales lielākajā daļā ir izplatīti slāvismi *gruša* un *gruška*, kas dažviet sastopami arī Augšzemē. Savukārt atvasinājums *grušķinīca* pagaidām zināms tikai no Beberenes.

Ar piedēkli *-inīc-* darinātais ķirša nosaukums *ķirsinīca* reģistrēts Biržos – tas minēts 20. gs. sākuma rakstu avotā (FBR XII 74), bet gadsimta otrajā pusē izloksnes pierakstos nav konstatēts.

Visai tuvs aplūkoto ābeles nosaukumu areālam ir ar piedēkli *-nīc-* atvasināto zemeņu un melleņu nosaukumu areāls (sk. 2. att.; LVDA 23, 24). No tiem izplatītākās ir *ā-*celma formas *zērnīcas* un *mēlnīcas*, kas reģistrētas kā Latgalē, tā Augšzemē un nelielā apvidū Dienvidaustrumvidzemē. Dienvidaustrumvidzemē un vietām Augšzemē nereti līdzās *ā-*celma formām sastopamas arī *ē-*celma formas *zērnīces* un *mēlnīces*. Sporādiski tiek lietoti no šiem atvasinājumiem darināti salikti nosaukumi, piemēram, *zērnīcas uogas* Aglonā, Aulejā, Varakļānos, *zērnīču uogas* Mētrienā, *mēlnīcas uogas* Aglonā. Jāpiezīmē, ka no atvasinājuma *mēlnīcas*

resp. *melnīces* ir darināti arī zīleņu nosaukumi, piemēram, *lielās melnīcas* Aglonā, Elkšņos, Kaunatā, Līvānos, Zalvē, *lielās melnīces* Ābeļos, Biržos, Krustpilī, Sunākstē, Zasā (sk. LVDA 25).

Atvasinājums *zilenīcas* 'zīlenes' reģistrēts Pļaviņās (LVDA 25). LVDA 26 vēl minēts atvasinātais ērkšķoņu nosaukums *ēršķērznīcas* no Atašienes. Ar augu valsti ir saistīti arī koka galotnes apzīmējumi *virsaunīce* Mētrienā un *galvenīce* Lubānā LVDA 12.

Tādējādi LVDA dotumi iezīmē visai pilnīgu ar piedēkli *-nīc-* atvasināto augļu koku un oņu nosaukumu areālu. Salīdzinājumam var piebilst, ka J. Endzelīna "Latviešu valodas gramatikā" (Lgr. 364) nodaļā par piedēkļiem ir minēti tikai divi atvasinājumi – *ābelnīce* un *zumnīces* (bez norādes uz izplatību), par to lietojumu apmēram desmit izloksnēs ir ziņas Filologu biedrības rakstos, nosaukumi *zemņeica*, *meļņeica*, *uōbuļņeica* ir ietverti Višķu izloksnes aprakstā VIA 381, bet M. Rudzīte ir norādījusi uz izskaņu *-nīca*, *-nīce* izplatību augšzemnieku izloksņu vienā daļā, minot divu izloksņu – Kalupes un Sunākstes – piemērus (L. dial. 321).

Jāpiebilst, ka piedēklis *-nīc-* (*-enīc-*, *-īnīc-*) augšzemnieku izloksnēs ir produktīvs arī augu nosaukumu darināšanā, piemēram, *putrāmnīcas*² 'pelašķi' Asūnē LVDA 16, *kliņģērnīce*² (*kliņģērnēice*) 'kliņģerīte' Sunākstē FBR XVI 46, *kāmpārņīca*² (*kāmpār'n'eīca*) 'kāds augs' un *krāmpinīca*² (*krām'p'in'eīca*) 'tūruma naudulis (Thlaspi arvense)' Aknīstē (Akn. izl. 175), *naktinīca* 'die Kornblume [rudzupuķe]' Vārkavā ME II 690 un Varakļānos EH II 4, 'polygala vulgāris' Bebreņē un 'eine gewisse Pflanze mit blauen Blüten' Zvirgzdenē EH II 4, *plāušķenīce*² 'Euphorbia helioscopia [sauļes dievkrēsliņš]' Saikavā EH II 286, *tūternīca* 'maura retējs' LTT I 250, *vārpenīca* 'vārpata' Ērgļos ME IV 507, *miķļnīca*² 'miķelīte' (Aster tripolium) (arī 'Miķeļa diena – 29. septembris') Kalupē KIV I 619.

Vairāki ar piedēkli *-nīc-* (*-enīc-*, *-īnīc-*) atvasināti augu nosaukumi ir ietverti I. Ēdelmanes un Ā. Ozolas sagatavotajā augu nosaukumu vārdnīcas manuskriptā: *bojārnīcas* 'ārstniecības ziepjusaknes' Mežvidos, *cālenīca* 'gaiļbiksītis' Aulejā, *ceļinīca* Dvietē un *dzīslenīca* Mērdzenē 'ceļteka', *čigānīca* 'meža sārmene' Aknīstē, *naktinīca* 'melnā naktene' Kalupē; *naksnenīca* Nautrēnos, *naktenīca* Bērzgalē un *naktinīca* Rēznā 'rūgtā ziepenīte'; *naksnenīca*

Silajāņos, *naktenīca* Aglonā, Makašēnos, Višķos un *naktinīca* Aizkalnē, Barkavā, Galēnos, Maltā, Preiļos, Rudzētos, Silajāņos 'zilā rudzupuķe'; *peškenīca* 'stāvais retējs' Šķilbēnos un 'parastais plikstiņš' Rēznā un Šķilbēnos; *baltā plaktenīca* 'tūruma naudulis' Naurēnos, *plaukšeniņas* 'tūruma zilauši' Ozolainē, *rasinīca* 'parastais rasaskrēslis' Mērdzenē, Ozolainē, *šnapstenīcas* 'divšķautņu asinszāle' Vīpē, *zilinīca* 'zilā rudzupuķe' Istrā un citi.

LVDA karšu kartotēkas un rakstu avoti (galvenokārt FBR⁴) sniedz liecības arī par izlokšņu fonētiskajām parādībām, proti, par piedēkļa reālo formu, kuru sastop konkrētajā izloksnē (karšu komentāros tās gan atspoguļotas tikai daļēji – parasti ilustratīvajā materiālā). Fonētiskā skatījumā var izdalīt vairākas augšzemnieku izlokšņu grupas (sk. 3. att.).

1. Latgales ziemeļos, vietām Dienvidaustrumvidzemē un Augšzemē piedēklī saglabājas patskanis *ī*, piemēram, *uobeļnīca*, *zemnīca* Baltinavā FBR XI 132, *ābuoļnīca* Liezērē FBR XIV 187, *oābulnīca*, *mēlnīca*, *zēmnīcas* Neretā FBR XIX 103. Taču dažkārt daļā šo izlokšņu paralēli tiek lietotas arī citas piedēkļa formas, un formas ar *-nīc-*, iespējams, skaidrojamas ar literārās valodas ietekmi.

2. Lielā daļā augšzemnieku izlokšņu aplūkojamajā piedēklī ir vērojama diftongizācija.

Plašāko areālu, aptverot lielāko daļu Latgales izlokšņu un vairākas Augšzemes izloksnes, veido atvasinājumi ar *-neica*, jo tajās izloksnēs, kurās *ī* ir ticis diftongizēts par *ei*, diftongizācija nereti vērojama arī piedēkļu zīlbēs. Par to liecina arī, piemēram, 20. gs. pirmajā pusē FBR ietvertais materiāls, piemēram, *uobeļn'eica* Kārsavā FBR XII 49, *zēmeīca*, *mēlneīca* Aknīstē FBR XV 176, *oābulneīca*, *zēmeīca*, *mēlneīca*, *ķīrsineīca*, *būmbērneīca* Biržos FBR XII 74, *oabeļneīca*, *zemneīca*, *meļneīca* Susejā un *oābulneīca* Asarē FBR VII 140.

Retumis sēliskajās izloksnēs vērojami šīs diftongizācijas citi varianti, piemēram, *buṁbērn'eica* Lubānā, *o'eb'ēln'eica* Medņos, sal. *obūl'n'eica* Rubeņos, *m'ēl'n'eica*, *z'ēmn'eica* Dignājā DI 52.

⁴ Rakstā saglabāta FBR dotā transkripcija, arī intonāciju apzīmējumi.

3. Vairākās Dienvidaustrumvidzemes izloksnēs, retāk Augšzemē un Rietumlatgalē piedēklī *-nīc-* vērojama *ī* diftongizācija par *-ī-*, piemēram, *ābēlnīca* Meirānos, *būm' b'ērnīc^a* Kalsnavā, Vietalvā, *būmbērnīc^a* Odzienā, *būmbērn^oīc^a* Vietalvā.

4. Dažviet piedēklī sastopams divskanis *ie*, piemēram, *uóbūlnīeca* Dvietē, *m'ēln'iecy*s Līksnā. Uz izskaņas *-(i)nīeca* lietojumu dažu kalupiešu valodā savā filoloģijas zinātņu kandidāta disertācijā ir norādījusi A. Reķēna⁵, bet "Kalupes izloksnes vārdnīcā" šī forma nav pamanīta. Atsevišķās izloksnēs fiksēti citi šīs diftongizācijas varianti, piemēram, *būmbērnīēca* Slatē, *ō^abuļnⁱēca*, *būmbērnⁱēca* Bebreņē.

5. Dienvidaustrumvidzemē un Ziemeļrietumaugšzemē sastopamas formas ar īso patskani *i* piedēklī, piemēram, Cesvainē, Lazdonā, Praulienā, Sarkanos. Vietumis tās ir līdzās formām ar *-nīc-* vai *-neic-*, piemēram, *oābēlnīces*, *būmbērnīces*, datīvs *mēlnīcem* (blakus *grūtnēice*, lokatīvs *slimnēicē*) Sēlpilī FBR XX 66, *ōbēlnīce* // *ōbēlnēice*, *būmbērnēice*, *zēmnēice*, *mēlnēice* Sunākstē FBR XVI 43, 46, bet parasti blakus piedēklim *-nīc-* lieto variantu ar pusgaru patskani *-nī:c-*, piemēram, Ļaudonā, Mētrienā.

6. Dažās Augšzemes izloksnēs piedēkļos garās *ī* skaņas vietā ir *ē*, turpretī saknes zilbēs *ī* vietā ir *ei*: *zēmnēca*, *mel'nēca* Bebreņē (Kaldabruņā) FBR XVII 58, *ōbulnēca*, *zēmnēca*, *mel'nēca* Zasā FBR XIII 88, *uóbūlnēca* Pilskalnē.

Kā redzams, formanta fonētiskais variatīvums vērojams galvenokārt sēliskajās izloksnēs.

Arī celmu dažādība sastopama pārsvarā sēliskajās izloksnēs. Daļā sēlisko izloksņu kā Dienvidaustrumvidzemē, tā Augšzemē ir reģistrēti atvasinājumi ar izskaņu *-nīce* (sk. 3. att.; *ē*-celma forma dažviet, piemēram, Krustpilī, minēta ar norādi, ka ir vecāka forma). Bet visās šajās izloksnēs ir sastopami arī ar izskaņu *-nīca* atvasināti augļu koku un ogu nosaukumi.

⁵ Reķēna A. Kalupes izloksne (Fonētika. Morfoloģija. Leksika). Liepājā, 1962. 99. lpp.

Izskaņa *-nīca* latviešu valodā ir aizgūta: "Izskaņa *-nīca* ir ienākusi latviešu valodā ar leksiskiem aizguvumiem no krievu valodas. Tā, piem., piedēkli *-nīc-* atrodam senā aizguvumā *baznīca* (kr. *божница*) u. c. Pēc tam šis piedēklis abstrahējies no attiecīgā vārda un uzņēmis patstāvīgas jaunu vārdu atvasināšanas funkcijas latviešu valodā." (Mllvg 141). (Par izskaņas resp. piedēkļa cilmi un lietojumu sk. arī Lgr. 363, 364.)

Strukturāli un semantiski līdzīgi darināti ogu nosaukumi sastopami kaimiņu slāvu valodās. Par tiem vārddarināšanas un ģeolingvistiskā aspektā, pamatojoties uz slāvu lingvistiskā atlanta ("Общеславянский лингвистический атлас") materiāliem un publicējumiem, ir izstrādāti vairāki pētījumi, piemēram, T. Vendinas raksti, kuros aplūkoti atvasinājumi ar *-ica*, to paralēles ar izskaņām *-ika* un *-iga*. Kā norāda autore, semantiski šīs vārddarināšanas paralēles saistās ar botāniskas terminoloģiju, proti, ogu, augu un sēņu nosaukumiem. Pēc T. Vendinas pētījumiem, krievu izlokšņu daļā Eiropas ziemeļos ir sastopams meža zemeņu nosaukums *земляница* un (semantiskā, kā arī vārddarināšanas skatījumā latviešu izlokšņu nosaukumam *melnīcas* tuvais) melleņu nosaukums *черница* – gan kā vienīgais ogu apzīmējums, gan līdzās atvasinājumiem ar *-ika* un/vai *-iga*. Turklāt Pleskavas izloksnēs – tātad tuvākajos kaimiņos – ir reģistrēti visi šie vārddarināšanas varianti (*земляница, земляника, землянига; черница, черника, чернига*).⁶

Nosaukums *земляницы* retumis sastopams arī baltkrievu valodā – Baltkrievijas rietumos Grodņas apkārtnē, bet variants *зімляницы* – austrumos no Vitebskas un Mogiļevas. Izplatītāks baltkrievu valodas izloksnēs ir arī ar piedēkli *-ic-* darinātais meža zemeņu nosaukums *суніцы*, kas ir arī literārais apzīmējums.⁷ Baltkrievu

⁶ *Вендина Т. И.* Еще раз к явлению конкуренции суффиксов *-ik(a) / -ic(a)* (лингвогеографическая локализация). – *Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования 1974.* Москва, 1976. Стр. 101, 104.

⁷ *Лексічны атлас беларускіх народных гаворак. Том 1.* Мінск, 1993. – Стр. 96, карта № 225.

valodā sastopams arī atvasinātais melleņu nosaukums *чарніцы*, izloksnēs *чэрніцы*, *чорніцы*⁸ u. c.

Var piezīmēt, ka krievu valodā augu nosaukumi – atvasinājumi ar *-иц-*, liekas, ir bijuši jau izplatīti 11.–14. gs., par ko vedina domāt norāde uz vārddarināšanas variantu *маслиница*, kas blakus vārdam *маслина* 'olīva' rodams šā laika kanoniskajos tekstos.⁹

Secinājumi. LVDA leksikas daļā septiņās kartēs ietvertais materiāls sniedz plašu informāciju par piedēkļa *-nīc-* izplatību augļu koku un ogu nosaukumos, iezīmējot visai kompaktu areālu augšzemnieku izloksnēs Latgalē, Augšzemē un Dienvidaustrumvidzemē. Kopā ar karšu kartotēku dotumiem tas atspoguļo arī fonētiskas parādības, proti, atklāj piedēkļa formas, kuras sastopamas konkrētajā izloksnē; šajā aspektā iespējams izdalīt sešas atvasinājumu grupas. Izlokšņu dotumi liecina, ka visā areālā izplatītas *ā*-celma formas, bet *ē*-celmi ar izskaņu *-nīce* reģistrēti galvenokārt sēliskajās izloksnēs, parasti līdzās *ā*-celma formām.

Avotu saīsinājumi

- Akn. izl. – *Ancītis K.* Aknīstes izloksne. Izloksnes statika un dinamika. Ievads, fonētika, morfoloģija. R., 1977.
- DI** – *Indāne I.* Dignājas izloksne. R., 1986.
- Dim.** – *Rūķe-Draviņa V.* Diminutive im Lettischen. Lund, 1959.
- EH** – *Endzelins J., Hauzenberga E.* Papildinājumi un labojumi K. Mīlenbaha Latviešu valodas vārdnīcai. 1.–2. sēj. R., 1934–1946.
- FBR** – Filologu biedrības raksti. R., 1921–1940. 1.–20. sēj.
- KIV** – *Reķēna A.* Kalupes izloksnes vārdnīca. 1.–2. sēj. R., 1998.
- L. dial.** – *Rudzīte M.* Latviešu dialektoloģija. R., 1964.
- Lgr.** – *Endzelins J.* Latviešu valodas gramatika. R., 1951.
- LTT** – Latviešu tautas ticējumi. Sakrājis un sakārtojis P. Šmits. 1.–4. sēj. R., 1940–1941.
- ME** – *Mīlenbahs K.* Latviešu valodas vārdnīca. Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. 1.–4. sēj. R., 1923–1932.

⁸ Тураўскі слоўнік. Том 5. Мінск, 1987. – Стр. 312.

⁹ *Азарх Ю. С.* К истории сингулятивов в русском языке. Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования 1973. Москва, 1975. Стр. 71.

-
- Milvg – Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. 1. daļa. R., 1959.
- VIA – *Rūķe V. Višķu izloksnes apraksts.* – Ceļi, IX. R., 1939.

**Ableitungen mit dem Suffix *-nīc-*
(anhand von Materialien des LVDA)**

Zusammenfassung

Im Beitrag wurden vorwiegend Materialien aus dem 1. Band (*Lexik*) des *Dialektatlases des Lettischen* betrefflich Ableitungen mit dem Suffix *-nīc-* bei Benennungen für Obstbäume und Beeren zusammengefasst. Das in sieben Karten enthaltene Material (Benennungen für Apfelbaum, Birnbaum, Kirschbaum, Himbeere, Heidelbeere, Blaubeere und Stachelbeere) skizziert ein weites, ziemlich kompaktes Areal in den hochlettischen Mundarten in Latgale, Augšzeme und Südostvidzeme. Im gesamten Areal sind Formen des *ā*-Stammes verbreitet, die *ē*-Stämme mit dem Auslaut *-nīce* dagegen wurden vorwiegend in den selonischen Mundarten fixiert, gewöhnlich parallel zu Formen des *ā*-Stammes.

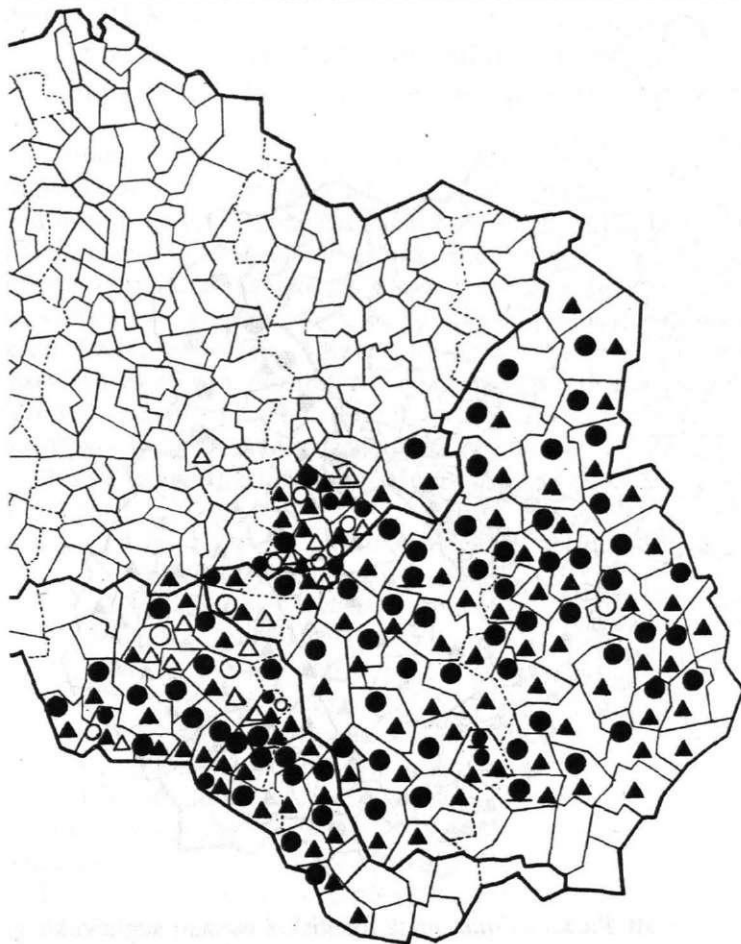
Die Kommentare von Karten und Materialien aus Kartotheken reflektieren auch phonetische Erscheinungen, d. h., sie decken die in Mundarten vorhandenen Suffixformen auf – unter diesem Aspekt wurden sechs Ableitungsgruppen aufgestellt.

Der Auslaut *-nīca* ist mit lexikalischen Entlehnungen aus dem Russischen ins Lettische eingedrungen.

1. att. Ābeles un bumbieres nosaukumi ar -nīc-

● <i>ābelnīca</i>	⊗ <i>ābilnīca</i>	△ <i>bumbērņica</i>
⊕ <i>ābēlnīca</i>	◐ <i>ābulnīca</i>	▲ <i>bumbērņice</i>
○ <i>ābelnīce</i>	◑ <i>ābulnīce</i>	▲ <i>bumbiērņice</i>
⊖ <i>ābēlnīce</i>	◒ <i>ābuolnīca</i>	▲ <i>bumbiērņica</i>
⊙ <i>ābeļnīca</i>	◓ <i>ābuolnīce</i>	■ <i>grušķinīca</i>

2. att. Zemeņu un melleņu nosaukumi ar *-nīc-*

●	<i>zemnīcas</i>	▲	<i>melnīcas</i>
●▲	<i>zemnīcas uogas</i>	▲●	<i>melnīcas uogas</i>
○	<i>zemnīces</i>	△	<i>melnīces</i>
○△	<i>zemnīču uogas</i>		

3. att. Piedēklis *-nīc-* un tā fonētiskie varianti augļu koku un ogu nosaukumos

●	<i>-nīc-</i>	○	<i>-nēc-</i>	△	<i>-n^oīc-</i>
⊖	<i>-nic-</i>	▲	<i>-neic-</i>	△	<i>-niec-</i>
⊕	<i>-ni:c-</i>	▲	<i>-neⁱc-</i>	△	<i>-nⁱec-</i>
⊕	<i>-nic-//ni:c-</i>	▲	<i>-n^oic-</i>	△	<i>-nⁱēc-</i>
		△	<i>-nīc-</i>		

▼ izskaņa *-nīce* augļu koku un ogu nosaukumos

Anta TRUMPA

Daži fizisko nepilnību apzīmējumi latviešu un lietuviešu valodā un to semantiskās atšķirības

Katram vārdam, kā labi zināms, ir savs liktenis – daži vārdi saglabā savas nozīmes gadsimtiem ilgi, citu pamatnozīmes pāris gadsimtu laikā ir nomainījušās vairākkārt. Pētot ārēji identiskos vai līdzīgos latviešu un lietuviešu valodas īpašības vārdus ar atšķirīgām pamatnozīmēm un mēģinot tos grupēt tematiskās grupās, redzams, ka samērā lielu grupu veido vārdi, kas vienā vai otrā valodā apzīmē kādu fizisku nepilnību. Aptuveni noskaidrot, kā risinājies katra atsevišķā vārdu pāra nozīmes attīstības process un kādas vispārējās iezīmes piemīt fizisku nepilnību apzīmējumu semantiskajai attīstībai – tas arī ir šī raksta galvenais uzdevums.

Rakstā tiks analizēti šādi latviešu un lietuviešu valodas īpašības vārdu pāri:

- 1) la. *tizls*: liet. *tižlūs* 'atmiešķējies, glums, izšķīdis, palaidies, mīksts, sašļucis, kūtrs';
- 2) la. *stulbs*: liet. *stulbūs* 'izbrīnīts, apstulbis';
- 3) la. *kusls*: liet. *kūšlas, kušlūs* 'akls';
- 4) la. *klus*: liet. *klūšas* 'pakurls, kurls'; *klusūs* 'dzirdīgs, ar asu dzirdi, ausīgs';
- 5) la. *kārns, karns*: liet. *karnūs* 'izvēlīgs ēdienā; ar labu šķiedru (par liniem)'.

1. "Latviešu literārās valodas vārdnīca" vārdam *tizls* dod šādu nozīmes skaidrojumu: "novec. *Paralizēts, kropls; arī vārgs, nevarīgs, neveikls*..." (LLVV VII₂, 563).

Lietuviešu valodas vārds *tižlūs* mūsdienu literārās valodas vārdnīcās nav ietverts, taču lietuviešu valodas daudzsējumu vārdnīcā tas paskaidrots ar vārda *tižūs* 1. un 3. nozīmi: "(...) 1. *patīžes, glītus, praskydes, pasileides, minkštas* (atmiešķējies, glums, izšķīdis, palaidies, mīksts) (...); *suglebes, neveiklus* (sašļucis, kūtrs) (...)" (LKŽ XVI, 459).

Etimologi (E. Frenkels, J. Endzelīns, K. Karulis) šos vārdus uzskata par atvasinājumiem no darbības vārdiem: latviešu valodā – no vārda **tizt* 'kļūt miklam, kust', lietuviešu valodā – no *tižti* 'kļūt

miklam, šķīst, atmieķšķēties, izplūst; kļūt gurdenam (g]ēvam); sagurt' (Fraenkel II, 1104; ME IV, 199; Karulis 1992 II, 416–417).

Lietuviešu valodā šajā gadījumā ir redzama cieša semantiskā saikne starp verbu un no tā atvasināto adjektīvu, savukārt latviešu valodā adjektīva nozīme 'kropls, nevarīgs, neveikls' acīmredzot ir tālāks nozīmes atvasinājums. Tomēr arī lietuviešu valodā vārds *tižlus* ir lietots ne tikai attiecībā uz sēnēm, ceļiem vai maizi, bet arī uz dzīvām radībām: "Kad gaidys, toks **tižlus**, parnešē pinigus, tai vištelē dar daugiau parneš." (LKŽK). Vārds *tižlus* šeit lietots ar pārnesto nozīmi 'neveikls', kas ir tuva latviešu valodas vārda *tizls* nozīmēm. Atšķirībā no latviešu valodas lietuviešu valodā kā pamatnozīmes ir saglabājušās senākās, ar verbu saistītās nozīmes.

Lai gan mūsdienu latviešu literārajā valodā vārds *tizls* nozīmē 'kropls, neattīstīts, paralizēts', izrādās, ka pirmajās latviešu valodas vārdnīcās šim vārdam galvenokārt dota nozīme 'klibis'. Jāpiebilst, ka vairāki vārdnīcu autori min arī paralēlo formu *tisls* (Stender 1789 I, 322; Ulmann 1872 I, 308).

G. Mancelis un J. Langijs sniedz skaidrojumu "lahm an Füssen (klibis)" (Fennell 1988, 96; Langijs 1936, 313), K. Fīrekers un J. Lange to skaidro ar vārdu "lahm" (Fennell 2000 II, 233; Lange 1777, 351). J. Lange gan šo vārdu attiecina ne tikai uz kājām, viņš dod arī piemēru *tisla mehle*, tulkojot to vāciski kā "gebroschene Worte (lauzīta valoda)". Šo pašu piemēru min arī G. F. Stenders, tulkojot to kā "stammelnde Zunge, schwere stotternde Aussprache, gebroschene Worte (stostīšanās, stostīga runa)". Stenders vārdam *tisls* dod arī nozīmi "krueppelicht (kropls, kroplīgs)" (Stender 1789 I, 322).

K. Ulmanis šo vārdu skaidro kā "lahm, gebrechlich, stotternd (tātad – klibis, vājš, stostīgs)" (Ulmann 1872 I, 308). K. Valdemārs sniedz šādas nozīmes: "хромой, хромоногий; разслабленный, a. lahm, hinkend; schwach, schlaff (klibis, atslābināts, vājš)" (Valdemārs 1879, 227).

Vēl 20. gs. pirmās puses vārdnīcās kā pirmā tiek sniegta nozīme "lahm (klibis)", piemēram, J. Dravnieka "Latvju-vācu vārdnīcā" (Dravnieks 1927, 445). Savukārt E. Ozoliņa "Latviski-vāciskā vārdnīcā" vispirms dota nozīme "gebrechlich (vārgs)" (Ozoliņš 1941, 589). Padomju gadu vārdnīcās vārds parasti dots ar norādi

"novecojis" un tam vēl 1963. g. "Latviešu-vācu vārdnīcā" sniegtas divas nozīmes – 'klibs' ("lahm") un 'paralizēts' ("gelähmt") (LVV 1963, 786). Vēlāk gan parādās tikai mūsdienu latviešu valodā lietotā nozīme 'vārgs, kroplīgs'. Izskatītajos tekstos¹ vārds sastopams ļoti reti – tikai divas reizes. Pasakā, pēc konteksta spriežot, vārds lietots ar nozīmi 'klibs': "Netālu no pils aizjājis, redz: ceļa malā guļ viens **tizls** un akls. Ķēniņš prasīja viņam: "Ko tu guļi ceļa malā?" Viņš teica: "Vai! cienīgs kungs, es nevaru redzēt un aiziet." (LTP). Savukārt 20. gs. sākumā sarakstītajā A. Deglava romānā "Rīga" laikam gan *tizls* jāsaprot kā 'kropls (garīgā ziņā)': "Bet Kārlis (..), lai tumsosus padarītu vēl jo smieklīgākus, tad strādāja līdzī ar žestiem.(..) Krīvu krīvs zibšpošām acīm ceļ zizli: "Latava, dzirdi uzskatu **tizlo!** Svešniek pārdrošais, nāvei veltītais, Nezaimo Pērkonu, kam pasaules vara!" (Deglavs).

Runājot par nozīmes attīstību, šķiet, var secināt, ka no hipotētiski rekonstruējamās sākotnējās nozīmes 'miksts, sašļucis', ko ir saglabājis lietuviešu valodas apvidvārds *tižlūs* un literārās valodas vārds *tižūs*, latviešu valodā uz metonīmiska nozīmes pārnese pamata veidojusies nozīme 'neveikls, vārgs, kropls', no kuras savukārt tālāk attīstījusies šaurāka, konkrētāka nozīme 'klibs', kas turklāt ilgu laiku ir bijusi dominējošā. Spriežot pēc vārdnīcu materiāliem, ap 20. gs. vidu vārds *tizls* ir zaudējis nozīmi 'klibs' un mūsdienās galvenokārt ir saprotams kā 'neveikls, vārgs, kropls; neizdevies'.

"Latviešu literārās valodas vārdnīcā" vārds *tizls* ir sniegts ar norādi "novecojis"; nenoliedzami novecojusi ir tikai literārajā valodā agrāk lietotā nozīme 'klibs', bet sarunvalodā vēl arvien itin bieži šis vārds tiek lietots gan ar nozīmi 'kropls' un 'neveikls', gan 'neizdevies', piemēram, *tizls pasākums*, un parasti šim lietojumam ir izteikti negatīva konotācija. Pēdējā nozīme jau raksturo nevis fizisku nepilnību, bet drīzāk vispārinātu negatīvu īpašību.

2. Otrs rakstā aplūkojamais vārdu pāris ir latviešu *stulbs* 'garīgi aprobežots, nespējīgs apvert, muļķīgs; ļoti nepatīkams, nevēlams'

¹ Pētījumā izmantoti internetā izlasāmie LU Matemātikas un informātikas institūta Mākslīgā intelekta laboratorijas sagatavotie latviešu valodas teksti: <http://ai1.mii.lu.lv/ticējumi/default.htm>; <http://www.ailab.lv/pasakas/>; <http://www.ailab.lv/Teksti/>

(LLVV VII₂, 255–256) un lietuviešu apvidvārds *stulbūs* "1. *nustebēšs, apstulbēšs* (izbrīnīts, apstulbis) (..); 2. *stebintis kuo nors* (..) (tāds, kas ar kaut ko rada izbrīnu citos)" (LKŽ XIII, 1022).

Abi šie vārdi cilmes ziņā ir radniecīgi un saistīti arī ar tādiem vārdiem kā lietuviešu dialektisms *stulbas* 'stabs', latviešu izloksnēs sastopamais *stulbs* 'stabs', krievu *stolb* 'stabs', senislandiešu *stolpi* 'stabs, kolonna' u. c. (Fränkel II, 930).

K. Karulis uzskata, ka šo vārdu pamatā ir indoeiropiešu sakne **stelb-* 'stabs, stendere' (Karulis 1992 II, 312). R. Trautmanis vārdnīcā "Baltisch-slavisches Wörterbuch" min sakni *stulba-* un *stulpa-* (Trautmann 1923, 290) ar nozīmi 'stabs'. Savukārt J. Endzelīns pieļauj iespēju, ka vārdu pamatā varētu būt "*stelb-* (in *stilbs* u. a.) + *stub-* (in *stuburs* u. a.)?" (ME III, 1103). Var piekrist K. Karuļa uzskatam par to, ka latviešu valodas īpašības vārda sākotnējā nozīme acīmredzot ir bijusi " 'stāvošs, nekustīgs, stīvs', no kā sekundāri 'apmulsis, neizpratnīgs, neapķērīgs' " (Karulis 1992 II, 312), varētu vēl tikai precizēt: 'stāvošs, nekustīgs, sastindzis kā stabs'. Šeit var saskatīt paralēles ar krievu *остолбенеть* 'apmulst, apstulbt' < *столб* 'stabs'. Šī nozīme ir redzama arī lietuviešu valodas īpašības vārdā *stulbūs*, kas nozīmē 'izbrīnīts, apstulbis' un latviešu valodas verbā *apstulbt* 'apmulst'. Latviešu valodas īpašības vārdā *stulbs* turpretī ir redzama tālāka nozīmju attīstība.

Senajās latviešu vārdnīcās vārdam *stulbs* sākotnēji parādās tikai nozīme 'akls', kā, piemēram, K. Fīrekeram un J. Langijam 17. gs. (Fennell 2000 II, 169; Langijs 1936, 290).

Taču 18. gs. J. Lange un G. F. Stenders blakus nozīmei 'akls' sniedz arī otru nozīmi "betäubt", kas acīmredzot nozīmē 'apmulsis, apstulbis' (Lange 1777, 329; Stender 1789 I, 301). K. Ulmanis vārdam *stulbs* dod nozīmi 'apmulsis, aprobežots, akls' un ar jautājuma zīmi arī nozīmi 'klībs' (Ulmann 1872 I, 284).

Vēl 20. gs. divdesmito gadu vārdnīcās tiek dota gan nozīme 'apmulsis, muļķīgs', gan nozīme 'akls', kā, piemēram, J. Dravnieka sastādītajās latviešu-krievu un latviešu-vācu vārdnīcās (Dravnieks 1923, 422; Dravnieks 1927, 303). Sākot ar 20. gs. četrdesmitajiem gadiem, gan vairs nozīme 'akls' neparādās (Ozoliņš 1941, 555; LKV 1953, 628). Piemēram "Ērģemes izloksnes vārdnīcā" ir dota nozīme "Tāds, kas ir garīgi vāji attīstīts. (..) // Muļķīgs; nesaprātīgs; arī tāds,

kam trūkst zināšanu, pieredzes. (..)” (Kagainē, Raģe III, 451). Šis skaidrojums, šķiet, diezgan precīzi atbilst šī vārda mūsdienu lietojumam.

Izskatītajos 19. gs. latviešu valodas literārajos darbos un pasakās vārds *stulbs* pārsvarā ir lietots ar nozīmi 'akls': "Bet sievietē par to vārdu, ne tev, ne man – dod šim pa kreiso aci un acs ārā. Paliek **stulbs** ar to aci un ar vienu vien nevar vairs sievietē saredzēt." (LTP), bet ir arī gadījumi, kad parādās mūsdienās vairāk pazīstamā nozīme 'aprobežots, muļķīgs': "Pāvul! **Stulbais** pušelniek! Vai, kā sacīt jāsaka, aknas vien ir tavās krūtīs, ka tu tik briesmīgi šņāc?" (Kaudzītes). Piemēri ar 'akls' ir galvenokārt no Kurzemes, bet ne tikai no turienes. Spriežot pēc konteksta, vidzemnieku brāļu Kaudzīšu romānā "Mērnīeku laiki" šis vārds varētu būt lietots arī ar nozīmi 'akls': "(..) tā pārdod **stulbu** un nelietīgu zirgu par visdārgāko naudu, ja vien pircējs pats neatradīs vainas (..)." (Kaudzītes) – tas ir pierādījums tam, ka vārds ir bijis daudznozīmīgs. 19. gs. acīmredzot dominējošā ir bijusi nozīme 'akls', bet jau 20. gs. pirmajā pusē – 'aprobežots, muļķīgs'. Un, lai gan izloksnēs nozīme 'akls' ir sastopama plašā areālā – galvenokārt Kurzēmē (LVDA 1995, 96B karte) –, tomēr jāatzīst, ka mūsdienu literārajā valodā šo nozīmi vairs nepazīst. Turklāt mūsdienās vārdam *stulbs* ir negatīva emocionālā nokrāsa. To sarunvalodā var attiecināt ne tikai uz aprobežotu cilvēku vai dzīvnieku (*stulbs suns*), bet uz jebko nepatīkamu, neizdevušos (*stulba diena*) (sal. LLVV 2. nozīmi).

Runājot par latviešu vārda *stulbs* nozīmes attīstību, jāsecina: lai gan senākās vārdnīcas uzrāda tikai nozīmi 'akls', spriežot pēc radniecīgo valodu materiāliem, vārds tomēr sākotnēji līdzīgi kā lietuviešu *stulbūs* būs nozīmējis 'apstulbis, apmulsis, izbrīnīts' un tikai vēlāk ieguvis nozīmi 'akls'. Iespējams, ka šeit ir noticis līdzīgs process kā ar vārdu *tizls*, kad vārds no sākuma apzīmējis vairāk vispārinātu nozīmi, tad kaut kādu konkrētu trūkumu – 'klibis' resp. 'akls', un tad atkal ieguvis vispārinājumu ar krietni negatīvāku nozīmi, kas nu jau vairāk raksturo nevis fiziskas, bet drīzāk gan garīgas nepilnības. Šajā ziņā var vilkt paralēles arī ar citām valodām. Tā, piemēram, vācu *dumm* 'muļķīgs' senākās nozīmes ir 'mēms' un 'kurls', un, pēc vācu valodas etimoloģijas vārdnīcas

datiem, tās ir bijušas pazīstamas vēl 17. gs. (EW 1989 I, 316). Līdzīgi procesi, iespējams, ir notikuši arī krievu valodā, jo, piemēram, etimologs M. Fasmers pieļauj vārda *злѣныѣ* 'muļķīgs' saistību ar vārdu *злѣноѣ* 'kurls' (Фасмер I, 416, 417).

3. Arī latviešu valodas īpašības vārds *kustls* un lietuviešu valodas *kūšlas*, *kušlūs* ir ģenētiski identiski vārdi, kuru pamatnozīmes ir atšķirīgas – latviešu valodas vārds mūsdienu latviešu literārajā valodā nozīmē 'vājš, nespēcīgs' (LLV 1987, 252), turpretī lietuviešu valodas vārds ir izlokšņu vārds un tā pamatnozīme ir 'akls' (DLKŽ 2000, 345).

Vārdnīcā "Lietuvių kalbos žodynas" vārdam *kūšlas* tomēr ir sniegtas arī latviešu valodas īpašības vārda *kustls* nozīmei līdzīgas nozīmes: "(..) 2. *prastas, menkas (apie augalus)* (sīks, nīkulīgs [par augiem]); 3. *mažas (mazs)*: Visi turējo kušlus piemenis Krš. (..)" (LKŽ VI, 994).

Etimologi latviešu valodas īpašības vārdu *kustls* uzskata par atvasinājumu no darbības vārda *kust* 'gurt, nogurt' (ME II, 328; Karulis 1992 I, 450). Arī lietuviešu *kūšlas* acīmredzot ir atvasināts no latviešu darbības vārdam *kust* atbilstoša darbības vārda (**kušti?*), kas nav saglabājies mūsdienu lietuviešu valodā.

E. Frenkels lietuviešu *kūšlas* saista ne tikai ar latviešu *kustls*, bet arī ar senprūšu (*ucka*) *kuslaisin* 'vājākos', baznīcslāvu *късьнь* 'gauss, lēns', krievu *kosnyj* 'inerts' u. c. (Fränkel I, 321). V. Mažulis atzīst, ka latviešu *kustls* un lietuviešu *kūšlas* ir radniecīgi ar senprūšu *kus'la-* 'vājš' un ka visi šie vārdi ir atvasināti ar sufiksu *-(s)la- no baltu **kus'*- 'kļūt vājam, mazam' (Mažiulis II, 320). Aplūkojot šos baltu un citu ide. valodu materiālus, var secināt, ka latviešu valodas īpašības vārds *kustls* 'mazs, nespēcīgs' ir saglabājis pirmatnējo nozīmi.

Vārds *kustls* ir minēts ne visās senajās latviešu valodas vārdnīcās, bet tur, kur tas sastopams, nozīmes pārmaiņa nav novērojama. Parasti vārds lietots ar nozīmi 'mazs, maigs, nevarīgs (par maziem bērniem)'. Tas ir minēts J. Langija, K. Ulmaņa un G. Bražes vārdnīcās (Langijs 1936, 127; Ulmann 1872, 129; Brasche 1875 II, 90). 20. gs. sākumā R.P.I. studentu pulciņa izdotajā vārdnīcā vārdam dota nozīme "klein und zart (mazs un maigs)" (RPI 1914,

141). G. Mancelis, K. Firekers, J. Lange, G. F. Stenders un K. Valdemārs savās vārdnīcās vispār nemin vārdu *kusls*.

Izskatītājās latviešu tautas pasākās vārds nav sastopams vispār, savukārt ticējumos tas parādās reti, un visos gadījumos ar nozīmi 'vārgs, nevarīgs, vēl pavisam maziņš (par bērnu)': "Sala laikā ārā ejot, **kusla** bērna māte uzbāž uz krūtīm drānu vai ādas gabalu, lai nesusaldētos un bērns zīžot nesuslimtu ar grūtumiem." (LTT). Arī 19. gs. un 20. gs. sākuma literatūras klasiķu darbos vārds nav bieži sastopams, taču to ir lietojis Rainis: "Jūs, sīkās zīlītes, Jūs **kuslās** lapiņas, Laukā, laukā! (..)" (Rainis) un A. Deglavs: "Zana pati viņu ielaida – **kuslām** acīm, karsti kūstošu smaidu" (Deglavs). Pēdējā piemērā redzama nozīme 'maigs'. Acīmredzot šajā gadījumā vārds lietots plašākā kontekstā – ne tikai attiecībā uz maigiem, nevarīgiem bērniem, bet arī uz maigām, pavadinošām sievietes acīm. Šāda konteksta maiņa varētu būt labs pamats nozīmes pārmaiņai, tomēr tas tā nav noticis. Ja mūsdienās kāds saka *kuslas rokas*, tas diemžēl nozīmē nevis 'maigas rokas', bet 'vājas, nevarīgas rokas'. Ja neskaita šo A. Deglava romānā "Rīga" lietoto nozīmi, tad vārda *kusls* lietojums izskatītajos darbos un ticējumos atbilst tā lietojumam mūsdienu latviešu literārajā valodā.

Spriežot pēc LKŽK atrodamajiem materiāliem, lietuviešu valodas vārdi *kūšlas*, *kušlūs* ar nozīmēm 'sīks, mazs' vēl sastopami 18. gs. beigās (K. G. Milkes) un 19. gs. vidus (G. H. F. Neselmaņa) vārdnīcās un atsevišķās izloksnēs (Kuršēni, Šauļu raj.). Savukārt F. Kuršaiša vārdnīcā vārds *kušlūs* ir lietots ar nozīmi 'vārgs, tāds, par ko jā rūpējas (par augiem)'. Turpretī vairumā izlokšņu šie vārdi ir lietoti ar nozīmi 'akls, tāds, kas ļoti slikti redz': "Atsiskyrė kaip **kušla** kiaulė nuo bando." (Merķine). Arī mūsdienu lietuviešu valodas vārdnīcās vārdam *kūšlas* parasti ir sniegta nozīme 'akls', norādot, ka tas ir izlokšņu vārds. Ņemot vērā radniecīgo valodu materiālus un arī pašas lietuviešu valodas vēstures faktus, jāsecina, ka šajā gadījumā acīmredzot lietuviešu valodas vārdā ir notikusi nozīmes maiņa 'nevarīgs, vārgs' → 'akls' (nozīmes maiņas jēdzieniski asociatīvais pamatojums ir skaidrs – tas, kas ir akls, ir nevarīgs [metonīmisks nozīmes pārnese]), latviešu valodas vārdam *kusls* saglabājot senāko nozīmi.

4. Latviešu valodas īpašības vārdam *kluss* 'tāds, kas ir vāji dzirdams; tāds (laiks), kad nav dzirdamas stipras skaņas; tāds, kas klusē, maz trokšņo, mazrunīgs; tāds, kas nav saistīts ar straujām kustībām; apslēpts, klaji nepausts' (LVV 1987, 383) atbilst lietuviešu valodas īpašības vārds *klusas* 'kurls, pakurls', kas gan lietuviešu literārajā valodā netiek lietots, bet ir pazīstams žemaišu dialektā, piemēram, Laukuvā, Šilalē, Rietavā (LKŽ VI, 187). Lietuviešu literārajā valodā tiek lietots gan latviešu vārdam *kluss*, gan lietuviešu *klusas* radniecīgais *klusūs* "gerai girdintis, klausus, ausylas (ar labu dzirdi, dzirdīgs)" (DKLŽ 2000, 316). Visi šie vārdi semantiski ir saistīti ar dzirdi, ar skaļumu un tā intensitāti, un to pamatā ir ide. sakne **kleu-* 'skanēt, dzirdēt'. "Skaņumijā **klū-* ar *s* paplašinājumā, no kā b. **klus-*." (Karulis 1992 I, 407). Latviešu valodas vārdam *kluss*, jau sākot no pašām pirmajām latviešu valodas vārdnīcām, to autori norāda šī vārda mūsdienu lietojumam atbilstošas nozīmes: "still (klusss)" – J. Langes vārdnīcā (Lange 1777, 153); "still, stillschweigend, ruhig (klusss, mierīgs)" – K. Valdemāra vārdnīcā (Valdemārs 1879, 102), "still, ruhig, friedlich (klusss, mierīgs)" – K. Ulmaņa vārdnīcā (Ulmann 1872, 115), G. Bražes vārdnīcā (Brasche 1875 II, 83), R.P.I. studentu pulciņa 1914. g. izdotajā vārdnīcā (RPI 1914, 124); G. Manceļa 1638. g. vārdnīcā dots adverbs *klusī* ar nozīmes skaidrojumu "still" un adjektīvs *klusss* vārdu savienojumā "kluß buht" ar nozīmi "schweigen (klusēt)" (Fennell 1988, 41).

Arī latviešu valodas tekstos ir vērojama vienveidība – nekādas nozīmes pārmaiņas procesa pēdas nav saskatāmas un nozīmes neatšķiras no iepriekšminētajās vārdnīcās sniegtajām: "Iekšā nekas nebijis dzirdams, viss bijis **klusss** kā kapā." (LTP); "Ja bērns baznīcā pie kristīšanas izturas **klusss** un tīrs, tad būšot gudrs un godīgs cilvēks." (LTT); "Vārpiņš saīdzis to nemanīja, to redzeja tik Bumburi, kam par to bij **klusss** prieks." (Apsīšu J.). Šī pēdējā nozīme 'slēpts' nav sniegta senajās vārdnīcās, taču ir sastopama jau 19. gs. literatūrā, tā ir pārnesta nozīme, kas, iespējams, attīstījusies nosacīti nesēn.

Savukārt lietuviešu vārds *klusas* ir lietots galvenokārt žemaišu izloksnēs un saskaņā ar lietuviešu valodas vārdnīcā (LKŽ VI, 185) un lietuviešu valodas vārdnīcas kartotēkā (LKŽK) sniegtajiem

datiem tam piemīt nozīmes 'kurls, pakurls': "(..) Ana **klusà** (negirdi) ant ausų J. Ar **klūsas** esi, kad neprigirdi! Šil, Lkv. (..)" (LKŽ VI, 185). Turpretī lietuviešu *klusūs* ir lietuviešu literārās valodas vārds, kuram lietuviešu valodas vārdnīca sniedz šādas nozīmes: "1. *kuris gerai girdi; ausylas* (tāds, kas labi dzird; dzirdīgs) (..); 2. *kuris klauso, klusnus* (paklausīgs) (..); 3. *kuris vis mėgsta perklausyti* (*lyg negirdējš, kas buvo sakyta*) (tāds, kas mēdz pārjautāt [it kā nebūtu dzirdējis sacīto]) (..)" (LKŽ VI, 187).

Nozīmes ziņā latviešu valodas vārdam *kluss* tuvāks ir lietuviešu *klusūs* 'dzirdīgs', nevis *klūsas* 'kurls', jo klausīties un labi dzirdēt var tas, kas pats ir kluss; starp klusēšanu un klausīšanos ir cieša saistība, par to liecina kaut vai savstarpēji radniecīgie latviešu valodas vārdi *klausīties*, *klusēt* un lietuviešu *klausytis* 'klausīties'. Tā J. Endzelīns saista latviešu *kluss* ar latviešu *klausīties*, senprūšu *klausiton* 'uzklausīt', gan pieņemdam, ka nozīme 'kluss' ir senāka (ME II, 237). Turpretī K. Karulis uzskata, ka, piemēram, latviešu valodas verbu *klust*, *apklust* nozīme izveidojusies no 'dzirdēt' → 'klausīties' → 'būt klusam (lai sadzirdētu)' (Karulis 1992 I, 407). Gribētos piekrist K. Karulim, jo no E. Frenkela lietuviešu valodas etimoloģijas vārdnīcā (Fränkel II, 265, 266) sniegtajiem radniecīgajiem baltu u. c. ide. valodu vārdiem lielākā daļa ir saistīti ar dzirdēšanu, klausīšanos, jautāšanu, paklausību, piemēram: lietuviešu *klausà* 'dzirde'; *klàusti* 'jautāt', senprūšu *klausiton* 'uzklausīt'; *poklusman*, *poklusmingi* 'paklausīgs, pakļauts'; senslāvu *sluchъ* 'dzirde', čehu *slov(o)utný* 'slavens, ievērojams', sengrieķu *ἔκλον* 'es dzirdēju, uzklausīju' u. c.; taču ir arī latviešu vārdam *kluss* un lietuviešu *klūsas* semantiski tuvi vārdi, piemēram, senislandiešu *hljóð* 'dzirde, klusums, klusēšana', *hljóðr* 'mierīgs' un senslāvu *gluchъ* 'kurls' – šajos pēdējos gadījumos acīmredzot var runāt par paralēlēm nozīmes attīstībā.

Lietuviešu literārās valodas vārds *klusūs* apzīmē īpaši attīstītu fizisku īpašību – labu dzirdi, savukārt dialektisms *klūsas*, tieši pretēji, fizisku nepilnību – kurlumu. Tā ir leksikas attīstībā dažkārt sastopama parādība, kad vienas saknes vārdi iegūst pilnīgi pretējas nozīmes, t. s. semantiskā polaritāte (Karulis 1992 II, 629, 630); to var saukt arī par nozīmes pārnēsumu uz kontrasta pamata (Blank

1997, 217), kad vārds nozīmes attīstības procesā, pamatojoties uz kontrasta asociāciju, iegūst pilnīgi pretēju nozīmi.

Lietuviešu valodā dažkārt vārdi ar vienu sakni, bet dažādām celma izskaņām (*o*-celms un *u*-celms) ir arī semantiski atšķirīgi. Šķiet, šajā gadījumā senāka nozīme ir *u*-celma formai, vismaz tā liek domāt radu valodu dotumi. Dialektālajā formā *klusas* saskatāms nozīmes pārnēsums uz kontrasta pamata. Savukārt latviešu valodas vārdam *kluss*, lai arī tam ir cieša semantiska saistība ar lietuviešu *klusūs*, laikam gan ir jaunāka nozīme, jo vairāki latviešu valodas vārdi (piem., *klausīties*, *paklausīt*) tāpat kā citu radniecīgu valodu tās pašas saknes vārdi semantikas ziņā ir tuvāki lietuviešu *klusūs*, un daži radniecīgie ide. valodu vārdi ar nozīmi 'mierīgs, kluss', visticamāk, liecina par paralēlēm nozīmes attīstībā.

Tātad var izteikt minējumu, ka no trim ārējās izpausmes ziņā līdzīgiem un arī semantiski saistītiem, bet atšķirīgiem vārdiem senāko nozīmi ir saglabājis lietuviešu *klusūs*, savukārt latviešu valodā un žemaišu dialektā noticis nozīmes pārmaiņas process: latviešu valodā tā pamatā ir saistība starp jēdzieniem – metonīmija, žemaišu dialektā – kontrasts.

5. Latviešu valodas īpašības vārdam *karns* 'kārn' (LLVV, 364), kas sastopams tikai izloksnēs, atbilst lietuviešu valodas īpašības vārds *karnūs* – "Lietuviešu valodas vārdnīcā" tam norādīta nozīme "*kuris ne bet kā valgo, ēkstus* (tāds, kas izvēlīgs ēdiena ziņā, kam slikta ēstgriba)" (LKŽ V, 302), bez tam kā homonīms šajā vārdnīcā ir dots arī īpašības vārds *karnūs* "*gero pluošto* (apie linus) (tāds, kam ir laba šķiedra [par līnēm])" (LKŽ V, 302). Šajā rakstā tiks analizēts arī latviešu literārajā valodā lietotais īpašības vārds *kārns* 'ļoti kalsns, vājš, arī ļoti novājējis (par cilvēkiem un dzīvniekiem); neauglīgs, liess (par augsni)' (LLVV IV, 167), kas ir tās pašas saknes vārds "no senāka *-ār- > -ār-*" (Karulis 1992 I, 383).

Līdz pat 20. gs. sākumam latviešu valodas vārdnīcās vārds *kārns* nav sastopams vispār, bet *karns* dots tikai K. Ulmaņa vārdnīcā: "nüchtern, hungrig Kronw., hager, A. Peb., Neik., schlank, leer (..) (nēdis, izsalcis, kalsns, tievs, tukšs)" (Ulmann 1872 I, 102). Arī K. Mīlenbaha "Latviešu valodas vārdnīcā" ir dots tikai vārds *kaŕns* ar nozīmēm "ausgehungert, [mit leerem Magen, hungrig U], hager,

mager [AP. n U.] (izbadojies, ar tukšu vēderu, izsalcis; kalsns, vājš, liess)" (ME II, 163). Piemēri šeit doti no Smiltenes, Bērzaunes, Ļaudonas, Lazdonas, Pļaviņām – t. i., no Ziemeļvidzemes un Vidzemes pašas dienvidaustrumu nomales. Vārda *kārns* nav ne šajā vārdnīcā, ne tās papildinājumu sējumos. Taču ir, iespējams, ar šiem vārdiem ģenētiski saistītais darbības vārds *kārnēt* (*kārnēt* Bauskā) ar nozīmēm "1) lungern, gierig zusehen [Wessen], schmachten nach etwas (slaistīties, kāri skatīties, alkt pēc kaut kā) (..); 2) "neugierig, forschend blicken" (ziņkārīgi, pētījoši skatīties) Wesen. Zu *kārs*!)" (ME II, 197). Izskatītajos latviešu valodas tekstos gan vārds *karns*, gan *kārns* ir lietoti katrs tikai vienu reizi un abos gadījumos, šķiet, ar nozīmi 'tievs, novājējis': "Pie kalpu puīšiem un meitām izstrādājusēs tāda rīcība, ka tie, kas kopā dzīvo un viens otram patīk, izrāda šķietamu lielu nesaticību. Viņš viņu dēvē par "**kārnu kazu**", Kurzemē par "knīpu" (..) (Blaumanis); " "Ko tad govš dara?" saimnieks jautā. "Slīma, ko tur vairāk var zināt!" "Vai nav uzpūsts vēders?" "Tāda neizliekas, ir gluži **karna**." (Purapuķe). Tas liek domāt, ka paralēli ir pastāvējušas abas formas un ne viena, ne otra nav bijusi īpaši izplatīta. Vārds *karns* minēts arī dažās 30. un 40. gadu vārdnīcās (Ozoliņš 1941, 180). Tikai 1953. g. "Latviešu-krievu vārdnīcā" paralēli *karns* parādās arī forma *kārns* (LKV 1953, 260). Savukārt 1963. g. "Latviešu-krievu vārdnīcā" ir vairs tikai vārds *kārns* (LKV 1963, 260) un kopš tā laika īpašības vārds *karns* literārās valodas vārdnīcās nav minēts. Mūsdienās vārds *kārns* ir kļuvis par literārās valodas vārdu, kamēr *karns* ir pazīstams tikai izloksnēs. Par formu *karns*, pēc ME sniegtajiem piemēriem var spriest, ka tā galvenokārt bijusi pazīstama Vidzemē. Arī LVDAK materiāli gan par *karns*, gan par *kārns* savākti tieši Vidzemē: *kaīns* Koknesē, Vietalvā, Odzienā, Aizkrauklē, *kaīns* Beļavā, Ērgemē, *kaīns* Trikātā u. c.; *kārns* Sērmūkšos, Sāvienā, *kārns* Bērzaunē, Līgatnē, *kārns* Ropāžos, Burtniekos, *kārnc* Duntē, *kārns* Sausnējā, Dzērbenē u. c. Ir gan arī piemērs *kārnc* no Salias (Latgalē) ar nozīmi 'nav vēdera'. Acīmredzot izloksnēs, galvenokārt Vidzemē, ir paralēli pastāvējušas abas formas ar vienādu nozīmi, pamazām kaut kādu iemeslu dēļ (varbūt vārda *kārs* ietekmē??) par dominējošo kļūstot formai *kārns*.

Arī lietuviešu valodas īpašības vārds *karnūs* ir maz izplatīts vārds. Mūsdienu lietuviešu literārās valodas vārdnīcās šis vārds netiek ietverts, bet to sniedz vārdnīca "Lietuvių kalbos žodynas", kurā, kā zināms, atrodami arī tikai izloksnēs sastopami vārdi. Vārdam *karnūs* šajā vārdnīcā sniegti tikai divi piemēri – viens no Biržiem ar nozīmi 'tāds, kas izvēlīgs ēdiena ziņā, kam slihta ēstgriba': "Petras labai *karnūs* – jam kokių gardesių, blynelių reikia.", otrs no Baisogalas ar nozīmi 'tāds, kam ir laba šķiedra (par liniem)': "Tokie geri buvo linai: *kaŗnūs*, ilgi, stori." Vārdnīcas autori gan lielās atšķirības dēļ tās acīmredzot nav uzskatījuši par viena vārda dažādām nozīmēm, bet par homonīmiem, jo vārdi doti atsevišķos šķirkļos (LKŽ V, 302).

Etimologu viedokļi par šo vārdu cilmi dalās. K. Milenbaha "Latviešu valodas vārdnīcā" vārda *kārns* nav vispār, savukārt vārda *kaŗns* etimoloģija nav sniegta. E. Frenkels lietuviešu valodas etimoloģijas vārdnīcā lietuviešu valodas vārdu *karnūs* 'izvēlīgs ēdiena ziņā' saista ar lietuviešu *karnà* 'kārķļu lūki', (*at*)*kérti* 'nošķirties, atdalīties', *ātkaras* 'pretrunīgs', senprūšu *kirno* 'krūms', slāvu *korenь* 'sakne' u. c. (Fränkel II, 221), nesaistīdams ar šiem vārdiem latviešu *karns*, *kārns*, *kārņēt*. Vienīgi K. Karulis uzskata latviešu *kārns*, *karns* un lietuviešu *karnūs* par radniecīgiem vārdiem, atvasinādams tos no "ide. **(s)ker-* 'sarukt; raupjš, izžuvis, kalsns', kas saistās ar hom. **(s)ker-* 'griēzt'." (Karulis 1992 I, 383). K. Karulis arī uzskata, ka skaņumijā radies baltu *karti*, no kā savukārt latviešu **kart* 'izbadoties, izžūt' un lietuviešu *kárti* 'ciest badu, salkt, būt liesam' (KK I, 383).

Pieņemot, ka latviešu *karns*, *kārns* un lietuviešu *karnūs* ir radniecīgi, iespējams izteikt hipotēzi par to, kuras valodas vārds ir saglabājis senāko nozīmi un aptuveni kāds ir bijis nozīmes maiņas process. Ja vārdu pamatā ir ide. sakne **(s)ker-* 'sarukt; raupjš, izžuvis, kalsns', tad acīmredzot senāka nozīme tomēr ir 'tievs' (par nozīmes pārnesešu 'izžuvis' → 'tievs' sal. latviešu *kalst* un *kalsns*, kas ir vienas saknes vārdi). No nozīmes 'tievs, novājējis', iespējams, vēlāk gan latviešu, gan lietuviešu valodā attīstījās nozīme 'izsalcis' (cēlonis ↔ sekas: ja 'kalsns', tātad 'izsalcis, izbadējis' [metonīmisks nozīmes pārnesešums]). Saskaņā ar ME datiem latviešu valodas apvidvārdam *karns* ir bijušas abas šīs nozīmes, taču

mūsdienās senākā nozīme 'tievs' atkal ir kļuvusi par dominējošo un nozīme 'izsalcis' vismaz latviešu literārajā valodā vairs nav sastopama. Savukārt lietuviešu valodas vārdā šī pārnestā nozīme 'izsalcis, nepaēdis' ir ieguvusi jaunu nokrāsu 'tāds, kas maz ēd, izvēlīgs ēdiena ziņā', tāpat – 'nepaēdis savas gribas pēc'. Varam pieņemt, ka latviešu valodas vārds šajā gadījumā ir saglabājis senāku nozīmi.

Izpētot šos atsevišķos vārdu pārus, kurus var pieskaitīt konkrētai tematiskajai grupai – fizisko nepilnību apzīmējumiem –, izdevās arī konstatēt atsevišķas visai grupai raksturīgas iezīmes.

Nozīmes maiņu tipi ir dažādi, taču starp nepilnību apzīmējumos vērojamo semantisko procesu virzītājspēkiem dominē metonīmija, kas pārsvarā šeit pamatojas uz cēloņu un seku attiecībām. Vienkāršoti to varētu ilustrēt šādi: ja 'ļengans, sašļucis, gurdens', tāpat 'nevarīgs un kropls' (*tizlūs: tizls*), ja 'tievs', tāpat 'nepaēdis' (*karnūs: karns, kārnš*).

Izpētīto vārdu grupai raksturīgi ir arī tas, ka senākas nozīmes parasti ir vispārinātas, bet nozīmes attīstības procesā vārds ir sācis apzīmēt kaut kādu konkrētu fizisku nepilnību, un ne otrādi. Nozīmes attīstības procesam turpinoties, vārds var sākt apzīmēt arī garīgu nepilnību jau ar stipri negatīvu konotāciju (latviešu *stulbs, tizls*). Šī tendence ('fiziska nepilnība' → 'garīga nepilnība') ir raksturīga arī citām valodām un, iespējams, tā ir par pamatu tieši šīs grupas lielajam semantiskajam mainīgumam.

Daudznozīmīgiem, resp., polisēmiskiem vārdiem parasti kāda no nozīmēm ir dominējošā, citas – perifērās, taču šīs attiecības var mainīties, dominējošai kļūstot par perifēro un otrādi. Arī starp šīs grupas vārdiem vairākos gadījumos (latviešu *kārnš, tizls*) var novērot to, ka kādu laiku ir pastāvējusi vai pat bijusi dominējošā kāda jauna nozīme ('izsalcis, nepaēdis'; 'klibs'), kas pēc tam atkal pazudusi vai kļuvusi par perifēro nozīmi, senākajai nozīmei ('tievs'; 'vārgs, neveikls' u. c.) atkal kļūstot par dominējošo, centrālo – protams, ar kādu jaunu niansi.

Interesanti ir tas, ka no izpētītajiem pieciem vārdu pāriem diviem vārdiem latviešu valodā nozīmes maiņa ir notikusi vai arī sāka atspoguļot vārdnīcās starp Pirmo un Otro pasaules karu (*stulbs*) vai neilgi pēc Otrā pasaules kara – 20. gs. 50.–60. gados

(*tizls*). Savukārt vārds *kārns* vārdnīcās vispār parādās tikai 50. gados, bet agrāk dominējusi forma *karns* tieši ap šo pašu laiku sāk pazust no vārdnīcām. Tas, iespējams, ir skaidrojams ar ekstralingvistisko faktoru ietekmi uz nozīmes pārmaiņas procesu paātrināšanos.

Literatūra

- Apsīšu J. – Apsīšu Jēkabs. Uz pilsētu! – <http://www.ailab.lv/Teksti/>
- Ādamsons, Kagine 2000 – Ādamsons E., Kagine E. Vainižu izloknes vārdnīca. 1.–2. sēj. – R., 2000.
- Blank 1997 – Blank A. Prinzipien des lexikalischen Bedeutungswandels am Beispiel der romanischen Sprachen. – Tübingen, 1997.
- Brasche 1875 – Brasche G. Kurzgefasstes lettisch-deutsches und deutsch-lettisches Lexikon. T. 1–2. – Libau, 1875
- Blaumanis – Blaumanis R. Īsa pamācība mīlēšanā. – <http://www.ailab.lv/Teksti/>
- Degļavs – Degļavs A. Rīga. – <http://www.ailab.lv/Teksti/>
- DLKŽ 2000 – Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. – Vilnius 2000.
- Dravnieks 1923 – Dravnieks J. Latvju-krievu vārdnīca. – R., 1923.
- Dravnieks 1927 – Dravnieks J. Latvju-vācu vārdnīca. – R., 1927
- EW 1989 – Etymologisches Wörterbuch des Deutschen. T. 1. – Berlin, 1989.
- Fennell 2000 – Fennell T. G. Fürecker's dictionary: A concordance: [Fīrekera vārdnīca: Vārdu rādītājs]. – R., 2000.
- Fränkel – Fränkel E. Litauisches etymologisches Wörterbuch. T. 1–2. – Heidelberg – Göttingen, 1962. – 1965.
- Kagine, Raģe – Kagine E., Raģe S. Ērgemes izloknes vārdnīca. 1.–3. sēj. – R., 1983.
- Karulis 1992 – Karulis K. Latviešu etimoloģijas vārdnīca. 1.–2. sēj. – R., 1992.
- Kaudzītes – Brāļi Kaudzītes. Mērmieku laiki. – <http://www.ailab.lv/Teksti/>
- Lange 1777 – Lange J. Vollständiges deutschlettisches und lettischdeutsches Lexicon. – Mitau, 1777.
- Langijs 1936 – Nīcas un Bārtas mācītāja Jāņa Langija 1685. gada latviski-vāciskā vārdnīca ar īsu latviešu gramatiku. – Rīga, 1936.

- LKV 1953 – Latviešu-krievu vārdnīca. – R., 1953.
 LKV 1963 – Latviešu-krievu vārdnīca. – R., 1963.
 LKŽ – Lietuvių kalbos žodynas. 1–19 t. – Vilnius, 1961. – 1999.
 LKŽK – Lietuvių kalbos žodyno kartoteka.
 LLV 1995 – Lietuviešu-latviešu vārdnīca. – R., 1995.
 LLVV – Latviešu literārās valodas vārdnīca. 1.–8. sēj. – R., 1972–1995.
 LTP – Latviešu tautas pasakas. – <http://www.ailab.lv/pasakas/>
 LTT – Latviešu tautas ticējumi. – <http://ai1.mii.lu.lv/ticejumi/default.htm>
 LVDA 1995 – Latviešu valodas dialektu atlants. Leksika. Kartes. – R., 1995.
 LVDAK – Latviešu valodas dialektu atlanta kartotēka.
 LVV 1963 – Latviešu-vācu vārdnīca. – R., 1963.
 LVV 1987 – Latviešu valodas vārdnīca. – R., 1987.
 Mancelius 1638 – Mancelius G. Lettus, das ist Wortbuch. T. 1–2. – R., 1638.
 Mažiulis – Mažiulis V. Prūsų kalbos etimologijos žodynas. 1–4. Vilnius, 1988–1997.
 MB – Mīlenbahs K. Latviešu valodas vārdnīca. Red., pap., turpinājis J. Endzelīns. 1.–4. sēj. – R., 1923.–1932.
 Ozoliņš 1941 – Ozoliņš E. Latviski-vāciska vārdnīca. – R., 1941.
 Purapuķe – Purapuķe J. Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes. – <http://www.ailab.lv/Teksti/>
 Rainis – Rainis. Vētras sēja. – <http://www.ailab.lv/Teksti/>
 RPI 1914 – Latviešu-vācu vārdnīca līdz ar svešvārdu paskaidrojumiem, sastādīta no R.P.I. studentu pulciņa. – R., 1914.
 Stender 1789 – Stender G. F. Lettisches Lexikon. T. 1–2. – Mitau, 1789.
 Trautmann 1923 – Trautmann R. Baltisch-slavisches Wörterbuch. – Göttingen, 1923.
 Ulmann 1872 – Ulmann C. Lettisch-deutsches Wörterbuch. T. 1. – R., 1872.
 Valdemārs 1879 – Latviešu-krievu-vācu vārdnīca. – M., 1879.
 Фасмер – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. Том 1–4. – М., 1986–1987.

Einige Bezeichnungen für physische Defekte im Lettischen und Litauischen und ihre Bedeutungsunterschiede

Zusammenfassung

Bei der Forschung von Adjektiven der lettischen und der litauischen Sprache, die äußerlich identisch oder fast identisch, semantisch aber unterschiedlich sind, wurde entdeckt, dass eine ziemlich große Gruppe die Bezeichnungen für physische Defekte bilden, z. B., lett. *tizls* 'gelähmt, krüppelig, ungeschickt': lit. *tižlūs* 'weich geworden, glitschig, zusammengesunken, saumselig'; lett. *stulbs* 'stumpfsinnig, blind': lit. *stulbūs* 'erstaunt, verblüfft'; lett. *kusls* 'hilflos, schwach, zart': lit. *kūšlas* 'blind'; lett. *kluss* 'still': lit. *klūsas* 'schwerhörig, taub': lit. *klusūs* 'hellhörig'; lett. *kārns, karns* 'sehr hager': lit. *karnūs* 'wählerisch im Essen; der gute Faser hat (über Lein)'.

Bei der Analyse von diesen Wortpaaren wurden einzelne für diese ganze Gruppe charakteristische Züge konstatiert: unter den Typen der Bedeutungsveränderungen dominiert die Metonymie, die hier besonders auf "Ursache-Folge" Relationen beruht; ältere Bedeutungen dieser Wörter waren meistens neutral, aber in den Prozessen der Bedeutungsveränderungen haben sie neue Bedeutungen erworben, die die konkrete physische Unvollständigkeiten bezeichnen; es existiert eine Tendenz der Bedeutungsveränderungen: ein physisches Defekt → eine geistige Unvollständigkeit.

Anitra TĪSIŅA**Krāsas Dainas Avotiņas dzejā**

Dainas Avotiņas dzejoļu krājumos līdztekus izteikti sievišķīgam pasaules skatījumam, ko varētu analizēt mākslinieciskā un literārā aspektā, uzmanību piesaista pasaules atainojuma valodiskie līdzekļi, kas aplūkojami arī no tīri lingvistiskā viedokļa.

Īpaši liels Dainas Avotiņas dzejā ir krāsu nosaukumu īpatsvars. Rakstā apkopots krāsu nosaukumu lietojums četros Dainas Avotiņas dzejoļu krājumos – "Vērmeļu vīns" (1967), "Akmens ziedēšana" (1969), "Mazās ostas" (1974) un "Caunas pēdu raksts" (1979).

Dainas Avotiņas dzejā sastopami gan vienkāršie (atvasinātie un neatvasinātie), gan saliktie krāsu nosaukumi (salikteņi un vārdkopas, piemēram, *baltbalts*, *ceriņu krāsa*, *zaļi sarkans*). Visos aplūkotajos Dainas Avotiņas dzejoļu krājumos ir visai liels vienkāršo krāsu nosaukumu kvantitatīvais pārsvars, turklāt lielākoties tie ir ar piedēkļiem un piedēkļiem neatvasināti krāsu nosaukumi. Atvasinājumu un salikto krāsu nosaukumu skaits šajos dzejoļu krājumos ir ļoti neliels. Uzskaitot visus krāsu nosaukumu lietojumus redzam, ka tekstā sastopami:

dzejoļu krājumā "Vērmeļu vīns" – 1 saliktais krāsas nosaukums, 4 atvasinātie krāsas nosaukumi un 64 vienkāršo krāsu nosaukumu lietojumi,

dzejoļu krājumā "Mazās ostas" – 2 saliktie, 2 atvasinātie un 75 vienkāršo krāsu nosaukumu lietojumi,

dzejoļu krājumā "Akmens ziedēšana" – 3 saliktie, 2 atvasinātie un 71 vienkāršo krāsu nosaukumu lietojums,

krājumā "Caunas pēdu raksts" – 1 saliktais, 7 atvasinātie un 98 vienkāršo krāsu nosaukumu lietojumi.

Iespējama iemesls tieši šādam krāsu nosaukumu izmantojumam ir dzejnieces izteiksmes lakonisms un, zināmā mērā, arī viņas tiešais, atklātais pasaules skatījums.

Dainas Avotiņas dzejā krāsu nosaukumu izvēlē atklājas viņas latviskā, ziemeļnieciskā uztvere, jo gan noskaņās, gan vides raksturojumā pārsvarā izmantoti krāsu nosaukumi *balts*, *meln*, *pelēks*, *zils*. Dzejā lietots maz neparastu, ekscentrisku krāsu

nosaukumu salikteņu, bet vienkāršajos krāsu nosaukumos, kas izmantoti dzejā, ietverts gan satura, gan izteiksmes dinamisms.

Interesanti atzīmēt, ka Dainas Avotiņas dzejā nav neviena ar svešvārdu apzīmēta krāsas nosaukuma.

Vienkāršo krāsu nosaukumu lietojumā Dainas Avotiņas dzejā vērojams šo krāsu apzīmējumu īpašs piesātinājums, leksisks un stilistisks paspīlgtinājums, kas tiek panākts ar kāda apzīmējuma daudzkārtēju atkārtojumu. Piemēram, zilās krāsas apzīmējuma atkārtojums – *Izmet man zīlu dzintaru, / Izmet man dzintaru zīlu! / [..] Jūra, vai tiešam arī tev nav / Zilā dzintara? / ... Jūra man pie kājām izmeta / Zilus, sasistus stiklus.* (Vērmeļu vīns 41); zaļās krāsas apzīmējuma atkārtojums – *Ar zaļām un vieglām korpēm / Jūra krastā kāpj, / Bet soļi ir smagi, / Soļiem sāp. / Viegļajās, zaļajās korpēs / Piesmeļas smaga smiltis. / Un es skatos: ātri / Zaļās korpēs dilst* (Vērmeļu vīns 65).

Daļai krāsu nosaukumu Dainas Avotiņas dzejā ir tikai tieša vides un reāliju ārējā raksturotāja funkcija, kur krāsas iekļaujas poētiskajā vides vizualizācijas ainā un to paspīlgtina. Piemēram, *Sarkans rieta nazis / No dienas pa riecienam nogriež. / Vēl saules drupatas pazib, / Kad vakars tās nosviež. / Iekrīt zilā rasā, Daugavas tumstošā vilnī, Krasta avotā mazā, Asā klints cilnī.* (Akmens ziedēšana 48), vai arī *Un pēkšņi viss sāka degt / sarkanās, / dzeltenās, / zilās, / zaļās / ugunīs. / Pār mani noliecās varavīksne, / sniedza zīlu padebešu glāzi / ar saules raudzētu vīnu* (Akmens ziedēšana 64).

Daudzkārt atsevišķā dzejolī dominē kāds viens krāsas nosaukums, kam ir gan vides un reāliju raksturotāja, gan noskaņas raksturotāja un veidotāja funkcija. Tāda ir, piemēram, dzejolī "Zilie kalni" zilās krāsas dominante – *uz zemes zīlo kalnu ir daudz.., Tur vizilākās zvaigznes deg.., Tikai nepagurt, tikai tikt / Līdz dzīves zilajiem kalniem..* (Vērmeļu vīns 7); dzejolī "Puteni" baltās krāsas dominante – *Iziešu baltajā putenī.., baltu pūku tev atstāšu, / baltu spārnu pamāšu – / plecs nav mans. / Baltajā trakajā putenī / pārvērtīšos putnēnā.., Baltas bangas saveļ jūra / baltās krasta kāpās, / baltu vēju elpa sūra/ teic par lielām slāpēm: / atrast, iegūt, nepazaudēt / laimi – baltu mūžam..* (Mazās ostas 19).

Krāsu nosaukumi Dainas Avotiņas dzejā ir gan tieši krāsu apzīmētāji *Atnāc tu – un naktīs melnās sirds kā vēju vilcēns kauc.*

(Mazās ostas 29), gan arī, pārsvarā, krāsu simbolisko nozīmju nesēji, piemēram, .. *labais viss Dieva ziņā. Velns melnas dvēseles tīko.* (Akmens ziedēšana 94). Bieži vien tiešā krāsas apzīmētāja funkcija un simboliskās nozīmes nesēja funkcija krāsas nosaukumā pārklājas, piemēram, *Viņas melno ēnu pēdās / Lietus savas liek.* (Akmens ziedēšana 49); *Kādēļ es neesmu zilgana dzilna, / nevaru aizlidot turp, kur tu spīdi?* (Caunas pēdu raksts 83).

Krāsu nosaukumi Dainas Avotiņas dzejā lietoti galvenokārt tradicionālā, asociatīvi vistuvāk saistītā savienojumā ar konkrētu reāliju nosaukumiem: *zaļa zāle, pelēks rīts, zils vakars, zils vilnis, sarkanas dzērvenogas, sarkana uguns, balts sniegs, melnas naktis, palss vakars.* Šādu, reāliju ārējo izskatu apzīmējošu, krāsu izmantojumā sastopams maz novitāšu, izteikti oriģinālu lietojumu. Tradicionāli lietotajiem šādu savienojumu modeļiem raksturīgs reāls krāsas un reālijas savienojums, gandrīz fotogrāfiska precizitāte. Tikai retumis citu starpā atrodami arī neparastāki lietojumi ar īpatu, dzejnieces individuālajam pasaules skatījumam raksturīgu, pieskaņu: *zils dzintars, sarkana cerība, balta vientulība, zaļš vakars.*

Arī krāsu simboli un krāsu pārnestās nozīmes Dainas Avotiņas dzejā lietotas gan tradicionāli (piemēram, *baltas dienas, melnas domas, pelēka ikdienība*), gan tīri individuāli un īpati.

Par individuāli radīto krāsas simbolisko nozīmi būtu uzskatāms, piemēram, krāsas *balts* lietojums rindā *balta vēju elpa sūra* (Mazās ostas 19), kur baltajā uztverams skarbums, asums, iespējams, tīri reāls vizuāls saistījums ar apmākušos debesu, ūdens un smilšu krāsu asociatīvā līmenī, arī krāsas *balts* lietojums tekstā *..bet palagu baltajos klajumos / gurdi klimta bezmiegs..*, kur baltajai krāsai ir gan teksta vizualizācijas funkcija, gan, iepretim, tradicionālajai baltās krāsas simboliskajai nozīmei, – gaismas, tīrības un pilnības krāsa, kur balts ir arī gara, gaismas, arī garu un spoku krāsa (Simb. vārdn. 23). Dzejniece uzsvērusi arī baltā kā bezgalības, atsvešinātības, rezignācijas krāsas simbolisko nozīmi.

Par dzejniecei raksturīgu, savdabīgu lietojumu būtu uzskatāms krāsas nosaukuma *mēļš* izmantojums dzejolī "Stāsts par kartupeļu ziedu", kur šim krāsas nosaukumam līdzās tā krāsas apzīmētāja funkcijai piešķirta arī mūžības, stabilitātes, pastāvīguma simboliskā

nozīme, kas atklājas tikai visa dzejoļa kontekstā. Vārda *mēļš* īpatnība ir tā nozīmes nenoteiktība, daudzveidība. Ar *mēļš* tiek apzīmēta dažkārt tumši zila, dažkārt pat rozīgi zila krāsa. Piemēram, "Latviešu literārās valodas vārdnīcā" (LLVV 5, 154) krāsas nosaukums *mēļš* skaidrots: "Sarkans ar zilu nokrāsu; zili sarkans." Konkrētajā gadījumā pēc konteksta noprotams, ka par *mēļš* dēvēts zilgani violets, nevis tumšzils tonis. Izmantojot krāsas apzīmējuma *mēļš* semantisko variabilitāti, dzejniece stāstu par mēļu kartupeļu ziedu dzejoļa sižeta attīstības gaitā novada līdz mēļajam kā simbolam. Piemēram, raksturīgākās rindas *Mēļi kartupeļi līgodami zied, / bula vasara kad pāri iet. / Dzīve – zemē dziļi iesprausts miets – mezglu mezglas mūžs pie kuras siets. [...] Bet kad mēļie kartupeļi / sazied zemē nedāsnā, / paliek visi citi ceļi, / viņa [zvejnieksieva] šurp pie lauka nāk. / Skatās ziedos mēļos, sīkos, / skatās mēļās debesīs. / Pirkstos sprēgāinos un līkos / kartupeļu ziediņš trīs* (Mazās ostas 112). Līdzīgs poētiskais process notiek gadījumā ar krāsas nosaukuma *zaļš* lietojumu dzejolī "Zaļās lauskas", kur sākotnēji zaļai krāsai uztverama tikai tiešā krāsas apzīmētāja funkcija. Zaļā krūze latviešu tautas poēzijā ir analogs skaidrai krūzei, zināmā mērā tā būtu uzlūkojama par labklājības simbolu. Dzejniece to izmanto un tālāk, dzejoļa sižeta attīstības gaitā, novada arī citā simboliskā plāksnē – *zaļais* kļūst par dziļāku simbolu, turklāt tik poētisku, ka to var uztvert, bet nevar nosaukt, tās ir atmiņas, bērība, tātad arī dvēseles labklājība, bezrūpība, laime. Tālāk zaļais sižetiski tiek attīstīts kā sirdsapziņas, sevis vērtēšanas simboliskā krāsa, piemēram, *Zaļa krūze bija mātei, / Zaļa krūze ar saldu pienu [...] Un dažreiz tēvs zaļajā krūzē / Trakuli miestīņu lēja [...] Nolauztai ābelei blakus / Atradu lauskas zaļas. / Tēvs nenāk pretī pa taku. / Māte never vārtus vaļā. / Aug ābeles šodien citas. / No citas krūzes es dzeru. / Ar zaļajām māla lauskām / Sirdsapziņu sveru* (Akmens ziedēšana 52–53).

Nedaudz atšķirīgs, vairāk lietots pārnestā nozīmē, ir krāsas nosaukuma *sirms* lietojums tekstā *Iet gadi, vagojot grumbas pierē, un domām klāt sirmumu jauc..* (Akmens ziedēšana 18), kur substantīva forma *sirmums* uztverama arī kā noteiktas vecuma grupas raksturotājsvārds, reizē arī domu konservatīvisms, samierināšanās simbols.

Atkarā no konteksta Dainas Avotiņas dzejā vienai un tai pašai krāsai var piemist gan pozitīva, gan negatīva vērtējuma nianse – līdzīgi kā tas redzams visā latviešu valodā (piemēram, krāsai *zaļš* – negatīva .. *divas lauskas zaļas / Dzeļ kā čūska kodiens, kā akmeņi krūtīs maļas* (Akmens ziedēšana 52), pozitīva – *Izaugs zaļa, sīksta egle, pavēni sniegs bula stundā, zaļu nojumi segs pāri atbrāzušas vētras jundā.* (Mazās ostas 56).

Interesanti ir novērot pretstatu radīšanai izmantoto krāsu nosaukumu izvēli Dainas Avotiņas dzejā. Tradicionālie pretstata krāsu nosaukumi *balts/melns* lietoti vienlīdz, pretstatot gaismu un tumsu, konkrētajā piemērā, salīdzinot gada gaišāko un tumšāko nakti *Un tomēr, Jāņu Jāni, / Sirds gaviļē ar tevi, / Jo Līgo nakti balto / Tu gariem mūžiem devis. [...] Es no tās uguns / Paņēmsu delnā / Dzirkstīti sīku / Rudenim melnam.* (Akmens ziedēšana 26–27), vienlīdz – *balto* kā tīro, pozitīvo un *melno* kā netīro, negatīvo *Un baltais sniegs aiz tevis nobirst netīrs, / Un brien aiz tevis tavas bēdas melnās* (Vērmeļu vīns 66). Vēl viens šāds tradicionāls pretstatu modelis, ko lieto Daina Avotiņa, ir pretstats *melns/zaļš* ar nozīmju *tumšs, nedzīvs/dzīvs* pretstatījumu: *Ar melnās stundas sirdi melnas vagas – / Nāks rīts un tajās zaļus dzietus dzīs...* (Akmens ziedēšana 61).

Kopumā secināms, ka Dainas Avotiņas dzejā izmantotajiem krāsu nosaukumiem ir, pirmkārt, vides raksturotāju funkcija un, otrkārt, dzejnieces pasaules redzējuma un konkrētas sievietes (kā reāla vai mākslas tēla) iekšējās pasaules atklājēja funkcija. Dainas Avotiņas dzejā iemūžināts māksliniecisks pārdzīvojums. Tajā dziļi izjūtama sievišķība, kas tomēr nekādā gadījumā nav uztverama kā karojošs feminisms, te atklājas sieviete ar visām tās izjūtu niansēm un caur tām tvirtajām sabiedriskajām norisēm, dažādiem tagadnē un atmiņās mītošiem ļaudīm, kas kļuvuši par viņas dzejas pasaules sastāvdaļu, jūtama tēvzemes daba un tās radītās noskaņas. Krāsu nosaukumi gan to mākslinieciskajā, gan lingvistiskajā aspektā ir būtiska šīs pasaules atklāšanas sastāvdaļa.

Izmantotā literatūra un avoti

1. Latviešu literārās valodas vārdnīca. 5. sēj. R.: Zinātne, 1984, 154. lpp.
2. Herdera vārdnīca. Simboli. R.: Pētergailis, 1994, 23. lpp.
3. Avotiņa D. Vērmeļu vīns. R.: Liesma, 1967.
4. Avotiņa D. Akmens ziedēšana. R.: Liesma, 1969.
5. Avotiņa D. Mazās ostas. R.: Liesma, 1974.
6. Avotiņa D. Caunas pēdu raksts. R.: Liesma, 1979.

Farben in der Poesie von Daina Avotiņa (linguistischer Aspekt)

Zusammenfassung

In den Gedichtsammlungen von Daina Avotiņa ist neben ausgesprochen weiblicher Weltanschauung, die man unter künstlerischem und literarischem Aspekt analysieren könnte, die durch Sprachmittel ausgedrückte Schilderung dieser Welt auch vom rein linguistischen Standpunkt zu betrachten.

Besonders hoch liegt die Anzahl von Farbenbenennungen in der Poesie von Daina Avotiņa.

In der Poesie von Daina Avotiņa treffen wir sowohl einfache als auch zusammengesetzte Farbenbenennungen (Komposita und Wortpaare), die **Farben** und ihre Nuancen bezeichnen. Dabei agieren die Farbenbenennungen in der Poesie von D. Avotiņa sowohl als direkte Bezeichnungen für Farben (*Atnāc tu – un naktīs melnās sirds kā vēju vilcēns kauc.* [Du kommst – und wieder heult mein Herz in **schwarzen** Nächten wie ein kleiner Windwolf.] In: *Mazās ostas* 29) als auch vorwiegend als Träger von symbolischen Farbenbedeutungen (.. *labais viss Dieva ziņā. Velns melnas dvēseles tīko.* [.. alles Gute ist in Gottes Hand. Der Teufel langt nach **schwarzer** Seele.] in: *Akmens ziedēšana* 94).

Des öfteren überlappt sich bei der Farbenbenennung die Funktion des direkten Farbenbezeichners mit derjenigen des symbolischen Bedeutungsträgers (*Vīnas melno ēnu pēdās Lietus savas liek.* [In die Spuren ihrer **schwarzen** Schatten legt der Regen seine Spuren]. In: *Akmens ziedēšana* 49).

Abhängig vom Kontext kann in der Poesie von D. Avotiņa einer und derselben Farbe sowohl positive als auch negative Schattierung anhaften, zu beobachten in der lettischen Gemeinsprache (z. B., bei der Farbe **grün** – negativ: .. *divas lauskas zaļas Dzeļ kā čūskas kodiens, kā akmeņi krūtīs maļas.* [.. zwei **grüne** Scherben stechen wie ein Schlangengebiss und

malmen sich wie Steine in der Brust.] In: Akmens ziedēšana 52) sowie positiv: *Izaugs zaļa, sīksta egle, pavēni sniegs bula stundā, zaļu nojumi segs pāri atbrāzušās vētras jundā.* [Eine **grüne**, starke Tanne wächst dort auf, sie bietet Schatten in der Hitze, breitet **grünes** Obdach aus, wenn der Sturm uns heimsucht.] In: Mazās ostas 56).

Kersti BOIKO

Čakāt, čollāties, čompāties, čorka –
Baltijas somu aizguvumi latviešu valodā?

Čakāt

Latviešu valodas izloksnēs ir reģistrēts verbs *čakāt* 'bakstīt, kapāt' (< ig. *tsagama* 'hacken, behacken' Wied. 1973, 1201), kā arī nomens *čakats* 'zāļu kapājamā dzelzs' (< ig. *tsakaj* : *tsagaja* 'Hackeisen, Kohleisen' Wied. 1973, 1201), kas tiek uzskatīti par igauņu valodas aizguvumiem latviešu valodā (Ojansuu 1921, 62; Aben 1947, 23; Aben 1957, 204; Zeps 1962, 108). Jaunākie izloksņu materiālu vākumi papildina informāciju par šo vārdu izplatību un dialektālajiem variantiem. Piemēram, latviešu valodas izloksnēs atrodami arī verbi *čokāt*, *čukāt* ar nozīmēm 'kapāt', 'bakstīt', arī 'grūstīt(ies)', 'mīcīt' u. c., tāpat arī konstatējama virkne atvasinājumu ar līdzīgām nozīmēm no vārdu saknēm *čak-*, *čok-*, *čuk-*.

Saskaņā ar Latviešu valodas institūta kartotēku materiāliem virknē latviešu valodas izloksņu (galvenokārt Vidzemes ziemeļaustrumos) ir reģistrēts verbs *čakāt* (skat. I. karti):

– 'kapāt cūkām zāles' Alūksnē, 'kapāt ar čakatu cūkām lapas, zāles' Annā, 'kapāt zāles, lapas' Bejā ar piemēru "*viņa čakaja ar čakatu rūnkuļu lopas cūkuom*", 'kapāt' Jaunrozē, 'kapāt' Karvā ar piemēru "*jūoit čokāt kūopustu lopas*", 'kapāt' Vecsaulē, 'kapāt ar kapājamo dzelzi lapas un zāles' Zeltiņos, 'ar kapājamo dzelzi sasmalcināt cūkām zāles' Ziemeņi ar piemēru "*agruok gonam pusdinas laikā sàimiņica lika salaūzt rūnkuļu lopas un silē čakāt, kamēr tēik smolkas ...*" (nozīme visos citētajos vākumos ir viena un tā pati – 'kapināt, smalcināt (ar kapājamo dzelzi)', bet atšķirīgi ir informantu vai materiāla vācēju dotie formulējumi)

– 'bakstīt' Valkā, kā arī Sinolē ar piemēru "*kūo tu zūobus čakā?*";

Sinoles izloksnē ir reģistrēts verbs *čakāties* 'jaukties', kuram dots arī piemērs: "*kūo tu čakājiēs ar nogiem pa blūodu! kas te lai ād l'ādu, kūo tu isčakā!*" LVI, vārds reģistrēts arī Ērgemes izloksnē ar nozīmēm 'bakstīt; bakstot ar kādu rīku, virzīt (kur iekšā)' EIV I 236.

Valkas izloksnē ir reģistrēti verbi *čaknīt* 'bakstīt' un *čakināt* 'vairākkārt čaknīt' ("*ār dalbi čaknī pirtī krāsni. isčakinija visas ūogles. a kūokim čubināja ūogles.*") LVI.

Tāpat kā verbs *čakāt* 'kapāt; bakstīt', arī nomens *čakats* ir reģistrēts Vidzemes ziemeļaustrumos un Vecsaulē, sal. skaidrojums 'dzelzs rīks, ar ko cūkām silē sakapā zāli' Alūksnē, 'zāļu kapājamā dzelzs' Annā, te pierakstīts arī ilustratīvais piemērs: "*nēm čakatu un sačakā rūnkušu lopas cōukuôm*"; ar tādu pašu nozīmi leksēma reģistrēta Bejā, Jaunrozē, Karvā un Vecsaulē LVI.

Alūksnē reģistrēta arī leksēma *čakāšana* 'kapāšana' LVI.

Sal. arī *čakats* 'ein Hackeisen zum Behacken des Kohles' Apukalnā un Alūksnē ME I 401, *čakatis* 't. p.' Alūksnē EH I 283; *čakāt* 'stochern' un *čakātiēs* ME I 401, '1) č[akāt] cauru zuobu; 2) 'mit dem Hackeisen hacken' EH I 283.

Galvenokārt Vidzemes rietumdaļā ar dažādām nozīmēm ir reģistrēts dialektālais variants *čokāt* (resp. *sačokāt*, *pačokāt*):

– 'kapāt': Alojās izloksnē ar piemēru "*..kaŗtupeļs a čoka. cūkaŗn izvārij kaŗtupeļs, ta sačoka a dzelz, a kapdzelz*", Rozēnos ar piemēru "*kaŗtupeļs jāsačoka, jāstūķe. a ruŗģ ņemt ūn saspaĩdīt*", Svētcieņā ar skaidrojumu 'kapājot jaukt, maisīt' un aprakstu "*.. ruņkuļs a dzelz sile čoka kuōpa a zāl, a kaŗtiņim, ja kuōpa nečoka, bet sile liēk tirs ruņkuls, ta tikaĩ kapa. bet ka čoka, tas i ka kapa un maĩs kuōpa*", Lādē ar nozīmi 'mīcīt' LVI,

– 'bakstīt': Ūoņos ar piemēru "*pačoka plĩt*", Svētcieņā reģistrētas vairākas nozīmes 'bakstīt; mīcīt; maisīt': "*čokat i ari kault kuo bakstīt, mīcīt, maĩsit*" LVI, Vainižos vārds reģistrēts ar nozīmi 'durstīt, bakstīt ar kādu koku' un piemēru "*kūcōukša lapseņ pūzņs, tāt pēļaks bum̄b oūkša čukuma. es čokas aŗ kuōk viņ zeme*" LVI, VIV I 143, Limbažos ar nozīmi 'čakarēt' un piemēriem "*čokat krās; čoka pagals uz oūkš*", Braslavā, Vecatē, Vilzēnos ar nozīmi 'čukstīt' (t. i. 'bakstīt') LVI; vārds reģistrēts arī Ērgemes izloksnē ar nozīmēm 'bakstīt; bakstot ar kādu rīku, virzīt (kur iekšā)' ĒIV I 236.

Sal. arī *čokāt*, *čoksīt* Limbažos 'bakstīt': *kuo tu čokā zuobus Umurgā* ME I 417, *čokāt* arī Ķeros EH I 293.

Ķeros ir reģistrēts refleksivais verbs *čokāties* "durties, bakstīties" EH I 293, sal. arī "*nečokajes te a kājām pa galdapuž!*"

Vainižos LVI, VIV I 143; ar nozīmi 'grūstīties' verbs reģistrēts arī Limbažos, savukārt Svētcieņā tas reģistrēts ar nozīmi 'bakstīties, mīcīties', sal. arī piemēru "*peic liēt puīki čokajas a urķim pa grāvīm, pa peļķim*" LVI.

Minētajai verbu virknei laikam varētu pievienot arī

– *čoknīt* Vainižos ar aprakstu "*skuķs negribeļ us skuōl iēt uņ aplid apuz gult. tēs paņēm kuōk uņ čokniļ āra.*" LVI,

– *čokstīt* 'bakstīt' Alojā, 'stochern' Limbažos FBR IV 5, LVI.

Blakus iepriekš minētajiem dialektālajiem variantiem ar sakni *čak-* un *čok-* reģistrēti arī varianti ar sakni *čuk-*, kuriem gan neparādās nozīme 'kapāt':

čukāt, čuknāt 'stechen, stochern' Smiltēnē un Bērzaunē ME I 418, kā arī 'stossen' Vecpiebalgā, Limbažos un Sīguldā EH I 294, *čukāt* 'bikstīt, rakņāt; bakstīt' Vainižos VIV I 143; *čukāties* 'sich stossen' Trikātā ME I 418, *čukāties* 'bakstīties, rakņāties; grūstīties' Vainižos VIV I 143; *čuknīt* 'stochern, schüren' Raunā, Smiltēnē un Alūksnē ME I 418, kā arī Ungurmuižā EH I 294; *čuksnāt* = *čuksnīt* EH I 294, *čuksnīt* 'stochern' Lizumā ME I 418, kā arī Aizupē ar nozīmi 'bikstīt' EH I 294, *čuksīt* II 'bakstīt' Limbažos, Rūjienā un Alojā ME I 419.

Papildus publicētajiem avotiem ielūkojoties igauņu valodas dialektos, atrodama jau minētā atbilsme latviešu valodas vārdiem ar nozīmi 'kapāt':

– *sagama* 'zāli smalcināt', kas reģistrēts Mulgi un Tartu dialektos VMS II 376, EEW VIII 2667, kā arī

– *tsagama*: 'kapāt' Helmes izloksnē ar piemēru: "*ruņguli lehti tul'li lōunaaigu tsagada mitu pūtū tāūt*" ('vairākas mucas runkuļu lapu nācās ap pusdienlaiku sakapāt'), '(cūku ēdienu) sakapāt (silē)' Kambjas izloksnē, 'sakapāt zāli cūku barošanai' Rengu (Rõngu) izloksnē, 'sakapāt, kapājot sasmalcināt' Urvastes izloksnē ar piemēru "*pek'k tsaeti ja soolati..*" ('speķi sasmalcināja un iesālīja..') utt. EKI. Kopumā leksēma reģistrēta igauņu valodas dienvidu dialektu grupā (Mulgi, Tartu un Veru dialektos), kā arī Ludzas igauņu un Leivu izloksnēs VMS II 540.

Minētajam igauņu valodas verbam atrodama paralēle mordviešu valodā, sal. mordviešu *tšakams* 'klopfen, hauen' EEW X 3290.

Igauņu valodā reģistrēti arī tādi dialektālismi kā *tsagiraud* 'kāpostu kapājamā dzelzs', *tsagamik* 'kapājamā sile', *tsagi*, *tsakam* 't. p.' u. c. VMS II 540, skat. arī EEW X 3290.

Vai latviešu valodas verbi *čakāt*, *čokāt*, *čukāt*, kā arī citi pie šī semantiskā lauka piederīgie atvasinājumi no saknes *čak-*, *čok-*, *čuk-* ir igauņu valodas aizguvumi latviešu valodā?

1. Īpaši ticams ir viedoklis, ka aizgūti ir darbības vārdi ar nozīmi 'kapāt'. Par iespējamo aizguvumu liecina verbu izplatība tradicionālajās Baltijas jūras somu aizguvumu un vietvārdu izplatības teritorijās.

2. Iespējams, ka verbi ar nozīmi 'bakstīt' un verbi ar nozīmi 'kapāt' būtu etimoloģiski nodalāmi. Piem., K. Karulis norāda, ka verbs *čakāt* 'bakstīt' ir atvasinājums no apvidvārda *čaka* 'nūja ar atzaru vai saknes galu kā rokturi' LEV I 184 (*čaka* II 'ein Knüttel mit Knorren od. Wurzelende als Griff' ME I 401; sal. arī *čuka* '1. 'badāmais kuoks', "ar *čuku* *čukā* *krāsni*"; 2. Demin. *čukiņas* 'kurze Pfähle (mieti)' EH I 294; *čuču-*, *čuča-kuoks* 'ein Stock zum Umrühren des Ofens, Ofenkrücke' ME I 418, *čuču-kuoks* 'ein Stock zum Schlagen' EH I 294). Te gan būtu jāpiebilst, ka K. Karuļa rīcībā acimredzot nebija izlokšņu materiālu par verbiem ar nozīmi 'kapāt'. K. Karulis norāda, ka latv. *čaka* un *čakāt* ir atvedināmi uz ide. **kāk-* 'zars, miets' > b. *šak-*, līdz ar to, saskaņā ar K. Karuļa viedokli, varētu būt notikusi skaņu pārvērtība **k̄-* > **k'-* > *č-* LEV I 184. Par to, ka ide. **k̄-* reflekss latviešu valodā varētu būt līdzskanis *č*, gan neraksta M. Rudzīte (Rudzīte 1993, 277); *č* latviešu valodā ir jauns līdzskanis (Endzelīns 1951, 163, 182, 192; Rudzīte 1993, 288).

Tomēr būtu jāņem vērā, ka arī verbi ar nozīmi 'bakstīt' ir reģistrēti tradicionālajās Baltijas jūras somu aizguvumu un somugriskas cilmes vietvārdu izplatības teritorijās.

3. Nevar izslēgt arī pretēju aizguvuma virzienu: latviešu valoda → igauņu valoda, taču šādu iespēju nav pieminējis, piem., L. Vaba (Vaba 1997). Latvijā verbi *čakāt*, *čokāt*, *čukāt* un ar tiem saistītie atvasinājumi ir reģistrēti plašākā teritorijā (gandrīz visā Vidzemē,

Šajā vārdu ligzdā noteikti iekļaujami arī substantīvi *čuļļa* 'ein unreinlicher Mensch' ME I 419 un *cuļļa* 'ein Schmutzfink' ME I 397, kas tāpat reģistrēti Trikātā.

Savukārt, *Çoņos* ir reģistrēts adjektīvs *čollīgs*: "*tas i čollīks. visūr i netīrs. drēps i netīrs, istāb ir netūr*" LVI; ar līdzīgu nozīmi adjektīvs reģistrēts arī Ērgemē: 'tāds, kas čollājas' ("*siēviēši jàu viē nā čollīgāki, nūosmērējas [vairāk]*") ĒIV I 237 (skat. 2. karti).

Vai minētie verbi varētu būt igauņu valodas aizguvums latviešu valodā?

Igauņu valodas Repinas izloksnē (Rāpina; Veru dialektā) ir reģistrēts verbs *tsollama* 'plunčāties ūdenī' EKI, kas vistiešāk atbilst aplūkotajiem latviešu valodas vārdiem. Minētajam igauņu valodas verbam dots arī latviešu valodas verbu ilustrācijām līdzīgs piemērs: "*kūl' latsel ol' vēh hā tsol'laDa*" ('bērnam gan bija jauki pa ūdeni plunčāties') EKI. Sal. arī ig. *tsollūma* ('*sol'uma*') 'saduļķot' un *tsolluma* 'kļūt duļķainam' Reuges (Rōuge) izloksnē, kur pierakstīts arī šāds lietojums: "*Kooni piim' meierile saa, seen'i' um tāā ār t'sollunu*" ('Kamēr piens tiek līdz pienotavai, tas jau ir sagājis') (skat. arī VMS II 544 s. v. *tsollama*, *tsolluma*, *tsolma*). Setu izloksnē ir reģistrēts verba variants *tsulama* EKI. Kopumā minētie verbi reģistrēti igauņu valodas Veru dialektā.

Ielūkojoties rūpīgāk igauņu valodas dialektu kartotēkā, atrodama vesela ligzda vārdu ar saknēm *sola-*, *solī-*, *tsola-*, *tsolga-*, *tsolgi-*, *tsoli-*, *tsula-*, *tsulk-*, kam ir tuva nozīme un kas varētu būt onomatopoētiski deskriptīvas cilmes vārdi, sal.

solak (*tsolak*) 'burbuļošana, žurkstēšana' Reuges (Rōuge) izloksnē,

solama 'padarīt netīru, saduļķot, piesārņot' Laiuses un Viru-Jāgupi izloksnēs,

solaius "kad zivs jūrā noplunkšķina" Haljalas izloksnē,

solahus (*tsolahus*) 'plunkšķis' Pelvas izloksnē,

solatama (*tsolahamma*) 'nošļakstēt, noplunkšķēt' Kolga-Jāni un Reuges (Rōuge) izloksnē,

solīma 'plunkšķināt; plunčāties' Muhu, Kullamā izloksnēs, 'saduļķot, padarīt netīru' Veike-Mārijas (Väike-Maarja), Karksi izloksnēs,

tsolatama 'noplunkšķēt' Reuges (Rõuge) izloksnē,

tsolahtama 'noplunšķēt' Vastselinas izloksnē,

tsolahus 'plunkšķis' Reuges (Rõuge) un Vastselīnas izloksnēs,

tsollin 'burbuļošana, žurkstēšana' virknē Tartu un Veru izlokšņu (skat. arī VMS II 544),

tsulahtama 'nošļakstēt, noplunkšķēt' Setu izloksnē,

tsulahtus 'plunkšķis' Setu izloksnē utt. EKI.

Minot šos etimoloģiski radniecīgos vārdus, gribēju parādīt, ka verba dialektālie varianti ar afrikātu *ts-* vārda sākumā (sal. *tsollama*, *tsollima* (*tsollma*), *tsolluma*, *tsulama*), iespējams, agrāk bijuši izplatīti plašāk – varbūt vairākos igauņu valodas dienvidu dialektu grupas dialektos (kā iepriekš minēts, patlaban tie ir reģistrēti tikai Veru dialektā).

Minētajiem igauņu valodas onomatopoētiski deskriptīvajiem vārdiem paralēles ir sastopamas visās Baltijas jūras somu valodās EEW IX 2845.

Par aizguvuma iespējamību latviešu valodā liecina ne vien vārdu skaniskā atbilstība, bet arī potenciālo aizguvumu izplatība Igaunijas pierobežā. Interesanta ir līdzskaņu *č*, *c* un *k* variēšanās vārda sākumā dažādos dialektālajos variantos, kā arī dubultoto līdzskaņu *ll* un *ļļ* variēšanās vārda saknē.

Čompāties 1.

Vidzemes ziemeļaustrumos Alsviķu izloksnē ir reģistrēts verbs *čompāties* 'brist, bradāt' ar piemēru "*kū tu čōmpajīs pa oūdeņi*" LVI, atvasinājums ar piedēkli *iz-* ir reģistrēts Karvas izloksnē: "*isčōmpajās dubļu plāndā*" LVI.

Savukārt Vidzemes ziemeļrietumos ir reģistrēts dialektālais variants ar patskani *a* saknē:

čāmpāt Rozēnos ar piemēru "*čāmpat pa slapuŃ*" un *čāmpāt* Svētciemā ar paskaidrojumu "*čāmpat i brist pa ūdeņ, pa reŃstelim*" LVI.

Sal. arī *čāmpēt* 'in Kot treten, in Kot gehen und sich besudeln' ME I 403.

No nozīmes un skaniskās uzbūves viedokļa varētu izteikt minējumu, ka šis verbs ir aizgūvums no igauņu valodas,

sal. ig. *sompama* 'bradāt (*pa ūdeni* u. tml.); brist (piem., *pa dubļiem, ūdeni*); pārbrist' igauņu valodas ziemeļaustrumu dialekta Liganuses (Lūganuse) izloksnē ar piemēru "*missa sompaD vie aūkus*" ('ko tu bradā pa ūdeni (burt. ūdens bedri)' EKI, VMS II 427;

sompima (sompma) 'staigāt, bradāt (*pa purvu*)' Liganuses (Lūganuse) izloksnē, 'staigāt pa purvainu, dubļainu zemi' Reigi izloksnē, 'brietēt; (*ar kājām*) nomīdīt' Ridalas, Martnas un Jerva-Madises (Jārva-Madise) izloksnēs, sal. "*lõõmaD somppisiD ēnamoa ā*" ('lopi izbradāja pļavu') Jerva-Madises izloksnē, tāpat arī 'bradāt (*pa ūdeni* u. tml.); brist (piem., *pa dubļiem, ūdeni*); pārbrist' Simunas un Laiuses izloksnēs EKI. Saskaņā ar igauņu valodas dialektu kartotēkas datiem leksēma *sompima (sompma)* reģistrēta 19 izloksnēs, ietverot ziemeļaustrumu dialektu, visus ziemeļu dialektu grupas dialektus, dienvidu dialektu grupas Tartu un Veru dialektu, kā arī Ludzas igauņu izloksni Latvijā (EKI; šaurāku izplatības ainu sniedz VMS II 427, ietverot 12 izloksnes);

sompsima 'bradāt (*pa ūdeni* u. tml.); brist (piem., *pa dubļiem, ūdeni*); pārbrist' igauņu valodas ziemeļaustrumu dialekta Liganuses izloksnē un austrumu dialekta Kodaveres izloksnē VMS II 427;

sumpama (sumpma) 'brist pa garu zāli vai labību; stampāt putru' Muhu izloksnē, 'ar kājām brist pa kaut ko grimstošu (piem., *purvu*)', 'kājām dziļi grimstot, brist, bradāt (*pa purvu, sniegu, dubļiem*)' Karksi izloksnē EKI. Kopumā leksēma reģistrēta 9 izloksnēs, ietverot igauņu valodas ziemeļaustrumu dialektu, visus ziemeļu dialektu grupas dialektus, kā arī dienvidu dialektu grupas Mulgi dialektā VMS II 443. Iespējams, ka vārds kādreiz bijis izplatīts plašāk un tam ir bijis arī dialektālais variants ar afrikātu *ts*- vārda sākumā.

Leksēmas *sompama, sompima, sumama, sumpama* ('brist pa sniegu') reģistrētas arī igauņu literārajā valodā EKS 732, 748.

Igauņu valodā nav reģistrēti dialektālie varianti ar afrikātu *ts* vārda sākumā, līdz ar to pieļaujamas divas iespējas: vai nu šādi dialektālie varianti ir bijuši, vai arī igauņu valodas līdzskanis *s* latviešu valodā šajā gadījumā ir aizstāts ar līdzskani *č*.

Čompāties 2.

Vidzemes ziemeļrietumos Svētciema izloksnē ir reģistrēts verbs *čompāties* 'runāt nesakarīgi, neskaidri; runāt ēdot (ar pilnu muti)', ir pierakstīts arī skaidrojums: "*čompajas tā kā bruōls, neiēt ne kriēviski, ne latviski, bet viēmēr runat grib. tikai neviēnc nesapruot*" LVI.

Iespējams, ka minētais verbs ir igauņu valodas aizguvums latviešu valodā, sal. ig. *sompīma* ar nozīmi 'vārdot, apvārdot; pūšlot' Neo (Nōo) izloksnē; *sumpmā* 'noburt' Setu izloksnē EKI (apvārdošana un pūšlošana, kā zināms, var notikt neskaidras murmināšanas, runāšanas veidā vai pavadījumā).

Dažādas citas (tajā skaitā minētajai tuvas) nozīmes reģistrētas arī citās igauņu valodas izloksnēs:

– 'traucēt; ar runāšanu kaut ko sajaukt; jaukt, sajaukt; sagrozīt, izkropļot' Urvastes izloksnē,

– 'sajaukt' Reuges izloksnē (Rōuge) ar piemēru "*Juu as'i sūmbit'i nii är⁷, et tuušt tulō ōs ināp midāgi vällä es*" ('laikam lieta tika tā sajaukta, ka no tās vairs nekas neiznāks'),

– 'noliegt, sajaukt, ar runāšanu sajaukt; ar runām padarīt kaut ko par nebijušu; noliegt' Pelvas (Pōlva) izloksnē,

– 'sajaukt, noliegt' Vastselīnas izloksnē EKI.

Sal. arī ig. *sompsīma* 'traucēt, maldināt, noliegt' Sangastes izloksnē EKI.

Saskaņā ar igauņu valodas dialektu kartotēkas datiem verbs *sompīma* (*sompmā*, *sumpmā*) reģistrēts Neo (Nōo), Urvastes, Harglas, Reuges (Rōuge), Pelvas (Pōlva), Vastselīnas un Setu izloksnēs EKI (skat. arī VMS II 427 s. v. *sompmā* un VMS II 443 s. v. *sumpmā*), kopumā aptverot dienvidu dialektu grupas Tartu un Veru dialektus.

Līdzīgi kā vārda *čompāties* (1) gadījumā arī šoreiz pieļaujamas divas iespējas – vai nu igauņu valodā bijis arī dialektāls variants ar afrikātu *ts-* vārda sākumā, vai arī igauņu valodas līdzskanis *s* latviešu valodā ir aizstāts ar līdzskani *č*.

Čorka, čorks

LU Latviešu valodas institūta kartotēku materiālos atrodami šādi vārdi:

čorka (**čorķ**) 'aizaudzis diķis, mārks' Svētciemā ar aprakstu: "*tād mārķ, aizāūguš diķ sāuc pa rečk, čorķ*" LVI, sal. arī 'tekošs ūdens pļavā' Salacā Kagaine 2000, 122,

čorks 'diķis' Ainažos ar piemēru: "*čorka karītupeļs jānuōmazga tīrs*" LVI.

Iespējams, ka etimoloģiski radniecīga leksēma ir K. Milēnbaha un J. Endzelīna "Latviešu valodas vārdnīcā" minētā **čurģa** 'ein Regenbach' Rūjienā un Drustos ME I 422. K. Būga gan minēto leksēmu ir etimoloģiski saistījis ar liet. *kiurklys* 'струя'; taču J. Endzelīns uzskata, ka drīzāk tas varētu būt kontaminācijas rezultāts: *urga* + *čura* II ME I 422.

Latv. **čorka, čorks** varētu etimoloģiski skaidrot arī kā aizguvumu no igauņu valodas, sal. ig. *tsorg* : *tsoru*, *tsori* : *tsori* 'Röhre, Rinne, Rille, Vertiefung, Thal, kleines Rinnsal, schmales Stückchen Land', kas, pēc F. J. Vīdemaņa datiem, reģistrēts igauņu valodas Tartu dialektā Wied.1973,1207.

Savukārt igauņu valodas dialektu kartotēkā atrodama leksēma **sori** (*sorg, tsorg, tsori*) ar nozīmēm: 1. 'strauts, aizaudzis strauts'; 2. 'grāvis'; 3. 'strūkliņa, straumīte'; 4. 'rene, tekne'; 5. 'šaura strēmele' EKĪ.

Vairākas etimoloģiski radniecīgas leksēmas, kas kopumā pārklāj visai plašu areālu, minētas arī igauņu valodas "Mazajā dialektu vārdnīcā":

sori 'strauts; strēmele' Īzaku, Tormas, Kodaveres, Tarvastu, Rannu, Neo (Nōo) izloksnēs (jeb: ziemeļaustrumu, austrumu, Mulgi, Tartu dialektos) VMS II 433; **sorr** 'strauts, strēmele' Karksi izloksnē VMS II 434; **soru** 'ūdenskritums; strēmele' ziemeļaustrumu dialektā un ziemeļu dialektu grupā (visos šīs grupas dialektos: salu, rietumu, vidus un austrumu dialektā) VMS II 435; **tsora** 'pieteka' Rengu (Rōngu) izloksnē (Tartu dialektā) VMS II 545; **tsori** 'strauts; strēmele' Urvastes, Harglas, Reuges (Rōuge), Pelvas (Pōlva), Vastselīnas, Repinas (Rāpina), Setu izloksnēs (jeb: Veru dialektā) VMS II 545; **tsoru** (**tsoro**) 'grāvis, strauts' Sangastes,

Urvastes, Karulas, Pelvas (Põlva), Vastselīnas, Setu izloksnēs (jeb: Veru dialektā) VMS II 545.

No minētajiem dialektālajiem variantiem par visatbilstošākajiem kā aizguvuma devējiem vārdiem, protams, uzskatāmi Tartu un Veru dialektā reģistrētie *tsora*, *tsori*, *tsoru*, *tsoro*. Kā zināms, ja igauņu valodas ziemeļu dialektu grupā vārda sākumā reģistrēts līdzskanis *s-*, dienvidu dialektu grupā tam atbilst afrikāta *ts-* Laanest 1975, 30.

Latviešu valodas leksēmām *čorka*, *čorks* nozīmes ziņā tuvākie, šķiet, varētu būt šādi igauņu valodas leksēmu skaidrojumi:

sori – "ēinama *sori* on neške māDā keht" ('pļavas "sori" ir tāda purvaina, miksta vieta') Tormā, 'māda ojaokht, kinni kasvanud oja' ('purvaina vieta strautā, aizaudzis strauts') Kodaverē, arī 'heinamaa, kust vesi üle jooksis' ('pļava, kurai pāri bijis pārplūdis ūdens') Sangastē EKI.

Līdzīgi kā potenciālos igauņu valodas aizguvumus *čorka*, *čorks* acīmredzot varētu skaidrot arī mājvārdu *čorkas*² Vidrižos E I 64, Lvv I 183, kuram J. Endzelīns cilmes skaidrojumu nav devis. Sal. arī *Čorkas* – zvejnieku mājas Duntē; B. Laumane pieļauj, ka minētais mājvārds varēja rasties arī no ig. *tsorg* 'atteka, strautiņš, ieleja' Laumane 1996, 38.

Rakstā aplūkotojāiem iespējamajiem igauņu valodas aizguvumiem izplatības ziņā ir raksturīga kopīga tendence: potenciālie aizguvuma devēji vārdi ir reģistrēti igauņu valodas dienvidu dialektu grupā (galvenokārt Tartu un Veru dialektos Igaunijas dienvidaustrumos), bet potenciālie aizguvumi latviešu valodā izplatības ziņā uzrāda zināmu (*čakāt*, *čollāties*) vai pat ievērojamu (*čakāt*, *čompāties* (1), *čompāties* (2), *čorka*) nobīdi rietumu virzienā. Divos gadījumos (*čakāt*, *čompāties* (1)) aizguvumi faktiski ir izplatīti divos attālos areālos – Vidzemes ziemeļaustrumos un (ziemeļ)rietumos.

Literatūra

Aben 1947 = Aben K. Eesti ja liivi laenud läti sõnavaaras. Dissertatsioon. Tartu, 1947.

Aben 1957 = Aben K. Eesti ja liivi laene läti sõnavaaras. Emakeele Seltsi Aastaraamat III. Tallinn, 1957. Lk. 199–216.

Dalj IV = Dalj V. Tolkovij slovarj živogo velikoruskogo jazyka. Moskva, 1991.

E I = Endzelīns J. Latvijas vietu vārdi. I. d.: Vidzemes vārdi. Rīga, 1922.

EEW I–XII = Mägiste J. Estnisches etymologisches Wörterbuch. I–XII. Helsinki, 1982–1983.

EH I = Endzelīns J., Hauzenberga E. Papildinājumi un labojumi K. Mīlenbaha Latviešu valodas vārdnīcai. I. Rīga, 1934.

EKI = Igaunju valodas institūta (Igaunija, Tallina) dialektu kartotēka

EKS = Eesti keele sõnaraamat. Toim. T. Ereht. Tallinn, 1999.

ĒIV I–II = Kagaine E., Raģe S. Ērgemes izloksnes vārdnīca. I–II. Rīga, 1977–1978.

FBR IV = Filologu biedrības raksti. IV. Rīga, 1924.

FBR XIII = Filologu biedrības raksti. XIII. Rīga, 1933.

FBR XIX = Filologu biedrības raksti. XIX. Rīga, 1939.

Kagaine 2000 = Kagaine E. Ziemeļrietumvidzemes izlokšņu devums dialektālās leksikoloģijas attīstībā. – Starptautiskais baltistu kongress "Baltu valodas laikmetu griežos". Referātu tēzes. Rīga, 2000. 120.–122.lpp.

Laanest 1975 = A. Laanest. Sissejuhatus läänemeresoome keeltesse. Tallinn, 1975.

Laumane 1996 = Laumane B. Zeme, jūra, zvejvietas. Rīga, 1996.

LEV I = Karulis K. Latviešu etimoloģijas vārdnīca. I. Rīga, 1992.

LVI = Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta Baltijas jūras somu aizguvumu kartotēka un apvidvārdu kartotēka.

Lvv I = Endzelīns J. Latvijas PSR vietvārdi. I d. Rīga, 1956.

ME I = Mīlenbahs K. Latviešu valodas vārdnīca. Red., papild., turpin. J. Endzelīns. I sēj. Rīga, 1923–1925.

Ojansuu 1921 = Ojansuu H. Lisiä suomalais-balttilaisiin kosketuksiin. Suomi IV:20. Helsinki, 1921.

Vaba 1997 = Vaba L. Uurimusi läti-eesti keelesuhetest. Tallinn-Tampere, 1997.

Wied. 1973 = Wiedemann F. J. Eesti-saksa sõnaraamat. Tallinn, 1973.

VIV I = Ādamsons E., Kagaine E. Vainižu izloksnes vārdnīca I. Rīga, 2000.

VMS II = Väike murdesõnastik. II. Toim. V. Pall. Tallinn, 1989.
Zeps 1962 = Zeps V. Latvian and Finnic Linguistic Convergencies.
Bloomington, 1962.

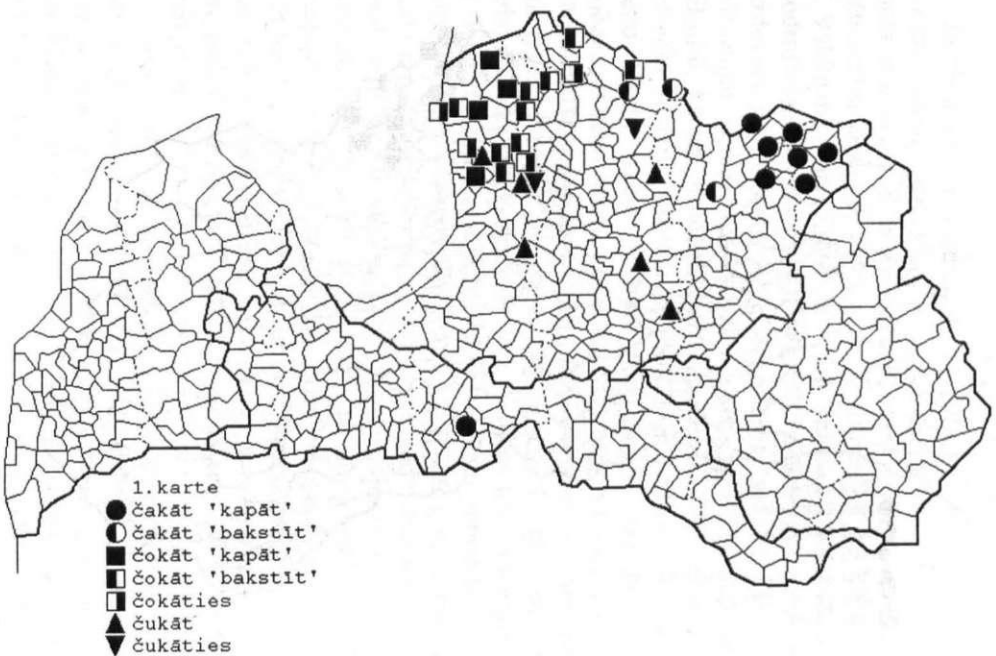
Saīsinājumi

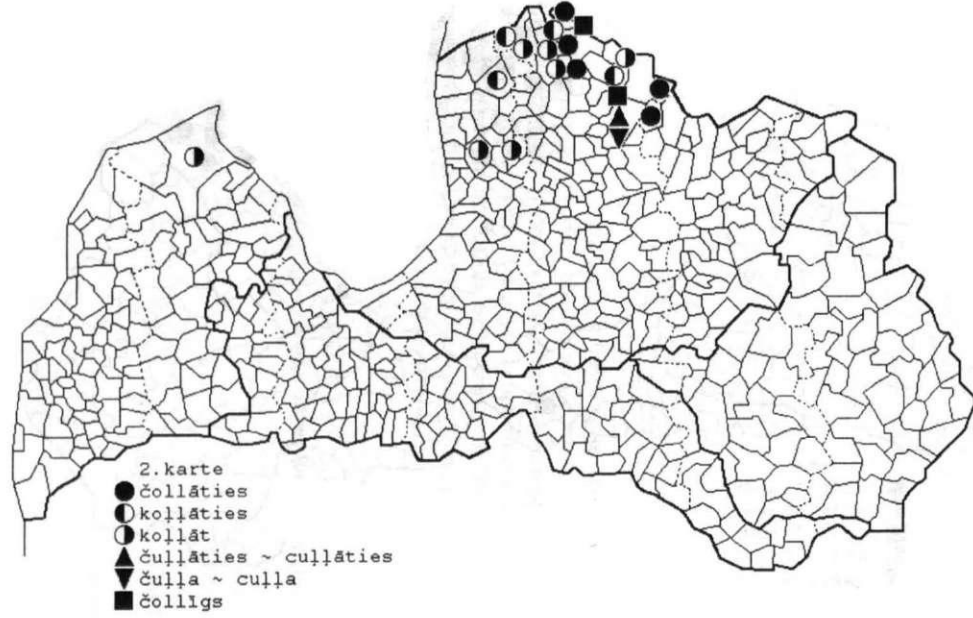
- b. – baltu
- ide. – indoeiropiešu
- ig. – igauņu
- kr. – krievu
- latv. – latviešu
- liet. – lietuviešu

Čakāt, čollāties, čompāties, čorka – Baltic Finnish Loans in Latvian?

Summary

The paper analyzes the spread and semantics of the verbs *čakāt*, *čollāties*, *čompāties* and the noun *čorka* in Latvian and correspondence in Estonian. The author supposes that these words are potential loans from Estonian, as they have a common area of use: the potential source words are registered in the Southern group of dialects of Estonian (mainly in Tartu and Veru dialects in the South-East of Estonia), while the potential loans in Latvian are used mainly towards the West.

Maija BALTIŅA**Vārda nozīmes stilistiskie aspekti
17. gs. rakstu valodā**

Jautājumam par vārda nozīmes stilistiskajiem aspektiem 17. gs. rakstu valodā uzmanība pievēršama vairāku iemeslu dēļ. Šis jautājums sasaucas ar uzdevumiem, kuri izvirzīti valodas vēstures pētniecībai kopumā. 1995. gadā A. Blinkenas, M. Stengrevicas un J. Valdmaņa kopreferātā "Literārā valoda – nacionālās kultūras nodrošinājums" lasāms, ka viens no tuvākās nākotnes pētniecības uzdevumiem letonikā ir "pētīt vārdu semantiskās stilistiskās pārmaiņas, ņemot vērā literārās valodas papildināšanos ar dialektu leksiku, kā arī problēmu par aizguvumu vietu un lomu literārās valodas sistēmā." Jautājums saistīts ar pēdējā laika aktualitātēm seno tekstu izpētē – 2001. gada nogalē jāuzlūko par jaunu robežzīmi seno tekstu pētniecībā. Darbam pie seno tekstu valodas vārdnīcas koncepcijas izstrādes apvienojušies tie, kuru zinātniskās intereses saistītas ar seno tekstu izpēti atbilstoši mūsdienu tehnoloģijām. Liela nozīme tam, ka viens no rosinātājiem ir prof. T. Fennels. Profesora iestrādes seno tekstu pētniecībā kļūst par šī topošā projekta būtisku sastāvdaļu. Jāpiebilst gan, ka rosinājumi par šādu projektu izteikti pirms vairākiem gadu desmitiem. 1961. gadā prof. V. Rūķe-Draviņa rakstīja: "Tālas perspektīvas latviešu valodas vēsturē pavērtu seno tekstu vārdnīca. Jo sevišķi kombinācijā ar tautasdziesmu vārdnīcu tā dažu labu reizi dotu iespēju salīdzināt vārdus, ko lietojis Elgers, Mancelis, Fīrekers, Reiters vai kāds cits no mūsu vecāko tekstu autoriem, ar vārdiem, kas atrodami tautasdziesmās, ļaujot noteikt abu šo latviešu pamatfondu galvenās atšķirības."

Neskatoties uz to, kāda šobrīd ir izpratne par stilistiku kā valodniecības apakšnozari vai apakšsistēmu (iespējams, ka tās raksturīgākā pazīme patiešām ir eklektisms gan no aplūkojamo jautājumu, gan no izvēlēto analīzes līdzekļu un paņēmienu viedokļa), nevar ignorēt tās pazīmes un elementus valodas sistēmā, kuri liecina, ka līdzās apšaubīšanai nepakļautajām paradigmām, kuras nodrošina, regulē un aizsargā valodas sistēmu, pastāv arī stilistiskā paradigma.

Stilistiskās paradigmas būtība ir valodas vienību stilistisko funkciju nodrošināšana plašā amplitūdā – no iedibinātu stilistisku paņēmienu un tradīciju uzturēšanas līdz jaunu stilistisku paņēmienu un līdzekļu pamatošanai, pat provocēšanai.

Pie tam, latviešu valodniecības pieredze vārda nozīmes teorijā un analizē ir pietiekama, lai 17. gs. rakstos izmantoto valodas vienību stilistiskas pazīmes vērtētu vismaz divos aspektos: 1) kā sistemātiskas, jo tās saistītas ar visu valodas sistēmu kā vienotu kopumu; 2) kā īpašas, atsevišķa valodas līmeņa ietvaros pastāvošas. Tāds, piemēram, ir gan mutvārdu tekstu līmenis, gan rakstīto tekstu līmenis, neatkarīgi no tekstu žanriskās ievirzes vai hronoloģiskā raksturojuma. Vērā ņemamas vairāku latviešu valodnieku izteiktās atziņas un vērojumi par vārda nozīmi, it īpaši tāpēc, ka tās radušās, pētījot latviešu literāro valodu, piemēram, R. Veidemane, gan novadu valodu, piemēram, B. Bušmane, O. Bušs, I. Jansone, E. Kagaine, A. Stafecka, A. Timuška u. c.

Ar nelielu Kultūrkapitāla fonda atbalstu 2002. gadā aizsākts darbs pie seno tekstu vārdnīcas šķirklja datorversijas izveides, izmantojot Glikā Bībeles elektronisko variantu.

Jautājums par vārda nozīmes stilistiskajiem aspektiem 17. gs. rakstu valodā ir teorētiski piesātināts. Skatāmi vairāki savstarpēji saistīti jautājumi. Pirmkārt, tas ir jautājums par 17. gadsimta runātās un rakstu valodas attieksmēm; otrkārt, tas ir jautājums par stilistisko elementu klātbūtni 17. gadsimta tekstos izmantoto vārdu nozīmes struktūrā; treškārt, tas ir jautājums par vārda nozīmes veidošanos, attīstību un pastāvēšanu 17. gadsimta rakstu valodā.

17. gs. runātās un rakstu valodas attieksmes. 17. gs. ir īpašs posms rakstu valodas attīstībā. Notiek strauja un apzināta vārda leksisko nozīmju diferencēšana un vārda stilistiskā piesaiste konkrētiem tekstiem un tekstu tematiskām grupām. Var runāt par divām savstarpēji saistītām tendencēm. Pirmkārt, rakstu valodas sistēmā tiek respektētas tautas valodā pastāvošais vārdu stilistiskais lietojums un vārdu savstarpējās stilistiskās attieksmes. Otrkārt, vārdu stilistiskās attieksmes tiek izmantotas, lai nostiprinātu un attīstītu rakstu valodu – kvalitatīvi c i t ā d o valodas līmeni – un lai panāktu šķīrumu starp tautā runāto valodu un rakstu valodu. 17. gs. rakstu valodu kā īpašu valodas līmeni var uzlūkot arī tāpēc, ka tā

veidojas kā dinamiska un atvērta sistēma, kura nekļūst par runātās valodas struktūras elementu kopiju. Veidojoties tās standartizētajai formai, nenotiek citu standartizētu valodas līmeņu, piemēram, folkloras valodas, paraugu automātisks pārcēlums. Leksisko, derivatīvo, sintakses līdzekļu atlasē darbojas izvēles princips saistībā ar jau pastāvošiem rakstu valodas modeļiem utt.

Rakstu valodas stilistiskā paradigma vienmēr ietver arī jautājumu par to, kā valodā pastāvošie stilistiskie paņēmieni un līdzekļi tiek iesaistīti rakstu valodas vārdu krājuma izveidē. Arī 17. gs. tekstu autoriem ir savs viedoklis un izpratne par to, kādam jābūt teksta sintaktiskajam standartam, kuri derivatīvie modeļi ir izmantojami vārdu jaunradē 17. gs. rakstu valodā.

Piemēram, 17. gs. rakstu valodas veidotājiem ir sava īpaša attieksme pret to aizgūto vārdu ieviešanu tekstos, kuri mūsdienās tiek kvalificēti kā ģermānismi. Ģermānismiem 17. gs. valodā nepiemita lokāls raksturs, tie ir bijuši izplatīti sarunvalodā, it īpaši tie, kuri ienāca valodā līdz ar apzīmējamo jauno reāliju un jauno jēdzienu. Saistībā ar rakstu valodu interesi izraisa tie ģermānismi, kurus izmantoja mantotās leksikas vārdu semantiskās slodzes pārdalei. Piemēram, kā liecina 17. gs. teksti un vārdnīcas, tad šī gadsimta otrajā pusē jau bija samērā skaidri iezīmēts darbības vārdu *svaidīt* un *smērēt* semantisks šķīrums. Darbības vārdu *smērēt* lietoja vairāk attiecībā uz ikdienišķām dzīves parādībām, piemēram, (*ie*)*smērēt ratus*, bet darbības vārdu *svaidīt* saistīja ar lietojumu rituālas darbības apzīmēšanai, kam pamatā varēja būt arī tautas valodā dzirdēts un senākajos leksikogrāfiskajos pierakstos iekļautais vārdu savienojums (*ap*)*svaidīt maizīti*. Pakāpeniski varēja nostiprināties mēģinājums piesaistīt darbības vārdu *svaidīt* tām tulkoto tekstu vietām, kur bija jāparādās šai stilistiski iekrāsotajai attieksmei pret veicamo rituālo darbību, piemēram: *Jo pateesi tee irr sapulcejuschees pretti tawu swehtu behrnu./ ko tu swaidijis essi.* Ap. d. 4.24. Tālāk tad varēja veidoties stabila vārdkopa *svaidāmās zāles*, varēja darināt deverbālu atvasinājumu ar *-šana*, kurš nostiprinās rakstu valodā kā ekspresīvi un terminoloģiski lietojama leksēma, piemēram: *Un tā Swaidischana / ko juhs no wiņņa essat dabbujuschi.* Un. 2.27.

Cits piemērs par ģermānisma vāgi lietojumu 17. gs. tekstos. Glika tekstā šis ģermānisms parādās vārdkopā *debess vāgi* piemēram: *Waru tu to rihta=zwaigzni izvest sawā laikā? Un tos debes vahguspahr saweem behrneem wadiht?* Ij. 38. 32. Šī Vecās Derības teksta vieta rāda, ka Bībeles teksta tulkošanā daudzkārt izmantotas dažādas tradīcijas. Tā Glikis neseko Vulgātai – VD tulkojumam latīņu valodā, kur attiecīgajā teksta vietā zvaigznāja nosaukumā lietots Vulgātas tulkošanas laikā populārais Veneras nosaukums latīņu valodā *luciferus*, piemēram: *numquid producis luciferum im tempore suo et vesperumsuper filios terrae consurgere facis*. Glikis neseko arī Masoreta tekstam, kura paraugs redzams krievu tulkojumā. Pie tam, šī Ļjaba grāmatas teksta vieta – 38. nod. 32. p. – tiek uzlūkots par t. s. neskaidro teksta vietu, kurā atspoguļojas dažādu tulkojuma tradīciju un teksta interpretāciju iespējas. Dažādās interpretācijas iespējas labi rāda U. Bērziņa pieeja šīs teksta vietas tulkojumam. U. Bērziņš piedāvā šādu lasījumu: *..Lācenes dēlus vadīt vari..* U. Bērziņa piedāvātais lasījums ir mēģinājums parādīt vai ietulkot šajā teksta vietā iespējamo pirmatnīgo metaforisko ekspresivitāti, kura ir zvaigznāja nosaukuma pamatā. Pie tam, senatnīgais pasaules redzējums tiek pamatots ar tēlu *zvērs : lācis* paralēlisma palīdzību: *Vai vari izvadīt zvērus to stundā / Vai Lācenes dēlus vadāt vari?* Šāds lasījums ir motivēts, to paredz valodas vienību stilistiskā ekspresivitāte, kuru var uztvert arī kā vārda nozīmes semantiskās struktūras komponentu. U. Bērziņa tulkojums mudina uztvert šo stilistisko ekspresivitāti kā vārda nozīmes struktūrai sākotnēji piemītošu, savukārt Glika tulkojumā ģermānisma vāgi lietojums rāda, kādi valodas elementi tiek izvēlēti, lai konkrētajā teksta vietā panāktu iecerēto stilistisko efektu.

Cita iezīme – tautas valodā raksturīga vārda semantiskā iezīme – kļūst par paraugu vārda nozīmes stilistiskajam iekrāsojumam tekstā. Piemēram, nav drošu liecību par to, cik produktīvi un aktīvi tautas valodā ir deverbālie atvasinājumi ar *-ums* pabeigtas darbības vai rezultāta nozīmes izteikšanai tad, kad izvēlēti vārddarināšanas modeļi darbības rezultātu nosaukumu darināšanai rakstu valodas vajadzībām. Iespējams, ka tomēr tādi vārdu savienojumi kā *vienas nakts lijums*, *vienas dienas gājums* u. c. ir bijuši pietiekami spilgti,

semantiski ekspresīvi, lai parādītos arī rakstu valodā un kļūtu ne vien par stilistiskās paradigmas veidotājām vienībām, bet arī par savdabīgu fonu virknei nepieciešamu atvasinājumu 17. gs. rakstu valodā.

Piemēram, Glika tekstā sastopams veiksmīgs darinājums *izplatījums*: *Laid tohp Isplattijums Uhdens starpā*. Gen. 1.6.; *...un nosauca to Isplattijumu par Debbesi*. Turpat, 1.8. No formālā derivatīvā aspekta šo darinājumu var saistīt gan ar konkrētas nozīmes verbu *izplatīt*, kas sastopams tā laika valodā: *izplati tās drēbes labi plaši* u. c., kā arī ar šī darbības vārda lietojumu pārnestā nozīmē, piemēram: *Kas to Zemmi par teem Uhdenim isplattijs..* Ps. 136.6.; *.. un to Debbesi isplattijs caur sawu Supraschanu*. Jer. 10.12. Pie tam, atvasinājuma tapšanu droši vien sekmēja arī izvēles iespēja – izvēlēties starp vairākiem sinonīmiskas nozīmes darbības vārdiem, piemēram, *izplest*, *izstiept*, *izplātīt* precīzāko nepieciešamā deverbālā substantīva darināšanai. Veiksmīgā atvasinājuma semantiskā struktūra varbūt nav uzlūkojama tikai kā veiksmīga motivētāja verba izvēle, iespējams, ka savdabīgs stilistisks fons, paraugs ir bijuši atvasinājumi ar pabeigtas darbības nozīmi.

Stilistiskās attieksmes starp vārdiem. Šīs attieksmes rāda, kā veidojas rakstu valodas nošķirums no runātās valodas vārdu krājuma līmenī. Šīm attieksmēm ir vairākas izpausmes. Viena no tām – ka īpatns un rets vārda stilistisks lietojums tautas valodā nav šķērslis, lai to neiekļautu 17. gs. rakstu valodā. Piemēram, darbības vārds *šaubīt* ar nozīmi *šūpot*, kurš, domājams, arī 17. gs. tautas valodā nav bijis pārāk plaši izplatīts, reti lietots arī senākajos tekstos, bet raksturīgi tas, ka ir atsevišķas teksta vietas, kur šis darbības vārds atrodas kopš Manceļa laikiem, piemēram: *Ko esseeta juhs isghajuschi Tuxnessi redzeht? Ghribbejeeta juhs kahdu Needru redzeht/ katru Wehsh schurp unnd turp schaubā?*; (Sal. Gliks, Mt. 11.7.; Lk. 7.24.)

Šo darbības vārdu *šaubīt* ar nozīmi *šūpot* var uzlūkot ar savdabīgu leksisku ūnikumu, kas konkrētajā teksta vietā bija saglabājies no 17. gs. līdz pat mūsu dienām – tikai jaunajā topošajā tulkojumā tas tiek aizstāts ar darbības vārdu *šūpot*. Iespējams, ka var runāt par to, ka šis darbības vārds ir apzināti saglabāts, ka to

aizsargājuši kādi papildu faktori. Viens no tādiem varētu būt valodas stilistikajai paradigmai piemītošais stila elements – ritms. Stilistikās paradigmas elementi nodrošina ne tikai loģisko akcentu ekspresīvu izcēlumu tekstā, tā veicina arī suģestīvo pazīmju klātbūtni tekstā. Tādā tekstā, kāds ir Glika teksts, arī tika meklēti iespējamie līdzekļi suģestīvā efekta radīšanai un daudzkārt tika mēģināts panākt uzsvētu un neuzsvētu vārddaju ritmisku atkārtošanas. Ērti šādam nolūkam bija īsu, divdaļīgu vārdu lietojums, piemēram, jau minētā teksta vieta ar darbības vārdu *šaubīt*, kura gan laika gaitā tiek sintaktiski rediģēta, bet kurā verbs paliek savā sākotnējā nozīmē daudzus gadsimtus: *Kā niedra būsī svešā malā, ko vējš turpu šurpu šaubā*.

Vārda nozīmes stilistikā lietojuma veidošanās. Bībeles teksta tulkošanā vairāku leksēmu semantisko pazīmju tuvums un dažādu semantisko pazīmju saplūsmē viena atvasinājuma nozīmes ietvaros rada problēmas visā rakstu valodas periodā. Tā, piemēram, gan VD, gan JD tekstā kopš pirmā tulkojuma tapšanas pastāv grūtības daudzu nosaukumu veidošanā. Viens no tādiem ir jēdziens *rituālā raudāšana*, kura nosaukums nekad nav bijis veiksmīgs, piemēram: *Tadehġ apjohseet Maisus / zchehlojeetees un kauceet*. Jer. 4.8.; *Man ir uz Kalneem weena Raudaschana un Kaukschana jasahk..* Turpat, 9.10.; *Brehkschana irr dzirrdeta eeksch Ramas/ Zchehloschana/ Raudaschana un daudz Kaukschanas: Raele aprauda sawus Behrnus/* Mt. 2.18. Iemesli tam bijuši vairāki – iecerētais motivētājverbs jau tautas valodā bijis semantiski noslogots un spilgtas nozīmes jaunam darinājumam tādu grūti izmantot. Cits iemesls – visu rituālo darbību nevar apzīmēt tikai ar vārdkopu *zobu klabēšana* vai *zobu tricēšana*, jo tad latviešu valodas nosaukumā it kā ārpus nozīmes paliek šī jēdziena *rituālā raudāšana* emocionāli ekspresīvais saturs, piemēram: *[tie] taps izstumti galehġā Tumsibā, tur buhs Kaukschana un Zohbu=Trihseschana*. Mt. 8.12. Arī jaunajā topošajā tulkojumā veiksmīga vārda vai atvasinājuma izvēles vai darināšanas problēma vēl nav atrisināta: *Tur būs gauža raudāšana un zobu griešana*. Mt. 8.12. Šī jēdziena atveidošanā latviešu valodā labi kļūst redzams, ka vārda nozīme nav uztverama kā nedalāms veselums, ka vārda nozīmes būtisks papildkomponents ir arī ekspresivitāte un tās atveidē rakstu valodā nevar ignorēt tās

=====

vārdam piemītošās semantiskās iezīmes, kas laika gaitā veidojušās un nostiprinājušās runātajā valodā.

Stylistic aspects of word's meaning of the written language

Summary

An important influence over the formation of the stylistic system of modern Latvian is determined by attitudes between the spoken and written forms of Latvian.

As a rule the meaning of the word from the level of the spoken language is included into the form of the written language is not a full form.

The reasons for development of the differences for word's meaning and for stylistic usage are different stylistic demands for written Latvian.

Ona Laima GUDZINEVIČIŪTĖ***Substantiva communia* lietuvių ir latvių kalbose**

Indoeuropiečių prokalbėje egzistavo trys daiktavardžių giminės: vyriškoji, moteriškoji ir bevardė (Семереньи, 1980, 167). Vėliau daugelyje kalbų viena iš giminių – bevardė – išnyko. Rytų baltai buvusius bevardės giminės daiktavardžius pavertė vyriškosios arba moteriškosios giminės atitikmenimis (Kazlauskas, 2000, 123–125; Mažiulis, 1970, 77; Zinkevičius, 1980, 177). Kiekvienas dabartinės lietuvių ar latvių kalbos daiktavardis yra vienos kurios giminės: vyriškosios arba moteriškosios. Tačiau abiejose kalbose, be vyriškosios ir moteriškosios giminių, dar minimi ir vadinamieji bendrosios giminės daiktavardžiai, pvz.: lie. *akiplėša, valkata*, la. *bezkauna, blandoņa*. Tokių daiktavardžių grupė vadinama lotynišku terminu *substantiva communia*.

Šio straipsnio tikslas – apžvelgti *substantiva communia* vartojimą lietuvių ir latvių kalbose.

Lietuvių ir latvių kalbų daiktavardžių giminės kategoriją formuoja dvi gramatinės reikšmės: vyriškosios giminės reikšmė ir moteriškosios giminės reikšmė. Kiekvienas daiktavardis būtinai turi vieną iš šių dviejų gramatinių reikšmių, taigi yra arba vyriškosios, arba moteriškosios giminės.

Norint išskirti lietuvių kalbos daiktavardžių gimines, dažniausiai remiamasi trimis kriterijais: sintaksiniu, morfologiniu ir semantiniu.

1. Pagal sintaksinį kriterijų giminės kategorijos esmę sudaro tam tikrų žodžių klasių formų derinimas. Sakinyje žodžiai, turintys varijuojančias giminės formas (būdvardžiai, dalyviai, būdvardiškieji skaitvardžiai bei įvardžiai), yra derinami su daiktavardžiais, pvz.: *geras studentas, gera studentė*. Tais atvejais, kai daiktavardžių galūnės pagal giminę nediferencijuotos, lemiamą reikšmę turi derinamojo žodžio giminė. Ji parodo, kurios giminės yra daiktavardis, plg. *tas dantis, ta pilis, tas akmuo, ta sesuo, tas dėdė, ta gėlė*. Derinamojo žodžio giminė taip pat skiria vadinamuosius bendrosios giminės daiktavardžius: su vyriškosios giminės būdvardiškaisiais žodžiais einantys daiktavardžiai yra vyriškosios giminės, o su moteriškosios giminės būdvardiškaisiais žodžiais – moteriškosios giminės, plg. *didelis nenuorama, didelė nenuorama*,

toks vaikata, tokia vaikata. Jų giminę rodo kontekstas. Derinimo kriterijų kaip klasifikacinį, pagal kurį galima visus daiktavardžius suskirstyti į gimines, akcentuoja A. Valeckienė (Valeckienė, 1984, 175).

2. Daiktavardžio priklausymas vienai kuriai giminei išreiškiamas morfologiškai – kamieno ypatumais, linksnių galūnėmis. Daiktavardžių giminė suprantama kaip kamieno bei fleksijos diferencinis požymis, suvokiamas be konteksto. Vyriškosios giminės yra daiktavardžiai, turintys vienaskaitos vardininke galūnes *-as, -ias, -is, -ys* (K. *-o, -io*), *-us, -ius* (K. *-aus, -iaus*), *-uo* (K. *-s*), *-is* (K. *-ies, N. -iui*) ir *-a* (K. *-os*), *-ė* (K. *-ės*), jeigu reiškia vyriškosios lyties asmenis: *vaidila, viršila, Noreika, dėdė, tėtė, Krėvė*. Moteriškosios giminės yra daiktavardžiai, kurių vienaskaitos vardininko galūnės *-i, -a, -ia* (K. *-os, -ios*), *-ė* (K. *-ės*), *-is* (K. *-ies, N. -iai*), *-ė, -uo* (K. *-s*).

Linksniuojami iš kitų kalbų atėję daiktavardžiai turi tuos pačius morfologinius giminės požymius kaip ir lietuvių kalbos daiktavardžiai. Nelinksniuojami kitų kalbų kilmės daiktavardžiai yra arba vyriškosios, arba moteriškosios giminės, tik giminė išreiškiama ne morfologiškai, bet sintaksiškai – t. y. su daiktavardžiais derinamų žodžių formomis: *didelė fojė, pavykęs interviu, naujas taksis*. Vyriškąją giminę rodo *-o, -u, -i* (išskyrus *fru, ledi*), o *-ė* – moteriškąją (išskyrus *atašė, rentjė*).

Deja, morfologinis kriterijus neapima visų daiktavardžių, pvz.: *a-* ir *ė-* kamieno daiktavardžiai paprastai yra moteriškosios giminės, bet yra ir vyriškosios (*viršila, dėdė, Krėvė*); taip pat vadinamosios bendrosios giminės daiktavardžiai, kurie gali būti tiek vyriškosios, tiek moteriškosios giminės – *vėpla, mėmė*).

3. Pagal semantinį kriterijų giminės suprantamos kaip daiktavardžių semantikoje atsispindintys realiai egzistuojantys lyčių skirtumai. Tačiau šis kriterijus taip pat tinka ne visiems daiktavardžiams. Daiktavardžių priklausymas vyriškajai ar moteriškajai giminei yra logiškai motyvuotas tais atvejais, kai daiktavardžiai reiškia asmenis, gyvulius ar paukščius. Tada vyriškosios giminės daiktavardžiu pavadinamas vyriškosios lyties asmuo ar gyvis, o moteriškosios giminės daiktavardžiu – moteriškosios lyties, pvz.: *berniukas – mergaitė, gaidys – višta*,

jautis – karvė. Šių žodžių šaknys skirtingos. Tačiau skirtingą giminę gali rodyti tik afiksai: *dėstytojas – dėstytoja, katė – katinas.* Daug gyvių, nepaisant lyties skirtumo, vadinami vienu vardu: *pelė, žirafa, šarka, žvirblis, žaltys.* Šnekamojoje kalboje dažnai pasidaroma porų: *kiškis – kiškiene, ežys – ežienė, dramblys – drambliene.* Vyriškosios giminės daiktavardžiais lietuvių kalboje vadinami gyvulių ir paukščių jaunikliai: *kačiukas, šuniukas, viščiukas.* Dažniausiai vartojamos maloninės mažiškosios formos.

Neatitikimą tarp natūralios giminės (lyties) bei gramatinės giminės rodo ir vadinamieji bendrosios giminės daiktavardžiai, kurie gali būti tiek vyriškosios, tiek moteriškosios giminės, nes semantinis požymis neutralizuojamas.

Taigi giminės kategorija apima tris kalbos lygmenis: sintaksinį, morfologinį ir leksinį. A. Valeckienės nuomone, svarbiausias yra sintaksinis lygmuo: "Čia formuojama giminės kategorija, kurios esmę sudaro tam tikrų klasių žodžių derinimas" (Valeckienė, 1984, 178). Giminę visų pirma rodo būdvardžių ir būdvardiškųjų žodžių galūnės. Daiktavardžių galūnės lietuvių kalboje nėra absoliučiai diferencijuotos pagal gimines. "Giminės kategorija reiškia morfologinėmis formomis sintaksiniame lygmenyje tų formų derinimu" (Valeckienė, 1984, 12). Tiksliausia daiktavardžių giminės kategoriją vadinti morfosintaksine kategorija (Stundžia, 1979, 82; Valeckienė, 1984, 179; Palmaitis, 1998, 23).

Kaip minėta, lietuvių kalboje yra ir vadinamosios bendrosios giminės daiktavardžių. Taip rašoma "Lietuvių kalbos gramatikoje" (1965, 161), "Lietuvių kalbos morfologijoje" (Jakaitienė ir kt., 1976, 32), "Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje" (1994, 64) ir kt. Skaitant tokius apibrėžimus, anot A. Paulauskienės, "negelbsti nė priedai "sąlygiškai vadinami" arba "vadinamieji" bendrosios giminės daiktavardžiai – atrodo, kad yra trys daiktavardžių giminės: vyriškoji, moteriškoji ir bendroji" (Paulauskienė, 1983, 181). Terminas *substantiva communia* ne tik pavadiną visą šių daiktavardžių grupę, bet ir leidžia neminėti "bendrosios" giminės.

"Bendroji" giminė neturi atskiro "savo" kamieno, fleksijų, nėra specialios su jais derinamos "bendrosios" giminės būdvardžių klasės. Tokių daiktavardžių giminė priklauso nuo konteksto: viename sakinyje jie būna vyriškosios, kitame – moteriškosios

giminės, pvz.: Tas *bjaurybė* mane išgašdino. Graži *bjaurybė* (mergaitė) kaip velnias! (LKŽ I 796).

Sintaksinėmis funkcijomis sakinyje į vadinamosios bendrosios giminės daiktavardžius panašūs vyriškosios arba moteriškosios giminės daiktavardžiai, kurie vartojami perkeltine reikšme, – vadinamieji zoomorfizmai, pvz.: *avis* 'nuolaidus, nedrąsus žmogus', *beždžionė* 'kas pamėgdžioja, maivosi', *karvė* 'nevikrus žmogus ar gyvulys', *kiaulė* 'nemandagus, begėdis, nešvarus žmogus', *silkė* 'liesas gyvulys ar žmogus', *varna* 'žioplys, išsižiojėlis'. Zoomorfizmai laikytini universaliu reiškiniu, nes daugelyje pasaulio kalbų gyvūnų pavadinimais žymimi ar apibūdinami gyvosios bei negyvosios gamtos objektai, tarp jų ir žmogus, jo fizinės, dvasinės ir kitokios ypatybės (Rosinienė, 1990, 4; Timuška, 1997, 256), pļg.: lie. *Iš jo geras lapė*; la. *Guđrs kā lapsa*; lie. *Bailus kaip kiškis*; la. *Bailīgs kā zaķis*.

Substantiva communia turi vienos giminės formą, bet "forma neatspindi turinio, neparodo, kurios lyties asmuo pavadinamas tuo žodžiu. <...> Pabrėžiami ne lyties skirtumai, bet ypatybė, nepriklausoma nuo lyties" (Paulauskienė, 1983, 182). Tačiau, nesikeičiant žodžio formai, keičiasi funkcija (Stundžia, 1979, 82).

Substantiva communia semantika ypatinga tuo, kad šie daiktavardžiai beveik visada pavadina asmenį arba gyvį pagal jam būdingą neigiamą veiksmą ar kokią negatyvią ypatybę, parodo asmens ydą arba trūkumą, vartojami pravardžiuojant, apkalbant, barant, keikiantis, padeda charakterizuoti veikėją ir pan. Pavadinami "vyrą moteriškosios giminės daiktavardžiu arba moterį – vyriškosios, asmeniui suteikiame tokių savybių, kokios jam paprastai nebūdingos" (Barauskaitė, 1975, 15).

Nors stilistiškai neutralių vadinamosios bendrosios giminės daiktavardžių beveik nėra, tačiau atskirą grupelę sudarytų bendresnės reikšmės daiktavardžiai, kuriais galima pavadinti tiek vyriškosios, tiek moteriškosios lyties asmenį. Reikšdami asmenį, jie neakcentuoja lyties reikšmės. Formos atžvilgiu vieni yra vyriškosios, kiti – moteriškosios giminės, pvz.: *kūdikis* b. 'mažas vaikas (iki metų)', *gentis* 4. b. 'giminaitis', *giminė* 2. b. 'giminaitis', *atžala* 2. b. prk. 'palikuonis' (DLKŽ 2000) ir kt. Šiems žodžiams

nebūdinga peyoratyvinė reikšmė, tačiau kalboje gali būti situacijų, kai minima reikšmė jiems bus suteikiama.

Lietuvių kalbos daiktavardžiai, turintys bendrą formą abiem giminėms, yra ypač spalvingi stilistiškai, dažniausiai vartojami tarmėse, šnekamojoje kalboje.

Latvių kalbos daiktavardžiai giminės požiūriu nesiskiria nuo lietuvių: taip pat turi dvi gimines – vyriškąją ir moteriškąją. Morfologiniai giminės požymiai yra pagrindinis kriterijus, pagal kurį daiktavardžiai skirstomi į linksniuotes. Daiktavardžio giminė lemia sintaksinį derinimą su kitomis kalbos dalimis (Mūsienu latviešu literārās valodas gramatika, 1959, 378).

Latvių kalbos daiktavardžių gramatinė giminė nustatoma pagal reikšmę – semantiniu pagrindu ir pagal formą – morfologiniu pagrindu (Kabelka, 1987, 85). Pagal reikšmę gramatinė giminė gali būti nustatyta tik tų daiktavardžių, kurie reiškia asmenų ar apskritai gyvių pavadinimus, ir šiuo atveju daiktavardžių vyriškoji giminė paprastai atitinka vyriškąją lytį, o moteriškoji giminė – moteriškąją lytį. Vyriškosios giminės daiktavardžių vienaskaitos vardininko galūnės yra *-s, -š, -is, -us*, moteriškosios giminės *-a, -e, -s*.

Asmenų pavadinimų morfologiniai gramatinės giminės požymiai dažniausiai sutampa su asmens priklausymu vienai ar kitai lyčiai, pvz.: *vīrs – sieva, tēvs – māte, brālis – māsa, bēglis – bēgle, latvietis – latviete, svainis – svaine*.

Panašiai yra ir su iš kitų kalbų paimtais (tarptautiniais) asmenų pavadinimais, pvz.: *autors – autore* ('autorius, autorė'). Yra ir tokių asmenų pavadinimų, kurių giminė nustatoma tiktai semantiniu pagrindu, pvz.: *puika* 'berniukas', *Dauka, Janka*.

Gyvūnų pavadinimai giminės atžvilgiu tik iš dalies sutampa su asmenų pavadinimais – čia taip pat yra porų, pvz.: *āzis 'ožys' – kaza 'ožka', kaķis 'katinas' – kaķe 'katė'*.

Tačiau tokių atvejų yra labai nedaug. Dažniausiai gyvūnai vadinami vienu vardu – vyriškosios ar moteriškosios giminės daiktavardžiu, neatsižvelgiant į gyvūno lytį. Pavyzdžiui, vyriškosios giminės: *ezis, kurmis*; moteriškosios giminės: *lapsa, pele*.

Taigi "žodžio forma, arba morfologinis pagrindas, yra svarbiausias kriterijus, pagal kurį nustatomas daiktavardžio priklausymas prie vyriškosios ar moteriškosios giminės" (Kabelka,

1987, 86). Iš kitų kalbų į latvių kalbą atėję linksniuojami daiktavardžiai turi tokius pačius morfologinius giminės kategorijos požymius, kaip ir seni latvių kalbos žodžiai. Nelinksniuojami kitų kalbų kilmės bendriniai daiktavardžiai paprastai yra vyriškosios giminės (Ten pat, 86).

Ir latvių kalboje pasitaiko vadinamosios bendrosios giminės daiktavardžių, kurie gali atitikti abi gimines (Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika, 1959, 381; Veisbergs, 1999, 50). Latvių-lietuvių kalbų žodyne tokių daiktavardžių yra 86. Iš jų:

69 su galūne *-a*, pvz., *auša* 'paikša, vėjavaikis, -ė'; *murdoņa* šnek. 'burbeklis, -ė, murmeklis, -ė, burba'; *snauža* šnek. 'snaudalius, -ė, snuda'; tarp jų yra ir junginių: *auna galva* šnek. 'avigalvis, -ė, avino galva';

7 su galūne *-e*, pvz., *balamute* 'niektauzas; tuščiakalbis, -ė, pagyrūnas, -ė'; *kunde* šnek. 'pirkėjas, -a, klientas, -ė'; *ērce* 2. prk. šnek. 'erkė (priekabus žmogus)';

6 su galūne *-s*, pvz., *bārabērnis* 1. 'našlaitis, -ė', 2. flk. prk. 'vargdienis, -ė'; *jūdass* 'judošius'; *rūgumpods* šnek. 'rukšna, gaižena, surūgėlis, -ė, bambeklis, -ė';

1 su galūne *-š*: *dārgumiņš* šnek. 'brangutis, -ė (mielas žmogus), širdelė';

1 baigiasi *-ē*: *protežē* (nelinksniuojamas) 'protežė';

1 baigiasi *-i*: *komi* (nelinksniuojamas) 'komis, -ė';

1 su galūne *-is*: *čabulītis* šnek. 'širdelė, balandėlis';

"Bendrosios giminės daiktavardžiai <...> dažniausiai turi niekinamąją reikšmę pagal asmenų veiklą arba savybes, kurios nusakytos žodžio šaknyje" (Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika, 1959, 381), pvz.: *bezkaun-a* '1. begėdis, begėdė; akiplėša; 2. nešvankėlis, nešvankėlė'; *plāp-a* 'plepys, plepė; papliauška, pliopa'; *tiepš-a* 'priešgina; užsispyrėlis, užsispyrėlė' ir kt. Niekinamojo atspalvio neturi *paziņ-a* 'pažįstamas, pažįstama'. Taigi galima sakyti apie vyrą: *tāds auša*, *tāds muldoņa*, *tāds nejēga* 'toks ...', taip pat apie moterį galima sakyti: *tāda auša*, *tāda muldoņa*, *tāda nejēga* 'tokia ...'. Remiantis tuo, kuriai giminei priklauso šie žodžiai bendrinėje kalboje, skiriamos jų vienaskaitos naudininko formos, pvz.: *tam aušam*, *tai aušai*.

Prie bendrosios giminės daiktavardžių priskiriamos ir pavardės su galūnėmis *-a*, *-e* (pvz.: *Auza*, *Druva*, *Sarma*, *Irbe*, *Priede*), taip pat ir kitų kalbų kilmės nelinksniuojamos pavardės (pvz.: *Barloti*, *Ruso*).

Norint sugretinti *substantiva communia* vartojimą lietuvių ir latvių kalbose, palyginta:

1. Kiek lietuvių kalbos *substantiva communia* grupėje yra skolinių iš latvių kalbos.

2. Koks sutampančios leksikos sluoksnis.

LKŽ skolinių iš latvių kalbos yra 18, pvz.: *kankaras* (la. *kankars*) scom. (3b) 1. 'aukštas, negražaus sudėjimo žmogus', 2. 'šykštuolis, godišius'; 2 *lėmpė* // *lempis* (la. *lempis*) 'nerangus, nesumanus žmogus, ištižėlis, liurbis'; *tytaras* (la. *títars*) scom. 3. 'tinginys, dykūnas', 4. 'kas labai didelis'; *ūrkis* (la. *urka*) scom. 'tinginys, valkata' ir kt.

6 skoliniai LKŽ pateikiami kaip nevartotini:

ámrija (la. *amrija*) scom. (1), *amrija* (1) 1. 'kas daug valgo, besotis'; 2. 'kas gobšus, gobšuolis';

krankà (la. *kranka*, *kraņķis*) scom. (2) 'senas žmogus, burbeklis, bambeklis';

leišà (la. *leitīs*) scom. (2) 'lėtas, neapsukrus, stambus žmogus';

mulda (la. *mulda*) 2. scom. 'apie neprotingą žmogų';

strydà scom. (2) 'kas mėgsta ginčytis, strydytis' (plg. la. *strīdētīs*);

tūpelė (la. *tupele* < vok. dial. *tuffele*, *tuffel*) scom. prk. 'lėtas, nerangus, tingus žmogus'.

DLKŽ yra pateikti 535 *substantiva communia* pavyzdžiai.

Palyginus lietuvių kalbos *substantiva communia* ir jų vertimą į latvių kalbą pagal Lietuvių-latvių kalbų žodyną, sutampančių yra 148 (kas sudaro apie 27 % visų DLKŽ pateiktų *substantiva communia*), pvz.:

akīplēša b. (1) 'kas įžūlus, šiurkštus; nemandagus žmogus, begėdis' – *nekauna* kopdz., *bezkauna* kopdz.

blevyzgà (2) 2. b. 'kas blevyzgoja' – *plaušķis*, *-e*; *plāpa* kopdz.

drimba b. (1) menk. 'ištižęs, tingus, sunkus, nerangus, sudribęs žmogus ar gyvulys, dribšas' – *lempis*, *-e*; *neveiklis*, *-e*; *tūļa* kopdz.; *lamzaks*

knībčius b. (2) 'kas nuolat knibinėja, dirba, krapšto ka' – *urkņa* kopdz.

kváiša b. (1) menk. 'vėpla, žiopla' – *muļķis, -e; nejėga* kopdz., *nelga* kopdz., *stulboņa* kopdz.

murksà b. (2) šnek. 'kas murkso; nekalbus, paniuręs žmogus' – *snauča* kopdz.; *mėmulis, -e; klusėtājs, -a*

naktībaldá b. (1) 'kas naktimis vaikščioja, kelia triukšmą, trankosi, baldosi' – *nakts dauzoņa* kopdz.; *naktspuťns* pārn.

nemókša b. (1) menk. 'nieko nemokantis, neišmanantis žmogus, profanas' – *nejėga* kopdz.; *nepraša* kopdz.

niūrna b. (1) 'kas nuolat niurna, nepatenkintas, bambeklis, murmeklis' – *įgņa* kopdz.; *murkšķis, -e; ņurdoņa* kopdz.; *gremža* kopdz.

núosproga b. (1) menk. 'nusprogėlis, dvasna, gaišena' – *sprāgoņa* kopdz.

nenúorama b. (1) 'kas nerimsta, labai neramus' – *nerimša* kopdz.; *dīdoņa* kopdz.; *nerimoņa* kopdz.; *nemierīgs (kustīgs, šaudīgs) cilvēks*

padáuža b. (1) 'kas daužosi, pabalda, nenuorama' – *padauza* kopdz.; *ielaspuika* v.; *blanduonis, -e*

páistas b. (1) šnek. 'kas niekus kalba, paisto, sapalioja' – *niekkalbis, -e; muldoņa* kopdz.

priešgyna b. (1) 'kas mėgsta be reikalo ginčytis, priešingai elgtis' – *tiepša* kopdz.; *spīmieks, -ce; stūrģalvis, -e*

stīpena (1) 2. b. menk. 'džiūsna' – *sprāgoņa* kopdz.

užúomarša b. (1) 'kas greitai užmiršta' – *aizmārša* kopdz.; *aizmāršu kule* niev.

válkata b. (1) niek. 1. 'kas benamis, bastosi', 2. 'kas be darbo bastosi, tinginys' – *klaidonis, -e; blandonis, -e; blandoņa* kopdz.; *pasaules staigulis, -e; vazaņķis, -e.*

Išvados

1. Lietuvių ir latvių kalbose daiktavardžiai gali būti tik vienos iš dviejų giminų – vyriškosios arba moteriškosios. Abiejose kalbose minima ir bendrosios giminės daiktavardžių grupė. Lietuvių kalboje, norint neminėti lyg ir trečios daiktavardžių giminės, prie

tokių žodžių pridėdama "vadinamieji", "sąlygiškai vadinami" bendrosios giminės daiktavardžiai arba vartojamas lotyniškas terminas *substantiva communia*.

2. *Substantiva communia* turi vieną formą. Kurios giminės bus toks daiktavardis, padeda nustatyti kontekstas: *tas naktibalda, ta naktibalda, toks naktibalda, tokia naktibalda*.

3. Ir lietuvių, ir latvių kalboje minimi daiktavardžiai apibūdina žmogų arba gyvūną pagal jo būdo, išorės ar kt. savybes, dažniausiai vartojami menkinamai, niekinamai. *Substantiva communia* funkcijas įgauna ir zoomorfizmai – perkeltine reikšme vartojami gyvūnų pavadinimai.

4. *Substantiva communia* dažniausiai vartojami šnekamojoje kalboje, tarmėse, yra stilistiškai labai spalvingi.

Santrumpos

- b. – bendroji giminė
- scom. – *substantiva communia*
- kopdz. – kopdzimte
- la. – latvių k.
- lie. – lietuvių k.
- menk. – menkinamasis
- niek. – niekinamasis
- šnek. – šnekamosios kalbos žodis
- niev. – nievąjošs (niekinamasis)
- v. – vīriešu dzimte (vyriškoji giminė)

Šaltiniai

- LKŽ – Lietuvių kalbos žodynas. T. I – XIX. – V., 1968–1999.
- DLKŽ – Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. – V.: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000 (IV leidimas).
- Balkevičius J., Kabelka J. Latvių-lietuvių kalbų žodynas. – V.: Mokslo, 1977.
- Balkevičius J., Baluodė L., Buojatė A., Subatniekas V. Lietuvių-latvių kalbų žodynas. – Ryga: Zinātne, 1995.

Literatūra

Barauskaitė J. Daiktavardžio giminės stilistinės ypatybės // Lietuvių kalbotyra, T. XXVI (1), P. 15–25.

Jakaitienė E., Laigonaitė A., Paulauskienė A. Lietuvių kalbos morfologija. – V.: Mokslas, 1976.

Kabelka J. Latvių kalba. – V.: Mokslas, 1987.

Kazlauskas J. Rinktiniai raštai, t. 1. – V.: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.

Lietuvių kalbos gramatika. – V.: Mintis, 1965, T. 1.

Mažiulis V. Baltų ir kitų indoeuropiečių kalbų santykiai. – V.: Mintis, 1970.

Palmaitis L. Baltų kalbų gramatinės sistemos raida. – K.: Šviesa, 1998.

Paulauskienė A. Lietuvių kalbos morfologijos apybraiža. – K.: Šviesa, 1983.

Rosinienė G. Kodėl "raudonas kaip vežys?" – V.: Mokslas, 1990.

Stundžia B. Giminės kategorija lietuvių kalbos gramatinėje sandaroje // Aktualiosios kalbotyros problemos, 1979.

Valeckienė A. Lietuvių kalbos gramatinė sistema. – V.: Mokslas, 1984.

Zinkevičius Z. Lietuvių kalbos istorinė gramatika. II. – V.: Mokslas, 1981.

Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. T. 1. – Fonētika un morfoloģija. – Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1959, pp 378–382.

Timuška A. Zoomorfismu semantikas raksturīgākās iezīmes dažās latviešu valodas izloksnēs // Linguistica Lettica. – Rīga, 1997 – 1, pp. 256–262.

Veisbergs A. Dzimtes kategorija latviešu vārdnīcās // Linguistica Lettica. – Rīga, 1999 – 5, pp. 48–57.

Семереньи О. Введение в сравнительное языкознание. – Москва: Прогресс, 1980.

Kopdzimtes lietvārdi (*substantiva communia*) lietuviēšu un latviešu valodā

Kopsavilkums

Lietuviēšu un latviešu valodās lietvārdi var būt vienas no divām dzimtēm – vīriešu vai sieviešu. Abās valodās tiek minēta arī kopdzimtes lietvārdu grupa. Lietuviēšu valodā, neminot it kā trešo lietvārdu dzimti, šādiem vārdiem pievieno "tā saucamie", "nosacīti dēvējami" kopdzimtes lietvārdi vai tiek lietots latīņu termins *substantiva communia*. *Substantiva*

communis ir viena forma, bet tie var nosaukt abu dzimšu lietvārdus. Kuras dzimtes būs šāds lietvārds, palīdz noteikt konteksts, piem., *tas naktibalda, ta naktibalda, toks naktibalda, tokia naktibalda*. Gan lietuviešu, gan latviešu valodā lietvārdi raksturo cilvēku vai dzīvnieku pēc izskata, rakstura vai citām īpašībām, visbiežāk tos lieto nievājoši. *Substantiva communis* funkcijas iegūst arī zoomorfismi – pārnestā nozīmē lietojami dzīvnieku nosaukumi. *Substantiva communis* parasti tiek lietoti sarunvalodā, izloksnēs, tie ir stilistiski marķēti.

***Substantiva communis* im Litauischen und im Lettischen**

Zusammenfassung

Litauische und lettische Substantive können eins der zwei Geschlechter haben, d. h. männlichen oder weiblichen Geschlechts sein. In beiden Sprachen wird auch eine Substantivgruppe des *allgemeinen* Geschlechts erwähnt. Um die Einführung des dritten Geschlechts zu vermeiden, werden den Substantiven des allgemeinen Genus im Litauischen die Adjektive wie "sogenannte", "relativ benannte" hinzugefügt oder sie werden mit dem gebräuchlichen lateinischen Terminus *substantiva communis* definiert. *Substantiva communis* haben eine Form, sie können jedoch Substantive der beiden Geschlechter benennen. Das Geschlecht des Substantivs wird meistens an seinem kontextuellen Gebrauch erkannt, z. B.: *tas naktibalda* "dieser Nachtschwärmer", *ta naktibalda* "diese Nachtschwärmer", *toks naktibalda* "solcher Nachtschwärmer", *tokia naktibalda* "solche Nachtschwärmer". Sowohl im Litauischen als auch im Lettischen benennen solche Substantive den Menschen oder das Tier seinem Äußeren, seinem Charakter u. dgl. nach. Oft erhalten sie einen abwertenden, verächtlichen Charakter. Die Funktionen von *Substantiva communis* erhalten auch Tierbezeichnungen, die in ihrer metaphorischen Bedeutung gebraucht werden. *Substantiva communis* werden am häufigsten in der Alltagssprache und den Mundarten verwendet; sie sind stilistisch sehr farbig.

Jurgita MACIENĖ**Iš lietuvių ir latvių kalbų deminutyvų
tyrimo istorijos**

1. Įvadinės pastabos

Lietuvių ir latvių kalbose, susiformavusiose iš bendros prokalbės, esama panašių minties, jausmo, vertinimo raiškos priemonių. Viena tokių priemonių yra deminutyvai, mažybinės, maloninės ir apskritai emocinės reikšmės žodžiai, padaryti su specialia priesaga /plg. KTŽ 1990, 46/.

Deminutyvai nėra reiškinys, būdingas tik lietuvių bei latvių kalboms. Gausiau ar ne taip gausiai šie vediniai vartojami rusų, lenkų, vokiečių, anglų kalbose, tolimų bei egzotiškų Afrikos, Pietų Amerikos tautų šnektose, jų būta senosiose graikų, lotynų kalbose, sanskrite. V. U. Dresleris ir L. Merlini Barbaresi kaip pagrindinį savų tyrimų objektą įvardija italų bei vokiečių kalbų deminutyvus, bet pavyzdžių pateikia ir iš kitų (pvz., lenkų, anglų) kalbų /Dressler, Merlini Barbaresi 1994/. D. Jurafskis, aprašydamas universaliąsias deminutyvų semantikos tendencijas, remiasi (kaip jis pats nurodo) bemaž šešiasdešimties kalbų pavyzdžiais /Jurafsky 1996, 538/.

Lietuvių bei latvių kalbų tyrinėtojai¹ deminutyvus aptaria ir diachronijos, ir sinchronijos požiūriu. Domimasi šių vedinių kilme, susidarymo aplinkybėmis. Vis dėlto daugiau dėmesio skiriama dabartinės kalbos deminutyvams analizuoti. Plačiausiai, išsamiausiai deminutyvus aprašo "Dabartinės latvių literatūrinės kalbos gramatika" ("Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika") /1959/, V. Rūkē-Dravinia knygoje "Latvių kalbos deminutyvai" (V. Rūķe-Draviņa "Diminutive im Lettischen") /1959/, "Lietuvių kalbos gramatika" /1965/, "Dabartinės lietuvių kalbos gramatika" /1996/. Esama kalbinių darbų, kuriuose deminutyvai apžvelgiami kuriuo nors vienu aspektu, pvz., A. Šimėnaitė /1990/, B. Jasiūnaitė /1998/ aptaria maloninius kreipinius.

¹ Autorė nuoširdžiai dėkoja humanitarinių mokslų daktarei docentei Reginai Kvašytei, konsultavusiai rengiant straipsnio dalį apie latvių kalbos deminutyvus ir pateikusiai pavyzdžių iš latviškų tekstų.

Svarbūs deminutyvai yra literatūros tyrinėtojas, kurie analizuoja vedinių prasmę, vartojimą grožiniuose kūriniuose. Plačiausiai aptarti tautosakos tekstų deminutyvai /Aleksynas 1971; Ozols 1993/.

2. Deminutyvų darybos bei reikšmių tyrimas

Kalbininkų išsamiausiai išnagrinėta mažybinių-maloninių žodžių daryba. Lietuvių bei latvių kalbų deminutyvai yra vediniai, sudaromi iš daiktavardžių ir būdvardžių su tam tikromis priesagomis. Lietuvių kalbos daiktavardžių deminutyvus galima išvesti su bemaž aštuoniasdešimt /Urbutis 1978, 288/, latvių kalbos – su šešiasdešimt /Rūķe-Draviņa 1959; Urbutis 1978, 288/ įvairių priesagų.

2.1. Lietuvių kalbos deminutyvų daryba ir reikšmės

Kalbos tyrinėtojus domina ne tik dabar vartojami deminutyviniai vediniai, bet ir jų kilmė, istorija. Deminutyvinės priesagos yra senos, kai kurios jų buvo vartojamos jau prabaltų kalboje (iš tokios bendros senosios priesagos *-iko- kilo daugiau tarmėse vartojamos lietuvių -ikas, -ikė, -ikis, -ikė, latvių -iķis). S. Ambrazas /1993, 82; 135–143/ nurodo, jog vedinių su deminutyvinėmis priesagomis (veikėjų bei veiksmų pavadinimų) buvimą patvirtina ir XVI–XIX a. Mažosios Lietuvos bei XVII–XIX a. Didžiosios Lietuvos raštai. Tas pats autorius teigia, kad veiksmožinės ypatybės turėtojų pavadinimai (nomina agentis, Nag) ir deminutyvai "yra artimi ne tik forma, bet ir reikšme; nemaža dalis Nag, ypač padarytų iš būsenos veiksmožodžių, turi niekinamosios reikšmės atspalvių, būdingų ir deminutyvams" /Ambrazas 1991, 4/.

Pačios dariausios dabartinės lietuvių kalbos daiktavardžių deminutyvų priesagos yra -elis, -elė (pvz., *stalelis, gelele*), -ėlis, -ėlė (pvz., *kauburėlis, moterėlė*), -ukas, -ukė (pvz., *kiškiukas, duomukė*), būdvardžių deminutyvų – priesagos -ytis, -ytė (pvz., *mažytis, mažytė*), -ukas, -ukė (pvz., *nedidukas, nedidukė*), -utis, -utė (pvz., *linksmutis, linksmutė*).

Sudarant lietuvių kalbos deminutyvą, gali būti pavartotos kelios priesagos. Būdingesni tokie dariniai yra *-ut-* + *-el-*, *-el-* + *-(i)uk-*, *-el-* + *-yt-*, pvz.: *paukštutėlis*, *vaikeliukas*, *namelytis*; *saulutėlė*, *skareliukė*, *dukrelytė*. Dviejų (ar daugiau, pvz., *motinuželytė*, *sūnaitužėlis*) priesagų deminutyviniai vediniai stipriau išreiškia, labiau pabrėžia deminutyvinę reikšmę negu vienos priesagos deminutyvai.

Lietuvių kalbos deminutyviniai daiktavardžiai gali būti sudaromi iš vyriškosios bei moteriškosios giminės pamatinio žodžio (su daugeliu priesagų, pvz., *bernelis*, *mergelė*; *namukas*, *pelikė*; *akmenaitis*, *daržinaitė*) arba tik iš kurios nors vienos giminės pamatinio žodžio (pvz., *ledokšnis*; *mergšė*; *vaikėzas*; *mergikė*).

Su deminutyvų daryba tiesiogiai susijusi jų darybinė reikšmė bei kai kurie vartojimo ypatumai. "Lietuvių kalbos gramatikoje" pateikiamas deminutyvų apibrėžimas nurodo, jog daiktavardžių vediniai žymi "tą patį ar bent tos pačios rūšies dalyką, kaip ir pagrindinis žodis, tačiau paprastai skirtingo dydžio (dažniausiai – mažesnį, rečiau – didesnį) ar bent taip nusakytą, kad būtų matyti to dalyko vertinimas bei su juo susijusios emocijos, kurios gali būti kuo įvairiausios (nuo pasigėrėjimo iki pasibjaurėjimo)" /LKG 1965, 253/. Taip plačiai suprantamas deminutyvų terminas apima ne tik tradicinius mažumą bei malonumą žyminčius žodžius, bet ir tai, "kas kartais atskirai yra vadinama didinamaisiais dariniais (amplifikatyvais, augmentatyvais) ir menkinamaisiais dariniais (pejoratyvais, deterioratyvais)" /DLKG 1996, 87/.

Ne viskas, ką mini daiktavardžių deminutyvų apibrėžimas, išryškėja iš pačios darybinės reikšmės. Nuo darybos priklauso tokios sisteminės reikšmės:

1. Dauguma deminutyvinių daiktavardžių turi gryną mažumo reikšmę, t. y. pavadina mažą daiktą, nusako nedidelį dalykų skaičių. Kartais tarp mažumo reikšmės ir realaus mažumo nėra jokios sąsajos, remiamasi "vien tiktai noru suvokti ar pavaizduoti dalyką mažinamai" /LKG 1965, 255/. Pvz.: *kalnelis*, *miesčiukas*, *lovytė*. Yra skiriami keli ypatingesnės mažumo reikšmės deminutyvų pogrupiai:

A. Tarpinę padėtį tarp tikrų deminutyvų ir kitos rūšies darinių užima daiktavardžiai, kuriais dalykas pavadinamas pagal kilmę bei

priklausymą. Jie labiau pabrėžia jaunumą, nesubrendimą, o ne augalo ar gyvio mažumą. Pvz.: *Paukštis ėmė sklęsti virš kiemo, dairydamasis ties moters kojomis vištų, žąsiukų, ančių ar kalakučių pulko, tačiau kiemas buvo tuščias* (J, 7)².

B. Esama tokių deminutyvinių daiktavardžių, kuriais "patikslinamas, apribojamas pagrindiniu žodžiu žymimas dalykas, tarsi pasakoma, kad turimas galvoje ne visas tas dalykas, o tik jo dalis"/LKG 1965, 256/. Pvz.: <...> *spąstų dantys tebelaikė jo sparno kraštelį* (J, 8).

2. Neretai deminutyvai turi malonumo reikšmę. Jie rodo, jog kalbamasis dalykas yra malonus, mielas, patinkamas. Pvz.: *saulytė, motulė, sengalvėlis*.

3. Ne visada minėtasis mažumo bei malonumo reikšmes galima aiškiai atskirti, todėl kartais deminutyviniai daiktavardžiai turi jas abi, pavadina nedidelius, kartu ir brangius, artimus asmenis, dalykus. Pvz.: *dukrelė, broliukas, rankytė*.

4. Kai kada deminutyvai su tam tikromis priesagomis turi aiškiai menkinamąją, niekinamąją reikšmę, atspindi kalbamojo dalyko prastumą, skurdumą. Pvz.: *ledokšnis, mergšė, vaikiščias*.

5. Dalis deminutyvinių darinių "turi kokią nors specialią reikšmę, eina įprastiniais daiktų bei reiškinių pavadinimais" /LKG 1965, 260/, jų deminutyvinė reikšmė apiblukusi. Pvz.: *plaktukas* 'įrankis', *voveraitė* 'grybas', *darželis* 'vaikų auklėjimo įstaiga'.

(Apie naujus daiktavardžių deminutyvų reikšmės atspalvius, išryškėjančius kontekste, žr. 3.1. skyriuje).

Panašiai aptariami ir lietuvių kalbos būdvardžių deminutyvai. Yra skiriama aiški darybinė reikšmė:

1. Ypatybės stiprinamoji, pvz.: *Didžiulio lėktuvo vidaus erdvė tik pačių mažumą pakaito* <...> (RG, 6).

2. Maloninė, pvz.: *Karvutė juodmargutė daug duoda pieno* (LKG 1965, 582).

3. Skiriamoji, pvz.: *ilgutės bulvės; avižos birutės* (LKG 1965, 582).

(Apie būdvardžių deminutyvų tyrimo pragmatinį aspektą žr. 3.1. skyriuje).

² Vienus pavyzdžius autorė ir konsultantė rinko iš grožinių kūrinių, kitus – iš mokslinės literatūros.

Apie dabartinės lietuvių kalbos daiktavardžių deminutyvų darybą bei reikšmę išsamiausiai rašo V. Urbutis "Lietuvių kalbos gramatikos" /1965/ bei "Dabartinės lietuvių kalbos gramatikos" /1996/ skyriuose ir savo knygoje "Žodžių darybos teorija" /1978/. Būdvardžių vedinius LKG ir DLKG nagrinėja A. Valeckienė. Deminutyvines priesagas, jų darumą aptaria ir kiti autoriai: E. Jakaitienė, A. Laigonaite, A. Paulauskienė "Lietuvių kalbos morfologijoje" /1976/, A. Paulauskienė "Lietuvių kalbos morfologijoje" /1994/, S. Keinys knygoje "Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba" /1999/, A. Gudavičius "Etnolingvistikoje" /2000/. Šie autoriai pamini ir su daryba susijusias deminutyvų reikšmes, atkreipia dėmesį į kontekste atsirandančius naujus prasmės atspalvius, kylančius dėl įvairių vartojimo intencijų.

2.2. Latvių kalbos deminutyvų daryba ir reikšmės

Latvių kalbos daiktavardžių deminutyvai dažniausiai sudaromi su priesagomis *-iņš*, *-iņa* (pvz., *bērniņš*, *rociņa*), *-ītis*, *-īte* (pvz., *briedītis*, *zīlīte*), *-elis*, *-ele* (pvz., *galdelis*, *mučele*), būdvardžių deminutyvai – su priesagomis *-iņš*, *-iņa* (pvz., *maziņš*, *maziņa*).

Latvių kalboje esama deminutyvų su keliomis priesagomis, dažniausiai "priesagų *-iņš*, *-iņa* vedinių, padarytų iš III linksniuotės daiktavardžių, kur prieš šias priesagas yra dar priesaga *-ut-*, pvz.: *alutiņš*, *lietutiņš*, *medutiņš*; *dzirnutiņas*, *ragutiņas*" /Kabelka 1975, 104/. Galimi ir kai kurių kitų priesagų junginiai, pvz.: *-ul-* + *-in-*, *-ul-* + *-īt-*, *-ēn-* + *-tiņ-*, *-uk-* + *-iņ-* ir kt.: *Cerības māmuliņai daudz rožainu autu* <...> (B, 68); *Pēdējais, ko Klāvs piemin, ir māte – māmuliņe*... (Z, 98). Dvi priesagas galima išskirti ir daiktavardyje *meitenīte* < *meitene* < *meita*: *Tēvs ved mazu meitenīti pie mātes kapa* <...> (I, 125), kadangi prie deminutyvų galima priskirti ir vieną kitą priesagos *-ene* daiktavardį, pvz.: *bārene*, *meitene* /Kabelka 1975, 104–105/.

Latvių kalbos deminutyvai su daugeliu priesagų yra sudaromi iš vyriškosios ir moteriškosios giminės pamatinių žodžių, pvz.: *briedītis*, *zīlīte*; *zirģelis*, *bižele*. Su kai kuriomis priesagomis dariniai išvedami tik iš vienos giminės pamatinio žodžio, pvz.: *sirsniņa*, *gosniņa*.

Sudarant latvių kalbos deminutyvus, svarbu ir pamatinio daiktavardžio linksniuotė – skirtingos priesagos jungiamos prie skirtingų linksniuotėjų daiktavardžių (pvz., su priesaga *-in-* vediniai daromi iš I, III, IV ir VI linksniuotės daiktavardžių: *putniņš, vidiņš; meitiņa, klētiņa*; su priesaga *-it-* – iš II ir V linksniuotės daiktavardžių: *lācītis, eglīte*; su priesaga *-sniņa* mažybiniai žodžiai daromi iš kai kurių VI linksniuotės daiktavardžių: *sirsniņa, gosniņa*) /plačiau apie latvių kalbos deminutyvų darybą žr. MLLVG 1959; Kabelka 1975/. Kartais dėl įvairių priežasčių (tarmių, svetimų kalbų įtakos) imama painioti e-kamieno bei i-kamieno daiktavardžių daryba, todėl atsiranda nereguliarių moteriškosios giminės deminutyvų, pavyzdžiui, *karte – kartiņa* /plačiau žr. Graudina 1973 119–122/.

Latvių kalbos deminutyviniai vediniai, pasak J. Rozenbergo /Rozenbergs 1995, 11–12/, gali reikšti realų mažumą arba žymėti emocinį subjektyvų vertinimą, kuris esti ir teigiamas, ir neigiamas (panašu į lietuvių kalbos deminutyvų reikšmes).

Apie latvių kalbos deminutyvų darybą, reikšmes, vartojimo intencijas plačiausiai rašo V. Rūkė-Dravinia anksčiau minėtoje knygoje /1959/. Latvių, kaip ir lietuvių, kalbos deminutyvai turi keletą sisteminių reikšmių, tiesiogiai susijusių su jų daryba. Mažybinius žodžius galima skirti į tris grupes /žr. Latviešu valoda 1975, 61–62/:

1. Dalis deminutyvų pavadina nesuaugusius gyvus padarus. Šios grupės vediniai turi tik mažybinę reikšmę, jie yra be malonumo atspalvio, pvz.: *putnēns, cīrulēns, lācēns*.

2. Mažybiniai žodžiai įvardija malonų objektą, pvz.: *putniņš, meitiņa, sirsniņa, akmentiņš, balstiņa, briedītis, zvaigznīte*.

3. Deminutyvai gali būti ir menkinamosios reikšmės, pvz.: *puišelis, zirģelis, mučele, bižele*.

Yra latvių kalbos deminutyvinių vedinių, kurie neturi malonumo ar mažumo reikšmės, jie dažniausiai pavadina augalus, gyvūnus, ligas ir kt. (plg. lietuvių kalbos deminutyvų specialią reikšmę). Pvz.: <...> *uz piedurknes uzlaidās mārīte un rāpoja lejup pa plaukstu* (E, 278); <...> */draugil savecējuši svētajās laulības saitēs un savu bērnu nerimīgajās masaliņās, vējbakās, cūciņās* (R, 10).

R. Makarė nurodo, jog kai kurie deminutyvai "reiškia realų mažumą (*kartiņa, lodziņš*) arba mažumą, turintį subjektyvaus vertinimo atspalvį, pvz., *puikiņš* (humoristinis atspalvis), *kājiņa, rociņa* (nuoširdumo ir malonumo atspalvis), *māmiņa, sirsniņa* (išreiškia tik malonumą be mažiškos reikšmės)" /Makarė 1999, 140–141/.

Su latvių kalbos mažiškos priesagomis sudaromi būdvardžiai turi mažiškos, nuoširdumo, malonumo ar pamatinio žodžio savybės bei požymio stiprinimo reikšmę /žr. MLLVG 1959, 251/. Pvz.: *Te ir tādās smukiņas /puķītes/...* (E, 263); *Jauniņā ārstē viņu izprašāja un izmeklēja <...>* (E, 243); *Rīta gaisma iekļūst <...> caur plīvura mazmazūtiņajiem caurumiem* (IN, 41).

Latvių kalbos daiktavardžių ir būdvardžių darybą, reikšmės atspalvius dar aptaria B. Ceplytė ir L. Ceplītis "Latvių kalbos praktinėje gramatikoje" /Ceplīte, Ceplītis 1991/.

3. Deminutyvų vartojimo (stilistikos ir pragmatikos) tyrimas

3.1. Lietuvių kalbos deminutyvų vartojimas

Pragmatinė lingvistika yra orientuota į kalbėjimo akto veiksnius. Formuojasi požiūris, kad "stilistiškai reikšmingų priemonių pasirinkimas yra susijęs su pragmatiniais veiksniais (vertybėmis): su kalbinės veiklos situacija bei tipu, su kalbėtojo ketinimais ir poveikiu" /Hoffmannova 1997, 102/. "Lietuvių kalbos gramatika" /1965/ bei "Dabartinės lietuvių kalbos gramatika" /1996/ greta sisteminių deminutyvų reikšmių aptaria ir su mažiškos-malonios žodžių vartojimu susijusius dalykus, t. y. pragmatinį aspektą.

Deminutyvus vartojant tekste, išryškėja naujų reikšmės atspalvių:

1. Gali būti priešingas įprastinei deminutyvų reikšmei niuansas – šiais daiktavardžių vediniais nusakoma neigiama pažiūra į kalbamąjį dalyką, pabrėžiamas to dalyko menkumas. Pvz.: *Tasai sujauktas pasaulėlis visai nepritapo prie didžiojo Karlo Fergizo pasaulio, didžiojo Karlo Fergizo projekto* (RG, 6).

2. Kontekste deminutyviniai dariniai "pabrėžia kalbamojo dalyko didumą (stiprumą, intensyvumą) bei gausumą" /LKG 1965, 259/. Pvz.: *Visus kadričius, visas polkas išėiti mokejo, o dainelių*

dainelių, tai ir per dvi šienapjūtes visų neišdainuodavo (A. Vienuolis; LKG 1965, 259). Intensyvinant vaizdą, šiame pavyzdyje įtakos turi ir kartojimo figūra.

3. Giminytės pavadinimų, kai kurių gyvių bei augalų pavadinimų perkeltine reikšme pavartoti deminutyvai įvardija artimus arba visai svetimus žmones, kartu išlaikomas malonumo atspalvis. Pvz.: *Nuo moters dar niekas, broleli, nepasislepė* (JG, 11).

Kontekstas paryškina keletą deminutyvų vartojimo intencijų:

1. Analizuojami vediniai tinka "reikšti nuolankumui, pataikauti, įsiteikti" /Girdenis 1996, 215/, sušvelninti nemalonų dalyką. Pvz.: [pardavėjų] *penki litukai*, [gydytojų] *vaistukai*; *Duok, uogele, valandelei kurpes* (P. Cvirka; LKG 1965, 257).

2. Kartais iš teksto matyti, jog deminutyvais reiškiamą užuojautą bei gailestis. Pvz.: *Jie nesigailėjo savęs, – gailejosi savo palšų arkliukų* <...> (G, 8).

3. Daiktavardžių dariniai gali būti vartojami ironiškai. Pvz.: *Iššisnabzdėjo, išsirikė, išsiplūdo ir vienu balsu visa giminėlė nutarė: žyduko nereikia! Žyduko reikia atsikratyti* (BJ, 7).

Iš konteksto taip pat išryškėja ir būdvardžių deminutyvų prasmė, susijusi su vartojimo tikslais:

1. Menkinamoji, pvz.: *drobinėlės kelnės* (LKG 1965, 584).

2. Ypatybės stiprinamoji su maloniniu, pasigėrėjimo atspalviu, pvz.: <...> *Kai jau žvaigždės upelyje plauko, / Aidi jų [nykštukų] plonutėliai balsai* <...> (S, 10).

3. Ypatybės stiprinamoji su menkinamuoju, pasigailėjimo atspalviu, pvz.: <...> *tik akys ir lūpos / likę iš mano vaiko / tokia laiba, silpnutė / bet jau sveiksta* (M, 27).³

Deminutyvais, jų įtaka tekstui domisi ne tik kalbininkai, bet ir literatūros, tautosakos tyrinėtojai, nes, anot V. Zaborskaitės, "grožinėje kūryboje estetiškai įprasminama ir žodžių daryba, pavyzdžiui, vienokių ar kitokių priesagų (maloninių, mažybinių arba menkinamųjų) vartojimas" /Zaborskaitė 1982, 102/.

[vairūs deminutyvinių vedinių prasmės niuansai ypač ryškūs lietuvių tautosakos kūriniuose, ką yra pastebėjęs dar L. Rėza /1825/, vėliau B. Sruoga /1927/, A. Piročkinas /1974/ ir kiti. Bene

³ Išlaikyta poetės vartota skyrybos sistema.

išsamiausiai deminutyvų vartojimą lietuvių liaudies dainose aptarė K. Aleksynas /1971/. Jo manymu, "ekspresinės-emocinės kalbos priemonės kuria savitą stilių, kur kas turtingesnę ir sudėtingesnę negu šnekamosios kalbos stiliai, kurių pagrindu jis susidarė" /Aleksynas 1971, 10/. Būtent ta subjektyvioji deminutyvo reikšmė (emocinis-ekspresinis atspalvis) svarbi perteikiant apdainuojamojo dalyko vertinimą, atskleidžiant paties dainininko požiūrį, jausmus. Kartais jausmų proveržis yra toks galingas, kad kūrėjui nebeužtenka tradicinių daiktavardžių ir būdvardžių deminutyvų – juos imama sudarinėti su dviem, trim ar daugiau priesagų (pvz., *brolaitužis, mamaitužėlė*), arba deminutyvinės priesagos pridedamos prie skaitvardžių (pvz., *tūkstantėlės, keturiasdešimtėlė*),rieveiksmių (pvz., *gailėlei verkė, šiandien šiandienėlė*), veiksmažodžių (pvz., *ilgai pamigele, tada atiduosele, kada būsele*) ar refrenų, sudarytų iš garsažodžių (pvz., *rylia ryluži, aida aiduži*) ir pan. Žinoma, kartais deminutyviniai vediniai vartojami išlaikyti rimui, ritmui ir nėra emociškai pagrįsti (pvz., priežodžiu virtusiam pasakyme *eisiu namučio pasibardamučio* okazinis vedinys iš padalyvio *pasibardamas*).

Deminutyvai ypač aktualūs mokslininkams, gvildenantiems stilistikos problemas. Lietuvių kalbos stilistikos darbuose šie vediniai aptariami keliais aspektais. Deminutyvų vartojimas tekste tiesiogine bei perkeltine reikšme gana detalai analizuojamas J. Pikčilingio "Lietuvių kalbos stilistikos" II tome /1975/. Autorius nurodo, jog šie dariniai turi šnekamąjį atspalvį, aptaria, kokias deminutyvų reikšmes gali sustiprinti, pabrėžti kontekstas, pvz.: kalbančiojo intymų, familiarų arba menkinamą, niekinamą nusiteikimą pašnekovo ar kalbamojo dalyko atžvilgiu. Perkeltine reikšme vartojami deminutyvai tampa ironijos, litotės reiškimo priemonė, "įgyja augmentatyvų prasmę" /Pikčilingis 1975, 304/.

Būdingiausias stilistines deminutyvų funkcijas (pvz., reiškiamos emocijos, pabrėžiamas dalyko didumas, gausumas, išryškinama daiktų ar reiškinių įvairovė) nurodo A. Šoblinskis lietuvių kalbos vadovėlio stilistikos skyriuje /1980, 90–92/.

Būdami vediniai, sudaryti su įvairiomis skirtingomis priesagomis, bei išlaikydami "vienodą reikšmę ir bendrą emociinį atspalvį" /Župerka 1997, 39/, bendrašakniai deminutyvai vadinami

darybiniais sinonimais ir aptariami greta kitų galimų konkurentų /Župerka 1983, 40–43; 1997, 37–39/.

Vieną konkretų lietuvių kalbos deminutyvinių vedinių vartojimo atvejį – malonų kreipimąsi – aprašo Z. Šimėnaitė /1990/ ir B. Jasiūnaitė /1998/. Maloninio kreipinio funkciją gali atlikti įvairių semantinių grupių žodžiai: zoomorfizmai (pvz.: *varnele, žiogeli, gyvačiuke*), biomorfizmai (pvz.: *rūtele, uogele, kvietkeli*), giminystės terminai, dažnai vartojami perkeltine reikšme, kreipiantis į svetimus žmones (pvz.: *broleli, dukrele, tetulyte*), asmens pavadinimai pagal amžių (pvz.: *mergele, berneli, vaikuži*) ir t. t. Pastebimos kelios deminutyvinių kreipinių vartojimo tendencijos: dažniau šiuos vedinius vartoja kreipdamiesi vyrai į moteris, vyresni į jaunesnius.

J. Barauskaitė ir S. Karenauskienė /1996, 4–9/ yra aptarusios giminystės pavadinimų *motina* bei *tėvas* ir jų vedinių – tarp jų ir deminutyvų – vartojimą lietuvių apsakyme.

I. Savickienė /1999/, analizuodama lietuvių vaiko kalbą, pastebi, jog deminutyviniai vediniai pradedami vartoti anksti – dar premorfologijos periodu (1;7 m. – 1;8 m.), lengvai išmokstama juos sudaryti su įvairiomis priesagomis. Modulinės morfologijos periodu (2;4 m. – 2;5 m.) deminutyvai vis dar dažni, "tačiau vis dar nevertojami referento mažam dydžiui nusakyti, o turi pragmatines švelnumo, meilės reikšmes. Daiktavardžiai *Rūta* ir *mama* vartojami <...> nedeminutyviškai, kai siekiama išreikšti neigiamas emocijas" /Savickienė 1999, 22; apie vaikų vartojamus deminutyvus dar žr. Savickienė 1998; 2000/.

A. Gudavičius, "Etnolingvistikoje" /2000/ aptardamas kalbos aksiologinę sistemą, nemažai dėmesio skiria deminutyvams, kurie gali atspindėti ir teigiamą vertinimą (pvz., *melioratyvai*), ir neigiamą vertinimą (pvz., *pejoratyvai*). Aksiologiniu požiūriu įdomiausi tie atvejai, kai loginis bei emocinis vertinimas prieštarauja vienas kitam. "Žodis, turintis aiškių negatyvių vertinimų, gavęs deminutyvinę priesagą, tampa teigiamai konotuotas ir atvirkščiai" /Gudavičius 2000, 127/.

Lietuvių kalbos deminutyvai ir kalbininkams, ir literatūrologams pirmiausia patrauklūs savo emociniais atspalviais. "Be deminutyvų, įnešančių tokį didelį indėlį į lietuvių tautosakos, ypač

dainų, stilistiką, į lyrinių, epinių kūrinių stilių, nesti to gerumo, jaukumo, tos šilumos" /Pikčilingis 1975, 53/. Būtent deminutyvai yra laikomi "akivaizdžiausiu lyrinio stiliaus atributu iš leksikos sferos" /Sprindytė 1989, 154/. K. Župerka /1995, 1–4/ yra pastebėjęs, jog deminutyvai – viena iš lietuvių kalbinės raiškos dominančių – atspindi ypatingą lietuvių kalbos (ir atitinkamai lietuvių būdo) meilumą, švelnumą. Nepaprasta emocinė erdvė, supanti deminutyvą kontekste, pastebima ir kalbininkų, ir literatūros tyrinėtojų, nagrinėjančių konkrečius kūrinius /žr. Daujotytė 1994; Kazlauskaitė 1998; Ramonaitė 2000/.

Neretai tyrinėtojų darbuose yra užsimenama apie deminutyviniame darinyje glūdintį "sunkiai nusakomą lietuviškumą" /Ramonaitė 2000, 35/. Ši bei kitos, jau anksčiau minėtos ypatybės, ypač daug problemų sukelia vertėjams: "Vienas tokių sunkumų, su kuriais susiduria <...> vokiečių ar tuo labiau anglų vertėjai, tai lietuvių kalbai, ypač liaudies žodinei kūrybai, įprasta mažybinių bei maloninių formų gausa ir įvairumas" /Piročkinas 1999, 149/.

3.2. Latvių kalbos deminutyvų vartojimas

Aptardama latvių kalbos deminutyvus, V. Rūkė-Dravinia /1959/ detaliai analizuoja jų funkcionavimą kalboje. Pirmiausia ji skiria keletą kalbos vartojimo sferų, kur deminutyvai yra ypač gausūs: tai auklių, šeimos ir moterų kalba bei žargonas. Pirmosios trys sferos artimai tarpusavyje susijusios, nes jas vienija pagrindiniai kalbėjimo akto dalyviai – moterys ir vaikai. Žargonas, pasak V. Rūkės-Dravinios, būdingesnis vyrų šnekėjimui.

Atsižvelgiant į adresatą apibrėžiamas ir deminutyvinių būdvardžių vartojimas kalboje: "Būdvardžiai su žodžio pabaiga *-inš*, *-ina*, kaip pamatinio žodžio reikšmės sustiprintojai, turintys nuoširdumo bei malonumo atspalvį, dažnai vartojami šnekamojoje kalboje (pokalbyje) su vaiku ir vaizduojant vaikų gyvenimą" /MLLVG 1959, 251/.

V. Rūkē-Dravinia /1959, 120–166/ analizuoja dar vieną su vartojimu susijusį reiškinį – nurodo deminutyvų reikšmės atspalvius, priklausančius nuo platesnio konteksto:

1. Ironijos, kai norima iš ko nors pasišaipyti, ką nors išjuokti. Pvz.: "*Eksemplāram*" *sīks smīniņš satricina acis. Jā, šim eksemplāram noteikti būs bērni! Ja šodien Dūnava būtu noslicinājuši tevi, inteligentiņ Andžello, kas paliktu pāri?* (I, 354).

2. Niekinimo, kai pabrėžiamas kalbamojo dalyko menkumas. Pvz.: *Pa durvim iznāca svešs puišelis <...>* (E, 228).

3. Pataikavimo, kai deminutyvai vartojami norint įsiteikti, laimėti prielankumą. Pvz.: "*Dod, meitiņ, mamzelīt, kādu vecu kreklu, kādu jakinu, kādus vecus bruncīsus, kādu lakatiņu*"...*lielā čigāniete lūdzās* (R. Blaumanis; V. Rūkē-Draviņa 1959, 137).

4. Džiaugsmo, pasitenkinimo, sukulto konkrečių fizinių pojūčių, patirtų valgant, geriant, rūkant. Pvz.: *Sviests, oliņas, sivēna gurniņš, – viņa teica. – Aizved, Teodorīt* (A. Sprūdžs; V. Rūkē-Draviņa 1959, 140).

5. Pagarbos, kai pavadinamas ypač gerbiamas žmogus. Pvz.: *Jūsu māšiņa; Jūsu māmiņa.*

6. Užuojautos, kai emocijas stiprina visas kontekstas. Pvz.: *Es taču nemaz nezinaju; vismaz uz kapiņiem es būtu aizgājusi* (V. Rūkē-Draviņa 1959, 149).

7. Intensyvumo, kai sustiprinamas jausmas, įspūdis, savybė. Pvz.: *mazs maziņš, gluži vieniņš.*

8. Tikslinimo, kai detaliau nusakoma erdvė arba laikas. Pvz.: *rītiņā, ausmiņā.*

V. Rūkē-Dravinia /1959, 165–166/ dar kalba apie deminutyvų vartojimą tautosakoje bei literatūroje. Ji teigia, kad įvairių deminutyvų vartojimas kalbai pagyvinti grožiniame kūrinyje yra gero stiliaus požymis. A. Uozuolas aptaria mažybinių žodžių latvių liaudies dainose vartojimą, sąlygojamą pėdos reikalavimų: turi būti tam tikras skiemenų skaičius, užpildantis dipodiją. Deminutyvai pravartūs tuo, kad jie visada bent vienu skiemeniu ilgesni nei atitinkami pamatiniai žodžiai. Šių vedinių pasirinkimą liaudies dainose pirmiausia lemianti ne jų deminutyvinė reikšmė, o forma /Ozols 1993, 32/.

Latvių kalbos stilistikos tyrinėtojai deminutyvinius vedinius analizuoja keletu požiūrių. Aptardamas morfostilistiką, J. Rozenbergas nurodo deminutyvines priesagas, sudarančias sinonimų eilę bei išreiškiančias mažybinę reikšmę ir subjektyvų vertinimą /Rozenbergs 1983, 29/. Taigi šiuo atžvilgiu latvių bei lietuvių tyrinėtojų požiūris sutampa (plg. minėtąjį deminutyvų priskyrimą darybiniams sinonimams K. Župerkos darbuose).

R. Makarė pastebi, jog ne visada priesagų konkurencija yra gerai, nes praktikoje iškyla keblumų pasirenkant priesagą, kai kelios baigmės konkuruoja ta pačia – mažybine – reikšme /Makare 1999, 141/.

Kitu aspektu šie vediniai aptarinėjami, kalbant apie stilius (funkcinius ir kitokius). Deminutyvų vartojimas yra vienas iš latvių kalboje skiriamo nuoširdžiojo stiliaus (*sirsniġais stils*) būdingų požymių. Šis stilius "išreiškia kalbos priemonėmis simpatijas, draugišką požiūrį, užuojautą objektui arba adresatui" /Rozenbergs 1995, 111/, todėl galima skirti įvairių deminutyvų vartojimo tikslų. Lietuvių stilistikoje atitinkamas stilius neišskiriamas, bet panašūs deminutyvų vartojimo tikslai įžiūrimi (plg. malonų kreipimąsi, užuojautos reiškimą).

Apie latvių kalbos deminutyvų vartojimo poveikį ekspresyvumui rašo I. Freimanė: šių vedinių "vartojimas turi ir teigiamą, ir neigiamą vertinimo atspalvį. Pvz. *lieliņš, klusiņš, labiņš* šnekamojoje kalboje, kalbant su vaikais, vartojami su meilinio (*mīlinājuma*) atspalviu, o kalbant apie ką nors rimto, svarbaus, vertinant etikos kategorijas ir pan., tuos pačius vedinius galima vartoti su niekinimo, paniekos atspalviu" /Freimane 1993, 191/.

Grožinių kūrinių autoriams taip pat svarbi ekspresyvi minties raiška: "Ekspresyvumui pasiekti grožinės literatūros kalboje ieškoma neįprastų darybos modelių, vartojamos priesagos, turinčios stilistinio vertinimo atspalvį (-iņ-, -ēn-, -el- ir kt.) <...>" /Rozenbergs 1995, 104/.

4. Apibendrinamosios pastabos

Iš apžvelgtos mokslinės literatūros matyti, jog deminutyvais domisi lietuvių bei latvių kalbas tyrinejantys mokslininkai, taip pat

literatūrologai. Vediniai aptariami įvairiais aspektais, jie analizuojami ir kaip atskiri kalbos vienetai, ir kaip konteksto elementai.

Lietuvių kalbos deminutyvų daryba aptariama diachronijos atžvilgiu /Ambrasas 1991;1993/.

Aiškiausiai, išsamiausiai išnagrinėta abiejų dabartinių kalbų deminutyvų daryba. Šiam tyrimui daugiausia dėmesio skirta gramatikose /MLLVG 1959; LKG 1965; DLKG 1996/, morfologijos bei darybos specialistų darbuose /Graudiņa 1973; Kabelka 1975; Jakaitienė, Laigonaitė, Paulauskienė 1976; Urbutis 1978; Ceplite, Ceplītis 1991; Paulauskienė 1994; Keinys 1999/.

Minėtose lietuvių bei latvių kalbų gramatikose greta sisteminių deminutyvų reikšmių, susijusių su daryba, minimi vedinių vartojimo ypatumai: žiūrima kalbėtojo ir kalbos priemonės santykio, t. y. pragmatikos.

Literatūrologai domisi tautosakoje vartojamais mažybiniais-maloniniais žodžiais. K. Aleksynas /Aleksynas 1971/ aptaria deminutyvus kaip jausmų, vertinimo, požiūrio į apdainuojamą dalyką raiškos priemonę. Latvių tautosakoje deminutyvai dažnai atlieka kiek kitokią funkciją: A. Uozuolas /Ozols 1993/ pastebi, jog šie dariniai pravartūs išlaikant reikiamą skiemenų skaičių eilutėje.

Ir lietuvių, ir latvių kalbų deminutyvai aktualūs stilistikos specialistams, aptariantiems mažybinius-maloninius žodžius keliais aspektais:

1. Kaip žodžius, kurių reikšmė priklauso nuo konteksto (stilistika bei pragmatika) /Pikčilingis 1975; Šoblinkas 1980; Freimane 1993; Rozenbergs 1995/. J. Rozenbergas /1995/ net skiria latvių kalbos nuoširdųjį stilių, kurio raiškos priemonė yra ir deminutyvai. Lietuvių kalboje toks atskiras stilius neskiriamas, bet pastebimi panašūs darinių vartojimo tikslai.

2. Kaip darybinius sinonimus (konkurentus) /Rozenbergs 1983; Župerka 1983; 1997; Makare 1999/.

Lietuvių kalbos deminutyvų tyrinėtojai yra specialiau aptarę kokį nors vieną mažybinių-maloninių žodžių vartojimo aspektą ar kurią nors būdingą jų vartojimo sritį: malonų kreipimąsi /Šimėnaitė 1990; Jasiūnaitė 1998/, deminutyvinius giminystės terminus /Barauskaitė, Karenauskienė 1996/, vaiko minčių raiškos priemonę /Savickienė

1998; 1999; 2000/, teigiamo ir neigiamo vertinimo raišką /Gudavičius 2000/.

Vis dėlto lietuvių grožinėje literatūroje pavartotais deminutyvais ir kalbininkai, ir literatūrologai domisi daugiausia dėl jų emocinių atspalvių. Tai ypač akivaizdu, kai tyrinėtojai nagrinėja konkretų kūrinį /Daujotytė 1994; Kazlauskaitė 1998; Ramonaitė 2000/.

Didžiausias darbas apie latvių kalbos mažybinius-maloninius žodžius yra V. Rūkės-Dravinios veikalas "Latvių kalbos deminutyvai", išleistas 1959 metais. Monografijoje autorė deminutyvus aptaria daugeliu aspektų: jai rūpi vedinių daryba, sisteminės reikšmės, mažybinių-maloninių žodžių vartojimo sferos, nuo vartojimo tikslų priklausantys reikšmės atspalviai, deminutyvų vaidmuo tautosakoje bei grožiniuose kūriniuose. Tokios plačios studijos lietuvių kalba nėra parašyta.

Gausus deminutyvų vartojimas yra viena iš priežasčių, dėl kurių galima kalbėti apie kalbinės raiškos švelnumą, lyrizmą kaip vieną lietuvių ir latvių tautinių bruožų dominantę, "nes visuotinai kalboje tėra tik tai, kas yra būdinga tautos dvasiai" /Gražiūnas 1991, 31/.

Šaltiniai

- B – Brigadere A. Liesmo, mīli, veido! Rīga, 1997.
 BJ – Jonuškaitė B. Didžioji sala. Vilnius, 1997.
 E – Ezera R. Zemdegas. Rīga, 1988.
 G – Granauskas R. Raudoni miškai. Vilnius, 1997.
 I – Ikstena N. Elzas Kugas vecuma neprāts // Karogs, 2001, nr. 1.
 IN – Ikstena N. Jaunavas mācība // Karogs, 2001, nr. 3.
 J – Juknaitė V. Šermenys. Stiklo šalis. Formulė. Vilnius, 2000.
 JG – Glinskis J. Šokantys berniukai. // Mėnesienoje. Vilnius, 1990.
 M – Miliauskaitė N. Sielos labirintas. Vilnius, 1999.
 R – Repše G. Atmoda // Karogs, 2001, nr. 3.
 RG – Gavelis R. Prarastų godų kvartetas. Vilnius, 1997.
 S – Skučaitė R. Laiškas Sekmadieniui. Vilnius, 1998.
 Z – Zole I. Pēteris Pētersons. Rīga, 2000.

Literatūra

Aleksynas K. Lietuvių liaudies dainų kalbinės stilistinės ypatybės // *Literatūra ir kalba*, t. 11. Vilnius, 1971.

Ambrasas S. Lietuvių kalbos Nomina agentis istoriniai ryšiai su diminutyvais // *Lietuvių kalbotyros klausimai*, t. 29. Vilnius, 1991.

Ambrasas S. Daiktavardžių darybos raida. Vilnius, 1993.

Barauskaitė J., Karenauskienė S. Giminytės pavadinimų *motina* ir *tėvas* vartoseną lietuvių apsakyme // *Kalbos aktualijos*, nr. 3. Šiauliai, 1996.

Ceplīte B., Ceplītis L. Latviešu valodas praktiskā gramatika. Rīga, 1991.

Daujotytė V. Trys Jono Biliūno sakiniai // *Gimtasī žodis*, 1994, nr. 4.

DLKG – Dabartinės lietuvių kalbos gramatika. Vilnius, 1996.

Dressler W. U., Merlini Barbaresi L. Morphopragmatics: Diminutives and Intensifiers in Italian, German, and Other Languages. Berlin-New York, 1994.

Freimane I. Valodas kultūra teorētiskā skatījumā. Rīga, 1993.

Girdenis A. Taip šneka tirkšliškiai: Šiaurės žemaičių telšiškių tarmės tekstai su komentarais. Vilnius, 1996.

Graudiņa M. Neregulāri sieviešu dzimtes deminutīvi // *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. Rīga, 1973. 9. laidziens.

Gražiūnas A. Tauta ir kalba // *Gimtasī žodis*, 1991, nr. 9.

Gudavičius A. Etnolingvistika. Šiauliai, 2000.

Hoffmannova J. Stylistika a...: Současna situace stylistiky. Praha, 1997.

Jakaitienė ir kt. – Jakaitienė E., Laigonaitė A., Paulauskienė A. Lietuvių kalbos morfologija. Vilnius, 1976.

Jasiūnaitė B. Mūsų maloniniai kreipiniai // *Kalbotyra*, t. 47(1). Vilnius, 1998.

Jurafsky D. Universal Tendencies in the Semantics of the Diminutive // *Language*, volume 72, number 3 (1996).

Kabelka J. Latvių kalba. Vilnius, 1975.

Kazlauskaitė R. Kalbos vienetų prasmės tekste // *Gimtasī žodis*, 1998, nr. 12.

Keinys S. Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba. Šiauliai, 1999.

KTŽ – Gaiveris K., Keinys S. Kalbotyros terminų žodynas. Vilnius, 1990.

Latviešu valoda 9.–11. klasei. Rīga, 1975.

LKG – Lietuvių kalbos gramatika, t. 1. Vilnius, 1965.

Makare R. Tā saucamie pamazināmie vārdiņi // *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Liepāja, 1999.

MLLVG – Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika, 1 d. Rīga, 1959.

Ozols A. Latviešu tautasdziesmu valoda. Rīga, 1993.

Paulauskienė A. Lietuvių kalbos morfologija: Paskaitos lituanistams. Vilnius, 1994.

PikčiŃiginis J. Lietuvių kalbos stilistika, t. 2. Vilnius, 1975.

Piročkinas A. Motinos vardas // Žodžiai ir žmonės. Vilnius, 1974.

Piročkinas A. Čekų vertimų tradicija tebetęsiama // Metai, 1999, nr. 6.

Ramonaitė V. Just. Marcinkevičiaus eileraščio "Žolelė" ir D. Kajoko "Nuo milžiniško kalno Ararato" ezoteriniai pasauliai // Teksto charakteristika. Šiauliai, 2000.

Rēza L. Lietuvių liaudies dainos, t. 1. Vilnius, 1958. Paimta iš Reza L. Dainos oder Litthauische Volkslieder, 1825.

Rozenbergs J. Latviešu valodas praktiskā stilistika. II. Morfofostilistika. Rīga, 1983.

Rozenbergs J. Latviešu valodas stilistika. Rīga, 1995.

Rūķe-Draviņa V. Diminutive im Lettischen.-AB PH. Lindstedts univ. – Bokhandel, Lund, 1959.

Savickienė I. The acquisition of diminutives in Lithuanian // Studies in the acquisition of number and diminutive marking, volume 95, 1998.

Savickienė I. Lietuvio vaiko daiktavardžio morfologija: Daktaro disertacijos santrauka. Kaunas, 1999.

Savickienė I. Paradigmatika, sintagmatika ir kalbos funkcijos // Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga. Kaunas, 2000.

Sprindytė J. Lyrizmas šiuolaikinėje lietuvių prozoje: Stilias aspektas. Vilnius, 1989.

Sruoga B. Dainų poetikos etiudai // Raštai, t. 6. Vilnius, 1957. Paimta iš Sruoga B. Dainų poetikos etiudai. Kaunas, 1927.

Šimėnaitė Z. Maloniniai kreipiniai // Kalbos kultūra, 1990, nr. 59.

Šoblinskas A. Lietuvių kalba: Vadovėlis IX–XI klasei. Kaunas, 1980.

Urbutis V. Žodžių darybos teorija. Vilnius, 1978.

Zaborskaitė V. Literatūros mokslo įvadas. Vilnius, 1982.

Župerka K. Lietuvių kalbos stilistika. Vilnius, 1983.

Župerka K. Lietuviškas stilius: kalbos išgalės ir tekstai // Gimtasis žodis, 1995, nr. 4.

Župerka K. Stilistika. Šiauliai, 1997.

Lietuviešu un latviešu valodas deminutīvu pētīšanas aspekti *Kopsavilkums*

Rakstā aplūkoti lietuviešu un latviešu valodas deminutīvu pētījumi.

Lietuviešu un latviešu valodās, kas cēlušās no kopīgas pirmvalodas, ir līdzīgi domu, jūtu, vērtējuma izpausmes līdzekļi. Viens no tādiem līdzekļiem – deminutīvi, pamazinājuma, mīlinājuma un emocionālas nozīmes vārdi, darināti ar noteiktām izskaņām.

Lietuviešu un latviešu valodas pētniekus interesē šo atvasinājumu cilme, vēsture, taču sīkāk pagaidām izanalizēta mūsdienu valodas deminutīvu darināšana un ar to saistītās sistēmiskās nozīmes.

Valodniekiem īpaši aktuāls ir deminutīvu lietojums – stilistika un pragmatika. J. Rozenbergs /Rozenbergs 1995, 111/ latviešu valodā pat runā par sirsniņo stilu, kura raksturīga iezīme ir plašs deminutīvu lietojums. Lietuviešu un latviešu valodu pētnieki savos darbos aplūko atvasinājumu lietošanas sfēras, konteksta atklātās nozīmju nianšes, ar deminutīviem izteiktas uzrunas formas, bērnu valodai raksturīgus atvasinājumus, deminutīvus aksioloģiskā aspektā.

Literatūrzinātnieki pēta lietuviešu un latviešu folklorā un daiļdarbos lietotos atvasinājumus ar pamazinājuma nozīmi, analizē to funkcijas tekstā.

Vairums deminutīvu pētīšanas aspektu lietuviešu un latviešu valodā ir identiski, taču lietuviešu valodas pētnieki vairāk uzmanības velta diahronijas un deminutīvu funkcionēšanas daiļdarbos analīzei.

Latviešu valodas deminutīviem veltīts vispusīgs pētījums /Rūķe-Draviņa 1959/. Par lietuviešu valodas deminutīviem šādas monogrāfijas nav.

Aspects of research of Lithuanian and Latvian diminutives

Summary

The article gives an overview of research of diminutives of the Lithuanian and Latvian languages.

Lithuanian and Latvian having a common parent language possess similar means of expression of thoughts, feelings and evaluation. These means include diminutives, words of endearment and smallness and in general words which carry an emotional meaning and are formed with a special suffix.

Lithuanian and Latvian researchers are interested in the origin and development of these derivatives, though derivation of diminutives of contemporary language and systematic meanings related to them has been analysed thoroughly.

Usage of diminutives, namely stylistics and pragmatics, is in urgent need of analysis. In the Latvian language J. Rozenbergs /Rozenbergs 1995, 111/ singles out even a cordial style (*sirsnīgais stils*) which has a distinguishing feature – abundance of diminutives. Lithuanian and Latvian researchers discuss spheres of usage of derivatives, nuances of meaning becoming clearer from the context, amiable diminutive address, derivatives characteristic of child's thoughts, and the axiological aspect expressed in diminutives.

Specialists of literature study derivatives used in Lithuanian and Latvian folklore and fiction and analyse the purpose they serve in the text.

The majority of aspects of research of diminutives in Lithuanian and Latvian are the same, however linguists who analyse the Lithuanian language are more concerned about the diachronic study and usage of diminutives in fiction.

Diminutives in the Latvian language are analysed in detail in a comprehensive scientific work /Rūķe-Draviņa 1959/. There is no similar monograph on Lithuanian diminutives.

Jolanta VASKELIENĖ
Darybinių sinonimų stilistika

Daugumos tyrėjų manymu, darybiniai sinonimai yra bendrašakniai žodžiai, padaryti iš to paties pamatinio žodžio su skirtingais darybos afiksais, turi tą pačią darybos reikšmę ir tapačią arba artimą leksinę reikšmę (žr. Vaskelienė, 2000).

Darybinių sinonimų esama kiekvienoje darybos kategorijoje – veiksmų pavadinimų, veikėjų ir veiksmažodinės ypatybės turėtojų pavadinimų, įrankių, vietų pavadinimų bei kitose darybos kategorijose. Bet kokių žodžių sinonimiškumą parodo jų galėjimas keisti vienas kitą kontekste, iš esmės nepakeičiant konteksto prasmės. Jei toks pakeitimas įmanomas, teigiama, kad sinonimų reikšmės yra artimos (tapačios). Darybiniai sinonimai gali ne tik turėti tapačią arba panašią leksinę reikšmę, bet ir nesiskirti stilistiškai. Kartais visi darybinių sinonimų eilės nariai būna ne tik artimos semantikos žodžiai, bet ir turi tokį patį emocinį, ekspresinį komponentą. Tačiau esama atvejų, kai kuris nors vienas darybinių sinonimų eilės narys imamas vartoti išimtinai kokioje nors stilistinėje aplinkoje, įgauna kokio nors funkcinio stiliaus požymių, virsta terminu ir pan., o kiti lieka stilistiškai neutralūs. Nereti atvejai, kai ypač vaizdingosios leksikos žodžiai visam laikui išlaiko šnekamosios kalbos bruožus ir niekada negali būti normaliai pavartoti oficialioje kalboje (žr. Jakaitienė, 1988, 46). "Kalbos stilistinių normų kodifikacija atsispindi žodynuose, gramatikose, kalbos kultūros ir stilistikos leidiniuose. Stilistinė žodžio charakteristika žodyne (...) yra norminamojo pobūdžio, tai, galima sakyti, kodifikuota stilistinė kalbos norma" (Župerka, 1997, 96).

Semantiškai artimi neretai būna veiksmažodžių abstraktai, pvz., *dvelkimas* ir *dvelksmas*, *supratimas* ir *samprata*, *mąstymas* ir *mąstysena*:

Dvelkimas

Ten kiekvienas vėjo dvelkimas tai glamonėjimas (LKŽ, 2, 951).

Mąstymas

Pati prigimtis, visa būdo, jaušenos ir mąstymo savastis kreipė

Dvelksmas

Dvelksmas vėjo iš pietų šalies atėjo (LKŽ, 2, 951).

Mąstysena

Jis pats ... buvęs pasidavęs vokiečių kalbos ir mąstysenos įtakai (LKŽ,

poetą tokia linkme (PG, 36).

Supratimas

Toks visatos supratimas ... būdingas Amerikos senosioms kultūroms (LLK, 10).

7, 898).

Samprata

Putiniškoji asmenybės samprata įdomi tuo, kad joje nuolat jaučiamas deheroizacijos ryžtas (PG, 50).

Minėti darybiniai sinonimai sakiniuose sudaro tokio pat tipo žodžių junginius, o kartais – net su tais pačiais žodžiais: *vėjo dvelkimas/dvelksmas, mąstymo savastis* ir *mąstysenos įtaka, visatos supratimas* [yra] *būdingas* ir *asmenybės samprata* [yra] *įdomi*, todėl sukeitus darybinius sinonimus vietomis, sakinių prasmė iš esmės nepasikeistų. Veiksmažodžių abstraktais dažniausiai įvardijamos abstrakčios sąvokos; tai specifinė leksikos grupė, kuri paprastai nepasižymi nei emocingumu, nei ekspresyvumu. Tokie yra ne tik minėti veiksmažodžių abstraktų darybiniai sinonimai, bet ir daug kitų, pavyzdžiui, *apsupimas* ir *apsuptis, barškėjimas* ir *barškesys, bildesys, bildėjimas* ir *bilsmas, išvargimas* ir *išvargis, jautimas* ir *jausena, keitimasis* ir *kaita, kutenimas* ir *kutulys* ir t. t.

Artimos semantikos žodžiai bei stilistiškai neutralūs būna įvairius darybos afiksus turintys bendrašakniai veikėjų ir veiksmažodinės ypatybės turėtojų pavadinimai, pavyzdžiui, leksinę reikšmę (nenutolusią nuo darybinės reikšmės) "kas kulia" turi *kūlėjas, -a* ir *kūlikas, -ė*, dvi tokias pačias leksines reikšmes "kas muša" ir "kas dūžiais išgauna garsą" turi *mušėjas, -a* ir *mušikas, -ė*, tą, kuris čiuožia, galima vadinti *čiuožėju, -a* arba *čiuožiku, -e*, žmogų, dengiantį stogą, galima vadinti *dengėju, -a* arba *dengiku, -e*, tą, kuris mala – *malėju, -a* bei *maliku, -e*, o tą, kuris mėgsta peikti, kalbos vartotojas gali pavadinti *peikėju, -a* ir *peikūnu, -e*. Stilistiškai neutraliais darybiniais sinonimais galima laikyti tai pačiai darybos kategorijai priklausančius bei panašią (ar tapačią) leksinę reikšmę turinčius vedinius *glemžėjas, -a* ir *glemžikas, -ė, prausėjas, -a* ir *prausikas, -ė, tvarstininkas, -ė* ir *tvarstytojas, -a, egzaminatorius, -ė* ir *egzaminuotojas, -a* ir t. t. Nei semantika, nei stilistika neretai nesiskiria ir kitų darybos kategorijų bendrašakniai vediniai, pvz., vardažodžių abstraktai *švarybė* ir *švarumas*, vardažodinės ypatybės turėtojų pavadinimai *šykštuoklis, -ė* ir *šykštūnas, -ė*, įrankio "daržovėms kapoti...", mėšai kirsti" pavadinimai *kapoklė* ir *kapotė*, lygią vietą galima vadinti *lyguma* arba *lygme*, tankią vietą –

tankyne, tankme arba *tankuma*, o neįdirbtą žemę – *velėnija* arba *velėnyne*, "automobilių sporto mėgėjo" reikšmę turi asmenų pagal profesiją pavadinimai *automobilininkas, -ė* bei *automobilistas, -ė*. Štai platesnė leksinė aplinka, kurioje vartojami kai kurie minėti darybiniai sinonimai:

Čiuožėjas, -a

Pilna čiuožykla čiuožėjų (LKŽ, 2, 162).

Dengėjas, -a

Prastas iš jo dengėjas, kad jau per stogą varva (LKŽ, 2, 403).

Kaponė

Bulvėms kaptoti reikia kaponės (DŽ₄, 283).

Lygmė

Galvijus dienomis gano po lygmes ir kalnus (LKŽ, 7, 477).

Švarybė

Nėr kam užžiebt, žiūrėti švarybės (LKŽ, 15, 451).

Velėnynė

Į velėnynę pasėjo – kas auga (LKŽ, 18, 613).

Esama atvejų, kai visi darybinių sinonimų eilių nariai turi emocinių atspalvių (komponentų). "Emocinis atspalvis yra pagrindas žodžiui įsitvirtinti tik tam tikroje kalbos vartojimo srityje" (Župerka, 1997, 18), pavyzdžiui, menkinamąjį atspalvį turintys vediniai dažniausiai yra šnekamosios leksikos žodžiai. Antai priesagų *-atas, -alius, -ė* ir *-eklis, -ė* veikėjų ir veiksmažodinės ypatybės turėtojų pavadinimai *bambatas, bambalius, -ė* ir *bambeklis, -ė* ne tik padaryti iš to paties veiksmažodžio *bambėti*, ne tik turi panašią (pagal DŽ *bambalius, -ė* ir *bambeklis, -ė* – tapačią) leksinę reikšmę – pavadina plepantį, įkyriai kalbantį asmenį, bet sutampa ir šių žodžių stilistinis apibūdinimas – tai yra šnekamosios kalbos žodžiai. Darybiniais sinonimais *čirplys, -ė* ir *čirpynė* menkinamai pavadinamas "reksnys,

Čiuožikas, -ė

Ir štai ant neužšalusio ledo pasipila šimtai tokių čiuožikų (LKŽ, 2, 162).

Dengikas, -ė

Dengikai baigia stogą dengti, o pinigų dar neturiu (LKŽ, 2, 403).

Kapotė

Paaštrinkit, vyrai, *kapotę*, nes jau atšipus ir nieko neima (LKŽ, 5, 242).

Lyguma

Kur tik akimis užmatai, visur lygumos (DŽ₄, 367).

Švarumas

Kaip su gyvuliais, tai nėra švarumo: verdi, tuos ėdalus maišai (LKŽ, 15, 457).

Velėnija

Velėnija – apleista dirva (LKŽ, 18, 613).

verksnys". Paklaikusį, kvailą žmogų galima pavadinti šnekamosios kalbos žodžiais priesagos *-šis* ir galūnės *-a* vediniais *klaikšis*, *-ė* ir *klaika*, "šlubio, raišio" reikšmę turi bendrašakniai šnekamosios kalbos žodžiai *klibinda* ir *klibis*, tas, kuris per daug šneka, gali būti vadinamas *plepalu*, *plepalyne* ir *plepiu* (visi vediniai – šnekamosios kalbos žodžiai). Niekinamas veikėjo pavadinimas *valkata* yra retai vartojamo šnekamosios kalbos žodžio *valkūnas*, *-ė* darybinis sinonimas. Darybiniais sinonimais *vėpla*, *vėplius*, *-ė*, *vėplė* menkinamai pavadinamas žioplas žmogus. Kalbos vartotojas, norėdamas menkinamai pavadinti nuolat zirziantį asmenį, gali pasirinkti kurį nors darybinių sinonimų eilės *zirza*, *zirzalas*, *zirzklis*, *-ė*, *zirzėlė* vedinį. Tik šnekamajai kalbai tinkamų darybinių sinonimų ypač daug veikėjų ir veiksmažodinės ypatybės turėtojų darybos kategorijoje.

Pripažinus, kad darybiniai sinonimai yra artimos (ar tapačios) reikšmės žodžiai, reikia pasakyti, kad jie gali skirtis stiliaus atžvilgiu. Darybinių sinonimų eilę sudaro labai panašią reikšmę turintys, panašiam kontekste vartojami veiksmažodžių abstraktai *tarimas*, *tarsena*, *tartis*:

Tarimas		Tarsena		Tartis	
<i>Aiškiuoju vadinamas tikslus visų garsų kalbos ištarimas, nustatytų normų</i> (LKG, 1, 44).	<i>stiliumi (...)</i>	<i>Aiški, tarsena</i> (DŽ, 833).	<i>gryna, švari</i>	<i>Mokykloje intensyviau dvigarsių tarties, pagausėjo žargoninio tarimo faktų</i> (KKP, 95).	<i>ėmus mokytis (...)</i>

Nors terminų sinonimiškumas nėra pageidautinas dalykas, nors visi trys vediniai (kaip matyti iš pateiktų sakinių) vartojami panašiam kontekste, kaip kalbotyros terminai yra įteisinti priesagų *-sena* ir *-tis* vediniai *tarsena* ir *tartis*.

Stilistiniai skirtumai išryškėja gretinant skirtingai nuspalvintus vienetų: neutralius ir šnekamajai leksikai priklausančius žodžius, neutralius ir knyginį atspalvį turinčius žodžius ir pan. (płg. Župerka, 1997, 19). Stilistiškai konotuoti dabartinės kalbos požiūriu yra kai kurie iš aktyviosios vartosenos pasitraukę, nors žodynuose dar fiksuojami žodžiai. Į "Dabartinės lietuvių kalbos žodyną" yra įtraukta retų, pasenusių ar tarminių vedinių, kurie sinonimiškai

santykiauja su įvairius darybos afiksus turinčiais bendrašakniais įprastais, neutraliais dabartinės kalbos žodžiais. Antai iš veiksmažodžių abstraktų darybinių sinonimų eilių *atminimas* ir *atmena*, *augimas* ir *auglius*, *įtaka* ir *įtekme*, *lupimas* ir *lupa*, *medžiojimas* ir *medžionė*, *padėka* ir *dėka*, *pajautimas* ir *pajauta*, *vartojimas* ir *varta*, *žvejojimas* ir *žvejonė*, stilistiškai konotuoti yra tarmėse vartojami, bet bendrinėje kalboje reti vediniai *atmena*, *auglius*, *lupa*, į pasyviają vartoseną pasitraukę, pasenę žodžiai *įtekme*, *dėka*, *medžionė*, *žvejonė*, knyginį atspalvį turintys *pajauta* ir *varta*. Iš veikėjų ir veiksmažodinės ypatybės turėtojų pavadinimų darybinių sinonimų eilių *atsilikėlis* ir *atlikuonis*, *numirėlis* ir *mirėsis*, veiksmo rezultato pavadinimų *dirbinys* ir *išdarbis* dabartinėje kalboje labai retai vartojami *mirėsis*, rytietybė *atlikuonis*, pasenęs žodis *išdarbis*. Tačiau šie vediniai yra įprasti ir gana dažnai vartoti V. Kudirkos raštuose, pvz.: *Tas, sakau iš tyros širdies, siunčia dėką aukštam viršininkui, apdengusiam sparnu savo valdžios nekaltus paprastus kareivius nuo skriaudimo padūkėlių. Matei puikius išdarbius, dėl kurių reikia turėti puikų dvarą, nors ir apskolintą. Rusijoje gi yra sakoma, būk dėl kultūriškos įtekės labai tinka "sūdai"*. Dabartinėje kalboje tarminiai ar pasenę darybinių sinonimų porų nariai vartojami tik tam tikrais stilistiniais sumetimais, aktualizuojant, pavyzdžiui, E. Mieželaitis renkasi veiksmažodžio abstraktą *auglius*, o ne įprastą bendrinės kalbos žodį *augimas*: *Aš kviečiu lankstų vėją/ Ir sodo bites –/ Jie lingvistinę sėją/ Ir auglių jie tės.*

Sinonimų eilę sudaro panašią leksinę reikšmę turintys veiksmažodžių abstraktai *mirimas*, *mirtis* ir *myris*:

Mirimas	Mirtis	Myris
Uliutės <i>mirimo</i> dieną mano seneliai nuėjo į kapines (LKŽ, 8, 252).	Po tėvo <i>mirties</i> (DŽ ₄ , 402). <i>Mirties</i> pradžia yra nelaisvėje (TS, 66).	Po tėvo <i>myrio</i> palikimas teko jam (DŽ ₄ , 402).

Nors DŽ₄ nei prie *-tis*, nei prie galūnės vedinio jokių stilistinio apibūdinimo pažymų nėra, grožinės kūrybos pavyzdžiai rodo, kad neretai rašytojai renkasi senesniuose raštuose įprastą žodį *myris*, o metaforiškai labai dažnai vartojamas priesagos *-tis* vedinys *mirtis* (ši vedinį renkasi lietuvių poetai): *Priežastis to paliepimo buvo tai myris* vieno čiuvašo (V. Kud). *Šitas meilės įrodymas tinkamas vyru/ prisiliesk mano žodžio, neliesk mano myrio* (V. Braz). *Myliu*

jus tamsa ir mirtim, užmarštim ir šviesa (Just. Marc) ...*nors mirtį man lopšy supai/ kad būtų vėl gyvi kapai* (M. Mart).

Sinonimų eilę sudaro labai panašią leksinę reikšmę turintys *skaudėjimas, skaudesys, skausmas, skauda* ir *skaudulys*:

<i>Karštis</i>	<i>Toks</i>	<i>Taip pat</i>	<i>Mano</i>	<i>Ir daužosi,</i>
<i>didžiausias,</i>	<i>skaudesys</i>	<i>gydydavo</i>	<i>skaudos,</i>	<i>kaip dantų</i>
<i>galvos</i>	<i>į strėnas</i>	<i>prieš</i>	<i>vaikel,</i>	<i>skaudulio</i>
<i>skaudėjimas</i>	<i>įsileido...</i>	<i>Mėnulį</i>	<i>nebesužiūrėsi</i>	<i>kamuojam</i>
<i>pašėlęs</i>	<i>(LKŽ, 12,</i>	<i>galvos</i>	<i>(LKŽ, 12,</i>	<i>as (LKŽ,</i>
<i>(LKŽ, 12,</i>	<i>769).</i>	<i>skausmą</i>	<i>768).</i>	<i>12, 776).</i>
<i>768).</i>		<i>(LLK, 42).</i>		

Nors visi vediniai turi panašią leksinę reikšmę, stilistiškai konototas yra tarminis priesagos *-ulys* vedinys *skaudulys*, kuris dabartinėje kalboje dažniausiai vartojamas kita – "voties" – reikšme, o poezijoje ypač dažnai vartojamas įvairius (gramatinius ir semantinius) junginius sudarantis *skausmas*: *Neuždangstomi skausmo langai* (Just. Marc). *Ir, suradęs kitur skausmo daigus/ Vėlei tęsiu kančios žaidimus* (V. Mač). *Aš skausmo išpėstom akim matau/ kaip traukias nuo manęs vidudienis* (V. Mač). *Slegia krūtine/ skausmo naktis* (S. Nėr). *Sunkių skausmo skarą suardai – Sidabru Sietynas šiaurėj žiba* (B. Brazdž).

Iš sinonimų eilių *svajojimas, svajonė* ir *svaja, rūpestis, rūpesnis* ir *rūpa, verkimas* ir *verksmas*, daugiausia tarmėse vartojami *rūpesnis* ir *rūpa*, tik poetinei kalbai tinkančių junginių su minėtų darybinių sinonimų eilių nariais *svaja, svajonė, rūpestis* ir *verksmas* galima rasti eilėraščiuose: *Eis vakarių svajų svajoti* (S. Nėr). *Raukšlėtoj smegenų žievėj, Sudaigščiau Svajonių graužą, miestų griuvėsius* (A. Žuk). *Myliu jus juodom verksmo rankom* (Just. Marc). *Su meilės lopšiu, su verksmo žvake/ atsiverčiu amžiną atilsį* (Just. Marc). *Sugrikši žodžiai tarp dantų, – ak verksmo akmenys įkaitę* (Just. Marc). *Bet vaikiška tavo ranka, tartum paukštis lizde, amžinoj nesibaigiančioj meilės ir rūpesčio rankoj* (Just. Marc) *Rūpesčio medis seka lyg šuo iš paskos* (E. Miež).

Sinonimų eilę sudaro leksinę reikšmę "galia būti gyvam" (DŽ₄, 177) turintys būdvardžio *gyvas* vediniai *gyvybė, gyvastis* ir *gyvata*. Įprastas dabartinės kalbos žodis yra priesagos *-ybė* vedinys *gyvybė*, *gyvata* yra pasenęs, senesniuose raštuose vartotas žodis ir dabartinėje kalboje vartojamas tik aktualizacijos tikslu, o žodyne

jokių nuorodų neturintis, gana retas bendrinės kalbos žodį *gyvastis* dažnas įvairių laikotarpių meninio stiliaus darbuose – jį vartojo V. Kudirka, J. Biliūnas, jį vartoja XX amžiaus pabaigos rašytojai Just. Marcinkevičius, jaunosios kartos atstovė J. Ivanauskaitė: *Ne sykį laimė arba ir gyvastis žmogaus kybo tik ant to laiško, o čia jis pranyksta ... kanceliarijoje* (V. Kud). *Niekas savo gyvasties nenorėjo aukoti* (J. Bil). *Išlijom ašarų debesį/ ant gyvasties pilko lauko* (Just. Marc). *Lėkė kaip nuplikytas (...) nežabotos gyvasties ir mirties pritvinkusiomis gatvėmis* (J. Ivan).

Esama atvejų, kai veikėjų ir veiksmažodinės ypatybės turėtojų pavadinimų darybiniai sinonimai, būdami artimos semantikos žodžiai, ima skirtis stilistiškai. Emocinių atspalvių turi kai kurie šių veikėjų ir veiksmažodinės ypatybės turėtojų pavadinimų kategorijos vediniai: greta neutralių *ėjėjas, -a, ėjikas, -ė* pavartojami *ėjūkas, -ė, ėjūnas, -ė*, žmogų, vartojantį svaigiuosius gėrimus, galima vadinti neutraliai *gėrėju, -a, gėriku, -e* ir paniekinamai *gėrovu, -e* arba *gėrūnu, -e*, žmogus, kuris maino, vadinamas neutraliu vediniu *mainininkas, -ė* arba niekinamai *maineiva*, greta neutralaus *prašytojo* yra menkinamą atspalvį turintys vediniai *prašeika* ir *prašeiva*, stilistiniu atžvilgiu skiriasi neutralus priesagos *-tojas, -a* vedinys *švaistytojas, -a* ir *švaistiklis, -ė, švaistikas, -ė, švaistūnas, -ė*. Vietoje bendrinėje kalboje įprasto vedinio *pakaruoklis, -ė* pasakose pavartojamas iš priešdėlio neturinčio veiksmažodžio padarytas daiktavardis *karuonis*: *Tas karuonis paprašė alaus atsigerti, milžinas jam davė* (Liet). Vietoje neutralių priesagos *-tojas, -a* vedinių *keliautojas, -a, klajotojas, -a* rašytojai dažniau renkasi kitų priesagų sinonimiškus įvairių stilistinių atspalvių turinčius vedinius: P. Cvirka – *keliauninką*, V. Mačernis, K. Bradūnas, Putinas – *klajūną, klajoklį*: *Kotrė, Anundžio boba, nenori išleisti keliauninkų – jau vis vien jie nesuras Pagramančio* (P. Cv). *O ten už lango blaškosi klajoklis vėjas/ Ir lyg keleivis beldžias į duris* (V. Mač). *Ateis čia karavanas ir klajoklių gentys* (V. Mač). *Mes klajūnai grįžome namole/ Ir bučiuojam švento kelio žolę* (K. Brad). *O tolimų nežinomų kraštų klajūnai, tie erdvėj/ paklydę paukščiai* (V. Mač). *Jeigu pasieksi/ padangėj iškelta viršūnę/ Tu būsi kaip Dievas/ Paniekintos žemės klajūne* (Put).

Taigi darybiniai sinonimai neretai esti ne tik tapačios ar artimos semantikos žodžiai, bet ir nesiskiria stiliaus atžvilgiu – yra stilistiškai neutralūs arba turi tokį patį emocinį, ekspresinį atspalvį, yra to paties leksikos sluoksnio vienetai (neutralūs *dengėjas*, *-a* ir *dengikas*, *-ė*, *dvelkimas* ir *dvelksmas*, *švarumas* ir *švarybė*; šnekamosios kalbos žodžiai *čirplys*, *-ė* ir *čirpynė*, *klibinda* ir *klibis*). Tačiau neretai panašios ar tapačios reikšmės bendrašakniai vediniai ima skirtis stilistiškai, nes kuris nors darybinių sinonimų eilutės narys pasitraukia į pasyviają vartoseną – pasensta ar vartojamas tik tarmėse (*medžionė*, *atlikuonis*, *auglius*), imamas vartoti vienoje stilistinėje aplinkoje, įgauna kokio nors vieno funkcinio stiliaus požymių (neutralus *prašytojas* ir menkinamas *prašeiva*, neutralūs *svajojimas*, *gyvybė* ir stilistiškai konotuoti *svajonė*, *svaja*, *gyvata*, *gyvastis*). Taigi semantinis tapatumas (ar panašumas) neužkerta kelio stilistiniam įvairavimui.

Literatūra ir šaltiniai

- DŽ₄ – Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. – Vilnius, 2000.
 Jakaitienė, 1988 – Jakaitienė E. Leksinė semantika. – Vilnius, 1988.
 KKP – Pupkis A. Kalbos kultūros pagrindai. – Vilnius, 1980.
 Liet – Lietuvių pasakos. – Vilnius, 1989.
 LKG – Lietuvių kalbos gramatika 1–2. – Vilnius, 1965–1971.
 LKŽ – Lietuvių kalbos žodynas 1–20. – Vilnius, 1968–2002.
 LLK – Dundulienė P. Lietuvių liaudies kosmologija. – Vilnius, 1988.
 PĖG – Putinas – gyvenimo ir kūrybos akiračiai. – Vilnius, 1996.
 TS – Daujotytė V. Trys sakiniai. – Kaunas, 1997.
 Vaskelienė, 2000 – Vaskelienė J. Darybiniai sinonimai. – Šiauliai, 2000.
 Župerka, 1997 – Župerka K. Stilistika. – Šiauliai, 1997.

Sutrumpinimai

- K. Brad – K. Bradūnas
 V. Braz – V. Braziūnas
 B. Brazdž – B. Brazdžionis
 P. Cv – P. Cvirka
 V. Kud – V. Kudirka
 V. Mač – V. Mačernis

Just. Marc – Just Marcinkevičius

M. Mart – M. Martinaitis

E. Miež – E. Miežlāitis

S. Nēr – S. Nēris

Put – V. Mykolaitis – Putinas

Žuk – A. Žukauskas

Vārddarināšanas sinonīmu stilistika

Kopsavilkums

Vārddarināšanas sinonīmi ir vienas un tās pašas saknes vārdi, kam ir atšķirīgi vārddarināšanas afiksi un līdzīga (identā) leksiskā nozīme.

Vārddarināšanas sinonīmi bieži ir semantiski tuvi vārdi, un tie bez jebkādiem ierobežojumiem var nomainīt cits citu (*dengējas, -a – dengikas, -ē; šlamesys – šlamējimas*). Vārddarināšanas sinonīmu virkņu locekļi var būt ne tikai līdzīgi nozīmes ziņā, tie var neatšķirties pat stilistiski (stilistiski neitrālie *dvelkimas – dvelksmas, kūlējas, -a – kūlikas, -ē; sarunvalodas vārdi čirpynē – čirplys, -ē*). Tomēr vārddarināšanas sinonīmi stilistiskā ziņā reizēm atšķiras (stilistiski neitrālais *prašytojas, -a* un nievājošais *prašeiva*). Dažkārt vārddarināšanas sinonīmu virkņu locekļi kļūst par terminiem (*tarsena, tartis*), arhaismiem (*itekme, medžionē*) vai dialektismiem (*alikuonis, auglius, lupa*). Daži atvasinājumi kļūst par poētismiem (*gyvastis, svajonē, svaja*). Tātad semantiskais identiskums neierobežo stilistisko variēšanos.

The changes of style of the derivative synonyms

Summary

Derivative synonyms are considered to be those derivatives that have the same root, different derivational affixes and a very similar or identical meaning.

There are many derivative synonyms which can be substituted by one another almost without any limits (*įkyrus bambalius / bambeklis, stogo dengėjas / dengikas, lapų šlamesys / šlamėjimas*). It has been noticed that the lines of derivative synonyms can change or disappear at times, because the meaning of the word isn't the same all the time. The derivative synonyms which have similar or identical meaning can function (can be used) not only in the same styles (*dvelkimas* and *dvelksmas, kūlėjas, -a* and *kūlikas, -ė, švarybė* and *švarumas; čirplys, -ė* and *čirpynė, klibinda* and *klibis*), but in different styles too (*klajotojas, -a* and *klajūnas, -ė, prašytojas* and *prašeiva*). The abstract verbals become more concrete or become terms (*tarimas* and *tarsena, tartis*) sometimes. Some of derivative synonyms become absolute words (*įtekmė, medžionė*), some derivatives are used only in some dialects (*atlikuonis, auglius, lupa*). Some of the derivative synonyms are more usual in poetical texts, where there are a lot of metaphors (*gyvastis, svajonė, svaja*).

Jānis SĪLIS

Tulkojamības problēma "netulkojamos" tekstos un dažās latviešu folkloras reālijās

Tekstu tulkojamība: argumenti "par" un "pret"

Tulkojamība ir konkrētas nozīmes (nozīmju kompleksa) pārceļšana no vienas valodas (un tās lietotāju kultūras) otrā valodā (un tās lietotāju kultūrā) bez šīs nozīmes radikālām izmaiņām. Šo definīciju iespējams izteikt arī formulas veidā:

$$T = nA(AK) \rightarrow nB(BK),$$

kur **T** – tulkojamība, **n** – nozīme, **A** – avotvaloda (oriģinālteksta valoda), **B** – mērķvaloda (tulkojuma valoda), **AK** – avotvalodas kultūra, **BK** – mērķvalodas kultūra.

Ne antīkajā pasaulē, ne arī viduslaikos neradās šaubas par iespējām tulkot jebkuru tekstu, aizdomas, ka kāds teksts varētu būt netulkojams. Teorētiskais pamats uzskatam, ka zināmi avotvalodas tekstu tipi nav tulkojami, pakāpeniski sāka veidoties tikai 18. gadsimta beigās, kad Imanuels Kants formulēja jēdzieniskās relativitātes koncepciju (Kant, 1785 : 30–32, 72, 87). 20. gadsimtā jēdzieniskā relativitāte izpaudās plaši pazīstamajā Edvarda Sepira (Caroll, 1956) un Bendžamina Lī Vorfa (Mandelbaum, 1949) lingvistiskā determinisma (arī kultūras relativitātes vai ontoloģiskās relativitātes) hipotēzē, kuras pamatā ir uzskats, ka dzimtā valoda determinē cilvēku domāšanu.

No tulkojamības viedokļa jēdzienisko relativitāti varētu izteikt šādi: ja pieņemam, ka jēdzienu sistēmas var identificēt ar valodām, tad šīs sistēmas var izrādīties nesamērojamas – rezultātā valodas, kurām šīs jēdzienu sistēmas atbilst, izrādīsies savstarpēji netulkojamas. Pieņemot, ka eksistē tikai viena realitāte, relativisti (vismaz teorētiski) atzīst, ka diviem "novērotājiem" (mūsu gadījumā varam runāt arī par "novērotāju kultūrām") laika gaitā var veidoties divi pilnīgi pretēji pieredzes "komplekti", tāpēc viņiem būs divas atšķirīgas pasaules izpratnes, atvasinātas no diviem ļoti atšķirīgiem nozīmju kontekstiem. Secinājums: viena "novērotāja"

dzimtās valodas nozīmju un jēdzienu konteksts nepieļauj viņam izprast pasauli otra "novērotāja" dzimtās valodas nozīmju un jēdzienu sistēmas kontekstā. Tādējādi viņu pasaules redzējums ir nesamērojams un viņu valodas tāpēc ir savstarpēji netulkojamas. Trivializējot varētu teikt, ka konsekvents relativists vispār nedrīkstētu citus cilvēkus uztvert kā runājošas vai domājošas būtnes.

Vēl viens argumentu avots, kas runā par sliktu tulkojamības iespējai, ir "vērtības" jēdziens, ar kuru bieži sastopamies 20. gadsimta lingvistikas klasiķa Ferdinanda de Sosīra (Saussure, 1931) vispārīgās valodniecības kursā. Sosīrs šeit gan tiešā veidā nerunā par tulkošanu, bet gan par to, ka lingvistisko elementu vērtības atbilst to savstarpējām opozīcijām (Saussure, 1931 : 115). Tomēr daži tulkošanas teorētiķi (Catford, 1967 : 93), aplūkojot ekvivalences problēmu tulkošanā (ekvivalences termins tulkojumzinātnē parādījās, mēģinot formulēt, kas tad īsti ir "labs", "precīzs", "adekvāts", "akceptējams" utt. tulkojums), izmantojuši šos Sosīra uzskatus, lai postulētu, ka, analogiski matemātiskās ekvivalences jēdzienam, tulkošanas ekvivalence ir gan simetriska, gan reversibla (Catford, 1967 : 27–31).

20. gs. 70. gadu beigās un arī vēlāk šādam viedoklim radās iedarbīgi pretargumenti, jo lingvistiskā pieeja tulkošanas teorijai zaudējusi vienīgās patiesības statusu līdz ar mūsdienu tulkojumzinātnē veiksmīgi ieviesto un tulkošanas praksē pārbaudīto

1) "geštalta" jēdzienu (Vesey and Folkes, 1990 : 125): veseluma būtība atšķiras no atsevišķu daļu būtību summas;

2) runas aktu teoriju (Vesey and Folkes, 1990 : 34–35, 273): vārds, vārdkopa vai teikums nav tikai lingvistiski semantiska parādība – ekstralingvistiskās semantikas līmenī tie ir t. s. *illokucionārie akti* (viens un tas pats vārds, frāze vai teikums ekstralingvistiski var tikt interpretēts kā drauds vai kā solījums, vai arī kā vienkārša informācija – Kuncmanis, Burkarts un Vidmanis, 2000 : 223), kurus runātājs īsteno, lai, klausītājam reaģējot, notiktu konkrēti *perlokucionārie akti* (izteiktie draudi spiestu klausītāju no tiem izvairīties, solījums liktu klausītājam nepacietīgi gaidīt, informācija liktu racionāli plānot tālāko darbību – Kuncmanis, Burkarts un Vidmanis, 2000 : 223);

3) sociolingvistisko, etnoloģisko un psiholingvistisko pieeju.

Šāds radikāls attīstības pavērsiens ļauj jaunā skatījumā aplūkot tulkošanu ne vien kā specifiski lingvistisku, lietišķās vai sastatāmās valodniecības parādību, bet kā patstāvīgu interdisciplināru zinātņu, kas aplūko tulkošanas procesu kā starpkultūru komunikācijas parādību. Savukārt atgriežoties pie iepriekšminētā tulkošanas ekvivalences jēdziena raksturojuma, līdz ar tulkošanas teorētiski Entoniju Pimu jāatzīst, ka avotvalodas un mērķvalodas kultūru asimetriskums nosaka arī tulkošanas ekvivalences asimetriskumu (Pym, 1992:40), kas būtiski paaugstina tekstu tulkojamības pakāpi. Tas gan nenozīmē, ka izteiksmes līdzekļu izvēle un radoša pieeja ir pilnīgi neierobežota.

Varam būt pilnīgi pārliecināti, ka tulkojumzinātnes attīstība un arī pasaules komunikatīvā pieredze rāda, ka, neraugoties uz pasaules redzējuma, kultūru un valodu atšķirībām, globālais saziņas process tomēr notiek. Acīmredzot tā veiksmīgas realizācijas pamatā nav atšķirīguma, bet gan kopīguma pazīme, kāds visas cilvēces līmenī eksistējošs *tertium comparationis* jeb uzskatu, interpretāciju un jēdzienu kopums, kura pastāvēšana ļauj secināt, ka viss, ko mēs tradicionāli uzskatām par verbālās uzvedības manifestāciju, eventuāli ir tulkojams. Citiem vārdiem, pētot tulkojamības problēmu "geštalta" jēdziena, kā arī illokucionāro un perllokucionāro runas aktu gaismā, varam teikt, ka iespējams iztulkot jebkuru tekstu, tā veseluma būtības saglabāšanas vārdā tulkošanas procesā izdarot atsevišķu avotvalodas teksta elementu modifikāciju atbilstoši mērķvalodas un mērķkultūras specifikai, lai oriģinālteksta autora ekstralingvistiskā intencija (nodoms) izraisītu paredzēto reakciju ne vien oriģinālteksta, bet arī tulkojuma lasītājos.

Tulkojamība liek pievērst pastiprinātu uzmanību "telpai" starp kultūrām. Tulkojamības mērķis ir izpratne, turpretim kultūru konfrontācijas un kultūras slāņu mijiedarbības mērķis ir vai nu asimilācija, vai arī "piesavināšanās", abām kultūrām izdarot savstarpējus "iebrukumus", lai iegūtu to, kas šķiet pievilcīgs un derīgs, vai arī – lai kaut ko apkarotu un apspiestu visiem iespējamajiem līdzekļiem. Lai nodrošinātu tulkojamību, nepieciešams radīt diskursu, kas dod iespēju transpozīcijai no

avotvalodas kultūras uz mērķvalodas kultūru (Iser, 1995:32). Šāda diskursa funkcija ir tikt pāri bezdibenim, kas šķir svešo no savējā – šim tukšumam, kas, līdzīgi "melnajai kastei". nenaklausīs izskaidrojumam.

Tulkojamības pakāpe un tulkošanas grūtības

Varam secināt, ka tulkojams ir viss, taču problēma ir citur – cik lielā (vai mazā) mērā teksts ir tulkojams? Gadu tūkstošiem ilgā tulkošanas prakse pierāda, ka visi rakstītie un runātie teksti nav vis *tulkojami* un *netulkojami*, bet gan ir *vairāk iztulkojami* vai *mazāk iztulkojami*.

Tāpēc patiesībā būtu jārunā par tulkojamības pakāpi, kuru nosaka avotvalodas un mērķvalodas kultūru asimetriskuma pakāpe. Tulkojamības pakāpi (TP) iespējams izteikt šādi:

ja pilnīga netulkojamība = 0 % un pilnīga tulkojamība = 100 %, tad vienmēr

$$TP > 0 \% \text{ un } TP < 100 \%$$

Tulkojamības pakāpi varētu formulēt šādi:

- ✓ tulkojamības pakāpe ir tieši proporcionāla avotvalodas un mērķvalodas kultūru simetriskuma pakāpei;
- ✓ tulkošanas grūtību pakāpe ir apgriezti proporcionāla avotvalodas un mērķvalodas kultūru simetriskuma pakāpei.

Divdesmit gadu laikā, kopš šī raksta autors dažādās Latvijas augstskolās lasījis tulkojumzinātnes pamatproblēmu kursu (1981.–1986. : LU Moderno valodu fakultātē – kursu "Tulkošanas teorija un prakse"; 1991.–1996. : tāda paša nosaukuma kursu – LU Vēstures un filozofijas fakultātes Filozofijas nodaļas studentiem, no 1997. g. līdz šim brīdim – kursus "Ievads tulkojumzinātnē" un "Tulkošanas teorija" Ventspils Augstskolas angļu programmas studentiem), ik gadus ar studentiem tikusi analizēta tulkojamības grūtību pakāpe konkrētos tekstu tipos.

Tulkošanas grūtību iemesli parasti ir

- lingvistiski – tulkojuma valodā neeksistē atbilstoši morfoloģiski, sintaktiski, leksiski u. c. elementi (angļu valodā nav atbilstības latviešu deminutīviem, jo daļēji atmirusi sufiksu sistēma; krievu valodā nav gramatiskiem līdzekļiem izteiktas salikto laiku formas, kas atbilstu saliktajiem laikiem angļu un latviešu valodā; latviešu un krievu valodā nav artikulu, kas ir tik raksturīgi angļu valodai; kādā no valodām var būt "baltie plankumi" terminoloģijas jomā utt.);

- kultūrspecifiski (par tiem sīkāk tiks runāts turpmāk).

Sākotnēji šķita, ka visaugstākā tulkošanas grūtību pakāpe ir, piemēram, šauras un "eksotiskas" specializācijas tekstos, kuros aplūkota sarežģīta problēma un kas pārbīvēti ar reti sastopamu, specifisku terminoloģiju, vai arī mūsdienu dzejnieku daiļradē. Tomēr laika gaitā konstatējām, ka, konsultējoties ar nozares speciālistiem (1. gadījums) un atrodot mūsdienu kultūras globālo *tertium comparationis* (2. gadījums – piem., I. Ziedoņa "Epifāniju" tulkošana), tulkošanas problēmas galu galā ir atrisināmas. Galvenais nosacījums: oriģinālteksam jābūt kaut nelielā mērā orientētam uz (jāveido asociatīvās saites ar) mērķvalodu un šīs valodas kultūru. Pirmajā no minētajiem piemēriem problēmu palīdz risināt zinātnes attīstības starptautiskais raksturs (terminoloģijas trūkums latviešu valodā nav bezizejas situācija – terminu kopā ar nozares speciālistiem un Latvijas terminoloģiem var veidot arī pats tulkotājs), savukārt problēmas risinājums modernās prozas un dzejas tulkojumos rodams mūsdienu globalizēto estētisko, aksioloģisko, ētisko utt. koncepciju universālajā ietekmē uz katras konkrētas valsts konkrētu literātu.

Pakāpeniski tika formulēts šāds secinājums: jo vairāk teksts orientēts uz oriģināla valodas un kultūras specifiku, jo augstāka tulkošanas grūtību pakāpe. Atklājās šķietami paradoksāls, taču no citvalodīgu lasītāju viedokļa likumsakarīgs fakts: visgrūtāk citā valodā tulkot un citā kultūrā adekvāti atveidot tekstus, kas dzimtās valodas lietotājam "ir asinīs" jau no bērna kājas – tie ir bērnu skaitāmpantiņi (angļu *nursery rhymes*) un tautasdziesmas, mazākā mērā – tautas pasakas un teikas.

Dažas folkloras reāliju tulkojamības problēmas latviešu dainās

Latviešu dainu tulkojamības pakāpe ir ļoti zema šādu iemeslu dēļ:

1) latviešu folkloras reālijām nav "terminoloģiskas" atbilstības anglofonajā kultūrā un tās folklorā, tāpēc jāizlīdzas ar skaidrojošu tulkojumu;

2) pie t. s. sintētiskās valodu grupas piederošās latviešu valodas deminutīvu sufiksiem nav atbilstības angļu valodā, kas pieder pie analītiskajām valodām, nav arī iespējams adekvāti izteikt deminutīvos ietvertu mīļumu un sirsnīgumu: latviešu *dieviņš, papardīte, galotnīte* angļu tulkojums ar *little (small, tiny, miniature* utt.) norāda tikai uz nelielu izmēru, labākajā gadījumā – uz smalkumu trauslumu, graciozitāti;

3) angļu valodā ir neiespējami izmantot atdzejojuma paņēmieni, lai atveidotu latviešu tautas dziesmu pantmēru – trohaju un daktilu (tas radies no tipiskā pirmās zilbes uzsvēruma latviešu vārdos), tāpēc latviešu tautas dziesmas vienmēr tiek tulkotas kā parindeņi; atveide dzejas formā labākajā gadījumā izraisa komisku efektu: *lokaties(i), mežu gali = не шуми ты, лес зеленый*.

* Visos šajos gadījumos tulkotājs saskaras ar parādību, ko Izraēlas translatoģis Menahems Daguts nosaucis par *cultural voids* (Dagut, 1978 : 45) jeb kultūras "baltajiem plankumiem", kad mērķvalodā nav vienā vārdā izteikta ekvivalenta kādam avotvalodas apzīmējumam.

Šie ir gadījumi, kad *Jāņu siers* tulkojumā jānosauc par *mājas sieru ar ķimeņu sēkliņām, kurš agrāk ticis ēsts galvenokārt vasaras saulgriežu svinībās; panāksnieki* būtu jātulko kā *līgavas radi kāzās* un vēl papildus jāskaidro, ka šis vārds senajās tradīcijās ir saistīts ar pakajdzīšanos līgavas zagļiem. Diemžēl pagaidām šādi gadījumi vairāk klasificējami kā ne visai apmierinošs tulkojums.

Pat šķietami vienkārši tulkojami vārdi var izraisīt problēmas, ja kultūras kontekstā tie lietoti kā tautai raksturīgi simboli. Piemēram, no latviešu valodas krievu valodā tulkojot tādus frazeoloģismus kā *vīrs kā ozols vai meita kā liepa*, jāņem vērā, ka krievu kultūrā

vīrieša salīdzinājums ar ozolu asociēties ar pastulba, neaptēsta cilvēka tēlu, bet jaunas meitenes salīdzinājums ar liepu krievu lasītāja apziņā varētu saistīties ar neīstumu, viltojumu (*lipovije dokumenti*).

Folklorā, it īpaši tautas dziesmu atdzejojumos (visbiežāk gan metrisko neatbilstību dēļ tie ir parindeņi) nav iespējams skaidrojošs tulkojums, tāpēc vēlams atrast vārdu, kam būtu avotvalodas kultūrai līdzvērtīgas (kultūrvēsturiskas, sociālpsiholoģiskas u. c.) funkcijas mērķvalodas kultūrā. No tulkotāja tas prasa pamatīgu iedziļināšanos sastatāmās folkloras, kultūras un sabiedrības studijās, bet no pasūtītāja – adekvātu tulkotāja patērētā darba novērtējumu.

Raksta autora uzmanības lokā latviešu dainu "netulkojamība" (konkrētajā gadījumā – angļu valodā) nonāca 1983. gadā, Londonā regulāri tiekoties ar R. Spīrsu – pazīstamo latviešu prozas un dzejas tulkotāju angļu valodā. Pēc pailga pārdomu un svārstīšanās perioda, kas sekoja toreiz pastāvošās izdevniecības "Liesma" piedāvājumam angļiski atveidot (autors šeit ar nodomu nelieto vārdus "atdzejot" vai "tulkot") latviešu dainu izlasi, pieredzējusi tulkotāja izšķirās par atteikumu, jo uzskatīja, ka šis uzdevums viņai nav pa spēkam. R. Spīrsa motivēja savu lēmumu ar neiespējamību adekvāti iztulkot latviešu folkloras reālijas jebkurā citā valodā.

1984. gadā raksta autoram nācās būt par angļu valodas redaktoru vienai no trīsdaļīgā Kr. Barona jubilejas izdevuma daļām (Peters, 1984). Citā šī izdevuma daļā (red. Bībere, Pavlovska, Andersone, 1984) lasītājiem tika piedāvāts latviešu dainu angļiskais atveidojums, pēc iepazīšanās ar kuru nācās konstatēt, ka, papildus jau minētajai reāliju tulkojuma problēmai, visām trim pieredzējušajām tulkotājām (M. Andersonei, M. Pavārai un A. Stānkei) nācies samierināties ar apstākli, ka dainu poētisko formu un pantmēru – trohaju un daktilu, kuru nosaka latviešu valodai tipiskais uzsvars uz vārda pirmo zilbi, nav iespējams reproducēt angļu valodā (sk. arī Zauberga 1997 : 17). Rezultātā tulkojums tapa parindeņu formā, tādējādi turpinot jau agrāk pastāvošo dainu tulkojuma tradīciju:

Pele brauc, vāģi čīkst,
Ar to miega vezumiņu;

The mouse rides in a rattling cart
Heaped with a cargo of sleep;

Brauc, pelīte, šai sētā,	Please make a stop, mouse, at our house,
Te ir pulka mazu bērnu.	We've got a flock of little children.

Latviešu oriģināltekstā vērojama daktila un trohaja kombinācija, bet angļu tulkojums ir četrās rindiņās sakārtots teksts bez pantmēra un atskaņām – neapšaubāmi vienīgais pareizais risinājums. Piemērā zināmas šaubas gan rada vārda "vezumiņš" tulkojums, jo *cargo of sleep* pirmajā mirklī izraisa stilistiski neadekvātas asociācijas ar jūras transporta kravām. Peles pa sauszemi vilktais vezumiņš drīzāk būtu *cart-load of sleep* vai *cartful of sleep*.

Šķiet, ka transkripcijas paņēmieni ir viens no tipiskākajiem risinājumiem, tulkojot prozas formā rakstītu folkloru. Šādā gadījumā oriģinālteksta skaņas, burti vai vārdi tiek saglabāti tulkojumā; skaidrojumi parasti tiek sniegti vai nu iekavās tūlīt aiz transkripcijas, vai arī īpašās atsaucēs. Latviešu dainu gadījumā šis paņēmieni diemžēl nav pielietojams, jo tas iznīcinātu tautas dziesmas dvēseli un līdzinātos mēģinājumam "papildināt" gleznas un skaņdarbus ar rakstu valodas atsaucēm. Lai ilustrētu to, kā tulkotāji mēģina pārvarēt šo sarežģīto problēmu, lēmumu pieņemšanas specifika tika pārbaudīta, dainu tulkošanā iesaistot divas tulkotāju grupas ar krasi atšķirīgu profesionālās pieredzes pakāpi – 18 Ventspils Augstskolas Tulkošanas studiju fakultātes angļu valodas specializācijas studiju programmas pirmā kursa studentus, kā arī 4 tulkotājus ar 10–20 gadu profesionālo pieredzi (kas gan nav tieši latviešu dainu tulkošanas jomā, bet daiļliteratūras tulkošanā vispār).

Abām grupām tika lūgts iztulkot tās pašas divas dainu četrindes no latviešu valodas uz angļu valodu:

Visas puķes noziedēja,
 Papardīte neziedēja;
 Tā ziedēja Jāņu nakti
 Sudrabiņa ziediņiem.

Kas var mani aizrunāt?
 Kas var mani aizdziedāt?

Es jau biju to ļautiņu,
Dziedātāju, runātāju.

Katra tulkotāja uzdevums, atbilstoši tulkojumzinātnē pēdējos 15–20 gados plaši praktizētajai "skaļās domāšanas protokolu" (*Think-Aloud Protocols*) metodei (Krings, 1986 : 152), bija pēc iespējas sīkāk rakstiski fiksēt savu lēmumu pieņemšanas procesu paša tulkošanas procesa laikā. Diemžēl šo nosacījumu ievēroja tikai daži no eksperimenta dalībniekiem, bet lielākā daļa neveica pierakstus darba gaitā, savus iespaidus fiksējot retrospektīvi, tādējādi neatklājot "skaļās domāšanas protokolu" introspektīvo būtību. Tomēr arī retrospektīva informācija ir vērtējama, lai arī ne optimāls, materiāls analīzei.

Analizējot iegūto materiālu un risinājumu tipus dainu reāliju tulkojumā, autors uzskatīja par nepieciešamu izmantot translatoģu Šandora Herveja un Iana Higinasa (Hervey and Higgins, 1992) piedāvātos terminus *kultūras transpozīcija* – atkāpe no burtiska tulkojuma principiem oriģināldarba rekontekstualizācijas procesā mērķvalodā, un *kultūras transplantācija* – process, kurā oriģinālteksta kultūras parādības tiek aizvietotas ar tulkojuma valodas kultūras parādībām, tādējādi notiek teksta "radīšana par jaunu" tulkojuma valodas kultūras vidē (Hervey and Higgins, 1992 : 28–30).

Nākošā tabula parāda abu iepriekš minēto tulkotāju grupu izvēli dainu reāliju tulkošanas problēmu risinājumā:

<i>Latviešu dainu reāliju tulkošanas problēmu risinājuma metodes</i>	<i>Pieredzējuši tulkotāji</i>	<i>Nepieredzējuši tulkotāji</i>
Kultūras transpozīcija	87.5 %	75 %
Transkripcija	0 %	11 %
Kultūras transplantācija	12.5 %	11.5 %

Katrā no četrindēm bija kāda latviešu nacionālo reāliju tulkošanas problēma – "Jāņu nakts" 1. dainā un "Ķautiņi" 2. dainā. Zemāk sniedzam tulkotāju risinājuma variantus.

○ Jāņu nakts

(nepieredzējuši tulkotāji)

kultūras transpozīcija – 61,05 %: *Midsummer's Night; the night of Midsummer; midsummer night; summer solstice; mid-summer's eve; the Midsummer day*

transkripcija – 22,2 %: *Jāņi evening; Jānis night*

kultūras transplantācija – 16,65 %: *St. John's night; Saint John's night*

Šīs grupas tulkotāju komentārs par savu izvēli (šeit un turpmāk anonimitātes labad norādīti tikai tulkotāja iniciāļi):

"Baidos, ka forma *Midsummer's* nav īsti pareiza, taču man neizdevās atrast labāku variantu, lai nezaudētu pantmēru." (*D. H.*)

"Šis ir mans otrais variants. Pirmajā bija *St. John's Night* tagadējā *Midsummer's Night* vietā. Izšķīros par pēdējo risinājumu pēc tulkošanas procesā neiesaistītas personas padoma." (*M. M.*)

"*Jāņu nakts* sagādāja vislielākās grūtības, jo nebija atbilstības angļu valodā. Neesmu īsti pārliecināta par sevis izvēlēto *solstice* – tas izklausās pārāk 'zinātniski', tāpēc nav pietiekami romantisks un noslēpumains, tomēr, manuprāt, tas ir vislabākais risinājums, kas saglabājis sākotnējo nozīmi." (*L. J.*)

"Šī tautas dziesma man sagādāja problēmas, jo tā ir tipiski latviska. Domāju, ka tie, kam nav nekādas saistības ar latviešu kultūru, nesapratīs, ko latviešiem nozīmē Jāņi. Tāpēc nomainīju savus pirmos variantus *Jānis eve* un *Jānis night* pret kaut ko vispārīgāku, izvēloties *mid-summer's eve*. Domāju, ka šādu risinājumu citas kultūras pārstāvis varētu izprast vislabāk." (*A. J.*)

"Ne Apvienotajā Karalistē, ne arī ASV nav svētku, kas pēc savas būtības līdzinātos latviešu Jāņiem. Jāņus svin pašā vasaras vidū, tāpēc izvēlējos *the midsummer night*." (*L. G.*)

"Lai arī *St. John's night* sākotnēji šķita vislabāk atbilstoša, šim variantam ir maz sakara ar mūsu tradīcijas būtību, tāpēc izvēlējos *Midsummer Night*." (*I. J.*)

○ Jāņu nakts

(pieredzējuši tulkotāji)

kultūras transpozīcija – 75 %: *Midsummer Night*

transkripcija – 0 %

kultūras transplantācija – 25 %

Šīs grupas tulkotāju komentārs:

"*Jāņu nakts* nespeciālistam neko daudz nenozīmētu, arī vārda *Jāņu* izruna sagādātu papildu problēmas. *John's Night* man šķita pārāk primitīvs risinājums. *Midsummer Night* savukārt var radīt atpazīstamas asociācijas ar vasaras saulgriežiem, kad pasaulē notiek divainas lietas (piem., Šekspīra lugā "Sapnis vasaras naktī") – vai tad nav savādi redzēt papardi ziedam?" (M. K.)

o lautiņi

(nepieredzējuši tulkotāji)

kultūras transpozīcija – 94,45 %: *that kind of folks; folk; such kind of folk; those; folks; people; those people; I'm by the nature such a person; singers and talkers; others; family; those who are singers, talkers, rhapsodists*

transkripcija – 0 %

kultūras transplantācija – 5,55 %:

a) *Silence is boring,*

I like to talk;

Silence is empty,

I like to sing.

b) *I can talk nineteen to a dozen, I can sing song after song.*

o lautiņi

(pieredzējuši tulkotāji)

kultūras transpozīcija – 100 %:

transkripcija – 0 %

kultūras transplantācija – 0 %

o Deminutīvu tulkošanas risinājumi

(nepieredzējuši tulkotāji)

neveiksmīgs risinājums – 16,65 %

tulkotājs atzīst problēmas esamību, kā arī faktu, ka konkrētajā gadījumā latviešu deminutīvu nevar izteikt ar adekvātu angļu formu – 5,55 %

deminutīvu tulkošanas problēma netiek risināta vispār – 77,7 %

Šīs grupas tulkotāju komentārs:

"Deminutīvu trūkums angļu valodā ir nopietna problēma, tāpēc tulkojumā uz angļu valodu latviešu tautas dziesmas zaudē savu siltumu un sirsnīgumu." (D. H.)

"Tādu formu kā *papardīte*, *sudrabiņa*, *ziediņiem* tulkojums angļu valodā izraisīja zināmas šaubas, tomēr domāju, ka izdarīju pareizo izvēli, lietojuma *the fern* varianta *little fern* vietā." (L. J.)

"Problēma, ar kuru man neizdevās tikt galā, bija latviešu folkloras deminutīvi. Deminutīvi ir organiska dainu sastāvdaļa un skan ļoti dabiski, taču, ja tulkotājs pievieno *little* vai *-let* (kā vārdā *piglet*), tad rezultāts ir neveikls, dīvains, dažkārt pat komisks." (I. J.)

"Bija milzīgs kārdinājums uzrakstīt kaut ko tādu kā 'flowerītes'..." (J. V.)

"Cik skaisti izklausās *sudrabiņa ziediņi!* *Silver flowers* skan tik nožēlojami, ja salīdzina ar oriģinālu..." (L. R.)

- o Deminutīvu tulkošanas risinājumi
(pieredzējuši tulkotāji)

veiksmīgs risinājums – 25 %

deminutīvu tulkošanas problēma netiek risināta vispār – 75 %

Šīs grupas tulkotāju komentārs:

"Deminutīvi ir ļoti raksturīgi latviešu lietvārdiem tautas dziesmās un pasakās. Diemžēl *ziediņus* un *papardītes* nekādā gadījumā nedrīkst tulkot ar *little ones*, jo latviešu deminutīvs šeit neapzīmē mazu izmēru, bet lietots, lai izteiktu mīļumu." (I. R.)

- o Abu tulkotāju grupu pārstāvju viedoklis par dainu tulkojamību

"Vispārīga piezīme: domāju, ka dainu adekvāts tulkojums ir gandrīz neiespējams, jo tajās ir daudz specifisku (semantisku, stilistisku, ritmisku u. c.) komponentu, kuriem nav atbilstības citā valodā un kultūrā." (J. B.)

"Tautas dziesmu atveide citā valodā ir pasākums ar dēkainības pieskaņu [...] Personiski man tautas dziesmas ir tuvas ar savu vitalitāti, optimismu, pozitīvu pašpārliecinātību, lepnumu par to, ka

mana tauta izdara kaut ko labu citiem, tuvību dabai un visam dabiskajam." (M. K.)

"Citu tautu pārstāvji nekad neizjutīs tautas dziesmu garu un labskanīgumu, jo, pārtulkojot dzejas tekstu, tas neizbēgami kaut ko zaudē. Tomēr dainas ir jātulko, lai vismaz kaut kādā mērā pasaule iepazītu latviešu identitāti un kultūru." (L. G.)

"Man ir divi viedokļi par dainu tulkošanu un abi ir savstarpēji pretrunīgi. Domāju, ka dainas ir vairāk vai mazāk tulkojamas, taču neesmu pilnīgi pārliecināta, vai tās vajadzētu tulkot, jo cilvēki, kam nav latviešu kultūras un mentalitātes, tās nekad līdz galam neizprātīs. Ja nu dainas tomēr tiek tulkotas, tad šim tulkojumam jāpievieno īpašs pielikums, kurā būtu detalizēta informācija par katras dainas izcelsmi. Lai arī dainu tulkojumi neizbēgami zaudē savu krāšņumu, nepiespiestību un sirsnīgumu, tie tomēr iegūst jaunu vērtību un noskaņu." (S. L.)

Veiktās analīzes rezultātā jāsecina, ka vistipiskākais risinājums abās tulkotāju grupās tika panākts, izmantojot **kultūras transpozīciju** – atteikšanos no burtiska tulkojuma principiem oriģināldarba rekontekstualizācijas procesā. Šāda izvēle jāuzskata par vienīgo reālistisko kompromisu starp divām galējībām: *transkripciju* (jeb burtisku tulkojumu) un *kultūras transplantāciju* (jeb oriģinālteksta folkloras reāliju aizvietošanu ar tulkojuma valodas folkloras reālijām).

Literatūra

Bībere L., Pavlovska A., Andersone M. (red.) (1984). *Tautas dziesmas*. Rīga: Liesma.

Caroll J. B. (ed.) (1956). *Language, Thought and Reality: Selected Writings of Benjamin Lee Whorf*. Cambridge: MA, MIT Press.

Catford J. C. (1967). *A Linguistic Theory of Translation*. London: Oxford University Press.

Dagut Menachem (1978). *Hebrew-English Translation: A Linguistic Analysis of Some Semantic Problems*. Haifa: University of Haifa.

Hervey Sandor and Higgins Ian (1992). *Thinking Translation: A Course in Translation Method: French to English*. London: Routledge.

Iser Wolfgang (1995). *On Translatability: Variables of Interpretation*. The European English Messenger, 4 (1), pp. 30–38

Kant Immanuel (1785). *Foundations of the Metaphysics of Morals*. Trans. Lewis White Beck. New York: Macmillan, 1969.

Krings Hans P. (1986). *Translation Problems and Translation Strategies of Advanced German Learners of French (L2)*, in: Juliane House and Shoshana Blum-Kulka (eds.) (1986) "Interlingual and Intercultural Communication", Tübingen: Günter Narr Verlag, pp. 263–276

Kuncmanis Pēteris, Burkarts Francis Pēteris, Vidmanis Francis (2000). *Filozofijas atlants*. Rīga: Zvaigzne ABC, 223. lpp.

Mandelbaum D. G. (ed.) (1949). *Selected Writings of Edward Sapir in Language, Culture and Personality*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, London: Cambridge University Press.

Peters Jānis (1984). *Trīs dārgas mantas*. Rīga: Liesma.

Pym Anthony (1992). *Translation and Text Transfer: An Essay on the Principles of Intercultural Communication*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Saussure Ferdinand de (1931). *Cours de linguistique générale*. Publié par Charles Bally et Albert Sechehaye avec la collaboration d'Albert Riedlinger. Troisième édition. Paris.

Sīlis Jānis, Zālīte Tamāra (1984). *Basic Problems of Translation Theory*. Rīga: LVU.

Vesey Godfrey and Foulkes Paul (1990). *Dictionary of Philosophy*. London and Glasgow: Collins.

Wilss Wolfram (1982). *The Science of Translation: Problems and Methods*. Tübingen: Günter Narr Verlag.

Zauberga Ieva (1997). *Poetics of Latvian Folksongs* – in: "Bear's Ears: an Anthology of Latvian Literature", compiled and edited by I. Zauberga, A. Veisbergs and A. Chesterman, Helsinki: University Press, pp. 11–18.

Translatability Problem in "Untranslatable" Texts and in Some of the Latvian Folk-lore Realia

Summary

Translatability is transfer of concrete meaning (or cluster of meanings) from one language and culture of its users into other language and culture if its users without radical changes of this meaning (or cluster of meanings). This can also be expressed in a more formal way:

$$T = m_A(CA) \rightarrow m_B(CB)$$

where T is translatability, m is meaning, A is source language (SL), B is target language (TL), CA is source language culture and CB is target language culture.

Theoretical foundation in favour of untranslatability of certain texts was laid by Immanuel Kant's conceptual relativism, by the Sapir-Whorf hypothesis and by Ferdinand de Saussure's views on linguistic equivalence.

In the 1970ies and 1980ies valid arguments in favour of translatability appeared with introducing the *Gestalt* concept and speech act theory, as well as sociolinguistic and psycholinguistic approach into translation theory. It also appeared that asymmetric character of SL and TL cultures determines the asymmetric character of translation equivalence, and this, in turn, increases the degree of translatability.

Degree of translatability (DT) can be expressed in the following way: if total untranslatability equals to 0 %, and total translatability equals to 100 %, then the situation always is the following:

DT > 0 % and DT < 100 %

Degree of translatability can be formulated as follows:

1. Degree of translatability is directly proportional to the degree of symmetry of SL and TL cultures.
2. Degree of translation difficulties is inversely proportional to the degree of symmetry of SL and TL cultures.

Further on the article deals with translatability of folk-lore realia in Latvian folk songs, characterising it as very low.

Peculiarities of decision-making in translation of realia in Latvian folk-songs were tested on a group of inexperienced translators (18 first year students of the Ventpils College Translation Studies Department) and on a considerably smaller group of four translators with 10-20 years of professional experience. Both groups had to translate the same two four-line verses from Latvian into English and then write down their considerations.

It appeared that the most common solution of the cultural voids translation problem in both groups was achieved by cultural transposition as a compromise between the extremes of transcription and cultural transplantation.

Ojārs BUŠS

Par īpašvārdu skaidrojošās vārdnīcas iespējamību

Lingvistiskās skaidrojošās vārdnīcas līdz šim, cik zināms, veidotas tikai neonomastiskajai leksikai. Tiesa, leksikogrāfijas vēsturē pazīstamas visai daudzas vispārīga tipa vārdnīcas, kurās iekļauti arī īpašvārdi; konkrēto piemēru uzskaitījumu varētu sākt ar tūkstošiem visparastāko tulkojošo jeb divvalodu vārdnīcu un beigt ar tādiem zinātniskiem leksikoniem kā etimoloģiskās, inversās, biežuma vārdnīcas. Baltu valodniecībā acīmredzot visspilgtākais piemērs ir Kazimiera Būgas "Lietuvių kalbos žodynas" [Būga 1924], kurā, kā zināms, tā autors bija nodomājis līdzās sugasvārdiem iekļaut arī visus kartotēkā fiksētos lietuviešu valodas īpašvārdus. Savukārt Kārļa Mīlenbaha un Jāņa Endzelīna vārdnīcā latviešu valodas īpašvārdi pārstāvēti daudz sporādiskāk, tomēr retumis ir atrodami [par to Balode 2002a; 2002b]. Abos minētajos izdevumos apvienojas vairāku vārdnīcu tipu – gan skaidrojošo, gan divvalodu tulkojošo, gan etimoloģisko, gan arī enciklopēdisko vārdnīcu iezīmes, tādēļ īpašvārdi ar saviem etimoloģiskajiem un/vai enciklopēdiskajiem skaidrojumiem neradīja šajos, nu jau varētu teikt, leksikogrāfijas pieminekļos vērā ņemamu sistēmisku disonansi. Mūsdienās visai līdzīgā veidā īpašvārdi mēdz būt iekļauti, piem., t. s. Oksfordas vārdnīcās (vismaz apjomīgākajās no tām), kas pēc savas būtības ir angļu valodas skaidrojošās vārdnīcas, taču tajās ietvertajiem īpašvārdiem doti tikai enciklopēdiskie skaidrojumi (šiem izdevumiem tāpat varētu pārņemt žanra tīrības neievērošanu, taču patiesībā jāpievienojas zemtekstā izsecināmajam šo leksikonu veidotāju viedoklim, ka vārdnīcas lietotāja ērtības ir nozīmīgākas par žanra kanoniem).

Visā pasaulē sastādīts un izdots ne mazums specializētu vārdnīcu, kurās apkopoti dažādu kategoriju īpašvārdi, galvenokārt vietvārdi un personvārdi. Tās ir enciklopēdiskas, etimoloģiskas, normatīvas, reģistrējošas, inversas utt., taču, cik zināms, nav starp tām nevienas lingvistiski skaidrojošās. Arī, piem., franču valodas īpašvārdu vārdnīca [DNP], kas ir savdabīga ar to, ka tajā iekļauti visdažādāko kategoriju onīmi, pieder pie enciklopēdisko vārdnīcu tipa.

Vai lingvistiski skaidrojoša īpašvārdu vārdnīca vispār ir reāli iespējama? Atbilde uz šo jautājuma atkarīga no priekšstata par īpašvārdu semantiku. Kā zināms, par šo problēmu eksistē divas savstarpēji pretējas koncepcijas. Saskaņā ar vienu no tām īpašvārdiem nav leksiskās nozīmes; šāds viedoklis bija dominējošais padomju lingvistikā [skat. plašāku apskatu un argumentāciju Superanska 1973, 55–91, 250–275, arī Bondaletovs 1983, 19–26], tam pievienojās arī vairums baltu onomastikas speciālistu [sal. Vanagas 1981; Jurkēnas 1982; Balode 1985, 11–12]. Ja akceptējam šo uzskatu un līdz ar to atzīstam, ka onīmiem patiešām nav leksiskās nozīmes, jāatzīst arī, ka īpašvārdu skaidrojošā vārdnīca ir nonsenss – jo nevar taču skaidrot jeb aprakstīt nozīmi, kuras nemaz nav (ne velti šāda tipa vārdnīcas iespējamība nav pat pieminēta onomastikas leksikogrāfijai veltītajā Veltas Staltmanes monogrāfijā [Staltmane 1989]).

Taču savi piekritēji ir arī pretējam viedoklim, resp., uzskatam, ka īpašvārdiem tomēr ir leksiskā nozīme. Arī šīs koncepcijas vēstures relatīvi izvērsts apskats atrodams jau pieminētajā Aleksandras Superanskas monogrāfijā [Superanska 1973], pamatargumentāciju skat. Sørensen 1963, kā arī, piem., Wotjak 1974 (ar konkrētu īpašvārdu nozīmju skaidrojumu piemēriem), Bušs 1985. Onīma leksisko nozīmi – patiesībā gluži tāpat kā apelatīva nozīmi – veido valodas runātāju kolektīva vairākuma (vai attiecīgā īpašvārda lietotāju vairākuma, ja šis vārds zināms tikai ierobežotākam runātāju lokam) apziņā atspoguļotais priekšstats par konkrētā īpašvārda jēdzieniskā satura būtiskāko daļu. Galvenā atšķirība starp īpašvārda un sugasvārda leksisko semantiku saistīta ar ekstralingvistisko faktu, ka jebkura īpašvārda denotāts ir unikāls, eksistē vienā vienīgā eksemplārā vai kā viens vienots elementu kopums (par īpašvārda nozīmi kā individuāla objekta atspoguļojumu skat., piem., Walther 1973, 17). Var teikt, ka sugasvārda nozīme veidojas divkārša vispārīnājuma rezultātā, vispirms katram runātājam savā apziņā izsecinot priekšstatu par vairāku vai daudzu ar vienu un to pašu vārdu apzīmējamu objektu kopējām būtiskām pazīmēm un pēc tam valodas kolektīva līmenī abstrahējot no daudzajiem individuālajiem priekšstatiem vienu vispārīnāto, kas tad arī ir attiecīgā vārda leksiskā nozīme konkrētajā

valodā. Savukārt īpašvārda nozīmes veidošanās procesā principiāli atšķirīga ir pirmā vispārīnāšanas stadija, kuras laikā no unikālā objekta pazīmēm tiek īpaši izdalītas konkrētajam runātājam svarīgākās. Tādēļ ideolektu līmenī priekšstats par tā vai cita īpašvārda nozīmi mēdz būt daudz nevienmērīgāks, nekā priekšstats par kāda sugasvārda nozīmi.

Dažreiz varētu šķist, ka arī vienam un tam pašam īpašvārdam ir daudz denotātu – īpaši viegli šāds priekšstats var izveidoties par bieži sastopamiem antroponīmiem –, taču tā ir tikai šķietamība. Kaut gan sadzīviskā izpratnē patiešām mēdz runāt, piem., par "vienu vārdu" *Jānis*, no semantikas viedokļa katram Jānim ir savs unikāls vārds, bet visu Jāņu vārdi savā starpā ir homonīmi. Varētu rasties jautājums, vai tik liels homonīmu skaits – tūkstošiem un dažās valodās pat simtiem tūkstošu – nerada traucējumus valodas funkcionēšanā? Tomēr, kā labi zinām, līdz šim nekādu traucējumu nav bijis, jo – tikai reti kurš no šiem homonīmiem ietilpst valodā kā sistēmā (*langue*), viss lielais vairums funkcionē tikai ideolektos un tālād runas (*parole*) līmenī.

Sākot reālu darbu pie kādas valodas īpašvārdu skaidrojošās vārdnīcas, pats pirmais uzdevums – kā jau jebkuras vārdnīcas sastādīšanā – ir materiāla atlase. Acīmredzot vispirms ir jāatstāj ārpusē visi tie tikko pieminētie īpašvārdi, *kuru nemaz nav*, ja to varētu tā mazliet paradoksāli formulēt. Runa ir par vārdiem, *kuru nav* valodā kā sistēmā, kaut gan tie ir pārstāvēti ideolektos. Nodalīt šos vārdus no pārējo īpašvārdu kopuma nav viegli, jo robežas, kā jau valodā, ir plūstošas un nenoteiktas. Formāls kritērijs varētu būt attiecīgā īpašvārda lietotāju jeb zinātāju skaits, resp., procentuālais īpatsvars starp visiem konkrētās valodas runātājiem (10 vai 20, vai 30, vai varbūt visi 50 % no runātāju kolektīva?); protams, reāli konstatēt šo skaitu ir tikpat kā neiespējami (varbūt ļoti plašas sociolingvistiskas aptaujas rezultātā varētu iegūt relatīvi ticamu informāciju par viena otra īpašvārda atpazīstamību, un ir, bez šaubām, arī daži tādi onīmi, kas neapšaubāmi ietilpst konkrētās valodas leksikas sistēmas kodolā, par ko, cita starpā, var liecināt biežuma vārdnīcas). Vēl jo grūtāk izvērtēt šādā aspektā īpašvārdus būtu, veidojot vēsturisku, resp., diahronisku skaidrojošo vārdnīcu, kā to diskutijā leksikogrāfu un leksikologu konferencē Viļņā

pamatoti atzīmēja Pjetro Dini. Tādēļ izšķirošo nozīmi – kā jau daudzos līdzīgos gadījumos – tomēr iegūst vārdnīcas sastādītāja intūcija.

Arī veidojot leksikogrāfiskos nozīmes skaidrojumus īpašvārdiem, intūcijai neizbēgami ir lielāka loma nekā sugasvārdu (vai jebkuru citu neonomastiskas leksikas vārdu) skaidrojumu izstrādāšanā, jo grūtāk atrast īsti objektīvus kritērijus, lai no daudzajiem individuālajiem priekšstatiem par kāda īpašvārda jēdzienisko saturu vispārinātu tieši tās sēmas, no kurām sastāv attiecīgā īpašvārda nozīme valodas līmenī. Viens no iespējamiem praktiskiem risinājumiem varētu būt vairāku (3 līdz 5, bet vēl labāk 10) kompetentu autoru savstarpēji nesaskaņots darbs pie skaidrojumiem vārdnīcas veidošanas sākumposmā, pēc tam izdalot kopējos elementus visu (vai vairākuma) iesaistīto autoru priekšstatos par katra konkrētā īpašvārda denotatīvo (bet dažreiz arī konotatīvo) nozīmi. Starp citu, līdzīga veida ekspertu darbam ir jau precedenti, tikai ne šajā nozarē, bet sociolingvistikā (par 10 savstarpēji neatkarīgu ekspertu vērtējumiem bilingvālās izglītības efektivitātei un šo vērtējumu tālāku analīzi un izmantojumu skat. Baker 1996, 217).

Precīzāku priekšstatu par īpašvārdu nozīmes skaidrošanas iespējām varētu dot daži piemēri:

Amerika. 1. *Kontinents zemeslodes pretējā (attiecībā pret Latviju) pusē, ko veido trīs relatīvi patstāvīgas daļas (Ziemeļamerika, Dienvidamerika, Centrālamerika [iespējams, ka latviešu valodas runātāju vairākuma priekšstatos būtiskas ir tikai divas pirmās no minētajām]) un ko apdzīvo galvenokārt angļiski vai spāniski runājoši iecelotāju pēcteči, kamēr kādreizējie pamatiedzīvotāji ir gandrīz pilnīgi iznīcināti.* [Tas, ka dažās Latīņamerikas valstīs indiāņi veido nozīmīgu daļu iedzīvotāju kopumā, latviešu valodas runātāju vairumam varētu nebūt zināms vai vismaz nebūt noteicošs pamatpriekšstata izveidē.] 2. *Amerikas Savienotās Valstis.*

Amerikas Savienotās Valstis. *Valsts Ziemeļamerikā, pasaules varenākā lielvalsts, ko apdzīvo galvenokārt baltās rases iecelotāju un kādreizējo melnādaino vergu pēcteči, kamēr senākie valsts*

pamatiedzīvotāji indiāņi, kas savulaik naidīgi un kareivīgi uzņēmusi ieceļotājus, tagad gandrīz pilnīgi iznīcināti.

Džordžs Bušs. [Vārdu un uzvārdu var traktēt divējādi – kā divus absolūtos onīmiskos sinonīmus vai arī kā vienotu onīmu, kura atsevišķās daļas var funkcionēt kā šī onīma formālie varianti.]

1. *Bijušais ASV prezidents, pašreizējā ASV prezidenta tēvs.*
2. *Pašreizējais ASV prezidents, kas īpaši saistīts ar t. s. karu pret terorismu.*

Ernsts Gliks. *Latvijā strādājis vācu mācītājs, kas pirms apmēram 300 gadiem pārtulkojis Bībeli latviešu valodā.*

Igaunija. *Samērā neliela valsts uz ziemeļiem no Latvijas; igauņu dzimtene.*

"Kursk". *Krievijas atomzemūdene, kas cietusi avāriju, kuras rezultātā gājuši bojā vairāk nekā 100 cilvēku.*

Kurska. *Samērā liela pilsēta Krievijas Eiropas daļā.* [Tieši tāpat būtu skaidrojami arī vairāki citi vietvārdi, piemēram, Orla, Belgoroda, Smolenska, Tula; šādus īpašvārdus ar atšķirīgu denotātu, bet vienādu leksisko nozīmi varētu dēvēt par onīmiskajiem kvazisinonīmiem (daļēji līdzīgus kvazisinonīmus var atrast arī starp apelatīviem, piem., augu nomenklatūrā un dažādu citu nozaru terminoloģiskajā leksikā).]

Latvija. 1. *Samērā neliela, starp Baltijas jūru, Igauniju, Krieviju un Lietuvu lokalizēta valsts [ne pārāk garais robežas segments ar Baltkrieviju (resp., pirms 2. Pasaules kara ar Poliju) latviešu valodas runātāju vairuma apziņā varētu nebūt tik nozīmīgs, lai priekšstats par to iekļautos vārda Latvija leksiskajā nozīmē], ko veido vēsturiskie novadi – Vidzeme, Latgale, Kurzeme un Zemgale; latviešu dzimtene.* 2. *Daudzstāvu viesnīca Rīgas centrā.*

VEF, *sarunvalodā Vefs.* *Viena no Latvijas savulaik lielākajām un nozīmīgākajām rūpnīcām, kas ražoja radioaparātus, telefonus u. tml.*

Žirinovskis. [Šajā gadījumā uzvārds arī bez vārda (Vladimirs) brīvi funkcionē kā patstāvīgs onīms ar savu nozīmi.] *Mūsdienu Krievijas radikālnacionālistisks politiķis, kas nodrošina savu atpazīstamību ar ekstravagantu izdarību un skandālu palīdzību.*

Pirmie onīmu semantikas skaidrošanas mēģinājumi rāda, ka dažkārt varbūt skaidrojumā jāiekļauj lielāka nozīmes elementu daudzuma uzskaitījums, nekā parasts apelatīvu skaidrojumu metavalodā. Bet varbūt pareizāk būtu minētos nozīmes elementus sadalīt un vienam onīmam dažkārt formulēt vairāku leksiski semantisko variantu vai nozīmes nianšu skaidrojumus (šobrīd perspektīvāka šķiet šī otrā iespēja). Neatkarīgi no izvēlētajiem paņēmieniem īpašvārdu semantikas aprakstīšana – vai nu reālas vārdnīcas formā, vai arī pagaidām tikai kā eksperiments – šķiet visnotaļ mērķtiecīga, cita starpā, arī no semantikas teorijas attīstības viedokļa.

Literatūra

Baker 1996 – Baker K. *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. 2nd edition. – Clevedon, Philadelphia, Adelaide.

Balode 1985 – Балодэ Л. Образование названий озер Латвийской ССР. Дис. на соиск. уч. степ. канд. филол. наук. – Рига. (Manuskripts.)

Balode 2002a – Balode L. ME kā onomastikas avots. // *Материалы XXXI междузювской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Лексикология и лексикография балтийских языков. Тезисы докладов. 4–6 марта 2002.* – Санкт-Петербург, с. 5–6.

Balode 2002b – Balodė L. Vietovardžiai latvių etimologijos žodynuose. // *Leksikologijos ir leksikografijos problemos. Antano Salio 100-osio gimimo metinėms Konferencijos pranešimų tezės. 2002 m. birželio 6–7 d.* – Vilnius, p. 10.

Bondaļetovs 1983 – Бондалетов В. *Русская ономастика*. – Москва.

Būga 1924 – Būga K. *Lietuvių kalbos žodynas*. 1–2. Kaunas, 1924–1925. [= Būga K. *Rinkiniai raštai*. III. – Vilnius, 1961, p. 9–483.]

Bušs 1985 – Bušs O. Īpašvārdu semantika (interpretācijas mēģinājums). // *Valodas aktualitātes – 1984.* – Rīga, 1985, 49.–57. lpp.

DNP – *Dictionnaire des noms propres*. – Paris, 1996.

Jurkēnas 1982 – Юркенас Ю. Некоторые соображения по вопросу о семантике имени собственного. // *Вопросы синтаксиса и семантики. Тезисы докладов.* – Шяуляй, с. 117–119.

ME – Mīlenbahs K. *Latviešu valodas vārdnīca*. Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. 1.–4. sēj. – Rīga, 1923–1932.

Sørensen 1963 – Sørensen H. S. *The Meaning of Proper Names with a Definiens Formula for Proper Names in Modern English*. – Copenhagen.

Staltmane 1989 – Сталтмане В. *Ономастическая лексикография*. – Москва.

Superanska 1973 – Суперанская А. *Общая теория имени собственного*. – Москва.

Vanagas 1981 – Vanagas A. Lietuvių hidronimų semantika. // *Lietuvių onomastikos tyrinėjimai*. – Vilnius, p. 4–153.

Walther 1973 – Walther H. Zu den gesellschaftswissenschaftlichen Grundpositionen der Namensforschung. // *Der Name in Sprache und Gesellschaft*. – Berlin, S. 13–30.

Wotjak 1974 – Wotjak G. Zum Problem der Eigennamen aus der Sicht der Semantiktheorie. // *Linguistische Studien*. Nr. 30. – Berlin, S. 22– 37.

Über die Möglichkeit der Verfassung eines Bedeutungswörterbuches der Eigennamen

Zusammenfassung

Ein Bedeutungswörterbuch der Eigennamen ist erst zu verfassen, wenn diese Namen eine s. g. lexikalische Bedeutung haben. Ob sie diese Bedeutung haben oder nicht, darüber streiten die Spezialisten der Onomastik, Semantiktheorie und Logik schon seit Jahrhunderten. Der Verfasser dieses Artikels ist der Meinung, dass die lexikalische Bedeutung der Eigennamen eine Realität ist, die sich auch mit lexikographischen Mitteln ohne weiteres beschreiben lässt. Diese Bedeutung ist mit einer verallgemeinerten Vorstellung der größten (oder wenigstens einen großen) Teil der Sprecher einer konkreten Sprache über die wesentlichsten Merkmale von einem Denotat eines Eigennames gleich. Die lexikografischen Erläuterungen der Eigennamen werden im großen und ganzen mit den Erläuterungen von Gattungsnamen ziemlich ähnlich sein; eine Streitfrage bleibt noch zu lösen, nämlich – müssen und können die Bedeutungen von Eigennamen manchmal in mehrere lexikalisch-semantische Varianten zergliedert werden oder müssen und können sie es nicht?

David G. GUILD**The Latvian Suffix *-i*: Adverb or Predicate**

1.0 Introduction.

1.1 In this paper the Latvian suffix *-i* will be compared with the Russian suffix *-o*. Of course, it is reasonable to ask what the connection between them might be. Certainly, it is not a formal one, and one will have to look at the functions where these suffixes appear. To start with, however, one should look at the diachrony. The diachrony seems clear enough. Endzelins has it that the Baltic adverbs end in *-ai* (> La. *-i*). These forms are cognate with the Slavic suffix *-ě*, OCS. *dobrě*, 'well'.¹ This seems reasonable in phonological terms, for Slavic *-ě* may derive from a diphthong, in this case **oi*, which must lie behind Baltic *-ai* and Slavic *-ě*. Adverbs derived from *-ě* are common in Polish: *dobrze*, 'well', *źle*, 'badly', *szcégólnie*, 'especially' and so on. Though Endzelins does not include *-ai/-i* among adverbs formed from noun cases, this is because he is looking at the more recent stages of the Baltic and Slavic languages. It seems reasonable to suppose that Balto-Slavic **oi* was a locative or a dative of an *o*-stem paradigm, masculine or neuter.²

1.2 The Slavic *o*-adverb.

While Polish certainly favours forms in *-ě*, it also made use of forms in *-o*, as in *blisko*, 'near'; *często*, 'often'. This might be considered the normal formant in Russian, cf. the following: *kratko*, 'shortly, briefly'; *dolgo*, 'for a long time'; *redko*, 'rarely, scarcely'; *často*, 'often' and many more. While *-ě* is clearly confined to the adverbial function, the *o*-formant has another function which must be considered primary both in diachronic terms. Briefly it may be described as the nominative singular neuter form of an adjective. Slavic adjectives as Baltic ones had an opposition between a

¹ J. Endzelins, "Comparative Phonology and Morphology of the Baltic Languages", Mouton, 1971, p. 259, sec. 424.

² The locative singular ending *-ě* of the masculine and neuter *o*-stems in OCS/OR is to be derived from *-oi*.

definite and an *indefinite* paradigm, a distinction virtually confined to this group³. The definite was formed by adding to the adjective the appropriate forms of the 3rd person pronoun. Both parts of the paradigm were fully inflected though a certain fusion started to take place at an early date. For example, to the indefinite OR adjective *krasno*, 'red' -je was added, giving now *krasnoje*, 'the red'. In modern Slavic the original distinction has largely disappeared⁴, but new distinctions have emerged. In Russian, for instance, the definite paradigm acquired a new role as an *attributive* where it had a full paradigm in both numbers. Thus, *krasnoe vino*, 'red wine'. The indefinite came to serve as a *predicative*, where it was reduced to the nominative case. Thus from the adjective *krasnyj* we have: *krasen*, *krasna*, *krasno*, *krasny*. Cf. also the short form used in the following sentences: *Krasiv, vysok, stroen byl on po-prežnemu* (he was just as handsome, tall and well-built as he had been formerly); *Mal'čik zdorov* (The boy is well); *Kak horošo pokazalas' nebo, kak gluboko, spokojno i gluboko..* L. N. Tolstoy, (How fine the sky appeared, how deep, peaceful and deep).⁵ The last example showed the neuter short form as a normal predicate agreeing in each instance with the noun *nebo*.

2.0 Neuter predicates: the impersonal.

2.1 It is time now to turn our attention to short form "predicates" where there is no subject. They are predicates in the sense that they are accompanied by the verb 'to be'. It is true that this may not be there physically in the present tense, but this is not important, for the main function of 'to be' is to mark tense, or in the conditional, mood. There is no subject. This set comprises the modal auxiliaries: 1) expressing ability: *možno, vozmožno*; 2) need: *nužno (nado)*, 'it is

³ Definite forms of course appear in many modern and ancient IE languages, but the articulation is normally applied to the noun; cf., Old Norse, Modern Scandinavian, Bulgarian, Macedonian and Romanian where it is postposed and English, German, Dutch and the other Romance languages where it is preposed.

⁴ There are vestiges in Serbo-Croat.

⁵ All the examples are taken from the *Russkaja Grammatika*, Moscow, 1982, Vol. I., pp. 557-558.

necessary⁶. Often, however, they represent states, i.e., *holodno*, 'it's cold'; and similar expressions connected with weather phenomena, moods etc. They may express *facility* or *difficulty*: *trudno*, 'it is difficult'; *legko*, 'it is easy'. Again the verb 'to be' is a tense marker. The person associated with such 'actions' is in the dative, eg., *mne teplo*, 'I am warm'.

2.2 This then is a functional role for the neuter for it is the gender most appropriate for this task. All Slavic languages preserved this third gender, and still do. Most other IE languages on the other hand have tended to lose **one** of the three inherited genders, or all of them.⁷ There are two variants as a rule: common + neuter⁸; masculine + feminine. The last is a large group including the Baltic languages, Celtic, Indic and the Romance languages⁹.

2.2.1 Baltic then has normally no neuter gender: there are no neuter nouns, there is no attributive adjectival paradigm for the neuter. Lithuanian has developed a neuter for that appears only as a predicate. Here one cannot do better than cite Otrębski: "In Lithuanian, however, there are the remains of an earlier neuter, which appears in the forms of the nom. and acc. sg. It is used normally in the predicative function, but the use is not confined to such instances; the form of the neuter adjective may also appear as a noun: *visa gera* 'wszystko dobre' (all is well)".¹⁰ Nor does Otrębski believe that the neuter forms from *o*-stem adjectives are of IE origin; instead they seem to be patterned on pronominal forms such as **ta*: Slavic *to* < **tod* (Skt *tad*), though the *u*-stem forms

⁶ This adjective may have all four forms agreeing with the subject, as in: *Den'gi mne nužny*, 'I need money'.

⁷ Modern Persian has no grammatical gender; English has only vestiges of such a distinction in the personal pronouns.

⁸ Dutch, Swedish, Danish, Norwegian has rediscovered the feminine.

⁹ Romanian has rediscovered the femine.

¹⁰ W języku litewskim zachowały się jednak pozostałości dawnego neutrum przymiotników, mianowicie, jego formy nom. I acc. *singularis*. Używa ich się normalnie w funkcji orzecznika, ale użycie nie jest ograniczone do tego tylko wypadku: forma neutrum przymiotnika może również występować w znaczeniu rzeczownika: *visa gera* 'wszystko dobre', Jan Otrębski, "Gramatyka Języka Litewskiego", PWN, Warsaw, 1956., Vol. III., p. 123.

could reflect IE forms.¹¹ These forms are certainly not a new development since examples are found in Daukša's *Postylla*.

2.2.2 Otrębski¹² provides a few examples: *dregna*, 'it is damp', beside *dregnas*, *dregna*; *šalta*, 'it is cold', cf., also, *saldu*, 'sweet', *gražu*, 'beautiful'. Otrębski glosses them all with Polish forms in **-o** or **-ie**, eg., *nuostabu*, 'dziwno' (it's strange); *mandagu*, 'uprzejmie' (It is kind...); *atsargu*, 'ostorožnie'. These forms seem to follow the same pattern we have observed in Slavic: *Kaip man linksma, kaip man gera pas močiutę būti* 'Ja mi wesoło, jak mi dobrze być u mateczki' (How pleasant it is, how nice for me to be with my mother); and *Pienas sveiki gerti*, 'Mleko pić (jest) zdrowo' (It is healthy to drink milk). And some further examples: *Labai man malonu susipažinti su Tamsta*, 'I am very pleased to meet you'.¹³ And a proverb: *sunku nešti, gailu pamesti*, 'es ist schwer zu tragen, reut einen aber, es abzuwerfen'¹⁴ (It is difficult to bear, but one would be sorry to lay down this burden). There is a neuter participle from *galėti*, 'to be able', *galima*, which appears to be the only form of the adjective, and it is to be compared with R. *možno*, Pol. *można*, cf., *tai galima perskaityti*, 'one can read it', and *čia galima rūkyti*, one may smoke here; cf., R. *zdes' možno kurit'*. Weather phenomena can be expressed very simply: *šalta*, 'it is cold'; and with a personal association: *man šalta*, 'I am cold'.

3.0 The situation in Latvian.

3.1 One of the advantages of the Baltic verb is that the third person does not mark number. It is possible to use this form of the verb for an indefinite subject – *they*; thus, La. *Pienotavā pārdod pienu un sviestu*, 'they sell milk and butter in the dairy (or more usually in English in the passive: milk and butter are sold in the dairy.) But this form can be used also to describe states where there

¹¹ J. Otrębski, op cit p. 125.

¹² All the examples here are from Jan Otrębski. op cit., p. 124.

¹³ Thus comparable to the Russian use of the 3rd plural (without the subject pronoun). eg., *govorjat*, 'they say/it is said', or the French usage with **on**: *Ici on parle anglais*, 'English is spoken here.'

¹⁴ A. Senn, A. Salys, "Wörterbuch der litauischen Schriftsprache", Heidelberg, 1958.

is no identifiable subject. Where Lithuanian above has used a neuter adjective *šalta*, Latvian uses a verb: *ārā stipri salst*, (i.e., it's freezing hard) where *salst* is the 3rd person of *salt*, 'to freeze'. Again as in Lithuanian the person affected by this condition appears in the dative; corresponding to L. *man šalta* is La. *man salst*, 'I am cold'. Of course the third person form is not always singular. *Salst* can also be plural and may take a plural subject noun, as in: *Man salst kājas*, 'my feet are cold'. A high proportion of such verbs are contextually impersonal, though again they may indicate the person affected by a noun or pronoun in the dative, cf., the following: *Man slāpst*, 'I am thirsty'; *man reibst*, 'I am dizzy'. However, *sāpēt*, 'to hurt, ache' is to be treated like *salt*, in that the person affected is in the dative, but the part 'pained' is in the nominative as the subject: cf., in EM.: *Kam sāp, tas vaid, kam nesāp, tas neraud.*, 'He who's in pain, groans, he, who isn't in pain, doesn't weep'. Or, in the words of General Kļaviņš: ...*kā te sāp*, ...¹⁵ Or: *man sāp galva*, 'I have a headache' with a singular subject, but *viņam sāp zobi*, 'his teeth ache, he's got toothache'. *Sāpēt* is both impersonal and personal. The verb *varēt*, 'to be able' can be used impersonally in the 3rd person: *Vai to var darīt?* 'Is it possible to do that?'. Or: *Likās, ka ar tādām tērauda rupučiem var visu pasauli apgāzi*¹⁶ 'It seemed that with such steel "mastodons" one could bring down the world.' In both the above examples Russian would be likely to use *vozmožno*, lit. 'it is possible'.

3.2 These are all states or conditions and, while there is a verb *karst*, 'to grow hot', maybe by extension the *adverbial* form the adjective *karsts*, *karsti* can be used in a similar locution, eg., *man ir karsti*, 'I am hot'. Or: ..., *tā kā bija karsti pat kreklā strādājot*¹⁷ '...., as it was hot we worked just in our shirts'. And: *Kamēr krāsns kurējās istabā nāru otrā stāvā bija pat karsti*¹⁸ 'While the stove was

¹⁵ E. Dunsdorfs, *Kārļa Ulmaņa Dzīve*, Rīga, *Zinātne*, 1992, p. 389; hereafter EDKUD.

¹⁶ Valentins Pelēcis, *Leģionārs cerību gūstā*, Apgāds *Liesma*, 1998, p. 50; hereafter VP.

¹⁷ Jānis Benze, *Elles pievārtē*, Rīga, *Grāmatvedis, SIA*, 1998, p. 177; hereafter JB.

¹⁸ JB. op cit., p. 68.

burning it was even hot on the upper, level of the bunks.' The verb 'to be' is often absent in the present tense and this suggests that its sole functions is to mark tense or mood. *Karsti* here is clearly to be compared with the Russian impersonal expressions *gorjačo*, 'it's hot'; *teplo*, 'it's warm'; *holodno*, 'it's cold'. Like *holodno* is La. *auksti*, cf., *Man stāstīts, ka lidmašīnā būšot auksti, ...*¹⁹ 'I had been told that it would be cold in the aircraft, ...' And cf., *Uz klāja bija auksti un drēgni*²⁰ – ... 'It was cold and damp on the deck – ...'; here La. *drēgni* may be compared with L. *dregna* above. Like *teplo* is *silti*: ...*un mums bija silti, ...*²¹ '... and we were warm, ...'; i.e., R. *i nam bylo teplo*. There is a long list of such expressions extending to states of mind such as boredom, eg. *skučno*. As in Latvian the person affected is in dative, eg., *mne skučno*, 'I'm bored'. And like *skučno* is La. *garlaicīgi*: ... *un ar viņu nebija garlaicīgi*.²² '... and it would not be boring with her'.

3.2.1 Other adverbials have come to be used in this way. Not surprisingly contexts such as *difficult* or *easy* figure prominently and frequently, eg.:

- And: *Grūti jau bija ar ēšanu*.²³ 'Eating became difficult'.
Pa dažām ielām ar kājām bija grūti iziet.²⁴ 'On some streets it was even difficult to go out on foot'.
 Or: *Šķērsām pārpeldēt ir pavisam viegli, ...*²⁵ 'It was quite easy to swim across it, ...'
 Or: *Vīzes bija sausas, iet bija viegli*.²⁶ 'The bast shoes were dry, the going was easy.'
 Or: *Cik tas bēgļiem grūti, ...*²⁷ 'How difficult it had been for the refugees, ...'

¹⁹ *ibid.* p. 178.

²⁰ *ibid.* p. 111.

²¹ *ibid.* p. 76.

²² *ibid.* p. 213.

²³ VP. op cit p. 46.

²⁴ JB. op cit p. 192.

²⁵ *ibid.* p. 40.

²⁶ *ibid.* p. 84.

²⁷ *ibid.* p. 155.

And *smagi*, 'hard, difficult' can be used in place of *grūti* in some contexts, eg.,

*Tikpat smagi bija veciem vientuļiem cilvēkiem.*²⁸

'It was just as hard for old people living alone.'

And by extension with *trūcīgi*, from *trūcīgs*, 'meagre, scanty, poor':

*Toziem mums ar uzturu bija diezgan trūcīgi.*²⁹

'That winter we were pretty short of food'.

3.2.2 The list can be extended to other descriptions of the environment or of relations between people, eg., *odd, strange* in the following example: *Te bija vienreizēji*³⁰ 'Here it was strange'. Usual: *Bet kā jau parasti tādos gadījumos, ...*³¹ And unusual: *Lai arī man, no glauņas Vīrcburgas slimnīcas – neparasti.*³² And then there Latvian forms *-i* derived from *patīkams* and *nepatīkams* appear in such locutions as *Pie viņām bija patīkami aiziet, ...*³³ 'It was pleasant to go over their place, ...'; and: *Vispār bija nepatīkami lietot tā saukto iekšējo ateju, ...*³⁴ 'In general it wasn't pleasant using the so-called internal toilet'. *Patīkami* and *nepatīkami* may be glossed with R. *priyatno* and *nepriyatno*.

3.2.3 But the range of adverbs used in this way can be extended even beyond adverbs describing states, conditions, moods or states of mind. Thus, *dārgi* – it's dear or expensive, in the following example: *Īrēt dzīvokļus ir dārgi un ...*³⁵ 'Renting somewhere to stay was expensive and ...' ..., *man bija pretīgi arī sist nost tādu dzīvnieciņu.*³⁶ '..., I found it repugnant to kill such a small creature.' And cf., *Viņam bija izdevīgi sēdēt aizvējā un cietumniekus*

²⁸ *ibid.* p. 31.

²⁹ *ibid.* p. 222.

³⁰ VP. p. 90.

³¹ *ibid.* p. 178.

³² *ibid.* p. 90.

³³ JB. p. 176

³⁴ *ibid.* p. 16.

³⁵ *ibid.* p. 195.

³⁶ *ibid.* p. 101.

=====

*uzraudzīt caur logu.*³⁷ 'It was convenient to sit out of the wind and observe the prisoners through the window'.

3.2.4 At this point it seemed worth introducing two examples with the verb *likties* 'to seem'. Firstly, *Man nelikās gudri vēl ko meklēt austrumos*³⁸ 'It did not seem to me a good idea to look for something to the east.' And secondly, ..., *viņiem neizbēgami liekas, ka angļu un arīdzan amerikāņu atbalsts tiem nodrošināts*³⁹ '..., to them it seems there was no way round British and American support being guaranteed'. In both these examples the verb seems merely to add a modal element. Both *gudri* and *neizbēgami* could be used in sentences without any form of *likties* and make sense.

3.3 Impersonal expressions with an extension are very common.

3.3.1 *Lieki* with the infinitive *teikt* as it does in the text examples:

- 1) *Lieki ka, turpat vai visas ēkas bija vienkārtīgas.*⁴⁰ 'It would be a waste of breath to say that in that place all the buildings were single-storey.'
- 2) *Lieki teikt, ka šeit ar zemkopību nevarēja nodarboties, ...*⁴¹ 'It is hardly worth saying that they couldn't occupy themselves with agriculture here, ...'

There are other examples of this type of usage, cf., the following:

*Grūti stādīties priekšā, kā tie ļaudis varēja ...*⁴² 'It is difficult to come to terms with the manner in which those people could ...'

*Interesanti būtu bijis redzēt, kas būtu noticis ar avīzi, kura to nebūtu darījusi*⁴³ 'It would have been interesting to see what would have happened to a newspaper which had not done so'

³⁷ *ibid.* p. 181.

³⁸ VP. p. 36.

³⁹ *ibid.* p. 15.

⁴⁰ JB. p. 26.

⁴¹ *ibid.* p. 121.

⁴² *ibid.* p. 50.

⁴³ EDKUD, p. 267..

*Būtu aplami teikt, ka Baltijas valstis ir pirmās šķiras faktors Eiropā ...*⁴⁴ 'It would be absurd to say that the Baltic States were a factor of the first importance in Europe ...'

*... un ka būtu pārdroši jau tagad sniegt stāvokļa konstatējumu, ...*⁴⁵ '... and that it would be rash now at the present moment to send a status report, ...'

*..., precīzi grūti atcerēties*⁴⁶ '..., but it is difficult to remember precisely.' Note here, while *grūti* is an impersonal expression, *precīzi* is a true adverb qualifying the verb *atcerēties*.

*Grūti atcerēties ko satricošāku*⁴⁷ 'It is difficult to imagine anything more shocking'

Among the other impersonal expressions are: *svarīgi*, 'it is important'; also *zīmīgi* in the same meaning. Even *velti*, 'in vain' can be used as an impersonal expression in the meaning. 'it's futile, no use...'

But the notion of an extension may be carried further and these impersonal expressions may also govern clauses too as in the examples below.

3.3.2 Extensions with *ka* are found after a variety of *i*-forms. Thus *dabīgi*, 'it's natural': *Dabīgi, ka šādu ceļu ātri braukt nevarēja*⁴⁸ 'It was natural that one could not travel fast along such roads'. And with *savādi*: *Savādi, ka te jutos 'svešāks' nekā slimnīcā starp vāciešiem*⁴⁹ 'It was strange that I felt more a stranger here than in a hospital with Germans'. Or *slikti*: *Slikti, neganti slikti, protams, ka te uz vietas hitleriešiem atradās līdzskrējēji ...*⁵⁰ 'It was a bad thing, an awfully bad thing, of course, that the Hitlerites found on the time servers ...' One example has been given of these, but in fact they are quite productive. *Dabīgi* other examples. Naturally the commonest is probably *labi*, 'it's good, well, a good thing': *Labi*

⁴⁴ *ibid.* p. 288.

⁴⁵ *ibid.* p. 351.

⁴⁶ *ibid.* p. 51.

⁴⁷ V. Silamiķelis. *Ar Baltijas karogu*, Jumava, 1998, p. 9.

⁴⁸ *ibid.* p. 186.

⁴⁹ VP. p. 89.

⁵⁰ *ibid.* p. 8.

vēl, ka nebija lihteri sadūrušies ...⁵¹ 'It was just as well that the lighters hadn't collided ...' And: ..., labi vēl, ka visā šajā laikā nebija lietus⁵² '...., it was just as well that in all this time there was no rain'; Labi vēl, ka kādu puskilogramu maizes dienā deva avansā.⁵³ It also appears with other conjunctions, eg., ja, 'if: ... un visādi būtu labi, ja nebūtu tālu jāiet pēc dzeramā ūdens –⁵⁴ '... and it would in every way be good if one did not have to go far for drinking water –'.

3.4. As we have seen the last two instances of impersonal usage seems to be highly productive and it would be otiose to provide further examples. It is time therefore to pass to conclusions of a more general nature.

4.0. Conclusions.

4.1. Russian forms in **-o** originated in the neuter indefinite forms of the OR adjective. Subsequently with the loss of definiteness this appeared as one of the "short" predicate forms in the modern languages. The fact that it was neuter facilitated its adoption in *impersonal* contexts. The emergence of **o**-forms as adverbs is probably older and may also owe something to the neuter origins of the formant, but a wider explanation would be required and cannot be entered into here.

4.2. There is no doubt that in Baltic diachrony Latvian forms in **-i** are adverbial in origin, for they are matched by Lithuanian forms in **-ai** and also, it appears, by the Slavic formant **-ě**⁵⁵. Unlike Lithuanian, however, Latvian never developed a *neuter* adjective

⁵¹ JB. p. 48.

⁵² *ibid.* p. 45.

⁵³ *ibid.* p. 31.

⁵⁴ *ibid.* p. 193.

⁵⁵ A form ***-ai/oi** seems to have been behind Lithuanian **-ai** and Slavic **-ě**; Latvian **-i** is clearly to be derived from **-ai**, passing through an intermediate stage **-ie**.

=====
formant which could have played a role in impersonal expressions. This form had predicative role with the verb 'to be'. This verb has been lost in Russian in the present tense, is regularly omitted there too in Lithuanian and Russian; in fact the function of the verb is to mark tense and mood. Latvian being without such forms, it seems the adverbs in *-i* stepped into the breach. There may indeed have been some influence from impersonal verbs which appeared in similar contexts. One should note too that the affectation of person in both verbs and *i*-forms is marked by the dative. And this usage is shared too by Russian impersonals in *-o*.

Sufikss *-i* latviešu valodā: adverbs vai predikāts

Kopsavilkums

Autors atzīst, ka baltu valodu diahronijā latviešu valodas formas ar *-i* neapšaubāmi sākotnēji ir adverbi. Pretstatā lietuviešu valodai latviešu valodā tomēr nekad nav attīstīties *neuter* adjektīva formants, kurš varētu būt spēlējis savu lomu bezpersonas konstrukcijās. Šai formai bija predikatīva loma konstrukcijās ar verbu *būt*, kurš tiek regulāri izlaists, arī lietuviešu un krievu valodā. Faktiski šī varba funkcija ir marķēt laiku un izteiksmi konstrukcijā. Tā kā latviešu valodā nav tādas formas, tad adverbi ar *-i* aizvieto minēto adjektīva formantu. Šajā gadījumā tiešām varētu būt bijusi zināma ietekme no bezpersonas vārdiem, kas parādījās līdzīgos kontekstos. Vajadzētu arī ievērot, ka personas afektācija gan verbos, gan *-i* formās tiek marķēta ar datīvu. Un šis lietojums ir tāds pats kā krievu valodā konstrukcijās ar bezpersonas formām ar *-o*.

Andra KALNAČA**Lietvārda locījumu formu konkurence
latviešu valodā**

Ja verba gramatisko kategoriju semantika mūsdienu latviešu valodā ir relatīvi pastāvīga, tad lietvārda gramatisko kategoriju semantikā iezīmējas nepārprotama attīstība, visvairāk tas sakāms par lietvārda locījumu semantisko sistēmu. Mūsdienu latviešu valodā vērojama locījuma formu konkurence sintaktisko funkciju izteikšanā, piemēram, noliegumā *makā nav naudas // nauda Ģ // N¹*, debitīvā *man ir jālasa grāmata // grāmatu N // A*. Šī konkurence visbiežāk vērtēta kā literārās valodas normu pārkāpums, taču vairāki gadījumi arī kā pieļaujams paralēlisms, piemēram, ģenitīva – akuzatīva konkurence tiešajā objektā noliegumā *neteikšu nevienu vārda // nevienu vārdu*, partitīvā nozīmē *bērns grib siera // sieru*. Tātad jāatzīst fakts, ka lietvārda locījuma formu lietojums latviešu valodā mainās (Soida 1975, 156–157), iezīmējot arī locījumu semantiskās sistēmas tālākas attīstības tendences. Šajā rakstā mēģināts noskaidrot biežāk sastopamos locījuma formu konkurences gadījumus un rast atbildi, kāpēc minētā tendence latviešu valodā sastopama. Pētījuma atskaites punkts un avots ir "Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā" fiksētie lietvārda locījumu polisēmijas un sinonīmijas gadījumi (Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika 1959, 388–408). Izmantota arī A. Gātera monogrāfija "Lettische Syntax die Dainas" (Gāters 1993, 70–205). Tā kā latviešu valodniecībā trūkst plašu un apjomīgu pētījumu par lietvārda locījumu kategorijas semantiku, tad teorētiskajam pamatojumam izmantotas lietuviešu u. c. valodnieku monogrāfijas un zinātniski pētījumi – J. Šuķa "Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartosena ir normas" (Šukys 1998), E. Vajulītes "Dabartinės lietuvių kalbos sintaksiniai sinonimai" (Valiulytė 1998), A. Paulauskienes "Lietuvių kalbos morfologija" (Paulauskienė 1994) un "Lietuvių kalbos kultūra" (Paulauskienė 2000), B. Dž. Bleika "Case" (Blake 1997), J. Kuriloviča "The

¹ Rakstā lietoti saīsinājumi: **N** – nominatīvs, **Ģ** – ģenitīvs, **D** – datīvs, **A** – akuzatīvs, **I** – instrumentālis, **L** – lokatīvs, **V** – vokatīvs.

Inflectional Categories of Indo-European" (Kurilowicz 1964) un S. Berga-Ulsena "A syntactic change in progress: The decline in the use of the non-prepositional genitive in Latvian, with a comparative view on Lithuanian" (Berg-Olsen 1999).

Kā zināms, lietvārda locījuma kategorija ir morfoloģiski sintaktiska; tās formālais rādītājs ir locījumu galotnes, bet locījumu nozīmes atklājas kontekstā – sintaktiskā saistījumā ar citiem vārdiem (Paulauskienė 1994, 105). Konteksta iespaidā var veidoties arī valodas zīmes asimetriskais duālisms resp. gramatiskās formas funkcionālā asimetrija – atšķiras forma un saturs. Asimetriskais duālisms savukārt ir gramatiskās polisēmijas un sinonīmijas cēlonis.

Visi latviešu valodas locījumi, izņemot vokatīvu, ir polisēmiski – nominatīvs, ģenitīvs, datīvs, akuzatīvs, instrumentālis un lokatīvs. Visplašākā polisēmija latviešu valodā vērojama ģenitīvam, pārējiem locījumiem tā ir šaurāka. Katram locījumam ir sava semantiskā struktūra, kuras centrs ir locījuma paradigmātiskā nozīme, bet perifērija – atvasinātās sintagmatiskās nozīmes. Paradigmatiskā nozīme ir tieši saistīta ar sintaktiskām un arī semantiskām funkcijām teikumā. Savukārt sintagmatiskās nozīmes nereti vēsturiski veidojušās kā paradigmātisko nozīmju atvasinājumi, tāpēc starp tām iespējamas dažādas sinonīmiskas attieksmes (Kurilowicz 1964, 179–206). Piemēram, nominatīva paradigmātiskā nozīme ir subjekta izteikšana teikumā (*Saule spīd, Bērni rotaļājas*), atvasinātās sintagmatiskās nozīmes – objekta izteikšana dažādās konstrukcijās: pasīvā *Nams tiek celts*, debitīvā *Man ir jālasa grāmata*, uzrunas funkcija *Aija, nāc šurp!* Tas, ka nominatīvs spēj izteikt ne tikai subjektu, bet arī objektu, ir saistīts ar daudzās valodās eksistējošo N – A (G) sinkrētismu tiešā objekta izteikšanā (Blake 1997, 41–43). Šī sinkrētisma cēlonis ir opozīcija *dzīvs / nedzīvs* resp. vīriešu / sievietes un nekatras dzimtes semantisks un gramatisks pretstatījums. Ja tiešais objekts ir dzīvs, lietots akuzatīvs (ģenitīvs), ja nedzīvs – nominatīvs (Lyons 1968, 293–294). Tas labi redzams, piemēram, krievu valodā, kur nomenu formu sistēmā joprojām ir trīs dzimtes – *Я вижу дыга* (G, vīriešu dzimte), *подпыги* (A, sievietes dzimte), *дом* (N, nekatrā dzimte) 'es redzu draugu, draudzeni, māju'. Mūsdienu latviešu valodā šāda opozīcija

tiešā veidā vairs nedarbojas, jo nekatras dzimtes nav ne nomenu, ne pronomenu formu sistēmā. Tomēr lietvārda locījumu sintaktisko funkciju izpausmē opozīcijas *dzīvs / nedzīvs* ietekme nav noliedzama (Kalnača 2000, 178–187). Respektīvi, debitīvā un pasīvā tiešais objekts ir nominatīvā, citos gadījumos – akuzatīvā.

Lietvārda locījuma formu sinonīmija fiksējama, analizējot dažādu locījumu sintaktiskās funkcijas subjekta, objekta, pielikuma, nolieguma, uzrunas u. c. konstrukciju formālajā izpausmē. Ar to ir cieši saistīta locījuma formu konkurence sintaktisko funkciju izteikšanā mūsdienu latviešu valodā – viena no sinonīmiskajām locījuma formām tiecas izkonkurēt otru vai arī abas formas tiek lietotas paralēli, lai gan viena no tām var tikt uzskatīta par neliterāru un nepareizu. Lietvārda locījuma formu konkurence ir sastopama jau latviešu folkloras tekstos, īpaši dainās (Gāters 1993). Tā analizēta arī, piemēram, J. Endzelīna un K. Mīlenbaha "Latviešu valodas mācībā", kura pirmoreiz izdota 1907. gadā. Ļoti līdzīgi vai tādi paši locījumu sinonīmijas gadījumi fiksējami arī citās valodās – lietuviešu (Paulauskienė 1994, 2000; Šukys 1998; Valiulytė 1998 u. c.), krievu (Jakobson 1971; Современный русский язык 1999, 491 u. c.) un latīņu valodā (Blake 1994, 22–23; Coleman 1976). Tas liecina, ka locījumu mija ir sens un zināmā mērā universāls process, kas saistāms ar valodas semantiskās, gramatiskās un morfonoloģiskās sistēmas unificēšanos un specializēšanos vienlaicīgi. Procesa konkrētās izpausmes dažādās valodās var atšķirties, taču vadlīnijas ir kopīgas. Locījuma formu sinonīmija un konkurence visbiežāk ir saistīta ar centrālo (N, G, A) un perifēro (D, I, L) locījumu pretstatījumu un norit šo grupu ietvaros. Centrālie jeb gramatiskie locījumi ir teikuma semantiskās un gramatiskās struktūras pamats. Savukārt perifērie jeb semantiskie locījumi nodrošina dažādu papildinformāciju par subjekta un objekta attieksmēm, taču teikuma struktūras shēmā tie nav obligāti. Ārpus centrālo un perifēro locījumu daļījuma paliek vokatīvs.

Tipiskākie lietvārda locījuma formu konkurences gadījumi latviešu valodā varētu būt šādi:

1.1.1:

- vokatīvs – nominatīvs uzrunas funkcijā *tēv! // tēvs!*;
- nominatīvs – akuzatīvs debitīvā *man ir jālasa grāmata // grāmatu;*

• ģenitīvs – nominatīvs noliegumā *mājās nav cukura // cukurs*, partitīvā nozīmē blakus nelokāmiem skaitļa vārdiem *viņam ir desmit gadu // gadi*, mēra apstākļa vārdiem *šovasar saules // saule bija tik maz*;

• ģenitīvs – datīvs nodērbības vai satura nozīmē *puķu vāze // vāze puķēm*;

• ģenitīvs – akuzatīvs kā tiešais objekts noliegumā *neteikšu neviena vārda // nevienu vārdu*, partitīvā nozīmē *bērns grib siera // sieru*; nolūka nozīmē blakus nenoteiksmei *iesim sienu // sienu plaut*;

• ģenitīvs – instrumentālis subjekta funkcijā blakus īpašības vārdiem *dārzs ir pilns ābolu // (ar) āboliem*; verbiem *dārzs ir nezāļu pieaudzis // pieaudzis nezālēm*, *pagalms ir egļu // eglēm apjots*.

Vairākas ģenitīva nozīmes mūsdienu latviešu valodā funkcionē kā prievārdiski savienojumi blakus senākām bezprievārda formām (plašāk Nītiņa 1978; Gāters 1993, 102–106):

• ģenitīvs – pēc + ģenitīvs mērķa nozīmē *ilgoties saules // pēc saules*;

• ģenitīvs – no + ģenitīvs ablatīva nozīmē *bīties soda // no soda*;

• ģenitīvs – par + akuzatīvs partitīvā nozīmē *kas man daļas // par daļu*.

Minētie piemēri ļauj secināt, ka lietvārda locījumu konkurence un tādējādi arī locījumu polisēmiskās un sinonīmiskās sistēmas attīstība lielā mērā ir saistīta ar ģenitīva polisēmijas pārveidošanos. Tā samazinās, jo daļa agrāko ģenitīva nozīmju tiek aizstātas vai lietotas sinonīmiski ar citiem locījumiem vai prievārdiskām konstrukcijām. Visas pārmaiņas galvenokārt saistītas ar locījumu perifērajām nozīmēm, ne semantiskajiem invariantiem. Latviešu valodā vērojama arī datīva, instrumentāļa un lokatīva savstarpēja konkurence, kas sastopama situanta resp. adverbālā funkcijā (Freimane 1993, 249), datīva un akuzatīva mija, tomēr šie gadījumi nav tik sistēmiski un izplatīti kā nominatīva, ģenitīva un akuzatīva sinonīmija. Rakstā sīkāk analizēti ģenitīva un citu locījumu konkurence, prievārdisko konstrukciju sinonīmiju un datīva,

akuzatīva, instrumentāļa, lokatīva miju atstājot turpmākiem pētījumiem.

Ģenitīva aizstāšana ar citiem locījumiem latviešu valodā parasti tiek skaidrota kā vairīšanās no formu homonīmijas tiešā objekta izteikšanā, piemēram, *māsas* var būt vienskaitļa ģenitīva un daudzskaitļa akuzatīva forma (*es neredzu māsas*); *koku* var būt vienskaitļa akuzatīva un daudzskaitļa ģenitīva forma (*es neredzu koku*) (Lepika 1967, 107–115; Berg-Olsen 1999, 175–178). Lai novērstu formu homonīmiju tiešā objekta funkcijā, latviešu valodā akuzatīvs pamazām izstumj ģenitīvu.

Tomēr, analizējot latviešu valodas materiālu u. c. valodu faktus, jāsecina, ka lietvārda locījuma formu konkurence nav saistīta tikai ar ģenitīva polisēmijas pārveidošanos un ģenitīva / akuzatīva galotņu morfonoloģisku pārmaiņu radītām homoformām vien. Šī parādība ir plašāka un saistīta ar subjekta un objekta sfēras sadalījumu teikumā. Proti, latviešu valodā skaidri redzama tendence subjekta un objekta sfēras sadalījumu nostiprināt ar viena veida locījumiem. Subjekts vienmēr tiecas būt nominatīvā, tiešais objekts – akuzatīvā, ģenitīvam atstājot atribūta funkciju.

Katram locījumam teikumā ir sava pamatfunkcija jeb semantiskais invariants (Lyons 1968, 295). Subjekta semantiskais invariants ir nominatīvs, objekta – akuzatīvs. Netiešā objekta locījums tradicionāli ir datīvs, par tādu daļā gadījumu var uzskatīt arī instrumentāli. Tāpēc šajā rakstā par netiešā objekta semantisko invariantu uzskatīts gan datīvs, gan instrumentālis. Turpmākais raksta izklāsts veidots, balstoties uz locījumu teikuma locekļu semantiskajiem invariantiem.

SUBJEKTS

NOMINATĪVS (semantiskais invariants)

Ģ // N partitīvā nozīmē (*makā ir desmit latu // lati*)

Ģ // N noliegumā (*mājās nav cukura // cukurs*)

V // N uzrunas funkcijā (*tēv! // tēvs!*)

Ģ // N konkurence partitīvā nozīmē un noliegumā ir vienmēr aktuāli valodas kultūras jautājumi jau kopš latviešu literārās valodas veidošanās laika. Parasti gan vairāk tiek uzsvērts un analizēts

normatīvais ģenitīva lietojums aiz nelokāmiem skaitļa vārdiem un adverbiem *daudz, maz, vairāk, cik, tik*, kā arī nolieguma konstrukcijās, mazāk iztīrējot parādības cēloņus. Dz. Paegle, analizējot nominatīva lietojumu blakus nelokāmiem skaitļa vārdiem, pamatoti norāda, ka nelokāmos skaitļa vārdus valodas lietotāji jēdzieniski uztver kā adjektīvus resp. pielīdzina lokāmajiem skaitļa vārdiem (Paegle 2001, 109–110). Tas veicina lietvārda nominatīvu blakus nelokāmam skaitļa vārdam: *desmit grāmatu // grāmatas*. Līdzīgi uzskati par ģenitīva konstrukciju komponentu semantisko, morfoloģisko un sintaktisko lomu maiņu ir arī S. Bergam-Ulsenam (Berg-Olsen 1999, 150–154, 168–171). Tomēr šāds locījumu sinonīmijas skaidrojums īsti nedod atbildi, kāpēc **Ģ // N** konkurence sastopama arī blakus mēra adverbiem (*daudz naudas // nauda*) un noliegumā (*nav naudas // nauda*). Turklāt lietvārda savienojumos ar nelokāmiem skaitļa vārdiem un mēra adverbiem objekta funkcijā ģenitīvs tiek lietots sinonīmiski ar akuzatīvu – *Es ielīku makā desmit latu // latu (Ģ // A)*. Liekas, ka atbilde jāmeklē teikuma sintaktiskās struktūras izveidē un locījumu sintaktiskajās funkcijās, to invariantos. Visi minētie **Ģ // N** konkurences gadījumi saistīti ar teikuma subjekta funkciju. Teikuma subjekta semantiskais un sintaktiskais invariants ir nominatīvs, tā ir šī locījuma pamatfunkcija valodā. Ģenitīvs, retāk arī citi locījumi subjekta funkcijā ir perifērija, kas fiksējama atkarībā no vārdu saistāmības dažādos vārdu savienojumos un konstrukcijās. Varbūt tāpēc valodā subjekta funkcijā nominatīvs aktīvi tiecas izkonkurēt ģenitīvu, procesam noritot neatkarīgi no literārās valodas normām. Piemēram, mūsdienu latviešu valodā ļoti reti tiek lietoti apgalvojuma teikumi ar ģenitīvu kā subjektu – *Ir gan pasaulē bēdu šādu tādu; Kam draugu, tas bagāts; Nu man vaļas* (J. Endzelīns, K. Mīlenbahs 1939, 130). K. Mīlenbahs tos min kā sevišķi parastus, kādi tie bijuši acīmredzot vēl 19./20. gs. mijā.

Vārds vokatīvā *nav* teikuma subjekts, taču cieši ar to saistīts, jo nosauc teksta subjektu resp. adresātu, piemēram, *Kā jums liekas, kungi?* (E. Skujenieks); *Kaut jūs zinātu, Johan, kā mēs jūs gaidījām!* (T. Zeltiņš); *Aija, uzklājiet lielā istabā galdu!* (E. Zālīte). Tādēļ vokatīvu var ietilpināt subjekta sfērā, lai gan sintaktiski vokatīvs nevar būt ne teikuma priekšmets, ne kāds cits teikuma

loceklis (plašāk skat. Kalnača, 1999, 87–93). Uz saikni ar subjekta sfēru norāda arī nominatīva un vokatīva sinonīmija uzrunas funkcijā. Latviešu valodā nominatīvs kā locījuma paradigmas nemarkētais loceklis tiek lietots ar specifisko vokatīva intonāciju un sintaktisko kontekstu, veidojot gramatisko formu konkurenci, piemēram, *Piedodiet, jaunkundze!* (A. Eglītis 1992) un *Lūdzu, Ērikas jaunkundz!* (E. Zālīte); *Tēvs, saki tūlīt tā cilvēka vārdu!* (E. Zālīte) un *Ko nu, Vimbas tēv, par to vairs runāt!* (E. Zālīte) (Kalnača 2000, 180–182). Tā gan nav tikai latviešu valodas īpatnība, bet process, kas ar dažādu rezultātu ir noritējis vai norit visās indoeiropiešu valodās (Kuriłowicz 1964, 197–199; Jakobson 1971, 179, Coleman 1976, 50).

Tādējādi jāatzīst, ka mūsdienu latviešu valodā iezīmējas jauna tendence – nominatīva polisēmijas paplašināšanās, kaut gan nosaucošās semantikas un teikuma subjekta funkcijas dēļ šim locījumam, tāpat kā vokatīvam, daudznozīmība nav raksturīga (Blake 1994, 31–32). Nominatīvam klāt nākusi vokatīva funkcija, kā arī vairākas sākotnējas ģenitīva funkcijas – subjekta izteikšana noliegumā, partitīvā nozīmē un pielikumā (*Kaudzītes Matīss // Matīss Kaudzīte*). Uzvārdos pielikuma ģenitīvs mūsdienu latviešu valodā gandrīz pilnībā ir izkonkurējis ģenitīvu, tāpēc par kādu aktīvu sinonīmijas procesu vairs runāt nevar, un tas arī šaiā pētījumā nav analizēts.

OBJEKTS

Tiešais objekts

AKUZATĪVS (semantiskais invariants)

N // A debitīvā (*man ir jālasa grāmata // grāmatu; jāturpina ravēt dārzs // dārzu*)

Ģ // A noliegumā (*neteikšu neviena vārda // nevienu vārdu*)

Ģ // A partitīvā nozīmē (*bērns grib siera // sieru*)

Ģ // A nolūka nozīmē (*iesim sienu // sienu p[aut]*)

Tiešā objekta funkcijā debitīvā latviešu valodā nominatīvs konkurē ar akuzatīvu. Par šo nevēlamo sinonīmiju 20. gs. 30. gados rakstījis jau J. Endzelīns grāmatā "Dažādas valodas kļūdas" – "debitīva objekts liekams nominatīvā" (Endzelīns 1980, 41). Tomēr

N // A sinonīmija ir plaši sastopama gan sarunvalodā, gan rakstītā tekstā, kaut gan literārajā valodā neatzīta (Freimane 1993, 249; Skujiņa 1999, 41., 47 u. c.). Vismaz divos gadījumos akuzatīvs vajadzības izteiksmes konstrukcijā tiek atzīts par normu. Akuzatīvs debitīvā vienmēr ir personu vietniekvārdiem (*man jāsatiek tevi; tev jāgaida mani*), kā arī bieži tad, ja blakus finitajam verbam ir infinitīvs, kam pakārtots substantīvs, piemēram, *jāsāk plaut rudzus // rudzi; jābrauc novākt kartupeļus // kartupeļi*. Te gan jāmin – normēšana nav konsekventa, jo, piemēram, V. Skujiņa uzskata, ka vajadzības izteiksmē, ja finitajam verbam blakus ir nenoteiksme, objekts liekams akuzatīvā (Skujiņa 1999, 47). Savukārt I. Freimane un Dz. Paegle pieļauj gan akuzatīvu, gan nominatīvu, t. i., abu locījumu sinonīmiju (Freimane 1993, 249; Paegle 1998, 207). Personu vietniekvārdu akuzatīvs pretstatā pārējo vārdu nominatīvam ir nepārprotama norāde uz opozīciju *dzīvs / nedzīvs* tiešā objekta gramatiskajā marķējumā. Respektīvi, *dzīvs* objekts tiek marķēts ar akuzatīvu, *nedzīvs* – ar nominatīvu (Blake 1997, 42–45; Comrie 1981, 117–130). Taču debitīva un arī pasīva konstrukcijas ir vienīgās mūsdienu latviešu valodā, kur minētā opozīcija darbojas, citos gadījumos tiešā objekta locījums ir akuzatīvs. Varbūt tāpēc akuzatīvs kā tiešā objekta semantiskais invariants vajadzības izteiksmē izteikti konkurē ar nominatīvu.

Ģ // A konkurence noliegumā blakus transitīviem verbiem pašlaik ir aktīvs latviešu valodas gramatisks process, taču būtu pārāgri uzskatīt, ka akuzatīvs pilnībā būtu izkonkurējis ģenitīvu. Tomēr atšķirība ir skaidri jūtama, lasot 19. un 20. gadsimta pirmās puses daiļliteratūru, kā arī latviešu trimdas literatūru. Šajos tekstos dominē ģenitīvs objekta noliegumā – *Vai tu manis nepazīni? Viņš nepazīst Martas! Pēc divām nedēļām dzersim kāzas, nemaz negaidīsim jauna gada!* (Zeiboltu Jēkabs); *Laura [kaimiņi] īstenībā nemaz nevēlēja.*; *Tu kārtīga latvieša neesi redzējis, kad tas stāv, abām kājām atspēries paša zemē; Dienas vidū nedz ielā, nedz nedaudzajās šķērsielās nemanīja nekādas kustības* (A. Eglītis 1991). Arī latviešu tautas dziesmās labi redzamas akuzatīva un ģenitīva lietojuma likumības tiešajā objektā atkarībā no darbības nolieguma, piemēram, A. Gātera minētie dainu paraugi *Kaut zinātu to kalniņu* (A), / *Kur guļ mana māmuliņe,* / *Es neļautu tā kalniņa*

(G) / *Cūciņām rušināt: Vienu pusi (A) dziesmai zinu, otras puses (G) nezināju* (Gāters 1993, 108–109). A. Paulauskiene, analizējot tādu pašu gramatiskās sinonīmijas gadījumu lietuviešu valodā, norāda uz tendenci valodā vienādot apgalvojuma un nolieguma konstrukcijas ar akuzatīvu (*rašau laišką (A) – nerašau laiško // laišką (G // A)*) (Paulauskienė 1994, 114; Paulauskienė 2000, 176). Līdzīga parādība fiksējama arī latviešu valodā. Visos iepriekš minētajos Zeiboltu Jēkaba un Anšlava Eglīša piemēros ģenitīva vietā noliegumā iespējams arī akuzatīvs bez jebkādām semantiskām atšķirībām. Tādējādi jāatzīst, ka latviešu valodā veidojas situācija, kur ģenitīvs pamazām tiek izslēgts no nolieguma marķējuma gan noliegtā subjektā, gan noliegtā objektā, piemēram, *Šodien ir saule (N) – Šodien nav saules // saule (G // N)* un *Es pazīstu Maiju (A) – Es nepazīstu Maijas // Maiju (G // A)*. Tas attiecas arī uz gadījumiem, kad lietvārds seko aiz nelokāmiem skaitļa vārdiem un mēra adverbjiem: *Makā ir desmit latu // lati (G // N) – Makā nav desmit latu // lati (G // N)* un *Es ieliku makā desmit latu // latus (G // A) – Es neieliku makā desmit latu // latus (G // A)*. Vienīgais nolieguma marķējums ir negācijas partikula *ne* vai verbs *būt* noliegumā. Valodas normēšana te parāda zināmu nekonsekvenci, jo G // N konkurence subjekta noliegumā tiek uzskatīta par neliterāru, turpretī G // A konkurence objekta noliegumā par literāriem variantiem.

G // A konkurence partitīvā funkcijā ir saistāma ar to, ka sākotnējā semantiskā opozīcija *konkrēts / vispārīgs* zaudējusi savu gramatisko aktualitāti latviešu valodā. Ģenitīvs kā objekta daļas izteicējs (*bērns grib siera – mazliet siera*) šādā konstrukcijā ir pretstats akuzatīvam, kas izsaka objektu kopumā vai vispārīgi (*bērns grib sieru – tieši sieru, neko citu*). G // A konkurenci veicina arī tas, ka partitīvā nozīmē lieto ne tikai konkrētus, bet arī abstraktus priekšmetus – *gribēt laimi, mieru, mīlestību* u. tml. (Paulauskienė 1994, 113) Abstrakti priekšmeti nav tieši sadalāmi, tādēļ G // A izteiktais semantiskais pretstats *konkrēts / vispārīgs* nav svarīgs. Reāli sadalāma objekta gramatiskā konkretizācija tiek aizstāta ar leksisku konkretizāciju – mēra adverbjiem *drusku, nedaudz, mazliet* u. c., piemēram, *bērns grib drusku siera* un *bērns grib sieru*. Taču arī tad likumīgais ģenitīvs aiz mēra apstākļa

vārdiem tiek aizstāts ar akuzatīvu, radot sinonīmiskas tiešā objekta partitīvas konstrukcijas – *bērns grib drusku siera // sieru*.

Pašlaik latviešu valodā ģenitīvs un akuzatīvs funkcionē kā gramatiski sinonīmi tiešā objekta funkcijā visos iespējamajos gadījumos, radot abu locījumu konkurenci. Liekas, ka akuzatīvs kā tiešā objekta semantiskais invariants uzvarēs, jo akuzatīvs tiecas izkonkurēt arī nominatīvu tiešajā objektā debitīvā, tā kļūstot par vienīgo šādas funkcijas locījumu.

Netiešais objekts

DATĪVS (semantiskais invariants)

Ģ // D nolūka, noderības, satura nozīme (*puķu vāze // vāze puķēm*)

Latviešu valodā vērojama interesanta centrālo (nominatīva, akuzatīva, ģenitīva) un perifēro jeb marginālo (datīva, instrumentāļa, lokatīva) locījumu mijiedarbība. Respektīvi, datīvs ir iekļāvies subjekta un objekta sfērā, kur parasti dominē nominatīvs, akuzatīvs vai ģenitīvs. Uz to norāda datīva konstrukciju virkne, kas tieši vai netieši ir saistīta ar piederības nozīmi un kurā saskatāms subjekta un objekta sinkrētisms (*man ir grāmata, man sāp galva, man ir jālasa grāmata, man gribas dzert, man salst, man ir žēl u. c.*). Datīva pamatfunkcija jeb semantiskais invariants ir netiešais objekts teikumā – *Es rakstu vēstuli mātai*, taču B. Dž. Bleiks, analizējot dažādu saimju un to grupu valodas, secina, ka datīvam kā sekundāras sastopamas arī piederības, tiešā objekta, netiešā subjekta u. c. funkcijas un ka tādēļ datīvu varbūt varētu iekļaut centrālo locījumu grupā (Blake 1997, 144–151; par to arī Kuriłowicz 1964, 190–194). Tas un arī minētās latviešu valodas datīva piederības konstrukcijas liecina par datīva un citu locījumu funkciju semantisku un sintaktisku asimetriju (plašāk Lokmane 2001). Tā latviešu valodā piederību izsaka ne tikai klasiskais ģenitīvs, bet arī datīvs dažādās konstrukcijās, semantiski radot pamatu abu locījumu sinonīmijai. To, ka Ģ // D sinonīmija nav jauna parādība, apliecina dainu teksti, piemēram, *Laimīt' šuva vilkam (D) kreklus, Dieviņš – lāča (Ģ) kažociņus; Briežam (D) ragi nosaluši, Meža cūkas (Ģ) siveniņi; Es nolauzu tēvam (D) cirvi;* (Gāters 1993, 121–122). Arī

sarunvalodā bieži lietotas konstrukcijas ar datīvu piederības ģenitīva nozīmē – *Tas ir Ivaram dēls; Māte viņai ir igauniete* u. tml. Jāsecina, ka ģenitīva piederības un satura nozīme sasaucas ar datīva nolūka vai pat adresāta nozīmi resp. *datīvus commodi / incommodi*, jo vārdkopas ar atkarīgo komponentu ģenitīvā un datīvā nozīmes ziņā var būt ļoti tuvas. Piemēram, vārdkopas *tēva palīgs, sapulču zāle* semantiski gandrīz neatšķiras no vārdkopām *palīgs tēvam, zāle sapulcēm* (Strazdiņa 1974, 129–130).

Tas pēdējos gadu desmitos latviešu valodā radījis **Ģ // D** konkurenci piederības izteikšanā, piemēram, *cīsiņi bērniem, šampūns bērniem, apģērbi sievietēm, materiāli celtniecībai, projekts vardarbības novēršanai, maksa iebraukšanai bāzes teritorijā 3 lati*. Visos piemēros datīva vietā iedarīgāks ir ģenitīvs, jo tas skaidrāk izsaka piederību. Par šo latviešu literārajā valodā nevēlamo tendenci jau 1974. gadā rakstījusi V. Strazdiņa (Strazdiņa 1974, 129–140). Arī I. Freimane uzskata, ka ģenitīva nozīme šādās konstrukcijās ir precīzāka un ka datīvs te nav vēlams (Freimane 1993, 217–218). Taču presē, dažādos uzrakstos veikalos, iestādēs, reklāmas stendos u. c. datīvs ģenitīva vietā ir plaši sastopams.

INSTRUMENTĀLIS (semantiskais invariants)

Ģ // I subjekta funkcijā (*pagalms ir egļu // eglēm apjozts; dārzs pilns ābolu // (ar) āboliem; dārzs nezāļu // nezālēm pieaudzis*)

Otrs centrālo un perifēro locījumu mijiedarbības gadījums latviešu valodā ir **Ģ // I** sinonīmija. Tā norāda uz darbības veicēja un darbības līdzekļa sinkrētismu resp. subjekta un netiešā objekta sinkrētismu. Instrumentāla pamatnozīme ir darbības līdzeklis resp. pavadoņs, kurā jau ir ietverta netieša jeb blakus subjekta nozīme, tāpēc instrumentālis nereti tiek izmantots pasīva konstrukcijās subjekta izteikšanai (Kuriłowicz 1964, 188–190; Blake 1997, 156). Savukārt subjekta funkcija ir arī viena no ģenitīva sekundārajām funkcijām. Konstrukcijās *dīķis ir meldru // meldriem aizaudzis, ceļš ir ozolu // ozoliem ieskauts* u. tml. ģenitīvs vai instrumentālis, lai gan formāli ir uzskatāms par netiešo objektu, ietver arī subjekta nozīmi. Šai **Ģ // I** sinonīmijai ir saikne ar opozīciju *dzīvs / nedzīvs*. Sinonīmija iespējama galvenokārt tad, ja netiešais objekts ir nedzīvs

priekšmets adverbālā, retāk adnominālā saistījumā, piemēram, *ieplaka ir smilšu // smiltīm piepūsta, dārzs ir nezāļu // nezālēm pieaudzis, dārzs ir pilns ābolu // (ar) āboliem*. Izņēmums ir adnomināls saistījums ar adjektīvu *pilns*, kur var būt arī dzīvs priekšmets – *dārzs pilns ļaužu // ļaudīm*. Citi īpašības vārdi *cieniģs, vērts, bagāts* u. c. šādā vārdu savienojumā ir saistīti ar nedzīviem abstraktiem priekšmetiem. Ja ciešamās kārtas konstrukcijā ir dzīva priekšmeta ģenitīvs, tad sinonīmijas nav – *nams ir tēva celts, dārzs ir mātes kopts* u. c. (plašāk Paulauskienė 2000, 187–189). Turpretī nedzīva priekšmeta ģenitīvs bez nozīmes atšķirībām var tikt lietots sinonīmiski ar instrumentāli, piemēram, *Zilīšu (Ģ) kaisīta tā istabiņa; Zilēm (I) kaisīta kūm' istabiņa; (kumeliņš) Rīta rāsas (Ģ) dzirdināts, Miežu asniem (I) ēdināts* (Gāters 1993, 105).

Secinājumi

Citu valodu ietekme lietvārda locījumu formu konkurencē nav noteicošā. Tiek gan uzskatīts, ka ģenitīva / akuzatīva konkurence noliegumā un partitīvā nozīmē būtu veidojusies vācu valodas ietekmē (Lepika 1967, 107–115). Taču tāda pati konkurence vērojama lietuviešu (Šukys 1998, 92–118; Švambarytė 1999, 72–82) un arī krievu valodā (Blake 1997, 47; Современный русский язык 1999, 491–496; Jakobson 1971, 180), kur vācu valodas kā kontaktvalodas iespajds ir apšaubāms. Rakstā analizētie locījumu konkurences gadījumi liecina par teikuma virspusējās struktūras semantisku un gramatisku unificēšanos, dziļajai struktūrai nemainoties. Teikuma dziļā struktūra, kā zināms, ir līdzīga visām valodām, jo atspoguļo cilvēka domāšanas vispārīgus modeļus (Bach 1968, 91). Latviešu valodā teikuma virspusējās struktūras unifikācijas process varbūt ir noritējis tālāk. Tomēr tas ir objektīvs un zināmā mērā neatkarīgs no literārās valodas normatīvajām prasībām. Virkne normu (aiz mēra apstākļa vārdiem, skaitļa vārdiem un negācijas jālieto ģenitīvs, vajadzības izteiksmē lietvārds nominatīvā utt.) mēģina to palēnināt un aizkavēt, tomēr vienlaicīgi vairāki locījumu konkurences gadījumi tiek respektēti kā atļauti varianti (tiešā objekta noliegums ģenitīvā / akuzatīvā, nominatīva / vokatīva savstarpēja konkurence u. c.). Šāda normēšanas nekonsekvence netieši norāda uz pārmaiņu objektīvo raksturu.

Svarīgs locījuma formu konkurences cēlonis varētu būt arī tas, ka latviešu valodā trūkst no lietvārdiem atvasinātu adjektīvu, kas izteiktu priekšmeta pazīmi, sal. *māla trauks*, *akmens nams* latviešu valodā un *molinis indas*, *akmeninis namas* lietuviešu valodā. Latviešu valodā piederību, vielu, saturu u. c. nozīmes vienmēr izsaka lietvārda ģenitīvs, turpretī lietuviešu vai krievu valodā nereti šo semantisko funkciju veic no lietvārda ģenitīva atvasināts adjektīvs (plašāk par šo parādību indoeiropiešu valodās Kuriłowicz 1964, 187–188). Tādējādi latviešu valodā ģenitīva lietošanas robežas noteikti ir daudz plašākas nekā lietuviešu vai dažādās slāvu valodās. Līdz ar to ģenitīva polisēmija ir daudzveidīgāka un nozīmju ziņā varbūt arī niansētāka, taču tā ir saistīta ar viena veida sintaktiskajām funkcijām. Latviešu valodā ģenitīvs teikumā parasti lietots atributīvā funkcijā, t. i., kā apzīmētājs, kaut gan iespējama arī subjekta (*Makā nav naudas*; *Plauktā ir desmit grāmatu*) un objekta funkcija (*Man gribas siera*; *Tāda zvēra viņš nekad nebija redzējis*; *Tēvs rīt ies sienu pļaut*). Mūsdienu latviešu valodā vērojama tendence šajās sintaktiskajās funkcijās ģenitīvu aizstāt ar citiem locījumiem – subjekta funkcijā ar nominatīvu, objekta funkcijā ar akuzatīvu, retāk datīvu vai instrumentāli (Leikuma 1988, 128–132; Grisle 1991, 123–125). Citiem vārdiem, adnominālais ģenitīvs latviešu valodā pamatā saglabā savas funkcijas, turpretī adverbālais ģenitīvs tiek aizstāts ar akuzatīvu vai nominatīvu.

Rakstā nav analizēti citi locījumu konkurences iespējamie cēloņi – nekatras dzimtes, divskaitļa, līdzskaņu celmu deklinācijas u. c. formu semantiskās un gramatiskās izžušanas radītās locījumu homoformas un to funkcionēšana dažādās konstrukcijās. Tas ir tālāku pētījumu uzdevums. Tomēr var uzskatīt, ka locījumu homoformas, lai gan svarīgs, nav primārais vai vienīgais locījumu konkurences cēlonis. Parādība ir plaša un daudzslāņaina, jo saistīta ar teikuma struktūras izveides vispārīgām likumībām.

Avoti

Eglītis A. Omartija kundze. – Rīga, 1991 (pirmizdevums: Bruklina, 1958)

Eglītis A. Homo Novus. – Rīga, 1992

Skujenieks E. Dirīgents // Trimdas lugas. – Rīga, 1994, 39–86

- Zālīte E. Kopoti raksti. 2.sēj. – Rīga, 1987
 Zeibolts Jēkabs. Ūdens burbuļi. Barons Bunduls. – Rīga, 1985
 (pirmizdevumi: Rīga, 1900 un Rīga, 1916)
 Zeltiņš T. Vilks Rīgā // Trimdas lugas. – Rīga, 1994, 129–171

Literatūra

- Bach E. Nouns and Noun Phrases // *Universals of Linguistic Theory*. Ed. by Bach E. and Harms R. T. – Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1968, 90–122
- Berg-Olsen S. A syntactic change in progress: The decline in the use of the non-prepositional genitive in Latvian, with a comparative view on Lithuanian. – Oslo, 1999
- Blake B. J. Case. – Cambridge, 1997
- Coleman R. Patterns of syncretism in Latin // *Studies in greek, italic and indo-european linguistics*. – Innsbruck, 1976, 47–56
- Comrie B. Language universals and linguistic typology. – Chicago, 1981
- Endzelīns J. Dažādas valodas kļūdas // *Darbu izlase. III₂*. – Rīga, 1980, 9–45
- Endzelīns J., Mīlenbahs K. Latviešu valodas mācība. 13. izdevums. – Rīga, 1939 (pirmizdevums: Rīga, 1907)
- Freimane I. Valodas kultūra teorētiskā skatījumā. – Rīga, 1993
- Gāters A. Lettische Syntax die Dainas. – Frankfurt am Main, 1993
- Grīšle R. "Ja sāls nederīga...", literāro valodu normējot // *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. 26. laidniens. – Rīga, 1991, 102–137
- Jakobson R. Morphological inquiry into Slavic declension (Structure of Russian Case forms) // *Selected Writings. II*. – Mouton. The Hague. Paris, 1971, 179–181
- Kalnača A. Lietvārda locījuma formu paradigmātika latviešu valodā // *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. 3. – Liepāja, 1999, 81–97
- Kalnača A. Opozīcija *dzīvs / nedzīvs* mūsdienu latviešu valodā // *Linguistica Lettica*. 6. – Rīga, 2000, 178–187
- Kuriłowicz J. The Inflectional Categories of Indo-european. – Heidelberg, 1964
- Leikuma L. *lesim sienu pļautu, sienu pļaut vai sienu pļaut?* // *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. 24. laidniens. – Rīga, 1988, 128–132
- Lepika M. Mūsdienu latviešu literārās valodas un izlokšņu saskare tulkotos daiļdarbos // *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. 3. laidniens. – Rīga, 1967, 107–115

- Lokmane I. Vārdformas vispārināto nozīmju loma teikuma sintaktiskajā struktūrā // Baltu filoloģija. X. – Rīga, 2001, 97–104
- Lyons J. Introduction to theoretical linguistics. – Cambridge, 1968
- Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. I. Fonētika un morfoloģija. – Rīga, 1959
- Nītiņa D. Prievaržu sistēma latviešu rakstu valodā. – Rīga, 1978
- Paeģle Dz. Morfoloģija // Latviešu valoda 10.–12.klasei. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1998, 157–241
- Paeģle Dz. Vēlreiz par participiem vārddarināšanā un nelokāmajiem numerāļiem // Baltu filoloģija. X. – Rīga, 2001, 105–112
- Paulauskienė A. Lietuvių kalbos morfoloģija. – Vilnius, 1994
- Paulauskienė A. Lietuvių kalbos kultūra. – Kaunas, 2000
- Skujiņa V. Latviešu valoda lietišķos rakstos. – Rīga, 1999
- Soida E. Inovācijas un valodas attīstība mūsdienās // Inovācijas dažādās valodas līmeņos. – Rīga, 1975, 131–161
- Современный русский язык. Под ред. В. А. Белошапковой. – Москва, 1999
- Strazdiņa V. Daži pārvaldījuma kļūdu veidi // Latviešu valodas kultūras jautājumi. 10. laidziens. – Rīga, 1974, 129–140
- Šukys J. Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartosenā ir normas. – Kaunas, 1998
- Švambarytė J. Neiginio objekto raiška: genityvas ir akuzatyvas // Linguistica Lettica. 5. – Rīga, 1999, 72–82
- Valiulytė E. Dabartinės lietuvių kalbos sintaksiniai sinonimai. – Vilnius, 1998

Concurrence of case forms in Latvian

Summary

Case category of noun is complicated in Latvian. Case category includes seven case forms – nominative, genitive, dative, accusative, instrumental, locative and vocative. Every case form (excluding vocative) has rich polysemy of meanings, which is closely connected with the semantic and grammatical structure of utterance. Therefore it can be classified as morphologically syntactic. There is one semantic invariant among the different meanings of every case form. Nominative is the subject, accusative is the direct object, dative and instrumental – indirect objects, while genitive is the attribute of utterance. However, every case form has some secondary functions in different contexts, e. g., nominative is used in the function of vocative, in the negation and quantity

constructions in parallel with genitive; accusative can replace genitive and sometimes nominative in constructions connected with the direct object.

Polysemy of grammatical forms is the reason of grammatical synonymy. So the subject of an utterance can be both nominative and genitive, the direct object – accusative, genitive and nominative etc. Such grammatical synonymy creates the concurrence of case forms. This grammatical process depends on the syntactic usage of case form. Nominative tries to replace primary genitive in the function of subject in the same way as accusative substitutes genitive or nominative in the function of object. Hence the polysemantic structure of every case undergoes certain change. Almost all changes are closely connected with the different constructions of genitive in Latvian. Adnominal genitive still functions as attribute, whereas adverbial genitive is replaced by accusative in the function of object and by nominative in the function of subject. Turnover of the case structure indicates the unification of the surface structure of an utterance, though the deep structure remains unchanged. Analogical processes are established in other languages such as Lithuanian, Russian, Latin, too.

The article deals with the reasons and motives of the concurrence of case forms and tries to mark out the further evolution of case system in Latvian.

Ilze LOKMANE**Datīvs latviešu valodas sintaktiskajā sistēmā**

No sintakses viedokļa datīvs ir interesants locījums latviešu valodas sistēmā. Teikumā tas ļoti bieži ir strukturāli nozīmīgs – proti, ir nepieciešams, lai teikums būtu nozīmes ziņā pabeigts un varētu pastāvēt kā saziņas vienība. Par strukturālu nozīmīgumu liecina arī datīva atrašanās vieta – tuvu verba finitajai formai, bieži pa kreisi no tās.

Datīvs ir problemātisks arī tāpēc, ka tas nav tik ļoti specializēts vienas sintaktiskas funkcijas veikšanai kā pārējie latviešu valodas locījumi (nominatīva primārā sintaktiskā funkcija ir teikuma priekšmets, akuzatīvam – tiešais objekts, resp., papildinātājs, ģenitīvam – apzīmētājs, lokatīvam – paplašinātājs ar adverbiālu nozīmi, resp., apstākļi). Par datīva primāro sintaktisko funkciju varētu uzskatīt netiešo objektu, jo šajā nozīmē tam nav konkurentu, tomēr tas noteikti nav biežāk sastopamais datīva lietojums. (Par vārdformu primārajām un sekundārajām funkcijām skat., piem., Kurilovičs; Lokmane.)

Tāpēc datīva problemātikai latviešu valodniecībā pievērsušies vairāki sintakses pētnieki – A. Ozols, J. Kārklīšs, I. Freimane, J. Rozenbergs, J. Valdmanis un citi. J. Kārklīšs atzīst: "Latviešu valodā datīvās teikuma uzbūves elementi ieguvuši spilgtāku un laicam arī plašāku lietojumu nekā slāvu valodās." (Kārklīšs, 275. lpp.) Plašais lietojums, tiešu atbilstību trūkums radu valodās, kā arī atšķirīga teikuma gramatiskā kodola izpratne un teikuma locekļu noteikšanas kritēriji bijuši par pamatu visai dažādiem uzskatiem par datīva sintaktisko funkciju sistēmu. Tātad datīva problemātika sintaksē īpaši aktuāla, jo tā nesaraucami saistīta ar tādiem jautājumiem kā teikuma gramatiskais un semantiskais minimums, teikumlocekļu tipi un noteikšanas kritēriji.

Datīva pētījumos uzmanības centrā izvirzīts tieši novērojamais – valodas formālā puse jeb datīva sintaktiskā apkaime. Apkaimei ir liela nozīme semantikas realizācijā. Atšķirības saistāmībā visbiežāk norāda uz atšķirībām semantikā. Tomēr sintakses vienību tipoloģijā (tāpat arī gramatisko formu funkciju noteikšanā) kompleksi jāskata vairāki faktori – līdzās sintagmatiskajām attiecībām vienlīdz

svarīgi ir paradigmatiskie un semantiskie kritēriji. Par sintagmatiskām pazīmēm būtu uzskatāma datīva sintaktiskā apkaime, kā arī vārdu secība teikumā. Paradigmatiskās pazīmes ir salīdzinājums ar citiem formāli vai semantiski līdzīgiem teikumiem. Bet, tā kā valodas formu galvenais uzdevums ir izteikt nozīmes, turklāt ir vērojams zināms paralēlisms starp datīva semantiku un vietu teikumā, vispirms aplūkosim datīva semantiku.

Kaut gan vairums gramatisko formu valodas sistēmā ir daudznozīmīgas, R. Jākobsons uzskata, ka ir pamats runāt par vārdformas vispārīgo nozīmi. Turklāt šīs vispārīgās nozīmes veido pamatu mācībai par valodas gramatisko sistēmu. (Jākobsons, 133. lpp.) Viņš pamatoti noraida uzskatu, ka katrs locījums izsaka veselu kompleksu dažādu atšķirīgu nozīmju, – tādā gadījumā locījums sadalītos homonīmiskās, savstarpēji nesaistītās formās. Datīva vispārīgo nozīmi autors raksturo šādi: datīvs norāda uz to, ka priekšmetam ir sakars ar darbību un tam ir perifērisks raksturs. (Jākobsons, 157. lpp.) Kaut arī varam piekrist, ka datīva nozīmju lauks ir zināmā mērā nepārtraukts un visos lietojumos realizējas arī vispārīgā jeb invariantā nozīme, tomēr latviešu valodas sistēmā datīvam iezīmējas vairākas atsevišķas nozīmes, kuras nereti savijas.

Pirmkārt, viena no visraksturīgākajām datīva nozīmēm ir stāvokļa izjutēja nozīme. J. Kārklīšs šādu datīvu ierosina saukt par izjutēja datīvu. (Kārklīšs, 273. lpp.) Šī nozīme realizējas noteiktas leksikas semantikas vārdiem – dzīvu būtnu nosaukumiem – un noteiktā apkaimē. Apkaimi veido stāvokļa adverbs (kopā ar saitiņu vai bez tās): *Tā viņam būs labāk. Vai tev ir silti? Studentiem bija interesanti. Man kļuva neērti.* Apkaimē var būt arī stāvokļa vai procesa verbs: *Man slāpst. Viņam ļoti sala. Man gadījās liela laime. Studentiem trūkst naudas. Saimniecēm valodas vairs neveicās. Viņam kaut kur sēri iesmeldza.* Apkaimes vārdformas nosauc stāvokļus vai procesus, kas notiek paši no sevis, no cilvēka gribas nav atkarīgi. Šādiem teikumiem ir nejaušības un patvaļības nozīmes nianse.

Par šīs nozīmes niansi mūsdienu valodas sistēmā būtu uzskatāma agensa jeb darbības darītāja nozīme. Apkaimē šādā gadījumā ir pilnnozīmes verbs, kas nosauc aktīvu darbību, tātad tādu, kurai nepieciešams agenss jeb darītājs. Šāds datīvs sastopams pie darbības

vārda debitīvā: *Katram jāaug, kā viņš var*. Tomēr semantiski persona, kas nosaukta ar datīvu, reizē ir gan darītājs, gan vajadzības izjutējs. Aplūkojot šādu teikumu dziļo semantiku – propozīciju, kas ļoti vispārīgā veidā izsaka situācijas dalībnieku lomas, – redzam agensa nozīmi (*katrs aug*). Veidojot teikumu, propozīcijai tiek pievienota ireāla modāla nozīme, līdz ar to datīva semantika kļūst bagātāka – uz agensa nozīmes uzslāņojas izjutēja nozīme. Par to, ka datīvs šādās konstrukcijās latviešu valodā nav bijis darītāja nosaukums, liecina arī debitīva senākā nozīme: *man jāēd* – ‘*man ir ko ēst*’. J. Kārklīšs, apcerot datīva funkciju problemātiku, pamanījis šo īpatnību: “Vajadzības izteikšanā spilgtāka ir darītāja nozīme, kaut gan arī šajās konstrukcijās datīvs paliek darbības vai stāvokļa uztvērējs.” (Kārklīšs, 285. lpp.) Savukārt A. Vežbicka, raksturojot līdzīgas konstrukcijas krievu valodā, norāda, ka cilvēka eksistenci valodā var raksturot no diviem viedokļiem: ko es daru un kas ar mani notiek. Pirmais raksturojums ir saistīts ar nominatīva konstrukcijām, otrais – ar datīva konstrukcijām. Datīva konstrukcijas izsaka nepieciešamību, kas uzspiesta no ārpusē. (Vežbicka, 55. lpp.) Dažādās valodās abu minēto teikumu tipu īpatsvars ir atšķirīgs. Gan krievu valodā, gan latviešu valodā datīva konstrukcijas ir ļoti izplatītas.

Darītāja nozīme vērojama datīvam pie tagadnes ciešamās kārtas divdabja: *Tas darbs mums visiem kopā darāms*. Parasti verbs ir pārejošs un teikumā ir arī objekta nosaukums nominatīvā. Returnis divdabi veido no nepārejoša verba, tad datīva agensa nozīme kļūst jo spilgtāka: *Mums bija caur uguni ejams*. (*I. Indrāne*.) (Semantiski līdzvērtīgs teikumam *Mums bija jāiet caur uguni*.)

Datīvu ar darītāja nozīmi lieto pie infinitīva: *Ko mums tagad darīt? Tev to nesaprast! Visiem piecelties!* Šāds lietojums ir ierobežots ar jautājuma un pamudinājuma teikumiem – tāpat šim sintaktiskajam modelim piemīt modāla nozīme.

Datīvs iegūst darītāja nozīmi arī pie verbiem modificētāja funkcijā, kuriem personas formu nav nemaz vai arī kurus parasti lieto tikai trešās personas formā, – tā saucamajiem vienpersonas verbiem. (Par vienpersonas verbiem saistījumā ar datīvu skat. Freimane 1965.) Tomēr tie nav pilnnozīmes verbi, jo izsaka tikai modālu nozīmi (nepieciešamību, nejausību, vēlēšanos u. tml.), bet

pašu darbību nosauc infinitīvus: *Man iepatīkās stāstīt par savu dzīvi. Viņam vajadzēja iet prom. Man laimējās būt īstajā vietā un īstajā laikā. Bērniem gribas rotaļāties..*

Kā redzams no piemēriem, datīvs līdzās vienpersonas vārdiem sintaktiski kompensē morfoloģiskas paradigmas trūkumu. Daļu verbu latviešu valodā vispār nevar lietot citādi kā 3. personas formā, tad procesa vai stāvokļa izjutēju iespējams nosaukt vienīgi ar datīvu: *vajadzēt, gribēties, laimēties, nākties*. Citiem paralēli iespējams lietojums pirmās un otrās personas formā: *Baznīcā Skaidrai nepatika. Es tev patīku. Tu man patīc. Man salst. Es salstu*. Ar nominatīvu izteiktam stāvokļa vai procesa izjutējam piemīt zināma aktivitātes nokrāsa.

Otrkārt, datīvs piedalās piederības attieksmju izteikšanā: *Mums bija citas pasakas un citas rotaļas. Man ir viesis. Bet viņam droši vien nav naudas*. Piederības nozīme var būt zināmā mērā pārnesta, tad datīvs izsaka daļas un veselā attieksmes: *Meitenei bija pelēkas acis. Tautietim tāda mēle kā tam purva strazdiņam*. Piederības nozīme ir visskaidrāk uztverama, ja apkaimē ir verbs *būt* resp. *nebūt* piederības nozīmē un piederības subjekts nominatīvā, pie noliegta verba – ģenitīvā.

Par piederības datīvu uzlūkojams arī: *Man ir ko darīt. Man nav ko lasīt*. Mūsdienu latviešu valodā šādus teikumus uztveram kā vienkāršus, par to liecina valodas praksē izplatītais pieturzīmes trūkums. Semantiski tie ir līdzvērtīgi teikumiem: *Man ir kas darāms. (Man ir kāds darāms darbs.) Man ir kas lasāms. (Man ir kāda lasāma grāmata.)*

Piederības nozīmi datīvs izsaka arī citā apkaimē. Nereti tā kombinējas ar stāvokļa izjutēja nozīmi – lieta, kas kādam pieder, uztverama līdzīgi izjūtām, kas arī var piederēt. Šādu datīvu, kā redzams no piemēriem, teikumā var iesaistīt samērā brīvi – te nav semantiski vai formāli ierobežotas apkaimes: *Vasarā man pašai māja pilna ar mazbērniem. Svaigā gaisā man galva kļuva skaidrāka. Lībai seja izstiepās garāka. Drīz vien mums sajuka sīkumi, kā tas notiek ar visām atmiņām laika ezera dibenā. Tautiešam izkrituši man sūtāmi mīļi vārdi. Šīs divas dienas viņai bija pagājušas miglainā neziņā. Ieskatīties tēvam acīs Kārlēnam nebija drosmes.*

Piederības nozīmes izteikšanā datīvs konkurē ar ģenitīvu, bet veidojas semantiskas atšķirības, proti, datīvs norāda, ka piederības attieksmes pastāv runas momentā, turpretim ģenitīva izteiktajai piederībai šādas aktualizācijas nav. (Par to skat. Buligina, Staltmane, 211.–212. lpp.).

Pievērsīsimies aplūkoto datīva formu teikumlocekļu funkcijām. Visus minētos datīva lietojumus raksturo vairākas kopīgas pazīmes.

Pirmkārt, spilgtāk vai mazāk spilgti izteikta subjekta nozīmes nianse. Subjekts ir semantiskās sintakses kategorija, kas apvieno darbības darītāja, stāvokļa izjutēja, pazīmes "nesēja" un dažas citas nozīmes.

Otrkārt, semantisks obligātums. Teikums bez šāda datīva nevar būt patstāvīga saziņas vienība. Pat ja lietojam saziņā tādus izteikumus kā *Darbs veicas*, *Sāp kāja*, izjutēja nosaukums meklējams kontekstā vai noprotams no saziņas situācijas. Tas vedina domāt, ka tie varētu būt arī gramatiski obligāti. (Par semantiskā un gramatiskā minimuma izpratni skat. turpmāk.)

Treškārt, vieta teikumā. Teikumos ar neitrālu vārdu kārtu šādi datīvi bieži atrodas teikuma sākumā. Tas liecina, ka tie varētu būt kreisās valences locekļi.

Tomēr nevienam no minētajiem datīviem bez ierunām teikuma priekšmeta funkciju piešķirt nevar. Tam neveidojas formu atbilsme ar izteicēju, turklāt teikumā palaikam ir nomena nominatīvs, kas pretendē uz teikumpriekšmeta lomu. A. Ozols uzskata, ka datīvs kā darbības izjutējs, piederības nozīmes nesējs vai darbības subjekts teikumā funkcionē par tā saucamo netiešo teikumpriekšmetu. Tātad tiek proponēts trīslocekļu gramatiskais centrs, ko veido verba forma, tiešais teikumpriekšmets nominatīvā un netiešais teikumpriekšmets datīvā. Turklāt tiek atzīts, ka datīvs neiegūst nekādu papildu sintaktisku funkciju, ja teikumā nav tiešā teikumpriekšmeta. (Ozols, 202. lpp.) J. Kārklīšs piedāvā līdzīgu risinājumu, proponējot saliktu gramatisko centru. Viņš norāda, ka predikācija vienlaikus realizējas divos aspektos – predikatīvā personas aspektā un nepersoniskā predikatīvā aspektā. (Kārklīšs, 295. lpp.) Datīva teikumpriekšmeta funkcija, pēc J. Kārklīņa domām, pamatojama tādējādi, ka datīvs izsaka personas nozīmi, bet sintaktiskā persona teikumā vienmēr ir

teikuma priekšmeta funkcijā. (Kārklīņš, 291. lpp.) Tomēr šis priekšlikums latviešu sintaksē plašāku atzinību nav guvis.

I. Freimane par būtisku kritēriju datīva funkciju un semantikas realizācijā uzskata apkaimi un par teikumpriekšmetu uzlūko datīvu debitīvā (*Man jāstrādā*), pie infinitīva (*Visiem piecelties!*), kā arī semantiska modificētāja (*Man gribas strādāt.*) (Freimane 1985, 28., 33., 43. lpp.). Šāda viedokļa pamatojumam izmantoti arī paradigmātiski kritēriji. Ja debitīvu atzīstam par verba morfoloģiskās paradigmas formu, tad arī sintaksē teikums indikatīvā un debitīvā pieder pie viena modeļa, – tātad visi teikuma locekļi savas funkcijas saglabā (*Es strādāju – Man jāstrādā*). Līdzīgās domās ir J. Valdmanis (skat. Valdmanis 1988, 82.–83. lpp.). Līdzīgas paradigmātiskas atbilstes varam saskatīt starp teikumiem: *Es strādāju – Es gribu strādāt – Man gribas strādāt*. Ja datīva teikumpriekšmeta funkciju nebalsta paradigmātiskas attieksmes, tas, pēc I. Freimanes domām, uzlūkojams par brīvu teikuma paplašinātāju – determinantu. (*Man salst. Man salst kājas. Mums bija interesanti.*) Tas ir teikuma loceklis, kas nav vārdkopu attieksmēs ar izteicēja darbības vārdu un samērā brīvi iesaistās teikumā. (Par determinantiem skat., piem., Freimane 1984.) Tiešām, **man salt, *mums būt interesanti* nav gramatiski pareizi veidoti, jēgpilni vārdu savienojumi – tātad vārdkopu attieksmes jeb pakārtojuma sakars te neveidojas. Par brīvu paplašinātāju esamību teikumā runājuši arī citi sintakses pētnieki. J. Kārklīņš domā, ka izjutēja datīva piesaistījums verbam ir brīvs, un norāda: "Jādomā, ka var būt tādas formālas sintaktiskas attieksmes, kas nerealizējas vārdu savienojumu pakāpē, bet tikai teikuma pakāpē." (Kārklīņš, 273. lpp.) J. Rozenbergs par determinantiem ierosinājis saukt tādus teikuma locekļus, kas nav valences nosacīti, bet piedalās teikuma struktūras pamata veidošanā. (Rozenbergs, 56. lpp.) Svarīga determinantu pazīme ir arī vieta teikuma sākumā. Ir atzīts, ka vārdu kārtā latviešu valodā ir samērā brīva un tai ir kaut kāda nozīme vienīgi aktuālā dalījuma izteikšanā. Tomēr vārdu secība bieži vien nosaka sintaktisko sakaru ciešumu un teikumlocekļa semantiku, piemēram, teikumiem *Tevis ir un Tas ir tev* ir pilnīgi atšķirīgas nozīmes.

Tātad nav šaubu, ka pienācis laiks atteikties no dažiem tradicionāliem pieņēmumiem latviešu sintaksē – proti, par teikuma kodolu atzīts predikatīvais minimums jeb gramatiskais centrs, un visi pārējie teikuma locekļi saistīti ar to pakārtojumā. Pēc raksta autores domām, par teikuma kodolu būtu lietderīgi uzskatīt semantisko, nevis gramatisko minimumu, tātad visas tās vārdformas, kas veido nozīmes ziņā pabeigtu, pietiekamu saziņas vienību. (Līdzīgu viedokli skat. Valdmanis 1987.) Protams, arī tad jāskaidro un jāklasificē sintaktiskie sakari teikuma kodola ietvaros. Viena no iespējamām sintaktisko sakaru tipoloģijām varētu būt šāda: predikatīvs sakars, kura kritērijs ir formu salāgojums (*Es strādāju.*), determinatīvs sakars, kur formu salāgojuma nav (*Man salst*), vārdkopu attieksmes jeb pakārtojuma sakars (*Nemu grāmatu*). Kaut arī, šādi skatot teikuma minimumu, palielināsies teikuma modeļu skaits un būs jāpētī vārdformu obligātums vai neobligātums, tomēr datīva problēmu tas palīdzētu risināt.

Treškārt, datīvam ir objekta nozīme. Biežāk ar datīvu izteikts netiešais objekts jeb adresāts: *iedot dēlam naudu, uzrakstīt brālim vēstuli, pateikt kaut ko draugam*. Līdzās netiešajam objektam vārdkopā nepieciešams arī tiešais objekts akuzatīvā. Retāk akuzatīva līdzās nav, tātad datīvu varētu uzlūkot par tiešo objektu, tomēr latviešu valodā arī tad tas saglabā adresāta nozīmi: *piezvanīt draugam, atbildēt skolotājam, simpatizēt kādam*.

Objekta nozīmē datīvs konkurē ar akuzatīvu: *klausīt tēvu/tēvam, sist suni/sunim, interesēt kādu/kādam, traucēt kādu/kādam*. Ja objektu nosauc ar akuzatīvu, tas rāda, ka darbība aptver to pilnībā un ir ilgstoša vai atkārtota. (Par to skat. Mīlenbahs, 141. lpp.) Kaut arī vārdkopas *interesēt kādam un traucēt kādam* atzītas par neliterārām, jāatzīst, ka valodas kļūda tomēr norāda uz kādu valodas attīstības tendenci. Iepriekšminētās semantiskās atšķirības arī te, liekas, paliek spēkā: *Netraucē man strādāt!* uztveram ar nozīmi 'netraucē tieši tagad', bet *Netraucē mani!* nozīme ir vispārīgāka, ne tik cieši saistīta ar konkrēto runas momentu.

Adresāta datīvs sastopams arī nominālās vārdkopās: *vēstule tēvam, dāvana bērnam, draudi pasaulei, atbilde klausītājiem*. Vārdkopas centrālais komponents ir vai nu deverbāls lietvārds, vai arī tam kā citādi ir sakars ar darbības nojēgumu (piemēram, valodas

lietotājiem ir zināms, ka vēstules tiek rakstītas, tātad te varētu runāt par kādu reducētu vārdkopas komponentu: *tēvam [uzrakstīta] vēstule*).

Nolūka datīvs ir viena no objekta nozīmes niansēm: *iedot naudu mētelim, nopirkt papīru zīmēšanai, gatavoties cīņai, cept pankūkas vakariņām, audzēt mežus skaistumam / lietaskokiem / medībām*. (Millvg, 397. lpp.)

Objekta datīva teikumlocekļa funkcija šaubas un domstarpības nerada – tas ir vārdkopu atkarīgais komponents ar objekta nozīmi, tradicionāli – papildinātājs.

Objekta nozīmes datīvam mēdz būt arī piederības nozīmes nianse: *Suns iekoda puisim kājā. Migla glaudās man ap rokām, krūtīm, vaigiem*. Šādam datīvam veidojas divējas attieksmes (ar diviem vārdiem teikumā). Citiem vārdiem sakot, veidojas sintaktisko sakaru un nozīmju sinkrētisms.

Līdzīgs sinkrētisms raksturīgs arī šādam datīvam: *Netraucē viņai strādāt! Ļauj mums iet! Liec bērnam spēlēt klavieres! Iemāci viņam lasīt!* Infinitīvs, kas veido šī datīva apkaimi, uzskatāms par sekundāri predikatīvu komponentu (par to skat. Freimane 1985, 70.–78. lpp.), tomēr paša datīva teikumlocekļa funkcija nav īsti skaidra. Tradicionāli to uzskata par papildinātāju, taču tad tiek ignorētas datīva jēdzieniskās saiknes ar infinitīvu. Iespējams, dziļāk izstrādājot sekundāri predikatīvu komponentu teoriju, arī šāds sinkrētisks datīvs būtu ietilpināms šinī pašā kategorijā (semantiski tas ir subjekta nosaukums, bet subjekts teikumā ir sekundārs).

Interesanta parādība latviešu sintaksē ir tā saucamais absolūtais datīvs. Te datīvam ir laikam visspilgtākā darītāja, resp., agensa nozīme: *Man mostoties, klētiņa bija baltas gaismas pilna*. Tomēr arī šis datīvs nav galvenais subjekts teikumā un varētu līdzās iepriekšminētajiem datīviem ietilpt sekundāri predikatīvu komponentu kategorijā.

Izplatīta parādība latviešu valodā ir saitiņverba infinitīvs kopā ar datīvu. Tas saistāms ar senu indoeiropiešu valodu īpatnību lietot datīvu pie infinitīva. Tomēr nevaram apgalvot, ka mūsdienās datīva lietojumu blakus infinitīvam motivē vienīgi šis infinitīvs un nekas cits. Nav grūti pamanīt, ka šādi datīvi teikumā lielākoties ir divi: *Palīdzī viņam kļūt gudrākam! Iesaku jums būt uzmanīgiem*. Otra

datīva gan vienmēr nav: *Būt cilvēkam nav viegli. Būt priecīgam negadījās bieži. Bija kauns būt nelietim. Laimējās būt uzvarētājam. Vajadzēja būt priecīgam.* Ja datīvu motivētu vienīgi saitiņverba infinitīvs, tad varētu latviešu valodā teikt arī: **Būt laimīgam var iemācīties.* Tomēr šis teikums nav gramatiski pareizs. Tas liecina, ka datīvu blakus saitiņverba infinitīvam motivē kāds cits – eksplīcīts vai arī implicīts, resp., reducēts datīvs: [*Nevienam*] nav viegli būt cilvēkam. [*Viņam*] negadījās bieži būt priecīgam. [*Man*] bija kauns būt nelietim. [*Viņam*] laimējās būt uzvarētājam. [*Kādam*] vajadzēja būt priecīgam. Šādiem teikumiem ir vai nu vispārinātas personas nozīme, vai arī subjekta nosaukums izriet no konteksta. Turpretim varēt ir trīspersonu verbs, tāpat tas datīvu piesaistīt nevar: **[Kādam] var iemācīties būt laimīgam*, bet gan: [*Kāds*] var iemācīties būt laimīgs. Šādu datīvu teikumlocekļa funkcija vēl pētāma.

Kaut arī par datīvu rakstīts daudz un ir diezgan sīki aplūkota gan pašu datīva formu, gan apkaimes semantika, šis jautājums vēl pētījams – galvenokārt sistēmiskā aspektā, lai datīva semantikā parādītos gan kopīgais, gan atšķirīgais. Nepieciešams vēl dziļāk izprast un atsegt datīva semantikas un apkaimes mijiedarbi. Tāpat datīva sakarā jāpētī paradigmātisko kritēriju izmantošanas iespējas teikuma locekļu tipoloģijā.

Literatūra

- Buligina, Staltmane – Булыгина Т., Сталтмане В. Типология possessивных конструкций в современных балтийских языках. // Baltu valodas senāk un tagad. – R., 1985, 209.–216. lpp.
- Freimane 1965 – Freimane I. Vienpersonas verbi, kas mūsdienu latviešu literārajā valodā biedrojas ar nominatīvu un datīvu. // Latvijas PSR ZA Vēstis. 1965. – Nr. 1. – 51.–60. lpp.
- Freimane 1984 – Freimane I. Determinantu (situantu) problēma. // LPSR ZA Vēstis. 1984. – Nr. 7. – 55.–66. lpp.
- Freimane 1985 – Freimane I. Vienkāršs teikums un tā paplašināšana. – R., 1985.
- Jākobsons – Якобсон Р. К общему учению о падеже. // Якобсон Р. Избранные работы по

-
- лингвистике. – Благовещенск, 1998, 133.–175. lpp.
- Kārklīņš** – Kārklīņš J. Datīva semantisko un strukturālo funkciju problemātika vienkāršā teikumā. // Latviešu leksikas attīstība. – R., 1968, 267.–297. lpp.
- Kurilovičs** – Курилович Е Проблема классификации падежей. // Курилович Е. Очерки по лингвистике. – М. 1962, 175.–203. lpp.
- Lokmane** – Lokmane I. Vārdformas vispārināto nozīmju loma teikuma sintaktiskajā struktūrā. // Baltu filoloģija. X. – 2001., 97.–104. lpp.
- Mīlenbahs** – Endzelīns J., Mīlenbahs K. Latviešu valodas mācība. – R., 1993.
- Mīlvg** – Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. I. d. – R., 1959.
- Ozols** – Ozols A. Vārds datīvā kā teikuma loceklis. // Ozols A. Raksti valodniecībā. – R., 1967., 147.–203. lpp.
- Rozenbergs** – Rozenbergs J. Ģenitīva funkcionālo tipu sistēma latviešu valodā. // Latviešu valodas un literatūras problēmas. – R., 1970, 49.–66. lpp.
- Valdmanis 1987** – Valdmanis J. Vienkārša teikuma formālās uzbūves modelis. // LPSR ZA Vēstis. 1987. – Nr. 4. – 73.–82. lpp.
- Valdmanis 1988** – Valdmanis J. Vienkārša teikuma paradigma. // LPSR ZA Vēstis. 1988. – Nr. 9. – 80.–89. lpp.
- Vežbicka** – Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. – М., 1997.

The Dative Case in Syntactic System of Latvian

Summary

Syntactic functions of the dative case constitutes one of the most complicated problems in Latvian syntax. Dative forms have gained a much wider use in Latvian than in any other genetically related language. There are some parallels in the use of dative in Russian and Latvian, however, parallelism is not complete.

The article deals with different aspects of syntactic use – syntactic semantics, syntagmatic as well as paradigmatic criteria. It is stressed that

the functions of a word-form should be evaluated as a whole and based on a complex of criteria.

First, the dative case is part of the structural core of the sentence. Here, it expresses the semantics of agent. In some cases it can be treated as the grammatical subject of the sentence as well.

Second, dative denotes indirect object and is a constituent of a verb-phrase.

Last but not least, a more specific use of dative is that of the semi-predicative component (known also as small clause or embedded sentence in linguistics).

Aksels HOLVUTS**Denotatīvs un interpretatīvs lietojums:
par dažu latviešu valodas verba modālo formu nozīmi**

Šis raksts ir radies kā rezultāts manai interesei par latviešu valodas atstāstījuma izteiksmi (sal. Holvoet 2001a). Mēģinot raksturot šīs izteiksmes funkcijas (ja to vispār drīkst nosaukt par izteiksmi), izvirzīts uzskats, ka tā norādot uz kādu informāciju nedrošību, uz to, ka runātājs nevarot par to patiesību galvot ("verbs atstāstījuma izteiksmē izsaka darbību, par kuras realitāti runātājs neatbild". MLLVG 1959: 626). Piedēvēta atstāstījuma izteiksmei "dubitātīva" (t. i., šaubu) nozīme (Terjes Mathiasena termins, sal. Mathiassen 1997:133). Pats esmu nonācis pie secinājuma, ka tāda funkcija var būt tikai sekundāra un kontekstuāli nosacīta. Vislabākais joprojām paliek Endzelīna lakoniskais raksturojums, pēc kura šo izteiksmi lieto, "atstāstot citu sacīto" (Endzelīns 1951, 976). Jāņem vērā, ka arī jautājumi un pamudinājuma teikumi var parādīties atstāstījuma izteiksmes formā, sal. (1) resp. (2):

(1) *Man kāds vecāks skolēns prasa, vai nevajagot kādas gramatas* (J. Grete)

(2) *Reiz mans saimnieks, godavīrs, saka, lai aizejot uz miestu un paklausoties radio, sak, vai vāciešiem drīz būs gals.* (J. Grete)

Tāpēc nevar atzīt atstāstījuma izteiksmi par formu, kas modificē aserciju, t. i., kvalificē kāda apgalvojuma statusu. No literatūras par evidenciāla¹ tipoloģiju var redzēt, ka evidenciālie rādītāji, t. i., formas, kas norāda informācijas avotu, uz kuru balstās runātājs, parasti savienojas tikai ar asertīvajām formām (sal. Anderson 1986, 277–278). Ja kādai valodai ir atšķirīgas verba formas, kas obligāti lietojamas asertīvajos teikumos un nevar parādīties jautājumos vai pavēles un pamudinājuma teikumos, tad parasti tikai tādas formas var savienoties ar evidencialitātes rādītājiem.

¹ Terminus "evidenciālis", "evidencialitāte" te lietoju kā angļu terminu *evidential*, *evidentiality* atbilstmes. Šie termini ir atvasināti no angļu vārda *evidence* "pierādījumi, norādījumi".

Ja vairāki autori tomēr uzsver šaubu vai nedrošības niansi atstāstījuma izteiksmes nozīmē, tad tā acīmredzot notiek aizvēlēšanās pamatot šīs formas iekļaušanu *modālo formu* paradigmā. Ja izteiksmes formas var raksturot predikātus par reāliem, iespējamiem vai nereāliem, tad šaubas par kādu apgalvojumu var tāpat piederēt pie modālajām nozīmēm. Ja turpretim atzīstam atstāstījuma izteiksmi par valodas līdzekli, kura pamatfunkcija ir vienīgi atveidot citu personu izteikumus, tad iekļaušana modalitātes kategorijā vairs neliekas tāda pašsaprotama. Daudzi valodnieki (sākot ar Jakobsonu 1957) šķir evidencialitāti no modalitātes, un, lai gan evidencialitātes un modalitātes attieksmju vērtējums katrai valodai būs savādāks, liekas pamatots uzskats, ka latviešu valodā atstāstījuma izteiksme būtu jāšķir no modu paradigmas. Modālās formas zināmā veidā raksturo predikātu attieksmi pret realitāti. Atstāstījuma izteiksmes formas neizsaka predikātus, bet citu personu izteikumus. Kā mēs varētu tādas formas valodas sistēmas aprakstā iekļaut?

Literatūrā par evidencialitāti pēdējā laikā mēģināts šo parādību saistīt ar *interpretatīvā lietojuma* jēdzienu. Šo jēdzienu ieviesuši Sperbers un Vilsons (1986). Atveidojot citu personu vārdus, var tos tieši nocītēt, bet var tos arī atveidot pārstrādātā veidā. Salīdzināsim (3) un (4):

(3) *He won't come. He says he's ill.*

(4) *He won't come. He's ill.*

Teikumu (4), kurā trūkst citējuma rādītāju, var interpretēt divējādi: vai nu tas tieši atspoguļo runātāja domas un izsaka runātāja apgalvojumu, vai arī tas atspoguļo cita sacīto: citas personas vārdi tiek atveidoti, formāli necitējot. Tiek piedāvāta (pēc Sperbera un Vilsona terminoloģijas) šīs personas vārdu *interpretācija*, un teikums tiek lietots *interpretatīvi* (angļu terminoloģijā – *interpretive use*).

Tikko citētajā angļu valodas teikumā (4) ar interpretatīvo lietojumu nesaistās nekādi formāli rādītāji. Latviešu valodā tādos gadījumos gandrīz obligāti lieto atstāstījuma izteiksmes rādītājus:

(5) *Viņš neatnāks. Viņš esot slim.*

Pēc dažu pētnieku uzskatiem, kas pamatoti galvenokārt uz tipoloģiskiem vērojumiem, atstāstījuma izteiksmes rādītāji sākotnēji rodas kā interpretatīvā lietojuma rādītāji (sal. Blakemore 1999, ar literatūru). Citiem vārdiem sakot, atstāstījuma izteiksme pēc savas dabas ir *interpretatīvā lietojuma gramatikalizācijas rezultāts*.

Ar šo raksturojumu neiedomājos pateicis par latviešu valodas atstāstījuma izteiksmi kaut ko revolucionāru, kas mūs spiestu pamatīgi revidēt šīs kategorijas aprakstu. Tas ir vienīgi jauns formulējums. Ja interpretatīvā lietojuma jēdzienu esmu izraudzījies par atsevišķa raksta tematu, tad tikai tāpēc, ka tas liekas noderīgs aprakstot arī dažus citus latviešu valodas verba formu lietojuma tipus.

Pirmais no tiem ir savienojumi ar partikulu *lai*, par kuru gramatisko statusu jau agrāk esmu rakstījis (sal. Holvoet 2001b: 63–81). Latviešu valodas gramatikās šīs partikulas savienojumi ar 3. personas verba formām tiek raksturotas kā analītiskas 3. personas imperatīva formas (sal. Endzelīns 1951: 892, MLLVG 1959, 801). Piemēram, tādā teikumā kā (6):

(6) *Bet lai viņš nedomā, ka tik viegli tiks ar mani galā.*
(M. Zīverts)

savienojums *lai domā*, pēc gramatiku aprakstiem, atbilst formām *domā*, *domājiet* kā 3. personas analītiskā forma. Tas attiecas arī uz retākajiem savienojumiem ar daudzskaitļa 1. personas formu (piem., *lai neaizmirstam*). Par savienojumiem ar citu personu formām (*lai domāju*, *lai būtu domājis*...) gramatikas neieņem, bet tie tomēr eksistē, un gramatiski tie kaut kā ir jāinterpretē. Te varam atšķirt dažus tipus. Savienojumus ar 1. personas formām lieto deontiskajos² jautājumos, t. i., jautājumos, kurus formulējot runātājs grib saņemt nevis informāciju, bet norādījumus, kas noteiktu paša rīcību (literatūrā tos sauc arī par deliberatīviem jautājumiem).

² Jāprecizē, ka jaunākajā literatūrā par modalitāti mēdz atšķirt *epistēmisko* modalitāti (kas saistīta ar cilvēka zināšanām par šo pasauli) no *deontiskās* modalitātes (kas balstās uz cilvēku gribas aktiem vai uz pienākuma kā sabiedriski sankcionēta kolektīva gribas akta jēdzienu). Sal. Palmer (1986: 18–20).

Deontiskajos jautājumos var parādīties arī 3. personas formas, bet ļoti raksturīgas tiem ir 1. personas (gan vienskaitļa, gan daudzskaitļa) formas:

(7) *Ko lai es tagad daru? Te jārikojas pavisam pēc citas metodes.*
(M. Zīverts)

Deontiskos jautājumus lieto arī tādos gadījumos, ja runātājs faktiski nekādus norādījumus negaida, bet grib uzsvērt kādas rīcības neiespējamību vai nepieļaujamību. Jautājums tad ir retorisks:

(8) *Kādēļ tad lai mēs prāvojamies?* (A. Deglavs)
(= mums nav jēgas prāvoties)

Visbeidzot, tāda tipa teikums var zaudēt visas jautājuma iezīmes un kļūt vai nu par kādas prasības (kāda gribas akta) negatīvā vērtējuma (9, 10), vai arī par kāda apgalvojuma neticamības (11, 12) izteiksmi:

- (9) *Es lai aiztieku kunga mantu?* (A. Brigadere)
(10) *Es lai fotografējos ar to tur? – Nekad!* (M. Zīverts)
(11) *Kā gan viņa lai neatcerētos savu jaunību?* (A. Dziļums)
(12) *Viņš lai būtu palīdzējis slepkavam!* (A. Bels)

Pirmajā gadījumā vērtējums attiecas uz deontisko modalitāti (tiek vērtēta vai nu reāla, vai imagināram pretiniekam piedēvēta prasība, kas runātājam nepieņemama), otrajā – uz epistēmisko modalitāti (tiek vērtēts reāli izteikts vai arī imagināram pretiniekam piedēvēts apgalvojums). Tomēr liekas ticami, ka epistēmiskā nozīme te rodas no deontiskās: runātāja pārliecība, ka kādam subjektam (kas var būt identisks ar runātāju) nevarētu būt piedēvēta zināma tipa rīcība, tiek noformulēta tā, it kā kāds būtu no šī subjekta tāda tipa rīcību prasījis. Tādējādi arī te partikula *lai* saglabā savu deontisko pamatnozīmi.

Kā lai mēs interpretējam tādas verba formu savienojumus ar partikulu *lai*? Par šīs partikulas pamatfunkciju varam atzīt pamudinājuma modalitātes izteiksmi. Šī partikula, kā zināms, ir radusies no verba *laist* imperatīva formas *laid* (sal. Endzelīns 1951: 892). Konstrukcija *lai viņš nāk* salīdzināma ar angļu *let him come*,

vācu *laß ihn kommen* u. tml., un sākotnēji tā, bez šaubām, varēja izpaust tikai runātāja gribas aktu, tāpat kā imperatīvs. Tādā ziņā apgalvojums par savienojumu ar partikulu *lai* tuvību imperatīvam ir pamatots. Izejot no šīs pamatfunkcijas, varam atzīt šo savienojumu lietojumu deontiskajos jautājumos (*Ko lai es daru?*) vai vērtējošos teikumos (*Es lai fotografējos ar to tur?*) par sekundāru. Sekundāra tā ir divējādā ziņā. Pirmkārt, ģenētiski (kā jau teikts, imperatīviskajam lietojumam jābūt sākotnējam). Otrkārt (un tikai šim apsvērumam no sinhroniskā viedokļa ir izšķiroša nozīme), tādus savienojumus kā *es lai fotografējos* var lietot, tikai reaģējot uz citas personas gribas aktu vai apgalvojumu, bet citādos kontekstos deontiskā modalitāte jāizsaka ar citādiem līdzekļiem (*man jāfotografējas, man vajag fotografēties* u. tml.). Šo sekundāro lietojumu var atzīt par interpretatīvu. Ja to salīdzinām ar tiem interpretatīvā lietojuma gadījumiem, kas pamatā atstāstījuma izteiksmei, tad redzam, ka abos gadījumos teikumu var (nemainot tā nozīmi, bet vienīgi padarot to eksplīcitāku) paplašināt ar virsteikumu, kas izsaka runas aktu vai gribas izpausmi:

(13) *Saka, ka viņš esot slims.*

(14) *Viņš esot slims.*

(15) *Bet ko tu gribēji, lai es daru?* (A. Dziļums)

(16) *Bet ko lai es daru?*

Abos gadījumos izteikuma interpretatīvais raksturs var attiekties uz izteikumu, kas neticis tieši izsacīts, bet tiek kādam subjektam ielikts mutē. Atstāstījuma izteiksmes gadījumā tas gan notiek retāk, bet jāņem vērā tādi lietojuma tipi kā (17):

(17) *Tas esot brālis!* (A. Brigadere)

Šai teikumā (kas nav reakcija uz kādiem konkrētiem vārdiem) tiek vērtēta kādas personas rīcība. Apgalvojums, ka šī rīcība esot brālim raksturīga, tiek retoriskos nolūkos ielikta mutē kādam šķietamam, imagināram pretiniekam. Tāpat (10) teikums (*Es lai fotografējos ar to tur?*) var būt reakcija uz īstu piedāvājumu ar kaut kādu pozēt fotogrāfam, bet tas var būt arī tīri teorētisks apsvēruma par kādas rīcības pieņemamību. Lietojot tādā "pārnestā nozīmē" atstāstījuma

izteiksmes formas, rodas epistēmiska modāla nianse (šaubu nianse), bet lietojot tādā veidā savienojumus ar partikulu *lai*, rodas evaluatīvs izteikums, t. i., izteikums, ar ko tiek vērtēts kāds rīcības tips. Tādiem evaluatīviem izteikumiem turklāt piemīt zināma ekspresivitāte, un tie neitrālajam stilam nav īpaši raksturīgi.

Interesanti, ka līdzīgi interpretatīvā lietojuma gadījumi deontiskās modalitātes sfērā novērojami arī citās valodās. Ar latviešu valodas evaluatīvos kontekstos lietotiem savienojumiem ar partikulu *lai* var salīdzināt zināmu krievu valodas imperatīva lietojuma tipu:

(18) *Все говорят, а я молчи.*

(19) *Все отдыхают, а я работаю.*

Šo imperatīva lietojuma tipu var salīdzināt ar latviešu valodas savienojumiem ar partikulu *lai*:

(20) *Visi runā, bet es lai ciešu kļusu!*

Krievu valodas gramatikā šis imperatīva lietojuma tips tiek vērtēts atšķirīgi. Jakobsons savos rakstos par krievu valodas verbu līdzīgi traktē visus imperatīva formu lietojuma tipus (t. i., gan *ты молчи*, gan *я молчи*), bet, piem., 1970. gada Akadēmiskās gramatikas autori raksta, ka tādos teikumos kā *Все отдыхают, а я работаю* parādoties "... форм[а], воспроизводящ[ая] форму повелительного наклонения" – tātad ne imperatīvs, bet forma, kas reproducē vai atveido īsto imperatīvu (Švedova, red., 1970, 579). Tas nozīmētu, ka, piem., pirmās personas formas *я молчи* kā paradigmatisks verba formas nav: ir tikai otrās personas forma *ты молчи*, bet formai *я молчи* it kā būtu 'citāta' statuss. Nav viegli noteikt, kurš risinājums pareizāks, bet principā varētu atšķirt tiešo lietošanu pavēles vai pamudinājuma teikumos no imperatīva citējumiem interpretatīvos teikumos. Bet kāda tad būs pareizā pieeja latviešu valodas savienojumiem ar partikulu *lai*? Te nav tik viegli atšķirt tiešo no netiešā (interpretatīvā) lietojuma, vismaz pēc personas formas to nevar: piem., pirmās personas formas lietojums

ar partikulu *lai* ne vienmēr atzīstams par interpretatīvu. Tiešu lietojumu acīmredzot novērojam (21) piemērā³:

(21) *Pagaidi, lai drusku sasildos.* (R. Blaumanis)

Tāpēc gan pirmās, gan trešās personas formu savienojumi ar partikulu *lai* būtu jāatzīst par paradigmātiskām formām (vismaz ja vispār gribam atzīt savienojumus ar šo partikulu par analītiskām verbu formām, kā to grib latviešu valodas gramatikas), bet katras personas gadījumā var atšķirt tiešo un interpretatīvo lietojumu. Tiešo lietojumu novērojam (22) piemērā, bet interpretatīvo (23) piemērā:

(22) *Lai tad es netieku paradīzē, ja tu nedabū tādu pašu pērienu kā es.* (Ā. Erss)

(23) *Lai sadabīju piecdesmit rubļu, kad nezinu, kur ņemt piecdesmit kapeikas!* (R. Blaumanis)

Mazliet savādāk jāvērtē savienojumi ar 2. personas formu: tiešā 2. personas lietojuma ar partikulu *lai* nav, jo to aizstāj imperatīvs, bet interpretatīvais lietojums, kaut arī reti, ir novērojams:

(24) ... *un iz tādas mājas, dēls, tu lai ņemot sievu!*
(R. Blaumanis)

Laikam vienīgi interpretatīvā funkcijā lieto pagātnes kondicionāla savienojumus ar partikulu *lai*, piem., (11) un (12) piemērā. Kā nu vajadzētu tādus savienojumus latviešu valodas gramatikās aprakstīt? Šķiet, ka pastāv trīs iespējas. Pirmā: *lai būtu palīdzējis* ir tāda pati paradigmātiska forma kā *lai palīdz.* Otrā: abi ir brīvi sintaktiski savienojumi. Trešā (salīdzināma ar 1970. gada krievu valodas gramatikas risinājumu): savienojumi ar tagadnes 3. personas formu un ar daudzskaitļa 1. personas formu interpretējamas kā analītiskas imperatīva formas, bet interpretatīvi

³ Te gan varētu iebilst, ka konstrukcija *lai sasildos* radusies no *atļauj, lai sasildos*, un tādējādi būtībā ir interpretatīva, jo zināmā mērā atspoguļo (īstenībā nerealizēto) runas aktu, kurā tiktu verbalizēta atļauja, ko cer saņemt runātājs. Kā neapšaubāmi neinterpretatīva lietojuma piemēri tomēr paliek vēlējuma teikumi, tādi kā (21).

lietotais savienojums *es lai būtu palīdzējis* ir tikai tiešajā funkcijā lietoto (sintētisko un analītisko) imperatīva formu *palīdz, lai viņš palīdz* atveidojums vai citējums. Atbilde uz jautājumu, kuram no šiem risinājumiem jānodod priekšroka, ir pa daļai saistīta ar gramatikalizācijas pakāpi. Atstāstījuma izteiksmes formas, pēc savas izcelsmes laikam arī interpretatīvas, ir tik stipri gramatikalizējušās un stilistiski neitrālas, ka tās var iekļaut verba paradigmā, bet savienojumi ar partikulu *lai*, izņemot varbūt tiešā imperatīviskā lietojuma gadījumus, ir joprojām ekspresīvi, stilistiski marķēti, un varētu tos traktēt nevis valodas sistēmas, bet konkrētu interpretatīvu izteikumu līmenī. Laikam arī konkrētu izteikumu (precīzāk sakot, tekstu) līmenī, nevis kā paradigmatisks formas, traktējami partikulas *lai* savienojumi ar pagātnes formām brīvajā netiešajā runā:

(25) *Jeb vai lai viņš Andriksonam piedeva un piekodināja kļusu ciest?* (R. Blaumanis)

Te citāta statuss vēl skaidrāks, nekā iepriekš minētajos gadījumos. Brīvā netiešā runa būtībā arī nav nekas cits kā citāts bez citāta rādītājiem, un tādā ziņā to var nosaukt par interpretatīvu, lai gan parasti tiek citēts ne izteikums, bet iekšējs monologs. Personas un laika formas te pielāgojas vēstījumam raksturīgajai 3. personas pagātnes formai, un tikai plašākā vēstītāja teksta ietvaros tās ir interpretējamas: tādi savienojumi kā *lai piedeva* patstāvīgi (patstāvīgā izteikumā) nevar eksistēt. Zināmā mērā kontekstuāli ierobežoti un no interpretatīvā lietojuma atkarīgi ir arī pārējie iepriekš minētie "sekundārie" partikulas *lai* savienojumu tipi. Bet novilkt stingru robežu starp tiešajiem un interpretatīvajiem lietojuma tipiem nav viegli. Attiecībā uz deontiskajiem jautājumiem grūti pateikt, vai tie pārstāv tiešo vai interpretatīvo lietojumu. Katrā ziņā latviešu valodas gramatikām nevajadzētu šo jautājumu vienkārši ignorēt.

Pēdējais jautājums, kuru aprakstot, interpretatīvā lietojuma jēdziens varētu izrādīties noderīgs, ir izteiksmju formu lietojums adverbijālajos nolūka teikumos. Kā zināms, tajos parādās gan kondicionāla, gan indikatīva formas. Akadēmiskā gramatika dod tikai divus stingrus principus: kondicionālis lietojams, pirmkārt, ja

virsteikums seko palīgteikumam, un otrkārt, ja virsteikuma un palīgteikuma priekšmets ir identisks (MLLVG 1962: 749–751). Pārējos gadījumos var lietot abas formas, un stingrus likumus noformulēt ir diezgan grūti. Akadēmiskā gramatika tāpēc arī vispārīgu principu noformulēt necenšas. Piezīmē gan, ka daži adverbīāli nolūka teikumi atgādina papildinātāja teikumus, proti, ja virsteikuma verbs apzīmē runas aktu vai salīdzināmu komunikācijas aktu:

(26) *No balkona viņš pamāja ar roku, lai zvanītājs turpina zvanīšanu.* (Birznieks-Upītis, MLLVG 1962: 751)

No tā izriet, ka dažos gadījumos nav stingras robežas starp adverbīālajiem nolūka teikumiem un neatkarīgajiem pamudinājuma teikumiem. Dažreiz pietiek aizstāt komatu ar semikolu, lai viens tips pārietu otrā:

(27) *No balkona viņš pamāj ar roku: lai zvanītājs turpina zvanīšanu.*

Akadēmiskā gramatika arī piezīmē, ka indikatīvu bieži lieto tad, ja virsteikumam piemīt pamudinājuma modalitāte (MLLVG 1962: 750), t. i., ja tajā tiek pausts runātāja gribas akts, kas nosaka arī palīgteikumā izteikto nolūku:

(28) *Bet jūs – panāciet tuvāk pie galda – šeit! [...] Lai varu iūs tuvāk apskatīt.* (M. Zīverts)

Citādi sakot, subjekta nolūku var verbalizēt un noformulēt kā vēlējuma vai pamudinājuma teikumu, ko runātājs pats izsaka vai ieliek kādam subjektam mutē. Tāda interpretācija iespējama ne tikai tad, ja virsteikumā lietots runas akta verbs. Tā liekas tikpat iespējama šādā teikumā:

(29) [...] *Tagad atsūtīts uz Dāniju atkopties. Tad viņu sūtīs atpakaļ uz fronti, lai nošauj kārtīgi.* (M. Zīverts)

Tie, kas minēto karavīru sūta atpakaļ uz fronti, droši vien nebūs tādu nolūku atklāti noformulējuši. Bet runātājs viņiem tādu nolūku piedēvē, un dara to it kā citējot subjekta vārdus. Ja te būtu lietots

kondicionālis, teikumam droši vien būtu objektīvāks raksturs, it kā būtu ticis objektīvi konstatēts, ka tiešām tāds bijis subjekta nolūks. Subjektivitāte rodas ar to, ka runātājs subjektam kaut kādu nolūku piedēvē, un tas notiek, verbalizējot šo nolūku pamudinājuma teikuma veidā, kas tiek ielikts subjektam mutē. Formālu citējuma rādītāju trūkst (varētu pateikt arī: *Tad viņu sūtīs atpakaļ uz fronti, sak, lai nošauj kārtīgi*), un tāpēc mehānisms balstās uz interpretatīvo lietojumu. Te jāpiezīmē, ka tajos gadījumos, ja subjekts ir tiešām verbalizējis savu nolūku un runātājs atsaucas uz patiešām izteiktiem vārdiem, šim pēdējam ir arī iespēja to norādīt, lietojot atstāstījuma formu:

(30) *Baznīcā iedodama, māte jo cieši piespieda roku pie baznīcas durvju krampja, lai bērns, liels būdams, labprāt apmeklējot baznīcu un esot dievvārdu mīļotājs.*

(K. Barons, BW I 182, komentāri)

Autors te citē vārdus, ko paši ļaudis izteikuši, skaidrojot savu paražu nozīmi. Salīdzinot (29) un (30), atklājas divi interpretatīva lietojuma paveidi, kas funkcionāli diferencēti. Citējot patiešām izteiktus subjekta vārdus, lieto pilnīgi gramatikalizējušos atstāstījuma rādītājus. Lietojot tiešajai runai raksturīgo (indikatīva) formu, runātājam droši vien nevarētu pārnest melus vai citu personu vārdu izkropļošanu (šis pārmetums būtu pamatots, ja teikumā (29) būtu lietota atstāstījuma forma). Tas tad arī ļauj subjektam piedēvēt zināmu nolūku, it kā identificējoties ar viņu, bet tajā pašā laikā neuzņemoties atbildību par pareizu šī subjekta nolūka formulējumu, no kā rodas ironijas nianse. Līdzīga diferenciācija novērojama arī citur. Piemērā (5) atstāstījuma rādītāji raksturo otro teikumu (*Viņš esot slimš*) kā interpretatīvu, taču arī lietojot indikatīvu (*Viņš ir slimš*) blakus denotatīvajai nozīmei iespējama interpretatīvā: runātājs tad šķietami identificējas ar subjektu, runā it kā viņa vārdā, no kā rodas (vismaz var rasties) ironijas efekts. Jāpiezīmē, ka gluži līdzīgs efekts ir partikulas *sak* lietojumam, ko LLVV (7₁: 126) definē šādi: "Lieto, lai samazinātu izteikuma kategoriskumu, arī lai norādītu uz domas aptuvenu izpausmi, minējumu u. tml." Partikulai *sak* nemēdz būt tieša citējuma nozīmes, jo tā ir raksturīga pilnīgi gramatikalizētajiem

atstāstījuma rādītājiem. Tāpēc tā arī varēja specializēties "domas minējuma" (vai arī piedēvējuma) nozīmē. Bet šīs partikulas lietojums nav gramatikalizēts vai obligāts, un parasti "citējuma" un "domas piedēvējuma" opozīcija atspoguļojas tikai izteiksmju formu lietojumā (atstāstījuma forma : indikatīvs).

Adverbiālajos nolūka teikumos situācija, protams, ir sarežģītāka, jo te principā iespējamas trīs izteiksmes formas (kondicionālis, indikatīvs un – retāk – arī *modus relativus*), un indikatīva lietojuma noteikumi jāformulē arī (un galvenokārt) pretstatā kondicionālim. Bet tā kā viens no faktoriem, kas nosaka izteiksmju formu lietojumu adverbiālajos nolūka teikumos, acīmredzot ir tuvība eksplīcītai kādas personas (runātāja vai cita) gribas izpausmes verbalizācijai, tad interpretatīvais lietojums pieder arī pie faktoriem, kas nosaka šo izteiksmju formu lietojumu.

Iepriekš minētie piemēri liekas liecinām, ka interpretatīvā lietojuma jēdziens var būt ne vien noderīgs, aprakstot vai precizējot dažu modālo formu lietojuma tipus, bet varbūt pat nepieciešams, noteicot dažu modālo formu paradigmu.

Bibliogrāfija

Anderson L. B. 1986: Evidentials, Paths of Change, and Mental Maps: Typologically Regular Asymmetries. In W. Chafe & J. Nichols, eds., *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*, Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation, 1986 (Advances in Discourse Processes, 20), 273–312.

Blakemore D., 1999: Evidence and Modality. In: Brown, K. & Miller, J., eds., *Concise Encyclopedia of Grammatical Categories*. Amsterdam etc.: Elsevier, 141–144.

Endzelīns J. 1951: *Latviešu valodas gramatika*, Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.

Holvoet A. 2001a: On the paradigm of the oblique mood in Lithuanian and Latvian. *Linguistica Baltica* 9, 69–84.

Holvoet A. 2001b: *Studies in the Latvian Verb*, Kraków: Wydawnicwto Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Jakobson R. 1957: *Shifters, verbal categories and the Russian verb*, Harvard: Harvard University.

LLVV = *Latviešu literārās valodas vārdnīca* 1–8, Rīga: Zinātne: 1972–1996.

Mathiassen T. 1997: *A Short Grammar of Latvian*, Columbus, Ohio: Slavica Publishers.

Milvg 1959, 1961: *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika*. I. *Fonētika un morfoloģija*. II. *Sintakse*, Rīga: Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas izdevniecība.

Palmer F. R. 1986: *Mood and Modality*, Cambridge: University Press.

Sperber D. & Wilson, D., 1986: *Relevance, Communication, and Cognition*, Oxford: Blackwell.

Švedova N. Ju., red. 1970: *Грамматика современного русского литературного языка*, Москва: Наука.

Descriptive and interpretive use: on the functions of some modal forms in Latvian

Summary

It has already been pointed out (cf. Blakemore 1999) that quotatives (hearsay markers) can be described in terms of what Sperber and Wilson (1985) call the "interpretive use" of utterances, i.e. the use of utterances to describe other utterances rather than elements of extralinguistic reality. This paper deals with certain uses of mood forms and modal constructions in Latvian that could be associated with the interpretive function of utterances. The first instance discussed in the paper is that of constructions with the deontic particle *lai*. Combinations of 3rd person forms of the present indicative (and, rarely, 1st person plural forms) with this particle are described as analytic imperatives in Latvian grammars. Actually, this particle may combine with virtually all personal forms and with different moods, but most of these combinations can be used only interpretively (often in echoic utterances), when evaluating a demand or assertion made by another person. Another instance is that of the distribution of mood forms in adverbial purpose clauses: here, either the present indicative or the conditional is used. It is suggested that the choice of the indicative may sometimes be motivated by interpretive use, when a purpose is attributed to a subject different from the speaker.

SVEICAM

Veltas Rūķes-Draviņas ieguldījums latviešu dialektoloģijas attīstībā

2002. gada 25. janvārī apritēja izcilās latviešu valodnieces Veltas Rūķes-Draviņas 85. gadskārta. Viņas daudzpusīgajai zinātniskajai darbībai tika veltīta sanāksme Latviešu biedrības namā, kur pulcējās valodnieki, folkloristi, jubilāres studiju biedri, draugi. Par V. Rūķes-Draviņas veikumu latviešu literārās valodas izpētē stāstīja Aina Blinkena¹. Māra Vīksna atklāja V. Rūķes-Draviņas ciešās saites ar folkloru, tās vietu un nozīmi viņas pētījumos. Daudz labu, cildinošu, arī pateicības vārdu jubilārei veltīja ārzemju valodnieki Anatolijs Nepokupnijs, Aksels Holvuts, kā arī filologi Nellija Eglīte, Boriss Infantjevs un citi. Jubilāres ieguldījumam dialektoloģijā pievērsās šā raksta autore.

Dialektoloģija ir viena no valodniecības nozarēm, kas kā košs, daudzkrāsains pavediens caurvij visu V. Rūķes-Draviņas zinātnisko darbību. Jau viņas pirmās publikācijas ir veltītas izloksnēm, to izpētes veicināšanai. 1939. gadā rakstu krājumā "Ceļi" (9. nr.) publicēts raksts "Latviešu izlokšņu pētīšanas darbs 1918–1938", kurā V. Rūķe-Draviņa sniedz pārskatu par padarīto, daļēji arī vērtē to un nobeigumā norāda, ka nepieciešams iesaistīt šajā darbā vairāk darbinieku.

Lai veicinātu izlokšņu materiālu vākšanu, V. Rūķe-Draviņa 1940. gadā publicē "Programmu izlokšņu aprakstiem". Programma ir izveidota tā, lai gūtu pārskatu par visu triju dialektu un to izlokšņu grupu galvenajām fonētikas, morfoloģijas un sintakses parādībām, tajā ietverts arī 91 jautājums par vārdu krājumu.

Izlokšņu pētīšanas aktualitāti V. Rūķe-Draviņa uzsver arī 20 gadus vēlāk, apcerot turpmākos uzdevumus latviešu valodas

¹ Sk. *Blinkena A.* Veltas Rūķes-Draviņas devums latviešu literārās valodas izpētē. Valodas vienību semantika un tās izpētes aspekti. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 129. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2002. gada 21.–22. februāris. Rīga, 2002. 10.–11. lpp.

pētīšanā. Piemēram, par sevišķi steidzamu uzdevumu viņa atzīst latviešu valodas izlokšņu fonotēkas izveidi: "Latviešu valodas skaņu arhīvā būtu jāietilpina visas Latvijas teritorijā sastopamās izlokšnes, tā iemūžinot runātā veidā latviešu tautas valodu mūsu gadsimtā.. Ar to būtu nodrošināts pietiekami plašs un vispusīgs materiāls, kas arī vēl pēc gadiem 50 un vairāk, atskaņojot pierakstus, ļautu valodniekam dzirdēt mūsu dienu runu un salīdzināt to ar 21. gadsimta valodu, kas tad tiks runāta attiecīgajā.. novadā. Pasākums ir ārkārtīgi steidzams, prātā paturot tās milzu izmaiņas, kas skārušas mūsu tautu un joprojām sekmē seno izlokšņu strauju zudumu."²

Par svarīgu dialektologu uzdevumu V. Rūķe-Draviņa uzskata izlokšņu aprakstu sagatavošanu un publicēšanu, piezīmējot, ka tajos jācenšas dot pārskatu par visu aprakstāmās izlokšnes valodas līdzekļu krājumu, pievēršot uzmanību kā vecākās, tā arī vidējās un jaunās paaudzes runātajai izlokšnei.

V. Rūķe-Draviņa ir publicējusi trīs izlokšņu aprakstus, kas pārstāv dažādu novadu izlokšnes. Balstoties uz 1938. gada vasarā Latgalē – Višķos – savāktā materiāla, ir izstrādāts "Višķu izlokšnes apraksts", kas 1939. gadā publicēts "Ceļos" (9. nr.). Visai plašais apraksts veidots pēc tradicionālā izlokšņu apraksta plāna, ietverot ziņas par fonētiku un morfoloģiju, mazāk par sintaksi un leksiku. Izlokšnes paraugam ir pievienots 40 tautasdziesmu, 2 pasakas, arī mīklas.

1955. gadā Zviedrijā – Lundā – nāca klajā kopā ar dzīvesbiedru Kārli Draviņu vācu valodā sarakstītā Kurzemes izlokšnes – Stendes – apraksta 1. daļa par izlokšnes intonācijām un skaņu sistēmu ("Laute und Nominalformen der Mundart von Stenden"), tai 1956. gadā sekoja 2. daļa par vārddarināšanu un nomeni formām, 1958. gadā – darbības vārdu formu un nelokāmo vārdšķiru apraksts ("Verbalformen und undeklinierbare Redeteile der Mundart von Stenden") un 1962. gadā – pētījums par interjekcijām un onomatopoēzi ("Interjektionen und Onomatopöie in der Mundart von Stenden"). Stendes izlokšnes ap 400 lappušu lielā apraksta

² Rūķe-Draviņa V. Turpmākie uzdevumi latviešu valodas pētīšanā. Ceļi, 10. Lundā, 1961. 6. lpp.

pamatā ir ļoti bagāts ilustratīvais materiāls, kas sniedz detalizētu ieskatu šajā Kurzemes tāmnieku izloksnē.

Trešais izloksnes apraksts ir veltīts augšzemnieku dialekta Galgauskas izloksnei (publicēts 1996. gadā Rīgā). Tas sarakstīts kopā ar galgausnieti Alvilu Klēbahu-Kalnieti (Alvils Klēbachs-Kalnietis), kurš 20. gs. 40. gadu sākumā arī strādāja Latviešu valodas krātuvē, bet no 1944. gada dzīvoja Vācijā. Līdzīgi kā Višķu un it īpaši Stendes izloksnes apraksts, arī Galgauskas izloksnes apraksts ir plašs materiāls gan par konkrēto izloksni 19. gs. otrajā pusē un 20. gs. pirmajā pusē, gan arī ietver vērtīgas ziņas par novadu etnogrāfiskā, kultūrvēsturiskā aspektā.

Bez atsevišķu izlokšņu aprakstu veidošanas V. Rūķes-Draviņas uzmanības lokā ir bijušas arī izloksnes kopumā ģeolingvistiskā skatījumā. Viņa ir publicējusi divus plašākus rakstus, kuros apkopotas izlokšņu grupās sastopamās fonētikas un morfoloģijas parādības. Rakstā "Latgales izlokšņu grupējums" (FBR 19. sēj., 1939. g.) divās izoglosu kartēs un to komentāros ir atspoguļotas 14 fonētiskas un 17 morfoloģiskas atšķirības. Balstoties uz tām, V. Rūķe-Draviņa Latgalē ir izdalījusi trīs izlokšņu grupas: ziemeļu grupu, dienvidrietumu grupu un plašāko – Austrumlatgales grupu.

Rakstā "Kurzemes un Vidzemes lībiskais apgabals" (FBR 20. sēj., 1940. g.) Ziemeļkurzemes izlokšņu fonētiskās īpatnības resp. atšķirības atklāj 13 izoglosas, bet morfoloģiskās – 16 izoglosas. Savukārt Rietumvidzemes apgabala fonētiskās un morfoloģiskās iezīmes atsedz 13 izoglosas. Viens no šī pētījuma secinājumiem ir atziņa, ka Engures apvidus nošķiras no Ziemeļkurzemes lībisko izlokšņu grupas un, kā liecina aplūkotās parādības, piekļaujas Rietumvidzemes apgabalam. Šo Rietumvidzemes un Engures apkārtnes lībisko izlokšņu saskaņu V. Rūķe-Draviņa pamato ar etniskajiem sakariem.

Minētie divi raksti ir vērtīgs ieguldījums dialektu resp. izlokšņu izpētē areālā aspektā un reizē solītis ceļā uz lielu mērķi: "Mērķis ir iespējami pilnīgi izlokšņu apraksti par visiem Latvijas pagastiem, tādējādi radot iespēju realizēties arī svarīgam baltoloģijas ideālam – izoglōsu atlantam" ("Ceļi" 9, 41. lpp.). 40. gadu sākumā Latviešu valodas krātuvē V. Rūķes pārziņā grūtajos kara apstākļos, izmantojot publicētus avotus, apvidvārdu vārdnīcu kartotēku

materiālus un atbildes uz dažādām aptaujām, top latviešu izoglolu atlants. Līdz 1944. gada otrajai pusei, kad viņa dodas trimdā, ir izstrādātas iecerētā atlanta pirmās 200 t. s. izmēģinājumu kartes. Kartēs ar zīmēm atspoguļotais materiāls vēl gan ir nepilnīgs (tas neaptver visas izloksnes), taču pietiekams, lai saskatītu konkrēto leksēmu galvenos areālus.

Par "Latviešu valodas atlantu", ģeolingvistikas jautājumiem V. Rūķe-Draviņa ir rakstījusi arī trimdā, piemēram, Zviedrijas Latviešu Filologu Biedrības Rakstos 1947. gadā, izdevumā "Orbis" 1954. gadā, "Acta Baltico-Slavica" 1966. gadā.

Dzīvojot svešumā, V. Rūķe-Draviņa ir turpinājusi pierakstīt un apkopot arī izlokšņu leksiku, piemēram, Zviedrijā iznākošajā krājumā "Språkliga Bidrag" 1952. un 1954. gadā tiek publicēti jauni materiāli K. Mīlenbaha un J. Endzelīna vārdnīcai.

Nozīmīgs devums toponīmikā ir V. Rūķes-Draviņas monogrāfija par Kauguru apkārtnes vietvārdiem ("Place Names in Kauguri County, Latvia"), kas izdota 1971. gadā Stokholmā. Tas ir viens no nedaudzajiem kādas izloksnes relatīvi pilnīgiem publicētajiem vietvārdu apkopojumiem.

Piebilstams, ka V. Rūķes-Draviņas zinātniskais darbs 40. gadu sākumā bija cieši saistīts ar aktīvu organizatorisko darbu, iesaistot un ievadot izlokšņu materiālu vākšanā un izpētē jaunus darbiniekus. Par to liecina, piemēram, viņas daudzās iedvesmojošās, izsmeltošās vēstules materiālu pierakstītājiem, kā arī izlokšņu vācēju (piemēram, Maigas Putniņas, Emmas Mednes) atmiņas.

Teicot paldies V. Rūķei-Draviņai par viņas ieguldījumu mūsu izlokšņu apzināšanā un izpētē, vēlot veselību, ir jāsecina, ka vairākas valodnieces izteiktās atziņas ir aktuālas arī mūsdienās, ka ir vēl daudz darāmā šajā valodniecības nozarē, turklāt tas ir ārkārtīgi steidzami, kā jubilāre to uzsvēra jau pirms 40 gadiem.

Brigita Bušmane

Daži vēlējumi enerģiskam cilvēkam

3. jūnijā, pašā eksāmenu sesijas karstumā, Liepājas Pedagoģiskās universitātes profesore **Benita Laumane** (dzimusi 1937. gadā) savā dzīves gaitā atstāja aiz muguras ceļa zīmi ar ne gluži apaļu, tomēr pārdomu vērtu skaitli uz tās. Vai pati to maz pamanīja? Varbūt izmantoja kā ieganstu, lai ļautos filozofiskām un apcerīgām noskaņām? Var jau būt, tomēr ideja par rāmu apcerīgumu lāgā negrib harmonēt ar priekšstatu par tik enerģisku un temperamentīgu cilvēku kā Benita Laumane.

Par sadzīvīskajām temperamenta izpausmēm kolēģi gan vairāk var nojaust nekā zināt, toties Benitas patiesi temperamentīgais devums zinātnē ir ļāvis viņai izveidot uzreiz pamanāmu "pašai savu stūrīti" latviešu valodniecībā. Sakām – Benita Laumane, domājam ... laikam jau vispirms par Benitas trieloģiju, par trim grāmatām, no kurām katra bija un ir notikums mūsu zinātnes nozarē. "Zivju nosaukumi latviešu valodā" (1973) – toreizējās filoloģijas zinātņu kandidāta disertācijas iemiesojums monogrāfijā, kas pēc savas formas un satura varēja godam stāvēt līdzās starptautiskiem standartiem atbilstīgai laba līmeņa doktora disertācijai rietumvalstīs un joprojām pieder pie tām grāmatām, kuras kolēģi tur uz galda, nevis grāmatplaukta otrajā rindā; par to gūta arī oficiāla atzinība – Endzelīna prēmija (neliels subjektīvs akcentiņš: pirmoreiz ieraugot šo grāmatu, bija tīri vai brīnums, ka latviešu valodā ir **tik daudz** dažādu zivju sugu apzīmējumu). "Zvejvietu nosaukumi Latvijas PSR piekrastē" (1987) – apliecinājums, ka uzticība jūras tēmai var realizēties savstarpēji ļoti atšķirīgas ievirzes pētījumos, apmēram 700 zvejvietu nosaukumu apkopojums un vispusīga (etimoloģiska, strukturāla, semantiska) lingvistiska analīze, kas vienlaicīgi kļūst arī par savdabīgu piemiņas zīmi latviešu piekrastes zvejniekiem (ne velti šī grāmata gūst ievērību gan valodnieku, gan arī zvejnieku aprindās). Un "Zeme, jūra, zvejvietas" (1996) ar apakšvirsrakstu "Zvejniecības leksika Latvijas piekrastē" – liecība jaunam attīstības lokam un arī kādas senas ieceres piepildījums: valodnieciska monogrāfija un vienlaicīgi populārzinātnisks tēlojums, ko labprāt un ar interesi lasa gan profesionāli filologi un studenti, gan nespeciālisti (šādu

grāmatu latviešu valodnieciskajā literatūrā ir ļoti maz, no pēdējo pārdesmit gadu izdevumiem nāk prātā vēl tikai Konstantīna Karuļa "Latviešu etimoloģijas vārdnīca").

Grāmatas lietojam regulāri, rakstus, ja ļoti vajag, varam sameklēt, bet referāti zinātniskās konferencēs – gluži kā aktieru darbs – paliek tikai klausītāju atmiņās. Tieši tādēļ Benitas referāti jāpiemin īpaši. Ieraksts *Benita Laumane* valodnieku konferences programmiņā, neatkarīgi no konkrētā referāta nosaukuma, garantē noteiktu kvalitāti un noteiktas iezīmes – maksimāli plašu izvēlētas tēmas aptvērumu, resp., visai bagātīgu aplūkojamā valodas materiāla klāstu, kā arī šī materiāla iespējami dziļu un detalizētu, labi argumentētu analīzi (galvenokārt diahroniskā aspektā). Šāda pieeja gan itin regulāri rada konfliktsituācijas starp referenti un konkrētās konferences reglamentu, taču klausītāji to neņem ļaunā, jo referātu plašais materiāls ir loģiski sakārtots un tiek pasniegts visnotaļ viegli uztverami, līdz ar to klausīties Benitu gluži vienkārši ir interesanti.

Benita Laumane ne mazums rakstījusi arī par sauszemi (piemēram, par pļavu nosaukumiem un citiem Kurzemes vietvārdiem, par Sēlijas vietvārdiem, par dažādu reāliju un parādību apzīmējumiem izloksnēs), tomēr saistība ar jūru ir tik nozīmīga, ka arī sākumā minētā ceļa zīme laikam gan ir nevis stabiņš lielceļa malā, bet gan kāds orientieris zvejvietas atrašanai. Tādēļ – lai Benitas laiviņai ceļavējš burās, tīklā – jaunas etimoloģijas un interesantas ģeolingvistiskas hipotēzes, bet pie ariem – gudri studenti!

Ojārs Bušs

IN MEMORIAM

Antons Breidaks
(1930.25.I–2002.24.II)

Latvijas valodnieku saime cietusi lielu zaudējumu – 24. februārī pēc smagas slimības mūžībā aizgājis ievērojamais salīdzināmi vēsturiskās valodniecības speciālists, LU Latviešu valodas institūta vadošais pētnieks, profesors, Dr. habil. philol. Antons Breidaks – zinātnieks, kuru pazina un ar kura secinājumiem nopietni rēķinājās kolēģi ne tikai Latvijā, bet arī Lietuvā, Polijā un citās valstīs, kur pēta baltu valodas.

Antona Breidaka dzīves ceļš aizsākās 1932. gada 25. janvārī Ludzas apriņķa Pildas pagastā. 1951. gadā viņš pabeidza Ludzas vidusskolu, bet 1956. gadā ar izcilību beidza Latvijas Valsts universitātes Vēstures un filoloģijas fakultāti un 11 gadus nostrādāja par latviešu valodas un literatūras skolotāju Aglonas vidusskolā, līdztekus pedagoga darbam turpinot studiju laikā iesākto zinātnisko darbu.

1967. gadā Antons Breidaks sāka strādāt ZA Valodas un literatūras institūta Folkloras sektorā par zinātnisko līdzstrādnieku. Trīspadsmit gadi veltīti tautasdziesmu valodai un izloksnēs pierakstīto tekstu rediģēšanai. 1970. gadā par disertāciju "Augšzemnieku dialekta latgalisko izlokšņu dialektālā leksika un

tās vēsturiskie sakari" Antonam Breidakam tika piešķirts filoloģijas zinātņu kandidāta grāds.

1981.–1983. gadā Antons Breidaks strādāja izdevniecībā "Zinātne", viņa rediģēti ir tādi atbildīgi izdevumi kā J. Endzelīna "Darbu izlase" (III sēj. 2. daļa – IV sēj. 2. daļa), arī zinātnisko rakstu krājums "Baltu valodas senāk un tagad".

Atsākās arī pedagoģiskais darbs – kopš 1983. gada ar nelieliem pārtraukumiem lasītas lekcijas Daugavpils Pedagoģiskajā institūtā (tagad universitātē), Rēzeknes Augstskolā, Latvijas Valsts universitātes Pedagoģijas fakultātē. Antona Breidaka pedagoģiskais darbs bija saistīts ar valodniecības nozarēm, kuras prasa dziļas un pamatīgas zināšanas, – *latviešu valodas vēsturiskā gramatika, ievads baltu valodniecībā, vēsturiskās gramatikas elementi vispārīzglītojošo skolu programmās, baltu etniskā vēsture un latīņu valoda*.

1990. gadā Viļņā tika aizstāvēta otrā disertācija "Latviešu valodas augšzemnieku dialekta latgalisko izlokšņu fonētika: diahronija un sinhronija", par kuru tās autoram tika piešķirts filoloģijas doktora grāds (1992. gadā pielīdzināts LR Dr. habil. philol. grādam).

No 1994. gada Antons Breidaks strādāja Latviešu valodas institūtā, viņš ir rediģējis "Latviešu valodas dialektu atlanta" leksikas daļas galīgo variantu, arī fonētikas daļas kartes un komentārus. Šai laikā tapušas baltistiem noderīgas grāmatas: *Augšzemnieku dialekta latgalisko izlokšņu fonētikas atlants* (1996), *Ievads baltu valodniecībā*, 1. daļa (1998), *Ievads baltu valodniecībā*, 2. daļa (1999). Antona Breidaka zinātnisko devumu raksturo ap 200 zinātnisko publikāciju dažādos izdevumos, viņa darbus atradīsim tādos respektablos ārzemju baltistu izdevumos kā *Baltistica* (Lietuvā), *Linguistica Baltica* (Polijā), *Lingua Posnaniensis* (Polijā), *Acta Baltico-Slavica* (Polijā), *Linguistic and Oriental Studies from Poznan* (Polijā), kā arī Bulgārijas Zinātņu akadēmijas izdevumā *Linguistique Balkanique*, Krievijas Zinātņu akadēmijas izdevumā *Balto-slavjanskije issledovanija*. Antons Breidaks bija arī starptautisko izdevumu *Linguistica Baltica* un *Balto-slavjanskije issledovanija* starptautiskās redakcijas loceklis.

Lielu ieguldījumu Antons Breidaks ir devis dzimtās Latgales izloksņu un vietvārdu bagātības apzināšanā un izpētē, vārdu cilmes skaidrojumos, Latgalei veltīta lielākā daļa viņa zinātniskā devuma.

Kolēģi viņu paturēs atmiņā kā ļoti erudītu, godprātīgu un atsaucīgu zinātnieku, kuram bija augstas prasības pret sevi un citiem, objektivitāte un neiecietība pret pavisāmību un nekompetenci.

Antonam Breidakam garām pagājuši augsti tituli un nosaukumi, viņa daļa ir bijis darbs, un mūžības svaru kausā tam ir vislielākā vērtība.

Lai mūžīgā gaisma atspīd viņam...

Anna Stafeca

HRONIKA

Starptautiskā konference "Etimoloģija un onomastika" Viļņa

Ik pēc diviem gadiem Viļņas Universitātē tiek rīkota izcilā lietuviešu valodnieka Kazimiera Būgas piemiņai veltīta konference. 2001. g. 9. novembrī notika tradicionālā Kazimiera Būgas konference "Etimoloģija un onomastika". Šoreiz tajā piedalījās 23 valodnieki no vairākām valstīm: ASV, Krievijas, Lietuvas, Polijas, Somijas, Ukrainas, Vācijas. Trīs referāti bija pieteikti arī no Latvijas.

Plenārsēdē tika nolasīti divi referāti: **Vojceha Smočiņska** (/W. Smoczyński/, Krakova) "Dažu lietuviešu vārdformu komentārs no laringāļu teorijas viedokļa" un **Jurija Otkupščikova** (Sanktpēterburga) "Baltu cilmes hidronīmi Okas baseinā". J. Otkupščikovs, minēdams virkni jaunu iespējamo baltismu piemēru, nonāca pie sensacionāla secinājuma, ka teritorija, kur fiksēti baltu hidronīmi, ir divreiz lielāka nekā uzskatīts līdz šim, resp., ka tā sniedzas līdz Nižņijnovgorodai, līdz upei *Mokša*. Viņš izvirzīja arī jaunu Maskavas vārda cilmes hipotēzi, saistīdams to ar lietuviešu adjektīvu *maskus* 'mazs' > ezers *Mockovo* un upe *Mockva*. Formantu *-va* vietvārdos J. Otkupščikovs uzskata par vārdarināšanas morfēmu, nevis par atsevišķa vārda refleksu. Daudzas jaunizvirzītās referenta hipotēzes atbalstīja arī vispāratzītā baltistikas autoritāte – Vītauts Mažulis (/Mažiulis/, Viļņa).

Plaši apmeklētajā etimoloģijas sekcijā nolasīti 11 referāti. Tajos tika diskutēts par atsevišķu lietuviešu, latviešu un senprūšu vārdu etimoloģijām: par liet. *uostas*, latv. *uosta* (**Riks Derksens** /Derksen/, Leidene), liet. verbu *laizdyti* 'liesmot, degt' (**Jurģis Pakeris** /Pakerys/, Viļņa), liet. *žiaurus*, *žveris* (**Stīvens Jangs** /Young/, Merilenda), par senpr. *gailux* un *mosuco* (**Anatolijs Nepokupnijs**, Kijeva). Vairākus agrāk izvirzītos baltismus kritizēja **Aleksandrs Aņikins** (Novosibirska). Par divām lietuviešu izlokšņu verba retām formām un to iespējamo cilmi runāja **Kari Liukonens** (/Liukkonen/, Helsinki). Divi referāti – **Ralfa Pētera Ritera** /Ritter/ un **Elgas Kagaines** (Rīga) – bija veltīti somugru valodu ietekmei uz

baltu valodām. E. Kagaines ziņojums informēja par topošo monogrāfiju "Lokālo aizguvumu semantikas attīstība (Baltijas jūras somu valodu aizguvumi)" un aplūkoja vairākus jaunatklātus vai vēl neetimoloģizētus somugrismus (*ķutes, ķutājs, korpi, lonta, porķis, kobrs, koitars, pikāpauņā* u. c.). Vēl divi referenti pievērsās seno rakstu valodai: lietuviešu īpašības vārda darināšanas īpatnības 16.–17. gs. rakstos analizēja **Sauļus Ambrāzs** (*/Ambrāzas/, Viļņa*), bet par kādu 17. gs. beigu žemaišu lūgšanu tekstu runāja **Zigms Zinkevičs** (*/Zinkevičius/, Viļņa*).

Tikpat daudz (11) referātu tika nolasīts arī onomastikas sekcijā. Par jaunatklātiem Sembas toponīmiem un pamanītajām kļūdām G. Geruļa krājumos stāstīja senprūšu onomastikas pētniece **Grasilda Blažiene** (*/Blažienė/, Viļņa*), kas turpina vākt senprūšu vietvārdus no Ordeņa foliantiem Vācijā un precizēt to lokalizāciju. Lingvistiskos kalkus senprūšu un jātvingu toponīmijā skāra poļu valodnieks **Kšištofs Vitčaks** (*/Witczak/, Lodza*). Lietuviešu cilmes oikonīmus tā sauktās Mazās Lietuvas teritorijā analizēja **Daiva Deltuviene** (*Kauņa*), uzskatāmi parādīdama, ka līdz 16. gs. apmēram 50 % no visiem apdzīvoto vietu vārdiem ir lietuviskas cilmes oikonīmi. Divi referāti bija veltīti onomastikai vārdnīcās: par vietvārdiem un personvārdiem pirmajās lietuviešu vārdnīcās, sākot jau ar anonīmo manuskriptu "Lexicon Lithuanicum" (17. gs. pirmā puse) referēja **Vincentis Drotvins** (*/Drotvinas/, Viļņa*), bet par vēsturiskajām Latvijas vietvārdu formām onomastikas krājumos un vārdnīcās runāja **Laimute Balode** (*Rīga–Helsinki*), norādīdama uz nepieciešamību sākt veidot Latvijas vietvārdu vēsturisko vārdnīcu. Aktuālo jautājumu pat seno baltu / protobaltu hidronīmu rietumu robežu skāra **Pšemislavs Poplavskis** (*/Popławski/, Radoma*). Pāris referātu šajā sekcijā bija veltīti antroponīmijai: jaunā onomaste **Alma Ragauskaitē** (*Kauņa*) bija sīki izanalizējusi ap 12 000 Kauņas pilsētnieku uzvārdu un izsekojusi to veidošanās tendencēm 16.–18. gs., **Jūrate Čirūnaite** (*Kauņa*), kā parasti, kaismīgi analizēja seno lietuviešu sieviešu vārdus 16.–17. gs. dokumentos. Vislielākās diskusijas un pārrunas izraisījās pēc **Vitālijas Maciejauskienes, Marijas Razmukaites** un **Laimuša Biļka** (*/Bilkis/, Viļņa*) ziņojumiem par Lietuviešu valodas institūtā aizsāktās "Lietuvas vietvārdu vārdnīcas" struktūru, šķirķļu sastāvu,

cilmes skaidrojumiem, problēmu risinājumiem utt. Tā būs apmēram 10 sējumu tēzaura tipa vārdnīca ar izvērstu etimoloģisko daļu. Žēl, ka ar **Antona Breidaka** (Rīga) referātu "Baltu cilmes upju vārdi Latgalē" konferences dalībnieki varēja iepazīties tikai tēžu veidā.

Pēc vairāku konferences dalībnieku domām, šī K. Būgas piemīņai veltītā konference pēc savas intensitātes un līmeņa varētu būt pielīdzināma Baltistikas kongresam.

Laimute Balode

Semantikai veltīta Jāņa Endzelīna dzimšanas dienas atceres konference

Kā mainās vārdu, vārdu savienojumu, atsevišķu vārda daļu nozīme dažādu lingvistisku un ekstralingvistisku faktoru ietekmē, kādus vārdus izvēlēties, lai latviešu valodā pārtulkotu citā valodā rakstītu tekstu, vai arī – tieši pretēji – kā latviešu valodā rakstītu tekstu (t. sk. arī tautasdziesmas, pasakas, dzeju, esejas u. tml.) pārtulkot citā valodā – tādi bija akadēmiķa Jāņa Endzelīna 129. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences "Valodas vienību semantika un tās izpētes aspekti" (2002. gada 21.–22. februāris), kuru rīkoja Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts, galvenie motīvi. Vārdu, kā arī citu lielāku vai mazāku valodas vienību nozīme interesē ne tikai valodniekus, bet arī vistiešākā veidā rakstniekus, žurnālistus, tulkus un tulkotājus, kā arī ikvienu latviešu valodā runājošo.

Latviešu valodas popularizēšana Eiropas Valodu gadā, Valsts prezidentes iniciatīva Valsts valodas komisijas izveidošanā, aktīva dalība starptautiskās konferencēs, kā arī skrupulozais ikdienas darbs – šie bija nozīmīgākie momenti, kurus konferences atklāšanā uzsvēra LU Latviešu valodas institūta direktors prof. J. Valdmanis.

Latviešu valodas vieta citu valodu vidū, latvisko reāliju un to nosaukumu atbilstme citu valodu kultūrslānim, to "tulkojamības" problēma – tās ir lietas, kas sevišķi aktualizējušās pēdējā laikā un kurām tika meklēts teorētisks pamats (**J. Silis**), izmantojot arī jau gadsimtu ilgo Bībeles un citu garīgo un laicīgo tekstu tulkošanas pieredzi (**M. Baltiņa**). Taču gan mantotu, gan aizgūtu un valodā iesakņojušos vārdu nozīme nepaliek nemainīga, tādēļ tika izsekots

gan vārdu nozīmju maiņai latviešu valodas izloksnēs (**E. Kagaine**), gan mūsdienu sarunvalodā (**V. Ernstsons**). Arī atsevišķi vārdi laika gaitā ir tā mainījušies, ka tiem jārod citi skaidrojumi, piemēram, terminoloģismu *invalids* un *invaliditāte* skaidrojums vārdnīcās neaptver visas nianšes (**M. Baltiņš**), bet leksēmu *sula(s)* (**B. Bušmane**) un *roze* (**I. Ēdelmane**) nozīmes mūsdienu latviešu valodā ir krietni sašaurinājušās. Vārdu nozīmes maiņai frazeoloģismos, latviskajiem čakluma, morālās tīrības, spēka, veiklības, arī slinkuma, pļāpīguma, niknuma u. c. etaloniem latviešu valodā izsekoja **A. Vulāne**, bet frazeoloģismu vietu vārdnīcās noskaidroja **I. Šmidebergs**. Bet vārda nozīme var ne tikai mainīties laika gaitā, bieži kontaktvalodu ietekmē, bet tā var mainīties arī vienas skaņas nepareizas vai neprecīzas izrunas rezultātā, šai problēmai bija veltīts **D. Markus** nolasītais un ar **Dz. Bondu** un **V. Stokmalu** (abas no Atēnām, ASV) kopīgi sagatavotais ziņojums. Virknē ziņojumu tika analizēta šaurāku vai plašāku teksta vienību nozīmes maiņa atkarībā no lietotās gramatiskās formas – īpašības vārdu pārākās vai vispārākās pakāpes (**O. Bušs**), darbības vārdu modālās formas (**A. Holvuts**, Viļņa) –, pievienotā piedēkļa (**B. Kangere**, Stokholma). Kā sugas vārda semantika ir ietekmējusi vietvārdu semantiku, to, pamatojoties uz plašu Daugavpils rajona materiālu, centās noskaidrot ģeogrāfe **Z. Cekula**, bet to, kādi īpašvārdi – personvārdi un vietu nosaukumi – ir vairāku sugas vārdu pamatā, mēģināja klasificēt **A. Bankavs**. **J. Rozenbergs** aicināja pārskatīt semantikas kā zinātnes par dažādu valodas vienību nozīmi terminoloģiju, katrai valodas parādībai rodot savu terminu, bet **V. Skujiņa** pieskārās jautājumam par subjektīvā un objektīvā skatījuma mijiedarbi nozīmju izpratnē un definēšanā. Latviešu valodā vārdu nozīmes bieži nav iespējams izskaidrot bez citu kontaktvalodu zināšanas. Tā, piemēram, līdzības latviešu tautasdziesmu un krievu biļinu semantiskajās formulās bija atradis **I. Koškins**. Par to, kā vārda nozīme savdabīgā veidā, saistot ar leģendu par putnu strīdu, ir palīdzējusi noteikt prūšu valodas vārdam *prestors* atbilstošo putnu pācpilīti, pastāstīja **A. Nepokupnijs** (Kijeva).

2002. gads ir arī vairāku izcilu valodnieku jubilejas gads, tāpēc konferences ievadreferāts bija veltīts J. Endzelīna darba turpinātājam

vielvārdu jomā, netaisīti V. Dambei (**L. Balode, O. Bušs, Dz. Hirša**), bet 21. februāra vakarā Rīgas Latviešu biedrības namā bija Zviedrijā dzīvojošai latviešu valodniecei V. Rūķei-Draviņai veltīts pasākums, kur par jubilāri stāstīja valodnieces **A. Blinkena** un **B. Bušmane** un folkloriste **M. Viksna**.

Pēc konferences gribētos vēlēt, lai latviešu valodai un valodniekiem izdodas nosargāt un nostiprināt savu valodu un pierādīt jaunu pētījumu nepieciešamību!

Ilga Jansone

Sanktpēterburgā par baltu valodu leksikoloģiju un leksikogrāfiju

Drūma, ar sniegu un lietu Sanktpēterburga marta sākumā sagaidīja baltistikas sekcijas "Leksikoloģijas un leksikogrāfijas" konferences dalībniekus, taču slikto laiku kļiedēja galvenā organizētāja Alekseja Andronova viesmīlība un rūpes par katru konferences dalībnieku. Sanktpēterburga un baltistika – tie ir jēdzieni, kas vismaz pēdējos piecus gadus ir cieši saistīti, jo kā viens no vadošajiem ārzemju baltistikas centriem sevi piesaka tieši Sanktpēterburgas universitāte, kur pirmā baltu valodu izpētei veltītā konference – apaļā galda diskusija "Baltu filoloģija" – tika noorganizēta 1998. gadā Sanktpēterburgas Valsts universitātes Filoloģijas fakultātes pasniedzēju un aspirantu starpaugstskolu zinātniski metodiskās konferences ietvaros. Ikgadējas konferences organizēšana ārpus Latvijas un Lietuvas guva atsaucību ne tikai šo, bet arī citu valstu zinātnieku vidū. Kopš tā laika ik gadu marta sākumā Sanktpēterburgā pulcējas no 20 līdz 50 valodnieku, lai diskutētu par kādu jau iepriekš zināmu jautājumu (konferenču darba plāns ir izstrādāts desmit gadiem). Pēc pirmās veiksmīgi noorganizētās konferences un studentu ieinteresētības 1999. gadā vecāko kursu studentiem tika piedāvāta iespēja specializēties baltistikā. Specializācijai paredzēti 3 gadi, kur bez praktiskās latviešu un lietuviešu valodas apguves tiek piedāvāti arī teorētiskie kursi – ievads baltu filoloģijā, salīdzinoši vēsturiskā baltu valodu gramatika, teorētiski sastatāmā baltu valodu gramatika, baltu valodu dialektoloģija, latviešu un lietuviešu sentekstu analīze, kā arī

izvēles kursi – somugristikas pamatkurss, poļu valoda, baltu un slāvu valodu sakari, lietuviešu valodas akcentoloģija, baltu valodu verba tipoloģiskās paralēles. Vienu mēnesi tiek piedāvāta praktiskās valodas apguve vasaras praksē Latvijā vai Lietuvā. Šī virziena vadītājs ir profesors L. Hercenbergs, teorētiskos kursus lasa doc. V. Kazanskiene, vec. pasn. A. Andronovs, kā arī prof. J. Otkupščikovs, prof. E. Geņušiene, J. Laučute u. c.

Šī gada marta konference – jau piektā –, kas bija veltīta baltu valodu leksikoloģijai un leksikogrāfijai, pulcēja vēl nebijušu dalībnieku skaitu. Konferences programmas pēdējā variantā bija ietverti 48 referāti, kas visi arī tika nolasīti. Visvairāk dalībnieku šoreiz bija no Latvijas – 29, uz pusi mazāk – 13 – no Lietuvas, no Krievijas tikai 5, no Ukrainas – 1. (Konferences tēžu krājumā iekļautas vēl vairāku referātu tēzes, kuru dalībnieki nebija varējuši ierasties). Neiedziļinoties katra referenta teiktajā, gribētos izdalīt vairākus pamatmotīvus, kas vienoja šīs diskusijas dalībniekus. Par vārdnīcu nozīmi, gan mācoties valodu, gan to pilnveidojot un zinātniski aprakstot, ir runāts daudz, taču vārdnīcu – sevišķi labu vārdnīcu – trūkums ir jūtams joprojām, tāpēc arī vairāki konferences dalībnieki dalījās pieredzē gan tulkojošo divvalodu vārdnīcu izstrādē, gan jaunu skaidrojošo un speciālo vārdnīcu (vietvārdu, inverso, slenga u. c.) izstrādē. Otrs ar vārdnīcām saistīts aspekts ir to izmantošana dažādiem pētījumiem, uzmanība tika pievērsta gan prūšu, lietuviešu un latviešu valodas senajām vārdnīcām kā senā vārdu krājuma avotam, gan gramatisko formu avotam. Cita liela ziņojumu daļa bija veltīta atsevišķu vārdšķiru vārdu (īpašības vārdu, darbības vārdu, lietvārdu, izsaukmes vārdu) detalizētai izpētei gan vēsturiskā, gan mūsdienu aspektā. Šī tikšanās noteikti palīdzēja labāk iepazīt un izprast to, ko dara mūsu kaimiņi, kā arī gūt jaunus virzienus saviem turpmākajiem pētījumiem.

Radošu veiksmi un izdomu Sanktpēterburgas baltistiem, un uz tikšanos Sanktpēterburgā 2003. gada baltistu sekcijas konferencē "Etimoloģija un onomastika"!

Ilga Jansone

Vārdnīcas svētki Viļņā

Vasaras sākumā (2002. gada 6.–7. jūnijā) lietuviešu leksikogrāfi svinēja lielus svētkus, kam par pamatu bija daudzas, tostarp pat ar vairākām nullēm rakstāmas jubilejas:

- iznācis pēdējais – 20. – lielās Lietuviešu valodas vārdnīcas sējums (Lietuvių kalbos žodynas – LKŽ),
- 100 gadu, kopš sāka akadēmiskā lietuviešu valodas vārdnīca,
- lietuviešu izcilā valodnieka Antana Šaļa 100 gadu jubileja (Antans Šalis kara laikā izglāba šīs vārdnīcas kartotēku),
- Lietuviešu valodas institūta jauno darba telpu atklāšana.

Institūta direktors **Giedrjus Subačius** /Giedrius Subačius/ šajās dienās vairākkārt citēja lietuviešu dzejnieka Vītauta Mačērņa /Vytautas Mačernis/ vārdus: "Maza tauta ar lielu vārdnīcu."

Vārdnīcas svētkus ievadīja svinīgs dievkalpojums Viļņas Arhikatedrālē. Valsts prezidenta rezidencē leksikogrāfus un viesus sveica un pieņemšanu sarīkoja Lietuvas Republikas prezidents **Valds Adamkus**, ar cieņu pateikdamies visiem akadēmiskās vārdnīcas autoriem par pašaizliedzīgo darbu. Atklāšanas runās skanēja gan vietējo filologu, gan tālu ciemiņu balsis. Runāja šīs vārdnīcas ilggadējs vadītājs **Vītauts Vītkauskas** /Vytautas Vitkauskas/, kas LKŽ rediģējis no 17. līdz 20. sējumam. Viņš kavējās atmiņās gan par vārdnīcas aizsākumiem, gan tās vēsturi, ar smaidu minēdams padomju laika kuriozus, kad ilustratīvais teikums "ējo bobos ģ bažnyčią (gāja sievas uz baznīcu)" bija jālabo "ējo bobos ģ kiną (... uz kino)". Apsveikuma vārdus teica valodniece **Aldona Paulauskiene**, kas ar Viļņas Universitātes studentiem savākusi daudz materiāla šai vārdnīcai. Literatūras pētnieku vārdā runāja **Viktorija Daujotīte** /Daujotyte/, priesteris **Vaclovs Aļulis** /Vaclovas Aliulis/, kas arī sava tiešā darba laikā dažādās Lietuvas vietās ir pierakstījis daudz interesantu leksēmu. Baltists no Itālijas **Pjetro U. Dini** uzsvēra, ka LKŽ ir apvienotas trīs dažādas vārdnīcas: rakstu valodas, dialektu un mūsdienu literārās valodas, turklāt tā ir aprakstošā un normatīvā vārdnīca vienlaikus. Dini stāstīja par savu pieredzi, mācoties lietuviešu valodu (skaniski saistot tādus vārdus kā *žemynas, vandenynas, ežerynas, žodynas*). Atklāšanu noslēdza dzejnieku balsis: Marcelijus Martinaitis

nosauca vārdnīcu par mūsu patiesāko enciklopēdiju, kas nemainīsies līdz ar politiskajiem vējiem, par lietuviešu eposu, kur atspoguļojas visa cilvēka dzīve no dzimšanas līdz nāvei. Kā moto izskanēja Justina Marcinkeviča vārsmas:

"*Virš mūsu – judrus žvaigždynas –
Lietuvių kalbos žodynas.*"

Svētku izskaņā apbalvojumus lietuviešu valodniekiem pasniedza Lietuvas Republikas Ministru prezidents **Alģirds Brauzausks**. Turklāt par godu šim notikumam svinīga sēde tika rīkota arī Lietuvas Seimā.

"Kad pienāks latviešiem tie laiki?" – viens otram skumji un mazliet skaudīgi jautāja no Latvijas kolēģus sveikt ieradušies latviešu leksikogrāfi, kas nevar palielīties ar tikpat lielu valdības atbalstu un uzmanību valodniecībai.

Zinātniskā konference "Leksikoloģijas un leksikogrāfijas problēmas", kas pulcināja prāvu pulku valodnieku gan no visas Lietuvas, gan no ārzemēm, tika atklāta Lietuviešu valodas institūta jaunajā zālē, kas vēl smaržoja pēc krāsas. Vairāki referāti bija veltīti Antana Saļa /Antanas Salys/ 100 gadu jubilejai. Kā goda viešņas piedalījās arī dialektu pētnieka profesora Antana Saļa dzīvesbiedre un meita no ASV. Par A. Saļa devumu lietuviešu valodas sakārtošanā referēja tagadējais LKŽ vārdnīcas vadītājs **Vitauts Vitkausks**. Viņš citēja vēl jaunībā Saļa teikto: "tauta gyva kalba (tauta dzīva ar valodu)" un "kalba – visuomenės dvasios dėmuo (valoda – sabiedrības dvēseles sastāvdaļa)". Viņš ir pašaieliedzīgi rūpējies par valsts, skolas, teātra valodu – bija pieredzējis fonētikas speciālists, daudziem aktieriem iemācīja pareizu dikciju. Daudz pūļu profesors savulaik veltījis jaunu terminu radīšanai: pat atdzīvīnātais vārds *tarmėtyra* 'dialektoloģija' arī pieder A. Saļa spalvai. Par Antana Saļa skatījumu uz rietumaukštaišu izloksnēm runāja **Genovaite Kačuškiene** /Kačiuškienė/ un Janina Švambarīte /Švambarytė/ no Šauļu Universitātes.

Viesis no Ukrainas **Anatolijs Nepokupnijs** savu referātu balstīja uz fitonīma *virši* (*Calluna vulgaris*) nosaukumu latviešu, lietuviešu un (prūšu) kuršu valodā. Latviešu valodas dialektu atlantā pretstatīto *sils* – *virsis* viņš salīdzināja ar liet. *šilas* /*šilai*, *šilynas* (galvenokārt Žemaitijā un tās tuvumā) un *viržė*, *viržis* (lietuviešu

literārās valodas botāniskais termins, kuru lieto arī Aukštaitijā), kā arī ar pr. *sylo* 'Heide'.

Vairākkārt uzstājies ciemiņš no Itālijas (Pizas Universitāte) **Pjetro U. Dini** (līdzautorībā ar Džego Ardoino) referēja par K. Sirvīda vārdnīcas ("Dictionarium trium linguarum", 1677) eksemplāru, kas tika atrasts Florences Centrālajā nacionālajā bibliotēkā, sākotnēji gan radot dažādus pārpratumus vietējiem nesaprotamās valodas dēļ.

Vienīgais klātesošais baltists no Krievijas – **Aleksejs Andronovs** (Sanktpēterburgas Valsts universitāte) analizēja atematiskos darbības vārdus LKŽ (tāda tipa kā *gelbēti, gelbsti, gelbējo, knietēti, knieti, knietējo, niežēti, niežti, niežējo*), norādīdams nekoncekvences un trūkumus to pasniegšanā, kas neļauj izveidot pilnu konjugēšanas paradigmu.

Vairākas LKŽ nepilnības un problemātiskus aspektus izcēla arī **Zofija Babickiene** /Babickienē/ (Viļņas Universitāte), runādama par regulāro derivātu nozīmju atveidi šajā vārdnīcā. Uz dažiem LKŽ trūkumiem, atveidojot verbu formas, norādīja jaunais valodnieks no VU **Erdvils Jakulis** /Erdvilas Jakulis/. Par interjekcijām un to nozīmes atspoguļojumu šajā vārdnīcā runāja **Jolanta Zabarskaite** /Zabarskaitē/ (Lietuviešu valodas institūts). **Sergejs Temčins** /Sergejus Temčinas/ mēģināja palūkoties uz LKŽ no lingvistiskās ģeogrāfijas viedokļa, uzsverdams vārdnīcas nepublicētās kartotēkas nozīmi izlokšņu vārdnīcu izdošanā un atsevišķu leksēmu kartografēšanā.

Viesi no Latvijas skāra dažādas leksikoloģijas un leksikogrāfijas problēmas. **Andrejs Bankavs** (Latvijas Universitāte) runāja par cilmes atspoguļojumu skaidrojošajās vārdnīcās. **Laimute Balode** (Latvijas Universitāte / Helsinku Universitāte) saistīja onomastiku un leksikogrāfiju: balstīdamās uz ME un K. Karuļa "Latviešu etimoloģijas vārdnīcu", parādīja vietvārdu nozīmi un vietu etimoloģijas vārdnīcās. **Ojārs Bušs** (Latviešu valodas institūts) pieskārs interesantai, vēl nerealizētai idejai onomastiskajā leksikogrāfijā – īpašvārdu skaidrojošajai vārdnīcai. Par onīmiem – zoonīmiem – un to pētīšanas nozīmi runāja arī **Milda Norkaitiene**.

Lietuviešu valodnieki vairākkārt uzsvēra latviešu dialektālās leksikogrāfijas sasniegumus. Šoreiz latviešu dialektologi referēja

par topošo "Latviešu izlokšņu vārdnīcu": **Brigita Bušmane** (fonētiskā transkripcija), **Elga Kagaine** (izlokšņu materiāli ME un mūsdienu leksikogrāfijā), **Agris Timuška** (frazeoloģismu atspoguļojums jaunajā vārdnīcā); **Anna Stafecka** (latgaliešu dialektālo avotu leksikogrāfiskā interpretācija). **Ilga Jansone** (Latviešu valodas institūts) runāja par iespējamo "Latviešu valodas tēzauru", kas varētu būt esošo un topošo latviešu valodas vārdnīcu multimedijāls kopojums kompaktdiskā vai tīklā. Par topošo "Mūsdienu latviešu valodas vārdnīcu" citu vārdnīcu kontekstā informēja **Ieva Zuicena** un **Laimdota Oldere** (Latviešu valodas institūts).

Tradicionāli spēcīgi izskanēja lietuviešu dialektologu ziņojumi: lietuviešu dialektālās fonētikas pētnieki pakavējās pie jaunatklājumiem izlokšņu fonētikā (**Vilija Lazauskaite-Ragaišiene**, **Jolita Urbanavičiene**), morfoloģijā (**Adele Judeikiene**) un leksikā (**Aurelija Genelīte**, **Kazimiers Garšva**, **Aloīzs Vidugiris**).

Par tādu "cieto riekstiņu" kā homonīmi daudzu valodu leksikogrāfijā un ar to saistītajām problēmām stāstīja **Evalda Jakaitiene** (Viļņas Universitāte). Lietuviešu frazeoloģijai bija veltīts **Birutes Jasiūnaites** /*Birutė Jasiūnaitė*/ ziņojums ("Cilvēka neparastā izcelsme frazeoloģijā"): tika analizēti tādi no tautas mutes ņemti izteicieni kā "zivis deva", "bāba ūdenī noķēra", "atrada diķī", "vējš atpūta", "no debesīm nokrita"; "čūskas bērns", "kuces bērns", "sivēnu dzimtas", "no magones graudiņa piedzimusi" u. tml.

Par izzūdošiem lietuviešu valodas vārdiem (*parūpinamieji veiksmazodžiai*) stāstīja Lietuviešu valodas institūta Leksikogrāfijas nodaļas vadītāja **Ģertrūda Naktiniene** /*Naktinienė*/. Leksikas pētījumu semantiskos laukos un to nozīmi leksikogrāfijā parādīja **Vilija Sakalauskiene** /*Sakalauskienė*/. Reliģisko leksiku 16. un 17. gadsimta vārdnīcās un ticības grāmatās aplūkoja **Alģis Rubins** /*Algis Rubinas*/.

Lietuviešu antonīmu vārdnīcas autore **Irena Ermanīte** /*Ermanytė*/ (Lietuviešu valodas institūts) stāstīja par antonīmu strukturālajiem un semantiskajiem tipiem. Trīsdalīgos antonīmiskos derivātus (*vienas – antras – trečias, prieš visus amžius – dabar –*

visais amžiu amžiais) Č. Kavaļauska Jaunās Derības tulkojumā analizēja **Audrone Gužauskaite** (Viļņa).

Skaņas un semantikas sakaru verbu konsonantismā analizēja **Jūrate Lubiniene** no Klaipēdas Universitātes.

Par slāvismu iekļaušanas paņēmieniem izlokšņu vārdnīcās un LKŽ, kā arī par iespējamiem risinājumiem šīs leksikas grupas leksikogrāfiskajā interpretācijā stāstīja **Vitauts Kardelis** /Vytautas Kardelis/ (Viļņas Universitāte).

Vairākos referātos tika skarti dažādi seno vārdnīcu jautājumi: tā sauktās Jumskas vārdnīcas mīklu centās uzminēt (un sekmīgi uzminēja!) **Ona Kažukauskaitē** (Lietuviešu valodas institūts): izrādās, tādas personas kā Jumskis nemaz nav bijis – tā ir neskaidra rokraksta dēļ radusies kļūda, bet vārdnīcas īstais autors varētu būt Ivinskis). **Vidmants Kuprevičs** /Vidmantas Kuprevičius/ (Lietuviešu valodas institūts) mēģināja precizēt Austrumlietuviešu vārdnīcas dialektālo pamatu. **Lidija Leikuma** (Latvijas Universitāte) runāja par Latgalē strādājuša katoļu mācītāja lietuvieša Jāņa Kurmina vārdnīcu, kas ir nozīmīga kā pirmā publicētā latgaliešu vārdnīca (publicēta Viļņā 1858. g.). **Vilma Šaudiņa** no Daugavpils Universitātes pakavējās pie gārsenieša Jāņa Kulitāna latviešu – lietuviešu vārdnīcas manuskripta. Lietuviešu seno vārdnīcu problēmām pieskārs **Vilma Zubaitiene** (Viļņa) – "Kā Mīlkus rediģēja Ruiģa "Littauish-Deutsches und Deutsch-Littauisches Lexicon" (1747)"

Par jauno elektronisko vārdnīcas versiju domās dalījās jaunie leksikogrāfi – **Daiva Murmulaitīte** /Murmulaitytē/ no Viļņas un **Jurgita Mikeloniene** /Mikelionienē/ no Kauņas: citāts no viņas teiktā – "pagājušā gadsimta vārdnīcas atgādina kapsētu, bet speciālās vārdnīcas – terminu kapsētas". Tomēr viņu domas ne vienmēr sakrita ar tradicionālās leksikogrāfijas piekritēju uzskatiem.

Leksikas normēšanas apstākļus 20. gs. vidū iztirzāja **Virginija Stankevičiene** /Stankevičienē/ no Kauņas. Valodas kultūras sfērai bija veltīts arī **Vidas Rudaitienes** ziņojums par Rietumeiropas valodu ietekmi uz lietuviešu valodu (referātā tika minēti tādi arī latviešu valodai raksturīgi 'modernie' barbarismi kā *fainas, kūl, topinis, super, vykendas*). Par vārdu un sabiedrību, par

komentāriem, ko par vārdu ir snieguši plašās sabiedrības pārstāvji (nevalodnieki) informēja **Kazimiers Župerka** no Šauļu Universitātes.

Visus šos skaistos leksikogrāfu svētkus Viļņā vainagoja ziedošā vasara un jauniznākušais 20. Lietuviešu valodas vārdnīcas sējums.

Laimute Balode

Ceturtais eirolingvistikas simpozijs

Vai daudzi Baltijā zina, kur ir Zadora? Tā ir 3000 gadu veca pilsēta Horvātijas dienvidos, Adrijas jūras piekrastē. Zadaras universitātes Filozofijas fakultātē, kas nupat nosvinēja 600 gadu jubileju (gan mazliet nosacītu, jo rēķinātu kopš brīža, kad savu darbību sāka pirmā augstskolas tipa mācību iestāde Zadarā), 2002. gada 19.–22. septembrī norisinājās Ceturtais eirolingvistikas simpozijs "Valodas kontaktu tipoloģija Baltijas jūras un Adrijas jūras areālā", kas pulcināja ap 30 valodnieku, vēsturnieku, ģeogrāfu no 11 valstīm. Simpozija (ko tikpat labi varētu saukt arī par konferenci) darbu vadīja daudzu valodu kontaktiem veltītu rakstu krājumu sastādītājs un izdevējs **P. Stūre Ūrelands** (*Sture Ureland*) – zviedru izcelsmes valodnieks no Manheimas universitātes Vācijā.

Simpozija pamatmērķis – konstatēt un analizēt valodu kontaktus visos līmeņos plašā areālā no Eiropas ziemeļiem līdz dienvidiem. Konferencē vairākkārt izskanēja sauklis: "Valodu kontakti, nevis konflikti!" Darbs un informācijas apmaiņa notika vairākās sekcijās (taču secīgi pēc kārtas, tādējādi neliedzot iespēju visiem konferences dalībniekiem piedalīties visu sekciju darbā): vispārīgie aspekti (A sekcija), lingvistika "Ziemeļi – dienvidi" (B sekcija), lingvistika "Ziemeļi" (Baltijas jūras areāls) (C sekcija), lingvistika "Dienvidi" (Adrijas jūras un Vidusjūras areāls) (D sekcija); pēdējā no tām saprotamu iemeslu dēļ bija pārstāvēta viskuplāk.

Skaistajā, palmu, platānu un vīģes koku ieskaustajā Filozofijas fakultātes ēkā, kuras logi lūkojas tieši uz Adrijas jūru un ne pārāk tālu saskatāmajām salām, bet pamati ļaujās silto viļņu glāstiem, simpozija dalībniekus ar atklāšanas runu sveica fakultātes dekāns **Damirs Magašs** (*Damir Magaš*) un Zadaras vicemēre. Plašu pārskatu par eirolingvistikas attīstību pēdējo piecu gadu laikā

sniedza (1997–2002) šī simpozija dvēsele un neizsīkstošais dzinējs **Stūre Ūrelands**.

A sekcija. Par eirolingvistikas kā samērā jaunas zinātnes nozares principiem runāja **Maja Brataniča** (*Maja Bratanič*) (Zagreba), uzsverdama, ka visām valodām ES jābūt vienlīdzīgām. Šajā jomā ir savas problēmas, piemēram, basku vai kataloniešu valoda ES netiek atzīta, jo tām nav pietiekami augsta oficiālā statusa pašām savā valstī, resp., Spānijā. Referente bija spiesta secināt, ka reāli tomēr trīs Eiropas valodas (angļu, vācu un franču) ir "vienlīdzīgākas" par citām. Angļu valoda kļūst par *lingua franca* Eiropas Savienībā (starp citu, mazliet analogiska situācija izveidojās arī šajā konferencē: kaut gan referāti izskanēja arī vācu, franču un itāliešu valodā, tomēr tikai angliskos priekšlasījumus saprata visi vai gandrīz visi; tiesa, tai pašā laikā nelielākām simpozija dalībnieku grupiņām dažreiz atradās gluži negaidīts kopīgs saziņas līdzeklis, piemēram, krievu valoda un pat somu valoda). Nopietnas grūtības Eiropas Savienībā rada terminu tulkošana. Secinājumā izskanēja doma, ko ar aplausiem atbalstīja visi klausītāji: lai kāda būs nākotnes valodu politika, mums katram jā saglabā sava nacionālā valoda un visiem kopā – valodu dažādība.

Referenti no Šveices (Lugāno) – ekonomists **Remidžo Rati** (*Remigio Ratti*) un valodnieks **Alesio Petralli** (*Alessio Petralli*) runāja par termina un jēdziena *globalizācija* dažādu izpratni: vai tas ir process, vai arī rezultāts. Parādās arī negatīva attieksme, uzskatot, ka globalizācija = okupācija. Runātāji savas tēzes ilustrēja ar Šveices piemēru, īpaši analizējot TV raidījumu un preses lomu ar globalizāciju saistīto priekšstatu veidošanā un sabiedriskās domas ietekmēšanā.

Itālijas pārstāvis **Vinčenco Merolle** (*Vincenzo Merolle*) (Roma), runādams par Eiropu kā par lingvistisku vienību, īpaši uzsvēra latīņu valodas nozīmi, kas varētu vienot dažādu valodu runātājus. Viņš, piemēram, bija sarēķinājis latīņu cilmes vārdu skaitu angļu valodā (pēc viņa datiem, ap 90 % no vārdnīcas A burta angļu valodā ir latīniskas saknes leksēmas).

B sekcija. Neliela, bet interesanta, pat aizraujoša sekcija, kas deva ieskatu Eiropas ziemeļu un dienvidu valodu salīdzinājumā. Berlīnes universitātē strādājošais krievu skandināvis

Jurijs Kuzmenko (Sanktpēterburga/Berlīne) stāstīja par valodu kontaktu tipoloģiju Skandināvijā un Balkānos, izceldams vairākus paralēlismus. No cilmes viedokļa tika analizēts postpozicionālais artikuls skandināvu valodās, kas, iespējams, ir radies somugru valodu postpozicionālo personas piederības sufiksu ietekmē, un analogiska morfoloģiska parādība dažās Balkānu valodās (rumāņu, bulgāru, albāņu), kur šī postpozicionālā artikula cilme ir visai grūti skaidrojama. Vai tā būtu saistīta ar tirkū valodu ietekmi (līdzīga parādība vērojama čuvašu valodā), vai arī šādas formas attīstījušās katrā no minētajām valodām patstāvīgi? Kā parasti, zinātnē jautājumu vairāk nekā drošu atbilžu.

Savdabīgs, ar netradicionālu skatījumu, bija slāvista no Skotijas, no Sentendriju universitātes, **Stefana Pjū** (*Stefan Pugh*) priekšlasījums, veltīts valodu kontaktu strukturālajiem un sociolingvistiskajiem aspektiem, salīdzinot Baltijas un Adrijas jūras reģionus; viņš piedāvāja iespēju formāli (skaitliski) novērtēt valodu kontaktu intensitāti, izmantojot 9 konkrētus kritērijus (no valodu tipoloģiskās tuvības pakāpes līdz savstarpējām simpātijām vai antipātijām). Baltijas un Adrijas jūras valstu kontaktus analizēt bija iecerējis **Alemko Gluhaks** (Zagreba); viņa referāts, tā autoram klāt neesot, tika pasniegts tikai izdales materiālu formā un bija veltīts gan tirdzniecības kontaktiem vēstures gaitā, gan rakstības un literatūras paralēlēm.

C sekcija. Savu otro referātu – par kontaktu tipoloģiju un multilingvismu – nolasīja **Stūre Ūrelands**. Viņš, cita starpā, runāja par to, cik svarīga ir galvaspilsētas lokalizācija: piemēram, Stokholma gan vēsturiski, gan ģeogrāfiski varētu būt visas Baltijas galvaspilsētas lomā. S. Ūrelands pakavējās arī pie reliģijas nozīmes valodu un valstu kontaktu attīstībā. Bez tam viņš uzsvēra citu zinātņu nozīmi eirolingvistikā: "Esam vienpusīgi izglītoti, būdami tikai valodnieki!" Savu priekšnesumu viņš beidza ar saukli: "Mums katram jāatrod sava identitāte plašākā nozīmē: es neesmu tikai zviedrs, bet vienlaikus arī baltietis! Mums jāatrod sevī eiropietis!"

Vācu lingvists **Ludgers Krēmers** (*Ludger Kremer*), kas pārstāvēja Antverpenes universitāti (Beļģija), savā priekšlasījumā deva samērā detalizētu lejasvācu valodas kontaktu vēstures apskatu. Viņš aplūkoja arī jēdzienu *lejasvācu valoda*, vairākkārt uzsvērdams,

ka uzskata ar šo terminu apzīmēto lingvistisko fenomenu par valodu, nevis par dialektu. 7–8 miljoni – tāds šobrīd esot reālais lejasvācu valodas runātāju skaits, taču vienas paaudzes laikā tas sarūkot par apmēram 30 %. Taču arī mūsdienās lejasvācu valoda funkcionē samērā aktīvi; cita starpā, tā esot celtnieku darba valoda.

Vēsturnieks un ģeogrāfs **Ēriks de Gērs** (*Erik de Geer*) no Upsalas universitātes aplūkoja izoriešu jeb inkeru (varētu arī teikt – Ingermanlandes somu) trimdas gaitas. Otrā pasaules kara laikā, kā arī pirms un pēc tam viņi ir bijuši spiesti pamest savu dzimteni toreizējā Ļeņingradas apgabalā. Referents izdalīja trīs galvenos laikposmus: 1) deportācija (1927–1939), 2) evakuācija (1939–1944), 3) trimda (1945 →). Pēdējos gadu desmitos daudzas izoriešu ģimenes pārcēlušās uz Somiju, kā arī uz Zviedriju, kur saņēmušas vietējo varas iestāžu atbalstu.

Erlings Vande (*Erling Wande*) no Stokholmas universitātes klātesošos iepazīstināja ar zviedru, somu un igauņu kopīgu projektu, kas veltīts dažu savstarpēji analogisku sintaktisku parādību (galvenokārt nominatīva, partitīva un ģenitīva lietojuma) izpētei Zviedrijas igauņu valodā (20–30 tūkst. runātāju), Zviedrijas somu valodā (apm. 400 tūkst. runātāju; Zviedrijas vidienē) un tā saucamajā *meänkieli* jeb Torneo ielejas somu valodā (40–60 tūkst. runātāju; Ziemeļzviedrijā). Visas šīs valodas kopš 2000. gada ir oficiāli atzītas par Zviedrijas mazākumtautu valodām. Kā parādīja demonstrētie piemēri, zviedru valodas ietekme uz dzimto valodu ir acīmredzama.

Baltijas jūras areālu pārstāvēja arī divi Latvijas onomasti – **Laimute Balode** (Rīga/Helsinki) un **Ojārs Bušs** (Rīga) (mūsu līdzdalība nebūtu bijusi iespējama bez Kultūrkapitāla fonda atbalsta, kas sedza apm. 2/3 no ceļa izdevumiem). L. Balode sniedza pārskatu par valodas kontaktu atspoguļojumu Latvijas hidronīmijā, bet O. Bušs runāja par vāciskas cilmes elementiem starp Latvijas vietvārdiem. Jāsaka, ka interese par tik eksotisku valsti, kāda ir Latvija dienvidniekiem, bija liela un neviltota.

D sekcija. Vienīgais Amerikas pārstāvis starp simpozija dalībniekiem, slāvis **Veilzs Brauns** (*Wayles Browne*) no Kornela universitātes, uzstāšanos iesāka ar vārdiem: "Mūsu konference veltīta valodu kontaktiem, taču ir valodas, kas nevēlas

kontaktēties." V. Brauns galvenokārt runāja par pūrisma tendencēm dienvidslāvu valodās. Viņš pastāstīja par saviem vērojumiem, salīdzinot Antuāna de Sent-Ekziperī "Mazā prinča" tulkojumu horvātu, serbu, slovēņu, bosniešu u. c. valodās (jāpiebilst, ka bosniešu valodas [*bošnjački jezik*] kā patstāvīgas valodas izdalīšana ir jauna lingvistiska realitāte, kas pirms četriem gadiem kuluāru sarunās slāvistu kongresā Krakovā vēl tikai šķita prognozējama). Kā secināja referents, ar pūrismu visvairāk izceļas slovēņu un horvātu valoda, no šīm valodām arvien vairāk tiek izskausti svešvārdi, aizstājot tos ar savas cilmes leksēmām, piemēram, horvātu *zemljopisac* 'ģeogrāfs', *zanimljiv* 'interesants', *ispitivanje* 'anketa, aptauja', *živ* 'aktīvs (par vulkānu)' utt. Ja salīdzina dienvidslāvu valodas savā starpā, var konstatēt, ka vispūristikākās, kā jau minēts, ir slovēņu un horvātu valoda, mazāk pūristica – bosniešu, vēl mazāk – serbu, bet vismazāk – maķedoniešu un bulgāru valoda. Referents konstatēja situāciju, nemēģinot analizēt tās cēloņus, taču te varētu izteikt hipotēzi, ka horvātu valodas "pūrismu", resp., samērā daudz internacionālismu nomaiņu ar vārdiem, kas veidoti no savas valodas "materiāla", vairumā gadījumu izraisa ne tik daudz iebildumi pret leksiskajiem aizguvumiem to svešās cilmes dēļ, bet gan vēlme šādā veidā attālināties no serbu valodas, kurā šie internacionālismi joprojām saglabājas (protams, ir arī gadījumi, kad kāda internacionālisma aizstājējvārds sastopams arī serbu valodā, piemēram, jau minētais *жуб*).

Duņa Jutroniča (*Dunja Jutronic*) (Maribora, Slovēnija) stāstīja par horvātu valodas čakaviešu dialekta (Rijekas apvidū) izmaiņām, analizējot divu paaudžu autoru tekstus. Šis referāts skaidri demonstrēja dialekta un literārās valodas mijiedarbību un dialektālo īpatnību atmiršanas procesu.

Vesna Muhviča-Dimanovska (*Vesna Muhvić-Dimanovski*) (Zagreba) pēta vācu valodas ietekmi uz horvātu valodu valsts centrālajā daļā un itāliešu valodas ietekmi Dienvidhorvātijā. Šie procesi daudzējādā ziņā ir tipoloģiski līdzīgi, taču var konstatēt arī atšķirības (piemēram, gastronomijas termini aizgūti no abām minētajām valodām, mūzikas termini – no itāliešu, tehnikas termini – pārsvarā no vācu valodas).

Viena no galvenajām simpozija organizētājām, pašizliedzīgā gandrīz visu praktisko jautājumu kārtotāja **Duņa Brozoviča-Rončevića** (*Dunja Brozović-Rončević*) (Zagreba) stāstīja par horvātu kolonijām Itālijas dienvidos kopš 15. gs., no kurām līdz mūsdienām saglabājušies tikai 3 ciemi. Viņa pakavējās pie šo horvātu valodas īpatnībām, ko ietekmējusi itāliešu valodas klātbūtne, pie viņu personvārdiem un vietvārdiem, kas vislabāk saglabājuši horvātu valodas leksiku un fonētiku un skaidri liecina, ka ienācēji Itālijā ieradušies no Dalmācijas piekrastes.

Par Adrijas jūras toponīmiju valodu kontaktu aspektā runāja arī romāņu valodu speciālists no Zadaras **Vlado Skračičs** (*Vlado Skračić*).

Žarko Mujačićs (*Žarko Muljačić*) (Berlīne/Zagreba), izcils itāliešu valodas pētnieks Horvātijā, ilgus gadus strādājis Berlīnes universitātē, uzmanību veltīja Veljā (Krkas salā) kādreiz lietotās latīņu valodas fonoloģiskajām īpatnībām, kas radušās grieķu valodas, horvātu valodas un itāliešu valodas Venēcijas dialekta ietekmē. **Lelija Sočanaca** (*Lelija Sočanac*) (Zagreba) pakavējās pie valodu kontaktiem Ragusas republikā (kas eksistēja no 14. gs. līdz 1808. g. Horvātijas piekrastē, Dubrovnikā, un tai tuvīnajās salās; *Ragusa* ir Dubrovnikas itāliskais nosaukums). Kā valsts pārvaldes un zinātnes valoda tajā tika lietota itāliešu valoda, daudzi iedzīvotāji izglītību tai laikā bija ieguvuši Itālijas universitātēs, un ir saglabājušās daudzas interesantas liecības par to, cik spēcīga bija itāliešu valodas ietekme uz Dubrovnikas jeb Ragusas horvātu dzimto valodu.

Divi jauni un temperamentīgi itālvalodīgie lingvisti no Pulas universitātes (Horvātijā) stāstīja par sarežģīto sociolingvistisko situāciju Istras reģionā (Horvātijā, Adrijas jūras piekrastes ziemeļdaļā). **Gorans Filipi** (*Goran Filipi*) pieminēja pat tādus jēdzienus kā valodu bēres, valodas klonēšana, runāja par izmaiņām valodā, nevis par valodas attīstību. **Roberts Blagoni** (*Robert Blagoni*) referēja par komunikatīvo situāciju šajā pašā lingvistiskajā areālā. Tā kā Istras pussalā ir liela autohtono itāliešu minoritāte, te darbojas gan itāliešu skolas, gan augstskolas. Tomēr situācija komunikatīvajā ziņā nav vienkārša: bērns ģimenē kā pirmo apgūst vietējo itāliešu dialektu, tad kā otrā valoda nāk horvātu valoda, kas

dzirdama ikdienā visapkārt, bet tikai kā trešā valoda – literārā itāliešu valoda, kas ir mācību valoda skolā (šī situācija, kā redzam, ļoti atgādina Latgali Latvijā).

Simpoziji uzskatāmi parādīja valodu situācijas atšķirības dažādos Eiropas reģionos: daudzi referenti runāja itāliešu valodā, ko Horvātijas dienviddaļā prot un spēj saprast, kā liekas, visi. Šāda veida saieti ļauj nodibināt kontaktus starp dažādu valstu un dažādu kultūru valodniekiem, ko satrauc un vieno savstarpēji visai līdzīgas problēmas, gatavojoties dzīvot Eiropas Savienībā. Mūsu visreālākais ieguvums acīmredzot ir tas, ka izveidojās patiešām laba sapratne ar "laukuma saimniekiem" – horvātu valodniekiem (kā pēc simpozija noslēguma teica Lelija Sočanaca, šķiet neticami, ka esam pirmoreiz tikušies tikai pirms dažām dienām), un savstarpējā sadarbība, jācer, turpināsies arī nākotnē. Kā visos šāda veida pasākumos, neatņemama sastāvdaļa bija ekskursija – iepazīšanās ar Zadaras veco pilsētas daļu (labi saglabājušies romiešu foruma elementi, kā arī 9. gs. celta baznīca; vecpilsētā nav vairs redzamas serbu apšaudes pēdas, kas toties daudzviet bija pamanāmas, 5 stundas braucot ar autobusu no Zagrebas uz Zadaru), kā arī izbrauciens ar kuģīti pa burvīgo arhipelāgu (tam ir nacionālā parka statuss). Pārfrāzējot dzejnieku, gribas izsaukties: "Dievs laikam ir ļoti mīlējis šo zemi, radīdams tik skaistu tās dabu!"

Laimute Balode, Ojārs Bušs

GRĀMATU APSKATS

M. Putniņa, A. Timuška.

Sinoles izloknes salīdzinājumu vārdnīca

(LU Latviešu valodas institūts. Rīga, 2001, 294 lpp.)

Ir nācis klajā savdabīgs, vērtīgs valodas bagātību krājums – daļa no latviešu valodas skolotājas **Maigas Putniņas** (1911–2001) mūža darba – ziemeļaustrumu Vidzemes Sinoles novada izloknes salīdzinājumu vārdnīca. Grāmatas priekšvārdā darbs raksturots kā devums dialektālajā leksikogrāfijā, taču grāmatas sniegums ir ievērojami plašāks: salīdzinājumi, būdami stilistiska un sintaktiska konstrukcija, ir ne tikai valodas leksikas daļa, tajos "atspoguļojas runātāju asociatīvā domāšana, spriešanas un raksturošanas spējas" (Priekšvārds, I lpp.).

Salīdzinājums kā stilistisks veidojums pats par sevi jau ir valodas ekspresivitātes līdzeklis, bet teicēja dzīvajā runā saklausītie izteicieni piedevām vēl bagātinās ar neparastumu, svaigumu. Jaundarinājumi var būt arī šķirkļa vārdi, piemēram, nievājuma vārds *žuomāklis* 'jokdaris, āksts' nav ne ME, ne EH: *es esūt k^oā žuomāklis. k^oā m^oāžeklis m^oāžuotiēš.* (292.)

Darba sagatavotājs izdošanai un zinātniskais redaktors **Agris Timuška** izstrādājis skaidru, pārskatāmu šķirkļu izkārtojumu (vārdnīcas izveides apraksts priekšvārda III–VIII lpp.), tā ka lasītājs var labi uztvert gan pašu salīdzinājuma konstrukciju, tās variantus, nozīmes skaidrojumu (ja tāds vajadzīgs), gan arī ilustratīvos piemērus. Tieši Sinoles izloknes **teksti** lieliski apliecina sinoliešu valodas bagātību, izteiksmīgumu, tēlainību, jauku humora izjūtu, lietu un cilvēku tīrīgu raksturošanas prasmi. Daudzi salīdzinājumi ir īsti laucinieciski –

pazūd kā cūka rudzos (33),
ausis kā lemeši, deguns kā arklis (8).

Lielā daļā salīdzinājumu ironiski vērtēta situācija –
mīlē kā vilks jēru (274),
kā Mažai kurpes uz pieci pāri zeķu (279).

Pa reizei sinolieši pasmaida par kaimiņiem –
siksc un miksc k^oā dzēlzaviešu pl^oācens (175),

*putras blūoda uz golda k°ā Bòlvu azārs (54),
m°ālmūizniki šaurās biksēs
tā k°ā k°ārklu stabulēs (220).*

Cilvēku raksturojums mēdz būt itin izvērsts – gan ar paplašinātu salīdzināmo komponentu, gan vairāku vārdu salīdzinātājdaļu, pie tam komponenti ir visādā ziņā saderīgi: ne tikai pēc semantikas un vārdu formām, bet arī pēc vārdu darināšanas – piedēkļu ziņā:

või, tas ir moziņš puikūls k°ā knapsieriņš! (94).

Deminutivi *maziņš, knapsieriņš* un vārda *puikūls* piedēklis arī sader ar mazumu, mīļumu. Līdzīgi piemēri – *bārniem k°ājiņas k°ā diēdziņi, rūokas k°ā skōngāltiņi (207); tas [cilvēks] jōu l°āc k°ā susekļa kātiņš – siks, tiēviņš, tiēviņš (86); viņš jōu cieš, pacietiks k°ā ciešulīc (31).*

Visu salīdzinājuma konstrukcijas komponentu saderība rada lielas iespējas tekstu izmantot ne tikai kā dialektālu leksikogrāfisku pētījumu, bet arī piedāvā brīnišķīgas tautas dzīvās valodas bagātības vārddarināšanas, morfoloģijas, fonētikas, sintakses aspektā.

Vārddarināšanas un reizē leksēmu **morfoloģisko** variantu bagātība redzama jau šķirkļa vārdu raibumā –

ņērga, ñērgāns, ñērgava, ñērgavs, ñērškšis – peļ, iznieko ēdienu; raud, čikst (160);

žauga, žaūsteklis, žaūste, žaūtris – nemitīgi skraida, blēņojas, kāpelē, ložņā (289);

lāmza, lāmzaks, lāmzāns – ir liels, neveikls, lempīgs (114).

Šie piemēri rāda arī vārdu **skanisko** spilgtumu. Skaņu ekspresija īpaši spilgti izpaužas **verbālos salīdzinājumos** ar saderīgi darinātiem lietvārdiem –

tas l°āc uzm°āka ir, m°ācas k°ā mīeks vīrsā pēc naūdas (140);

kūo tu k°āvūo k°ā nakck°aus! ('kā mēnessērdzīgais' (150).

Negausīgs, rijīgs cilvēks *graulē kā graulis (64)*, bezdarbīgs cilvēks *kā kruknis krukņē (98)*, suns *elš kā elsis (51)*, tiepša *ietiepās kā ietiepa (71)*.

Viskošākie ir cilvēka gaitas un runas raksturojumi. Vārgs cilvēks *iet kā klombāns klombu klombām (89)*; klaidonis *kā klōnga apkārt vien klōgā (90)*; kāds *svārstās kā svārsteklis (231)*, kāds *aizlēc, aizskrien kā švipaste, kā švipsts (241)*, kāds *staigā kā čabats (34)*.

Govs gan var iet cēli:

e, kūr [govs] iēt gòn k^oâ kariete pa priēšku vin citiem [lopiem]! (84).

Salīdzinājumi, ar kuriem raksturo runu, tāpat ir saderīgi gan fonētiski, gan vārddarināšanā, kur ir daudz onomatopēzes elementu. Ja cilvēks plāpā tukšu, viņu norāj –

kūo nu taņķši k^oâ taņķšis? (241), *kūo tu klakši k^oâ klakšāns?* (88), *kūo tu čakstini, čaksti k^oâ čakste?* (34).

Visvairāk pārmetumu variantu čīkstīgam, raudulīgam cilvēkam. Sinolieši saka, ka tāds *čīkst un džīgā kā džīga* (50), *gaudo kā sila gauģis* (60), *kauč kā kauka, kā kaukoņa* (86), *kā biļļa biļļā* (20), *dīč kā dīkuls vienā dīkšanā* (43).

Kašķīgs cilvēks *kasās kā kaška, kā kass, kā plēsnis, kā kaseklis* (85).

Mazs bērns mīļi *čāvina kā mazais čavaniņš* (35).

Sintakses pētniekam Sinoles teksti piedāvā daudzveidīgas konstrukcijas – gan verbālas, gan nominālas.

Nominālie salīdzinājumi var būt apjomā minimāli – tikai salīdzinājuma nomeni, visbiežāk lietvārdi, un saistītātvārds *kā – sieva k^oâ l'ācs* (110), *krūč k^oâ skapis, mugurc k^oâ dēlis* (207).

Taču sinolietis grib labi un pamatīgi aprakstīt salīdzinājuma objektu: plāpīgam cilvēkam *mute k^oâ laidērs, k^oâ v'arti, k^oâ vārstekles* (112). Ja skopulis aizdevis dusmas, tad sinolietis to var nolamāt ar veselu nopeluma vārdu blīvējumu –

tu esi k^oâ l'ārpizāda, k^oâ utizāda, k^oâ utūzis! (242).

Ne tieši salīdzinājumu, bet pielīdzinājumu niansē ar saistītātvārdiem *tāds kā, tikpat kā* –

ķildīgs, nesaticīgs cilvēks ir *tāds kā ieska, kā kazu pinka* (71), bet badīgs vai izsalcis cilvēks vai dzīvnieks – *tikpat kā vilka desa* (41); nenopietns cilvēks ir *tāds kā gaiseklis, kā vēja grābslis* (56).

Dažādi semantiskie varianti ir salīdzinājuma konstrukcijām ar *dalāmo ģenitīvu*. Visbiežāk skaita naudu un bērnus –

naudas kā pūkam, bērnu kā skudru (209), *čīgānam bērnu kā žvaguļu* (293); *bērnu kā jūras* (77), *rubļu kā dubļu, naudas ne graša* (45).

Saimniekošanā arī var varen labi veikties – *piena kā jūras, sviesta kā mālu* (134); *pircēju bij – voi dieviņ!* (101).

Salīdzinājumi **ar atkarīgajiem locījumiem predikācijā** var bagātināt latviešu valodas nominālo predikatīvo modeļu variantu skaitu. Piemēram, lietvārda piederības datīvs salīdzinājumā izsaka kādu īpašību – puisim *spēks ir kā lauvai* (116), *acis kā kaķim, kā vanagam* (260).

Prepozicionālos predikatīvos salīdzinājumos biežāk – lietoti prievārdi *pēc, bez, pie, uz* ar atbilstošajiem lietvārdu locījumiem –

J'āns palicis k^oā pēc vaca^oāziša (13);

meitene .. l^ā k^oā nabūtu pie pilla jāga (103);

pamests līgavainis *palika k^oā uz korstīm cariem* (30).

No **verbālajiem** salīdzinājumiem īpaši krāšņs ir konstrukcijas ar vienas saknes verba nenoteiksmi vai apstākļa vārdu blīvījumā ar personas formu –

kādam *valoda kā šķiltin šķeļas* (235); kāds cits sinolietis *runu kā ārdīt izārdīja* (8); *koki sarmā kā vizuļot vizuļo* (277); *skūoluôtāis man k^oā kl^oāšus atkl^oāja pasāules vēsturi* (90).

Ja darbs raženi padarīts, sinolietis lepojas:

pļavu kā miglot nomiglojām ('nopļāvām') 158; *rudzus kā līgot nolīgojām* (122); *miežu lauki vēl stāv kuplumu kuplumā, kā viļņot viļņo* (275).

Patiesām trāpīgi, skaisti, tēlaini.

Gadījās izloknes tekstos pamanīt kādu latviešu valodā retāk sastopamu predikatīvu konstrukciju – divus infinitīvus salīdzinājumā gramatiskajā centrā –

vacu m^oācīt – tas esūot tik pat k^oā spr^oāgušu ārstēt (8).

Vēl kāds vērojums. Sinoles vārdnīcā nav raksturīgs salīdzinātātvārds *nekā*. Ir ļoti dažādi salīdzinātātvārdi un to saistījumi, piemēram, *kā, tā kā, tāpat kā, tikpat kā, it kā, tik .. kā, tīri kā, gaiši kā, īsten kā, kā kad, tāds kā, tādi vien kā, tāds .. kāds* (saliktā teikumā), arī *tā .. ka, kā .. tā*. Bet saistītātvārdu *nekā* pamanīju vienu vienīgu reizi – saliktā teikumā: *smukāki, ka pl^oānas lūpas, ni k^oā ka liēlas k^oā vīzenes* (277). Salīdzinājuma konstrukcijās ar īpašības vārda vai apstākļa vārda pārāko pakāpi apgalvojuma teikumos sinolieši lieto saistītātvārdu *kā*, nevis *nekā*: *zaļām kūokām serde sāusāka k^oā molas* (59); *tām vāirāk stiķu k^oā*

sužām blusu (22). Tā ka mūsdienu literārās valodas normu par *kā* un *nekā* lietojuma šķiršanu salīdzinājumos sinolieu izloksne nebalsta.

Droši vien arī citu novadu ļaudis prot krāšņi, tēlaini runāt, bet valodas pētnieki ne vienmēr pratuši to saklausīt un novērtēt. Par Sinoles novada tuvākām un tālākām kaimiņizloksnēm (Lizuma, Litenes, Lejasciema, Beļavas, Stāmerienas u. c.) ir apraksti pēc vispārpieņemtās shēmas, taču tikai A. Kalnieša un V. Rūķes-Draviņas "Galgauskas izloksnes aprakstā" (R., 1996) ir īpaša nodaļa "Konstantie salīdzinājumi" (205.–212. lpp.) un S. Balodes "Kalncempju pagasta Kalnmuižas daļas izloksnes aprakstā" (R., 2000, 144 lpp.) aiz tradicionālās vielas ir nodaļa "Frazeoloģismi un salīdzinājumi" (120.–122. lpp.), kas rada iespēju izlokšņu frazeoloģijas un stilistikas salīdzinošiem pētījumiem.

M. Putniņas un A. Timuškas paveiktais ir visai cerīgs pamats, kā paplašināt skatījumu uz izlokšņu krājumiem kā uz valodas konstrukciju tapšanas procesa atveidi, saskatot valodas dzīvīgumu, atraktivitāti.

Maigone Beitīņa

Latviešu-krievu vārdnīca. Ap 35000 vārdus
/ Sastādījusi B. Ceplīte. Rīga: Avots, 2002. – 776 lpp.

20. gadsimtā publicēts vairāk nekā desmit dažādu latviešu-krievu vārdnīcu, neskaitot atkārtotus izdevumus un speciālo terminu vārdnīcas (līdz 1994. g. sk. [2: 17]). Diemžēl tās galvenokārt domātas latviešu valodas pratējiem, kas apgūst krievu valodu. Pēdējā gadu desmitā situācija mainījies: latviešu valodu sākuši aktīvi mācīties cittautieši, un aktuālākas kļuvas vārdnīcas, kas orientētas tieši uz tiem lietotājiem, kam latviešu valoda nav dzimtā. Tomēr, ignorējot šo situāciju, dažādas izdevniecības un tipogrāfijas vairākkārt pārpublicēja jau agrāk izdotās lielas un mazas vārdnīcas – bez grozījumiem un reizēm pat bez avota norādījuma. Tādējādi no pirmā acu uzmetiena grāmatnīcas rada patīkamu iespaidu par latviešu-krievu vārdnīcu pārpilnību. Taču prieku drīz nomaina vilšanās, jo, uzmanīgāk ielūkojies kādā no plauktā esošām vārdnīcām, zinātājs vai nu viegli atpazīst tajā

agrāku un daudzējādā ziņā novecojušu izdevumu, vai nonāk pie secinājuma, ka tas nav nekas cits, kā tikai steigā uztaisīts vārdnīcas aizstājējs. Vairākums pircēju gan tiek viegli piemānīti ar šo ārējo labklājību, kaut arī vēlāk tādas vārdnīcas izraisa vienīgi negatīvas emocijas un noraidošu attieksmi pret latviešu valodu. No šīs viduvējo vārdnīcu jūras izceļas Brigītes Ceplītes sastādītā "Latviešu-krievu vārdnīca", kas nāca klajā 2002. gada pavasarī.

Līdz šim kaut cik pilnīga gramatiskā informācija tika ievietota tikai dažās īsajās latviešu-krievu vārdnīcās [3, 5, 6, 8, 9], bet jaunā B. Ceplītes vārdnīca ir pirmā vidēja apjoma vārdnīca ar gramatisko informāciju. Tiesa, jābrīnās, ka vārdnīcas ievadā (un titullapā) minēts, ka tajā ietverts ap 35000 vārdu¹, lai arī tās pamattekstā var saskaitīt tikai ap 21000 šķirkļa vārdu un vēl ap 1400 vārdu ģeogrāfisko nosaukumu pielikumā. Vispār vārdu atlasē principī nav paskaidroti un nešķiet sīki izstrādāti. Autore apgalvo, ka vārdnīca ietver mūsdienu latviešu valodas biežāk lietojamus vārdus (5. lpp.), bet tajā joprojām neatrodam vārdus *dators*, *skeneris*, *drukāt* un citus, kas šķiet ne mazāk aktuāli par iekļautajiem vārdiem *aerokamanas*, *apogs* vai *šinšilla*. Dīvaini, ka vārdnīcā ir vārds *abpusieliekts*, bet nav *abpusizliekts*, ir *zālēdājs*, bet nav *gaļēdājs*, ir vārdi *seksuāls* un *seksualitāte*, bet atvasinājumu pamatvārda *sekss* nav (diez vai iemesls šeit būtu tas, ka *sekss* ir elementāras struktūras internacionālisms, kura tulkojums nesagādā grūtību: tad nebūtu jāparādās arī citiem "elementāriem" vārdiem, kā *bits* (jo dīvaināks, jo nav vārda *dators*), *sets*, *tips* utt.). Reizēm gadās neattaisnojama dažādība tulkojumos: *lasītnepratēja* – *неграмотная*, bet *lasītnepratējs* – *безграмотный* (diez vai arī ir jēdzīgi tāds pāra lietvārdus sniegt atsevišķos šķirkļos, lai arī tas, protams, palielina šķirkļa vārdu skaitu vārdnīcā). Mēdz būt neskaidri tulkojumi: *vasa* – *нобег*: jāprecizē krievu vārda nozīme (*нобег растения*) vai jāliek norāde *bot.* (sal. [4]). Gadās arī vienkārši kļūdas: *barotava* ir nevis *кормёжка* (lai arī pat divsējumu vārdnīca [7] sniedz šādu tulkojumu), bet *кормушка*.

¹ Resp., tikpat daudz, cik savā laikā ļoti populārajā – un līdz 1980. gada divsējumu vārdnīcas [5] iznākšanai lielākajā – latviešu-krievu vārdnīcā, ko sastādījis autoru kolektīvs [4^{a, b, c}].

B. Ceplītes vārdnīca ir sastādīta pēc tiem pašiem principiem kā A. Gūtmaņa un citu autoru "Latviešu-krievu vārdnīca skolām", no kuras autore pārrakstījusi ievadu un paskaidrojumu par vārdnīcas uzbūvi [3^d: 5–12] (diemžēl neizlabotas palikušas vairākas tipiskas kļūdas, kas radušās teksta skenēšanas un atpazīšanas procesā: "no" vietā "no", ".,." vietā ".,", "akmens" u. tml. – šādas pirmās lappuses var radīt gana sliktu iespaidu par vārdnīcu kopumā)². Sastādīšanas principi atšķiras no A. Gūtmaņa un citu autoru vārdnīcas (ir vienkāršoti) tikai divos aspektos: B. Ceplīte neatzīmē uzsvaru nepirmajā zilbē latviešu valodas vārdos (sal. "lēnī'tiņām" [3^d: 6]) un nenorāda pārvaldījumu pat tad, ja tas ir atšķirīgs krievu un latviešu valodā (sal. "pateikties (*kam*) благодарить (*кого*)" [3^d: 8])³. Citādi vārdu gramatiskais raksturojums atbilst minētajā vārdnīcā izklāstītajiem principiem, kas gan nav visai pilnīgi, bet to apspriešana būtu atsevišķs jautājums (piem., vajadzētu kādu norādi pievienot divdabjiem, kas ir doti kā šķirkļa vārdi (*jauniznācis*), lai noteiktu to locīšanas paradigmu; darbības vārdu pārus pēc veida kategorijas krievu tulkojumos labāk būtu atdalīt ar defises zīmi (kā ir ierasts daudzās citās vārdnīcās [4, 5, 6, 7, 8]), nevis ar komatu, lai tie nepazustu sinonīmu rindā; gramatiskā informācija netiek sniegta ģeogrāfisko nosaukumu sarakstā (*Cēsis*) u. c.; sk. arī [1]). Arī šiem principiem B. Ceplīte ne vienmēr konsekventi seko. Daži piemēri:

² Līdzīgas tehniskas dabas kļūdas vērojamas arī vārdnīcas pamattekstā, piem.: "aiz||ķcrt" (aiz||ķert – 19. lpp.), "klausulle" (klausulle – 226. lpp.), "ziņas nāk no drošiem avotiem" (293. lpp.), "prec|e" (450. lpp.), "sa!a" (*sala* – 762. lpp.) u.c. Šķirstot vārdnīcu, tika pamanītas arī daudzas citas drukas kļūdas, piem.: "плейрит" (плеврит – 11. lpp.), "вязальная" (*вязальная* – 13. lpp.) "pusseptiņi!" (lieka izsaukuma zīme – 464. lpp.), "septiņgadīg|s" (liekas paralēles – 547. lpp.), "vēřsac|s ж. (p. мн. ~аси)" (jābūt: ~и) (682. lpp.), "o vēmpé" (*о вѣмпе* – 722. lpp.), verba *nākt* šķirkli ir izdalīta nozīme 1., bet tālāk numerācija neseko (292. lpp.), verba *apgriezt* pamatformas atrodas šķirkļa vidū, starp tulkojumiem (33. lpp.) u.c.

³ Tas pats priekšsvārds bez šiem saīsinājumiem jau tika pārpublicēts 1998. g. mazākajā B. Ceplītes "Latviešu-krievu vārdnīcā" [9], kam gan bija cita vaina: šīs mazās vārdnīcas tekstā nav daudzu vārdu, kas ievadā sniegti par piemēriem, ilustrējot sastādīšanas principus (*adāmadata, bērīs, brokāts, govš. клеци*).

- ne visur ir norādīta dzimte un ģenitīva galotnes tādiem vārdiem kā *nakts* (lai arī tieši šis vārds sniegts kā piemērs ievadā, vārdnīcā tam solītās informācijas trūkst), arī vārdam *sāls* nav nekāda komentāra par dzimti un formām;
- priedēkļu atvasinājumiem bieži vien norādīts mazāk formu nekā pamatvārdiem: *sal.*, "iet (ēju, ej, iet, ejam; gāju)", bet "pār||iet (~ēju, ~ej; ~gāju)", "saieties (saejos, saejies; sagājos)"; "griezll^a (*ar stiepto intonāciju!*)" un "griezll^b (*ar laužto intonāciju!*)", bet "apgriez^a" un "apgriez^b" bez intonāciju atšķirības norādījuma;
- gramatiskā informācija ir vajadzīga šķirkļa vārdam arī norādes šķirkļos, piem., "rūnīt *разг. см. кастрѣт*" (nav pamatformu), "sērmūklis *см. пилādzis*" (parasti tiek norādīts vienskaitļa ģenitīvs (sk. 6. lpp.));
- reizēm gramatiskās informācijas vienkārši nav: "nagaiņi" – jābūt norādei *обычно мн.*, "saistaudi" – jābūt norādei *только мн.*, "neieredzēt", "nerrot", "saukties", "tik^b" ('patikt') u. c. – bez pamatformām.

Varētu minēt, ka tradicionālais vienskaitļa 1. personas kā verba pamatformas minējums izraisa neērtības attiecībā uz bezpersonas vārdiem un tādiem vārdiem kā *sabēgt*, *saiet*, kas parasti netiek lietoti vienskaitlī. Parasti šeit tiek norādīta 3. personas forma, lai arī var novērot nekonekvenci: vārdam *sabēgt* ir norādītas daudzskaitļa 1. un 2. personas formas, bet vārdam *saiet* – 3. personas formas (kas šim vārdam, starp citu, nerāda tagadnes celmu). Turklāt diez vai ir pamats stingri apgalvot, ka verbs *saiet* netiek lietots 1. un 2. personā vienskaitlī (501. lpp.), *sal.*: *es sagāju ar viņu naidā*. B. Ceplītes vārdnīcā (kā arī tās pamatā esošajā A. Gūtmaņa un citu autoru vārdnīcā) tagadnes 3. personas forma (un daudzskaitļa 1. personas forma) tiek norādīta arī *ā*-celma vārdiem, piem., *las||īt (~u, ~i, ~a, ~ām; ~īju)*. Šķiet, ērtāk un vienkāršāk būtu izvēlēties 3. personas formu par pamatformu visos gadījumos, sk. [1: 147–148].

Vārdnīcas beigās sniegts īss pārskats par latviešu valodas fonētiku (arī grafiku) un morfoloģiju (formveidošanu), kas īstenībā

nāk no A. Plēsumas un E. Slavinskas vārdnīcas [8^c: 349–384])⁴, savukārt tas ir ar minimāliem grozījumiem aizgūts no 1975. g. mazās A. Gūtmaņa "Latviešu-krievu vārdnīcas" [5: 253–279] (atkārtots jau minētās A. Gūtmaņa un citu autoru sastādītās vārdnīcas 4. izdevumā (1990. g.) [3^d: 297–311]). Salīdzinot ar A. Gūtmaņa pārskatu, A. Plēsumas un E. Slavinskas vārdnīcā mainīti galvenokārt tikai vārdi piemēros, kaut gan sniegta arī jauna informācija par fonētiku, deminutīvu darināšanu un salikteņu veidošanu, īpašības vārdu salīdzinājuma pakāpēm, verba ciešamo kārtu u. c. Šis pārskats diemžēl tikai aptuveni iepazīstina ar latviešu valodu, kaut cik tālu tikušam studentam tas jau liksies nepilnīgs (novērojumi par burtu *e*, *ē* izrunu ir ļoti vispārīgi, par piedēkļu *-am/-ām* izvēli divdabjos, par adverbu salīdzinājuma pakāpēm, par divdabi ar *-am* vispār nekas nav teikts), sīkāk tajā iedziļinoties, daudzi formulējumi izrādīsies nekorekti (piem., par skaņu mijas trūkumu lietvārdu locīšanā (kā vienīgais izņēmums II deklinācijā norādīts vārds *viesis* – *viesa* (729. lpp.), lai arī vārdnīcā pareizi raksturoti *tētis* – *tēta*, *tālskatis* – *tālskata* u. c.), par nākotnes formu "galotnēm" *-šu*, *-si* (742. lpp.), kurās īstenībā ir saplūdināti priedēklis un īstā galotne) vai apšaubāmi (kas gan lielākoties skaidrojams ar tradicionālās gramatikas uzskatiem, tātad nav vārdnīcas autores vaina).

Nobeigumā gribētos atzīt, ka B. Ceplītes vārdnīca šķiet labākā cittauniešiem no visām pašlaik esošām latviešu-krievu vārdnīcām, neskatoties uz tās kompilatīvo raksturu un drukas kļūdām. Prieks, ka beidzot šķiet apzināta nepieciešamība veidot lielākas latviešu valodas tulkojošās vārdnīcas, kas ir domātas latviešu valodas apguvējiem, nevis pratējiem. Aktuālas šķiet ne tikai latviešu-krievu vārdnīcas ar nepieciešamo gramatisko informāciju, bet arī latviešu-angļu, latviešu-vācu un citas latviešu-svešvalodu vārdnīcas, ko varētu izmantot ārzemnieki (tajās būtu jāiekļauj arī informācija par izrunu). Kā nožēlas vērts fakts jāuzsver tomēr tas, ka avotu neminešana un tiešie aizguvumi no citu darbiem pēdējos gados

⁴ Amizanti, ka, pārrakstot šo gramatisko pielikumu no A. Plēsumas un E. Duhovas (Slavinskas) grāmatas, kurā apvienotas latviešu-krievu un krievu latviešu vārdnīcas, ir palicis norādījums uz "latviešu-krievu vārdnīcas daļu" (736. lpp.), kas ir bezjēdzīgs B. Ceplītes vārdnīcā.

Latvijā izdotajās vārdnīcās kļuviši par normu, kas ir īpaši nesaprotams, ņemot vērā īpašo uzmanību, ko LR likumdošana veltī autortiesību aizsargāšanai⁵.

Aleksejs Andronovs (Sanktpēterburga)

Literatūra

1. A. Andronovs. Par vārda gramatisko raksturojumu vārdnīcā. // *Linguistica Lettica* 2. Latviešu valodas institūta žurnāls. Rīga, 1998. – 141.–152. lpp.
2. Latvijā izdotās latviešu valodas vārdnīcas. Bibliogrāfiskais rādītājs (1900–1994). / Sastādījušas M. Banga, G. Čakule, S. Kļaviņa, B. Mūrniece, S. Zariņa. Rīga: Latvijas Universitāte, 1995. – 43 lpp.
- 3.^a Latviešu-krievu vārdnīca skolām. / Sast. A. Gūtmanis, O. Loginova, P. Rogoziņņikovs. Ap 12500 vārdu. Rīgā: Latvijas Valsts izdevniecība, 1951. – 302 lpp.;
^b 2. papild. izd. – Ap 14000 vārdu. Rīga, 1956. – 324 lpp.;
- ^c 3. izd. – Rīga: Liesma, 1974. – 319 lpp.;
- ^d Latviešu-krievu vārdnīca. / Sast. O. Loginova, A. Gūtmanis, P. Rogoziņņikovs. Ap 15000 vārdu. 4. papild. izd. – Rīga: Avots, 1989 (1990). – 311 lpp.
- 4.^a Latviešu-krievu vārdnīca. / Sast. autoru kolektīvs. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1953. – 736 lpp.;
- ^b 2. pārstr. un papild. izd. – 35000 vārdu. 1963. – 845 lpp.;
- ^c 3. izd. – Rīga: Liesma, 1974. – 818 lpp.

⁵ Interesantas lietas atklāja arī Justīne Boiko, pāršķirstot nesen izdoto "Igauņu-latviešu vārdnīcu" (Rīga: Avots, 2002): tai pievienotajā sarunvārdnīcā 310. lpp. pēkšņi parādās stilistiskais raksturojums krieviski: "Mul pole (ei ole) [mingit] tuju (tahtmist, isu *paaz.*) *midagi teha* – Man nav vēlēšanās (noskaņojuma) *kaut ko darīt*". Jāatzīst vēl, ka, tāpat kā B. Ceplītes vārdnīcā, nav skaidrs, ko īsti skaitīja šīs vārdnīcas sastādītāja D. Kļava, norādot, ka vārdu skaits tajā ir 9000: pamattekstā ir ap 4000 šķirkļa vārdu, ģeogrāfisko nosaukumu sarakstā – ap 320 vārdu, "savienoto verbu" sarakstā – ap 725 vārdu savienojumu (kas attiecas uz sarunvārdnīcu, tās igauņu pusē ir ap 1500 vārdu). Tādas lietas vedina aizdomāties arī par citu izdevniecības "Avots" izdoto vārdnīcu norādīto apjomu un kvalitāti vispār (sal. arī A. Dubovas un Dz. Leles-Rozentāles kritisko recenziju "Kam adresēta jaunā "Latviešu-vācu valodas vārdnīca"?" [Rīga: Avots, 2001] // *Izglītība un Kultūra*. 2002. gada 4. aprīlī (nr. 17) – 12. lpp.).

-
5. Latviešu-krievu un krievu-latviešu vārdnīca. / Sast. M. Grīnfelde, K. Karpova, L. Tjurina, L. Žigare. Latviešu-krievu vārdnīcā 10000 vārdus; krievu-latviešu vārdnīcā 15000 vārdus. Rīgā: Latvijas Valsts izdevniecība, 1959. – 619 lpp.
- 6.^a Латышско-русский словарь. / Сост. А. Гутманис. Около 7500 слов. Рига: Лиесма, 1975. – 279 стр.;
- ^b 2 изд. – Рига: Лиесма, 1978. – 271 стр.
- ^c 3 изд. – [199?] – 271 стр.
- 7.^a Latviešu-krievu vārdnīca. Латышско-русский словарь. 2 sēj.: Ap 53000 vārdus. / Sast. autoru kolektīvs; 1. sējums A–M. – Rīgā: Liesma, 1979. – 699 lpp.; 2. sējums N–Ž. – Rīgā: Avots, 1981. – 755 lpp.
- ^b 2. izd.: 1. sējums A–M – [Rīga]: SIA "Univers" [199?]. – 699 lpp.; 2. sējums N–Ž (bez ģeogrāfisko nosaukumu saraksta) – Rīga: Avots, 1996. – 714 lpp.
- 8.^a Latviešu-krievu vārdnīca. / Sast. A. Plēsuma, E. Slavinska. Rīgā: Avots, 1993 (1994). – 320 lpp. (tajā pašā iesējumā arī: Krievu-latviešu vārdnīca. / Sast. A. Plēsuma, E. Slavinska. Rīgā: Avots, 1993 (1994). – 268 lpp.)
- ^b 2. izd. – Rīga: Avots, 1997. – 313 un 261 lpp.
- ^c 3. papild. un pārstr. izd. (Sast. A. Plēsuma, E. Duhova (E. Slavinska), J. Saveljeva, M. Ķirīte) – Rīga: Avots, 2000. – 749 lpp.
9. Latviešu-krievu vārdnīca. Ap 10000 vārdus. / Sastādījusi B. Ceplīte. Rīga: Avots, 1998. – 736 lpp.

VALODNIECĪBAS BIBLIOGRĀFIJA 2001**GRĀMATAS, BROŠŪRAS**

- Angļu-latviešu-krievu informātikas vārdnīca*. Datori, datu apstrāde un pārraide. Literārā redaktore Valentīna Skujiņa. Rīga: Avots, 2001, 660 lpp.
- Arhangeļska Emma, Ignatjeva Larisa*: Просто по-русски. Второй год обучения. Часть 1. Rīga, 2001, 182 стр.
- Arhangeļska Emma, Ignatjeva Larisa*: Просто по-русски. Второй год обучения. Часть 2. Rīga, 2001, 120 стр.
- Arhangeļska Emma, Ignatjeva Larisa, Muriņa Liliņa*: Просто по-русски. Рабочая тетрадь. Второй год обучения. Часть 1. Rīga, 2001, 88 стр.
- Arhangeļska Emma, Ignatjeva Larisa, Muriņa Liliņa*: Просто по-русски. Рабочая тетрадь. Второй год обучения. Часть 2. Rīga, 2001, 48 стр.
- Balode Ineta*: Tradition und Regionalität in der zweisprachigen Lexikographie (mit Deutsch) des 18. Jahrhunderts. Untersucht am Beispiel des Wörterbuchs von Jacob Lange: "Vollständiges deutschlettisches und lettischdeutsches Lexicon, nach den Hauptdialekten in Lief- und Curland" (1777). Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors der Philosophie an der Philosophischen Fakultät der Universität Rostock. Rostok, 2000, 248 S.
- Baltaiskalna Daiga*: Latvijas iedzīvotāju lingvistiskā attieksme. Language Attitudes of the Inhabitants of Latvia. Promocijas darba kopsavilkums filoloģijas doktora grāda iegūšanai. Rīga: LU LaVI, 2001, 47 lpp.
- Baltu filoloģija X*. Latvijas Universitātes Zinātniskie raksti. 642. sēj. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 304 lpp.
- Bankavs Andrejs*: Latviešu valodas saīsinājumu īsa vārdnīca. Rīga: LU, 2001, 64 lpp.
- Buns Lotars, Kanča Kornēlija, Smiltena Muđite*: Jautā un atbildi četrās valodās! Vācu-latviešu-krievu-angļu sarunvārdnīca. Rīga: Mācību grāmata, 2001, 160 lpp.
- Dannemarks Nilss, Bērugs Rihards, Kačevska Ilze*: Latviešu-norvēģu, norvēģu-latviešu vārdnīca. 2. iespiedums. Red. Raita Salenicce, Dainuvīte Guļevska. Rīga: Norden AB, 2001, 693 lpp.
- Daugavpils Pedagoģiskās universitātes 9. ikgadējās zinātniskās konferences Rakstu krājums A 13*. Literatūrzinātne, valodniecība, pedagoģija, mūzika, mākslas vēsture, vēsture. Daugavpils: Saule, 2001, 124 lpp.
- Dimante Irīna*: Adverbu transpozīcija un evolūcija. Promocijas darba kopsavilkums doktora grāda iegūšanai valodniecības zinātņu nozarē. Rīga: LU, 2001, 78 lpp.

- Druviete Ina*: Sociolinguistic Situation and Language Policy in the Baltic States. Rīga: LU, 2000, 44 lpp.
- Druviete Ina, Baltaiskalna Daiga, Ernstsone Vineta, Porīņa Vineta*: Latvijas valodas politikas analīze: ekonomiskie aspekti. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2001, 36 lpp.
- Druviete Ina, Kangere Baiba*: The Latvian Language. Fact Sheet on Latvia. Rīga: Latvijas Institūts, 2001, 4 lpp. (A 4).
- Eglīte Anita*: Specializing in the Translation of English Philosophical Terminology. Rīga: Higher School of Economics and Culture, 2001, 61 pp.
- Elektroenerģētikas pamatterminu skaidrojums*. Autoru kolektīvs: Kārlis Timmermanis, Andrejs Zviedris, Sandis Jermuts, Valentīna Skujiņa. Rīga: LEB ETK, 2001, 89 lpp.
- Fennell Trevor G.*: Fürecker's Dictionary: a Concordance. I, A–M. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2000, 338 lpp.
- Fennell Trevor G.*: Fürecker's Dictionary: a Concordance. II, N–Ž. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2000, 326 lpp.
- Gāzes nozares terminu vārdnīca*. Rīga: a/s "Latvijas Gāze", 2000, 15 lpp.
- Holst Jan Henrik*: Lettische Grammatik. Hamburg: Buske, 201, 248 S.
- Holvoet Axel*: Studies in the Latvian verb. Kraków: Wydawnictwo Uniwersitetu Jagiellońskiego, 2001, 209 lpp.
- Hramovs Jurijs*: Kinoloģiskā leksika latviešu un krievu valodā (diahroniskais aspekts) (salīdzināmā un sastatāmā valodniecība). Promocijas darba kopsavilkums. Rīga: LU, 2001.
- Jaunā latviešu-angļu vārdnīca*. Prof. A. Veisberga redakcijā. Apt. 60 000 pamatšķirklju un frāžu. Rīga: SIA EKL V, 2001, 850 lpp.
- Kačevska Ilze, Balode Ineta, Grīnberga Maija*: Latviešu-zviedru, zviedru-latviešu vārdnīca. Redaktore Raita Saleniece. Rīga: Norden, 1996, 542 lpp.
- Kačevska Ilze, Upesbrants Kristians, Bērugs Rihards, Balode Ineta*: Latviešu-dāņu-norvēģu-zviedru-somu-krievu sarunvārdnīca. Redaktore Raita Saleniece. Rīga; Norden, 1999, 543 lpp.
- Kalme Vilma, Smiltneiece Gunta*: Latviešu literārās valodas vārddarināšana un morfoloģija. Lokāmās vārdšķiras. Liepāja: LiePA, 2001, 293 lpp.
- Kalnača Andra*: Latviešu valodas testi iestājesāmeņiem augstskolā. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001, 74 lpp.
- Kločko Nadežda*: Česko-ruský slovník současné slovní zásobz z oblasti politiky. Masarikova universita v Brně. Brno, 2001, 72.
- Kločko Nadežda, Liguta Tatjana, Prakaša Agata*: Учебный тематический словарь современной периодики (на материале чешского, русского и латышского языков). Рига, 2001, 63.
- Культбацкая В. Е.*: Как изучать иностранный язык. Рига, 2001, 33.

Latviešu-vācu vārdnīca. Sast. Daina Burve, Ilze Kļaviņa, Ineta Saliņa, Aija Šteinberga. Rīga: Avots, 2001, 1013 lpp.

Latviešu-vācu vārdnīca. Sast. Larisa Vjaterē. Ap 11 000 vārdi. Rīga: Avots, 2001, 736 lpp.

Latvijas veģētācija. 3. Lit. redaktore Valentīna Skujiņa. Rīga: LU, 2001, 87 lpp.

Laua Alīse, Veinberga Silvija, Ezeriņa Aija: Latviešu frazeoloģijas vārdnīca. Rīga: Avots, 2000, 1461 lpp.

Lauze Linda: Vienkārša teikuma dinamika latviešu sarunvalodā: sociolingvistiskais aspekts. The Dynamics of the Simple Sentence: in Latvian Colloquial Speech: the Sociolinguistic Aspect. Promocijas darba kopsavilkums filoloģijas doktora grāda iegūšanai valodniecības zinātņu nozarē. Liepāja: LiePA, 2001, 60 lpp.

Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 45 lpp.

Liguta Tatjana: Программа исследований и действий "На пути к гражданскому обществу". Опрос жителей Латвии. Балтийский институт социальных наук. Рига, 2001, 122.

Linguistica Lettica 7. Latviešu valodas institūta žurnāls. Rīga: LaVI, 2000, 302 lpp.

Linguistica Lettica 8. Latviešu valodas institūta žurnāls. Rīga: LaVI, 2001, 320 lpp.

Linguistica Lettica 9. Latviešu valodas institūta žurnāls. Rīga: LaVI, 2001, 254 lpp.

Lisnichenko Larisa: Texte zum Lesen und Diskutieren. Riga, 2001, 72 S.

Lomholts Karstens, Lediņa Rute: Latviešu-dāņu, dāņu-latviešu vārdnīca. Red. Raita Saleniece. 5. iesp. Rīga: Norden AB, 2001, 512 lpp.

LZA īstenā locekle Valentīna Skujiņa. Bibliogrāfija. Sast. Marika Ķirīte. Rīga: LU LaVI, 2001, 59 lpp.

Mehānikas pamattermiņu skaidrojošā vārdnīca. Latviešu-angļu-vācukrievu valodā. Red. Valentīna Skujiņa. Rīga: Latvijas Nacionālās mehānikas komit., 2001, 248 lpp.

Mūsdienu feministiskās teorijas. Atb. redaktors Andrejs Veisbergs. Rīga: LU, Jumava. 2001. 464 lpp.

Načisčione Anita: Phraseological Units in Discourse: Towards applied Stylistics. Rīga: Latvian Academy of Culture, 2001, 283 pp.

Nau Nicole: Latvian. München, Newcastle: LINCUM Europa, 1998, 66 P.

Nītiņa Daina: Latviešu valodas morfoloģija (konspektīvs lokāmo vārdšķiru apskats). Mācību līdzeklis. Rīga: RTU, 2001, 110 lpp.

- Ostu celtniecībā lietotie termini krievu-latviešu-angļu valodā.* Zin. redaktore Valentīna Skujiņa. Rīga: Jumava, 2001, 162 lpp.
- Paegle Dzintra:* Latviešu valodas mācībgrāmatu paaudzes. Otrā paaudze 1907–1922. Teorija un prakse. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001, 163 lpp.
- Paegle Dzintra:* Vārds. 4. klases mācību grāmatu un darba burtnīcu metodiskā apdare. I un II daļa. Vārds. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001, 100 lpp.
- Pajula Marja. Vanhanena Iveta, Samcova Jefena:* Latviešu-somu, somu-latviešu vārdnīca. Red. Raita Saleniece. 3. iesp. Rīga: Norden AB, 2001, 560 lpp.
- Profesora J. Endzelīna atbildes.* Rīgas Latviešu biedrības valodniecības nodaļas sēžu protokoli 1933–1942. Pēteris Kļaviņš priekšvārdi un rādītāji. ASV: Ramave, 2001, 259 lpp.
- Putniņa Maiga, Timuška Agris:* Sinoles izloknes salīdzinājumu vārdnīca. Rīga: LU LaVI, 2001, XXVI+294 lpp.
- Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas Zinātniskie raksti III.* Zinātniskā redaktore Viktorija Kuzina. Rīga: RPIVA, 2001, 285 lpp.
- Sastatāmā un lietišķā valodniecība: kontrastīvie pētījumi.* LU Zinātniskie raksti. 640. sēj. Atb. redaktors Andrejs Veisbergs. Rīga: LU, 2001, 141 lpp.
- Several Practical Assignments to Improve Writing Skills* (comp. by L. Gorenstein). Rīga, 2001, 58 pp.
- Skujiņa Valentīna, Šulce Dzintra:* Valodas kultūras pamati. Studiju kursa programma. Liepāja: LiePA, 2001, 27 lpp.
- Sporāne Baiba:* Pētnieciskie darbi bibliotēkzinātnes un informācijas studiju programmās: metod. izstrādne. Rīga: LU, 2001, 51 lpp.
- Sporāne Baiba, Auziņa-Smita Inese:* Bibliotēku un informācijas pārvaldība: angļu-latviešu-angļu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001, 244 lpp.
- The Circum-Baltic Languages. Typology and Contact.* Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001, VII-XX+ 3-359+1-15.
- The Circum-Baltic Languages. Volume 2. Grammar and Typology.* Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001, VII-XX+ 363-754+1-15.
- Triangulum.* Germanistisches Jahrbuch für Estland, Lettland und Litauen. Siebte Folge. Hrsg. Silvija Pavīde, Thomas Taterka. Riga: Akademische Bibliothek Lettlands, 2000, 277 S.
- Valoda – 2001.* Humanitārās fakultātes XI zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atbildīgā redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 200 lpp.

Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atbildīgā redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 208 lpp.

Valoda un literatūra kultūras aprītē. Latvijas Universitātes Zinātniskie raksti. 638. sējums. Zin. redaktore Kornēlija Pokrotniece. Rīga: LU, 2001, 191 lpp.

Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktors Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 315 lpp.

Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 512 lpp.

Veisbergs Andrejs: Word-formation in English and Latvian: contrastive analysis. 2nd ed. Rīga: University of Latvia, 2001, 179 p.

Zauberga Ieva: Developing Translation Competence. Mācību līdzeklis. Rīga: LU, 2001, 150 lpp.

Zinātnes un tehnoloģijas vārdnīca. Galv. red. Dainuvīte Guļevska. Red. Raita Saleniece. Rīga: Norden AB, 2001, 574 lpp.

RAKSTI

Ābols Valdis: Kataloģi laužas uz Briseli. – Neatkarīgā Rīta Avīze, (Mēs), 2001, 31. marts, Nr. 13 (228), 5. lpp.

Ambrazas Saulius: Dēl vedinių su priesaga -ūnas darybos raidos baltų kalbose. – Res Balticae 2/1996, 9.–14.

Ambrazas Vytautas: On the Development of the Nominative Object in East Baltic. – The Circum-Baltic Languages. Volume 2. Grammar and Typology. Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001, 391.–412.

Ankrava Sigma: Latvijas zinātnes humanitārās problēmas. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 64.

Andronovs Aleksejs: [lit. apskats] Emīlija Soida, Sarma Kļaviņa. Latviešu valodas inversā vārdnīca. Otrais, papildinātais un labotais izdevums. [Rīga: Raka, 2000] 396 lpp. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidniens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 184.–187.

Andronov Aleksej: A Short Grammar of Latvian by Terje Mathiassen (Slavica Publishers, 1997, 236 p.). – Res Balticae 4/1998, 139–158.

Andronov Aleksej: (Rec.) Linguistica Lettica 1, Latviešu valodas institūta žurnāls, Rīga 1997, 320 lpp. – Res Balticae 5/1999, 263–267.

Андронов Алексей. Хольфут Аксель: Синтаксические свойства латышского дебитива: состояние разработки вопроса и задачи дальнейших исследований. – Материалы XXX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1. Секция баллистики. Вопросы синтаксиса балтийских языков. Тезисы докладов. 1–2 марта 2001 г. Санкт-Петербург. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского университета, 2001, 5–6.

Аникин Александр: Заметки о балтизмах. – Tarptautinė Kazimiero Būgos konferencija: etimologija ir onomastika. Vilnius, 2001 m. lapkričio 9 d. [Programa ir tezės] Vilnius, 2001, psl. 8–10.

Ankravs Jānis: Latviešu valodai atkal jaunas briesmas. – Diena, 2001, 13. dec., Nr. 293 (3211), 2.

Apanavičius Romualdas: Lithuanian *kanklės*, Latvian *kuokles*: does the Difference between the Names Reflect the Differences between these Instruments? – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 7.–21.

Arāja Dita: Bezmaksas reklāma par divvalodību. – Diena, 2001, 21. maijs, Nr. 117 (3034), 4.

Arāja Dita: Kosmopolītiskā nacionāliste (par Aiju Priedīti). – Diena, 2001, 16. marts, Nr. 64 (2982), 16.

Arāja Dita: Latviešu valoda – bārenīte lielpilsētā. – Diena, 2001, 12. jūnijs, Nr. 136 (3053), 3.

Arāja Dita: Latvija valodas normu pinekļos. Eiropas Cilvēktiesību tiesa Latvijā var saskatīt diskrimināciju pēc valodas pazīmēm. – Diena, 2001, 28. aprīlis, Nr. 99 (3016), 4.

Arāja Maija: Leksēmu "runāt" un "dziedāt" adverbālā apkaime. – Valoda un literatūra kultūras aprītē. Latvijas Universitātes Zinātniskie raksti. 638. sējums. Zin. redaktore Kornēlija Pokrotiece. Rīga: LU, 2001, 7.–10.

Arhangeļska Emma: Ситуация растерянности русской языковой личности в условиях диаспоры, или о некоторых тенденциях в эволюции грамматической нормы. – Актуальные проблемы изучения и преподавания русского языка на рубеже XX–XXI вв. Воронеж: ВГУ, 2001, 182–184.

Arhangeļska Emma: Школьный учебник как фактор межкультурной коммуникации. – Международная научная конференция "Язык и культура". Тезисы конференции. Москва, 14–17 сентября 2001 г. Москва: МГУ, 2001, 291–292.

Arhangeļska Emma, Ignatjeva Larisa: Концепция и содержание учебника по русскому языку в контексте социокультурной ситуации

в Латвии. – Русский язык в диаспоре: Проблемы сохранения и преподавания. Москва, 2001, 20–32.

Attieksme pret valodu ir attieksme pret savu identitāti. Prezidentes uzruna atklājot Eiropas Valodu gadu 19. aprīlī. – Latvijas Vēstnesis 2001, 20. aprīlis, Nr. 62 (2449), 1.; 5.

Auksoriūtē Albina: Laurynas Ivinskis' mushroom names. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 34.–44.

Ausekle Dagmāra, Kangro Ilze: Humanitāro priekšmetu dehumanizācijas problēma mūsdienu izglītībā. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 77.

Avotiņa Ruta, Goba Zinta: Latvijas ģeogrāfu toponīmiskie pētījumi (1970–2000). – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 99.

Azarova Ludmila: Telpa – karogs. – Karogs, 2001, Nr. 7, 146.–149.

Bahs Reinis: Valstmācība svešvalodas apguvē (vācu valoda). – Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktors Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 205.–213.

Balama Vita: The Importance of Language Studies in Intercultural Communication. – Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktors Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 126.–137.

Balduncīks Juris: Country-specific Terms and Translation. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 3.

Balode Ineta: Das Bild der Frau im Deutschlettischen Lexikon von Jacob Lange (Mitaue 1777). – Bausteine zu einer Geschichte des weiblichen Sprachgebrauchs. III. Forschungsberichte und feministische Fragestellung. Internationale Fachtagung, Rostock 1997. Hrsg. von Gisela Brandt. Stuttgart: Verlag Hans-Dieter Heinz, Akademischer Verlag Stuttgart, 1998, S. 85–110.

Balode Ineta: Die zweisprachigen Wörterbücher als Hilfsmittel beim Übersetzen der fremdsprachigen Realien. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 3.–4.

Balode Ineta: Gibt es eine geschlechtsdifferenzierte Kommunikationshaltung begleitet von geschlechtsdifferenzierter Wortwahl in den Reiseberichten von Sophie Schwarz (1791) und Gustav J. Buddenbrock (1794)? – Bausteine zu einer Geschichte des weiblichen Sprachgebrauchs. IV. Fragestellungen – Methoden – Studien. Internationale Fachtagung, Potsdam 12.–15.9. 1999. Hrsg. von Gisela

Brandt. Stuttgart: Verlag Hans-Dieter Heinz, Akademischer Verlag Stuttgart, 2000, S. 47–64.

Balode Ineta: Jacob Langes lexicographische Konzeption und die deutsche Wörterbuchdiskussion im 18. Jahrhundert. – Historische Soziolinguistik des Deutschen IV. Soziale Gruppen – kommunikative Anforderungen – Sprachgebrauch. Internationale Fachtagung, Rostok 13.–16.09. 1998. Hrsg. von Gisela Brandt. Stuttgart: Verlag Hans-Dieter Heinz, Akademischer Verlag Stuttgart, 1999, S. 195–210.

Balode Ineta: Zum Einfluss des Lettischen auf das Baltendeutsche. – Historische Soziolinguistik des Deutschen III. Sprachgebrauch und sprachliche Leistung in sozialen Schichten und soziofunktionalen Gruppen. Internationale Fachtagung, Rostock 1996. Hrsg. von Gisela Brandt. Stuttgart: Verlag Hans-Dieter Heinz, Akademischer Verlag Stuttgart, 1997, S. 217–232.

Balode Laimute: Arī vietvārdi prot smaidīt. – Lauku Avīze, 2001, 31. marts, Nr. 38 (1258) 30.

Balode Laimute: Comparison of Anthroponymic Studies in Latvia and Lithuania. – Baltic States and Societies in Transition: Continuity and Change. 4th Conference on Baltic Studies in Europe. University of Tartu, 27–30 June 2001. Tartu: University of Tartu: 2001, 20.

Balode Laimutē: Istorinis aspektas Latvijos vietovardžių rinkiniuose ir žodynuose. – Tarptautinė Kazimiero Būgos konferencija: etimologija ir onomastika. Vilnius, 2001 m. lapkričio 9 d. [Programa ir tezės] Vilnius, 2001, 10–11.

Anelauškaite-Balode Laimute: Jons Zemvalds Balkevičs 1923–2000. [In memoriam]. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 222.–223.

Balode Laimute: kirsn- / juod- / meln- baltu hidronīmijā. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 110.–121.

Balode Laimute: Latvijas vietvārdu vēsturisko formu meklējums. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 100.

Balode Laimute: Lietuviešu cilmes personvārdi latviešu antroponīmiskajā sistēmā. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 9.–20.

Балодэ Лаймуте: Йозеф Миккола и балтийские языки. – Slavica Helsingiensia 21. Papers in Slavic, Baltic and Balkan Studies. Helsinki, 2001, 5–11.

Balode Laimute, Holvoet Axel: The Latvian Language and its Dialects. – The Circum-Baltic Languages. Typology and Contact. Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001, 3–40.

- Balode Laimute, Holvoet Axel: The Lithuanian Language and its Dialects. – The Circum-Baltic Languages. Typology and Contact. Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001, 41–79.*
- Balodis Pauls: Somugru cilmes antroponīmi Latvijā. – Межвузовская научная конференция студентов-филологов. Тезисы. 9–13 апреля 2001 г. Санкт-Петербург. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургского университета, 2001, 6–7.*
- Baltaiskalna Daiga: Das Verhalten zum Slang als ein Teil des Sprachverhaltens. – Baltic States and Societies in Transition: Continuity and Change. 4th Conference on Baltic Studies in Europe. University of Tartu, 27–30 June 2001. Tartu: University of Tartu: 2001, 21.*
- Baltaiskalna Daiga: Latviešu jauniešu lingvistiskās attieksmes un valodas normas. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 7.–11.*
- Baltaiskalna Daiga: Lingvistiskās attieksmes dažādās vecumgrupās. – Starptautiskā zinātniskā konference "Komunikācija un kopība". Tēzes. Filozofiskā, socioloģiskā un lingvistiskā problemātika. 17.–18.05.2001. Jelgava: LLU Humanitārais institūts, 2001, 12.*
- Baltaiskalna Daiga: Lingvistiskās attieksmes paušana teksta netulkošanas gadījumā. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 4.–5.*
- Baltaiskalna Daiga: Valsts valodas lietojums izglītības sistēmā. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 39.–50.*
- Baltaiskalna Daiga: Valodas un etniskās izcelsmes saistība ar lingvistisko attieksmi. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 22.–31.*
- Baltiņa Maija: Seno tekstu datu bāze – starpposms pētījumos par latviešu valodas vēsturi un nākotni. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 101.*
- Baltiņa Maija: Tulkošanas teorētiskie un praktiskie aspekti kultūrtekstu tulkojumos. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 3.*
- Baltiņa Maija: Vēsturiskuma un mūsdienīguma aspekti vārdu krājuma izvērtēšanā. – Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 3.*

- Baltiņš Māris*: Ar darbnepēju saistīto terminu medicīniskie, juridiskie un ētiskie aspekti. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 32.–41.
- Baltiņš Māris*: Mainīgais un tradicionālais *doktora* vārda lietojumā. – Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 4.–8.
- Baltiņš Māris*: Maz pieminēts fakts Jāņa Endzelīna biogrāfijā. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 227.–229.
- Baltiņš Māris*: Problems of the Translation of some Mnemotechnical Medical Abbreviations from English. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 81.–85.
- Bammesberger Alfred*: Zur Herkunft des baltischen Suffixes *-ingas*. – Res Balticae 4/1998, 109.–111.
- Bankava Rota, Vinčela Zigrīda*: Informāciju integrēšana svešvalodu mācīšanā. – Skolotājs, 2000, Nr. 2 (20), 18.–20.
- Bankava Rota, Vinčela Zigrīda*: Information Technologies in the Foreign Languages Classroom at the Faculty of Modern Languages, University of Latvia. – <http://cvlium.univ-lemans.fr:8900/public/FIPLVtitresResumes.htm>.
- Bankava Rota, Vinčela Zigrīda*: Information Technologies in the Foreign Languages Classroom. Book of Abstracts. – Enseigner les langues à l'aube du XXIe siècle: Les défis de la pluralité. Paris: Université René Descartes, 2000, 14–15.
- Bankava Rota, Vinčela Zigrīda*: Integration of New Information Technologies (IT) in Modern Language Studies. – Žmogus kalbos erdveje. Kaunas, 2001, 55–57.
- Bankava Rota, Vinčela Zigrīda*: Intercultural Competence Development in Academic Writing Class. – Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas Zinātniskie raksti III. Zinātniskā redaktore Viktorija Kuzina. Rīga: RPIVA, 2001, 107.–110.
- Bankava Rota, Vinčela Zigrīda*: Online Simulations in Academic Writing Class. – Studies about Languages Nr. 1, Kaunas technologijos universitetas, 2001, 75–79.
- Bankava Rota, Vinčela Zigrīda*: Valodu mācīšana XXI gadsimta rītausmā. FIPLV 20. kongress. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 225.–229.
- Bankavs Andrejs*: Jānis Ratermanis – filologs. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 42.–47.

- Bankavs Andrejs*: Jaunākās franču vārdnīcas latviešu leksikogrāfijā. – *Linguistica Lettica* 7. Rīga: LaVI, 2000, 228.–235.
- Bankavs Andrejs*: Lakūnas latviešu valodā. – *Leksika: vēsturiskais un aktuālais*. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 9.–10.
- Bankavs Andrejs*: Latviešu tautas dziesmu tulkojuma franču valodā tekstuālās īpatnības. – *Tekstas: lingvistika ir poetika*. Mokslinēs konferencijās medžiaga 2001 m. lapkričio 8 d. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2001, 6–7.
- Bankavs Andrejs*: Latvijas Universitātes Goda biedri un Goda doktori – valodnieki. – *Zinātņu vēsture un muzejniecība*. Latvijas Universitātes Raksti. 639. sējums. Zin. redaktors Māris Baltiņš. Rīga: LU, 2001, 127.–131.
- Bankavs Andrejs*: Par kontrastīvistiku Kijevā. – *Linguistica Lettica* 9. Rīga: LaVI, 2001, 246.–247.
- Bankavs Andrejs*: Pirmā latviešu valodnieku enciklopēdija: mīts vai realitāte? – *Valoda – 2001*. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 12.–16.
- Bankavs Andrejs*: Romānisti tiekas Parīzē. – *Linguistica Lettica* 8. Rīga: LaVI, 2001, 224.–225.
- Bankavs Andrejs*: Valodnieku zinātniskā potenciāla izmaiņas (1992–2001). – II Pasaulē latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 102.
- Bankavs Andrejs*: Viļņā par Kanādu. – *Linguistica Lettica* 8. Rīga: LaVI, 2001, 260.–261.
- Банков Андрей*: О сопоставительном изучении топонимов и этнопонимов. – *Проблемы зівставної семантики*. Київ 2001, 175–176.
- Banġiere Asnate*: Anaptikse uz morfēmu robežas verba nenoteiksmes formā. – *Linguistica Lettica* 9. Rīga: LaVI, 2001, 220.–226.
- Barbera Manuel*: Providing a Future for a Disappearing Language. Some Notes on Votic Lexicography. – *Linguistica Lettica* 7. Rīga: LaVI, 2000, 180.–213.
- Bebre Dace, Rozeniece Aina*: Ar svēteļa zīmi: gadsimtos, dabā un cilvēkos (LZA un Staiceles pilsētas domes kopsēde). – *Latvijas Vēstnesis*, 2001, 23. maijs, Nr. 79 (2466), 3.
- Beitiņa Maigone*: Par kādu jautājuma un atbildes dialoga veidu veclatviešu tekstos. (Morfēma un partikula teksta sintaksē). – *Vārds un tā pētīšanas*

aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 48.–67.

Beitiņa Maigone: Vienkopas predikatīvās vienības 17. gadsimta vārdnīcās. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LaV1, 2000, 76.–98.

Beldava Reģina: A Lexicographic View of the "French Cuisine" Vocabulary. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 6.

Berg-Olsen Sturla: The Latvian Non-Prepositional Genitive – a Case Losing Ground. – Res Balticae 6/2000, 95–146.

Берг-Ульсен Стурла; Эхофф М. Ханне: Родительный падеж и отымённые прилагательные в балтийских и русском языках – типологическое и диахроническое сравнение. – Материалы XXX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1. Секция балтистики. Вопросы синтаксиса балтийских языков. Тезисы докладов. 1–2 марта 2001 г. Санкт-Петербург. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского университета, 2001, 6–8.

Bērziņa Gita: О стилистически релевантных единицах в языке греческой прозы (жанр диалога). – Древние языки в системе университетского образования. Москва: Изд. Московского Университета, 2001, 7–14.

Bērziņa Gita: Seno valodu konference Maskavā. – ТАКА. Antīkā kultūra: vērtības un pārvērtības. Klasiskās filoloģijas gadugrāmata. Rīga: LU, 2001, 204.–205.

Bērziņa Maija: Bildhaftigkeit und Expressivität der phraseologischen Wendungen und die damit verbundenen Übersetzungsprobleme. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 116.–120.

Bērziņš Uldis: Vīnapudele "Eiropas Valodu portfeli". – Karogs, 2001, Nr. 5, 156.–160.

Bethere Dina: Nedzirdīgo zīmju valodas vispārīgs raksturojums. – Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 280.–288.

Blinkena Aina: "Cilvēktiesības" pret gramatiku – kurš stiprāks? – Lauku Avīze, 2001, 9. augusts, 4.

Blinkena Aina: Kā runājam televīzijā. – Lauku Avīze, 2000, 19. novembris. ¹¹

- Blinkena Aina*: LABĀS un citas avīzes. – Lauku Avīze (Mājas Viesis), 2001, 27. okt., Nr. 126 (1346), 4.
- Blinkena Aina*: Latviešu valoda 21. gadsimtā. – Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas Zinātniskie raksti III. Zinātniskā redaktore Viktorija Kuzina. Rīga: RPIVA, 2001, 258.–262.
- Blinkena Aina*: Latvijā – Eiropas Valodu gads. – Lauku Avīze (Mājas Viesis), 2001, 5. maijs, Nr. 51 (1271), 13.
- Blinkena Aina*: Nedēļas skats. – Domas, 2000, 20. okt.
- Blinkena Aina*: Pastāvēs, kas pārvērtīsies (Latviešu jaunā ortogrāfija 90 gados). – Linguistica Lettica 7. Rīga: LaVI, 2000, 258.–288.
- Blinkena Aina*: Saule *topā!* – Lauku Avīze, 2001, 28. jūnijs, Nr. 74 (1294).
- Blinkena Aina*: Skan radio. – Lauku Avīze, 2001, 22. febr. Nr. 22 (1242).
- Blinkena Aina*: Vai arī "Special Latvian". – Lauku Avīze, (Mājas Viesis), 2001, 12. maijs, Nr. 54 (1274).
- Blinkena Aina*: Vārds televīzijā. – Lauku Avīze, 2000, 12. dec.
- Blinkena Aina*: Vārds un dziesma ēterā. – Lauku Avīze, 2001, 8. marts, Nr. 28 (1248).
- Boiko Kersti*: Igaņu valodas savienojuma verbi un to atbilstes latviešu valodā (izpētes stāvoklis). – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 180.–193.
- Boiko Kersti*: Mõned läänemeresoome laenud läti keeles. – Congressus nonus internationalis fenno-ugristarum 7.–13.8. 2000 Tartu. Pars IV. Dissertationes sectionum: Linguistica I. Tartu, 2001, 133.–139.
- Boiko Kersti*: Par atsevišķiem igauņu un lībiešu valodas aizguvumiem latviešu valodā. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 21.–32.
- Boluža Ināra*: Sprache und kulturelles Wissen. – Daugavpils Pedagoģiskās universitātes 9. ikgadējās zinātniskās konferences Rakstu krājums A 13. Literatūrzinātne, valodniecība, pedagoģija, mūzika, mākslas vēsture, vēsture. Daugavpils: Saule, 2001, 26.–27.
- Bonfante Giuliano*: Il trattamento di *č i. e. in baltico. – Res Balticae 2/1996, 5–16.
- Bonfante Giuliano*: La posizione preistorica del baltico. – Res Balticae 1/1995, 7–11.
- Bozovs Juris, Ilziņa Ilze, Skujiņa Valentīna, Vancāne Ilze*: Sistēmiska latviešu datoterminoloģijas izstrāde. – LZA Vēstis, 2001, 55. sēj. Nr. 1/2, 83.–91.
- Brēde Maija*: Diskursa iezīmētāju funkcionālā slodze latviešu sarunvalodā (inventāra izmaiņas dažādos fonostilos). – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 103.

- Brēde Maija*: Palīgvārdu izcēlums: semantiski fonētiskais aspekts. – *Linguistica Lettica* 7. Rīga: LaVI, 2000, 61.–71.
- Brēde Maija*: Par dažiem leksiskiem aizguvumiem sarunvalodā. – *Leksika: vēsturiskais un aktuālais*. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 11.
- Brēde Maija*: Pros and Cons of Borrowing in Latvian. – *Baltic States and Societies in Transition: Continuity and Change*. 4th Conference on Baltic Studies in Europe. University of Tartu, 27–30 June 2001. Tartu: University of Tartu: 2001.
- Brēde Maija*: Translating Articulation Bases: Trading RP to Bilingual Students (Latvian and Russian) Leeds. – *Lielbritānija*, 2001. g. 1.–2. dec. Tēžu krājums.
- Brēde Maija*: Vague Expression in Latvian. – *Sastatāmā un lietišķā valodniecība*. LU Zinātniskie raksti. Atb. redaktors Andrejs Veisbergs. Rīga: SIA JUMI, 2001, 7.–15.
- Breidaks Antons*: Baltu cilmes upju vārdi Latgalē. – *Tarptautinē Kazimiero Būgos konferencija: etimologija ir onomastika*. Vilnius, 2001 m. lapkričio 9 d. [Programa ir tezēs] Vilnius, 2001, 17–18.
- Brigzna Ilga*: Arbeit mit dem thematischen Wortschatz bei der Übersetzung vom Lettischen ins Deutsche. – *Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes"*. Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 7.–8.
- Brokartaitė-Pladienė Indrė*: Lietuvos oikonomiai vokiškuose tekstuose. – *Linguistica Lettica* 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 128.–141.
- Burkovska-Jakobsena Ilze*: Tu vai jūs? Norvēģi tikai karali uzrunā uz "jūs". – *Diena*, 2001, 18. aprīlis, Nr. 90 (3008), 14.
- Burve Anda*: Nenormētās leksikas šarms. – *Diena*, 2001, 16. maijs, Nr. 113 (3030), 15.
- Bušmane Brigita*: Ar sirdi uz valodas pulsa. – *LM*, 2001, 7. jūnijs, Nr. 23 (102), 14.
- Bušmane Brigita*: Atceroties filologu un kultūrvēsturnieku Kārli Draviņu. – *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 498.–507.
- Bušmane Brigita*: Baltijas jūras somu cilmes aizguvumu izplatība latviešu valodas izloksnēs (pēc LVDA materiāliem). – *Baltistica XXXV* (2) 2000. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001, 201.–212.
- Bušmane Brigita*: Dažas semantiskas paralēles latviešu un lietuviešu izloksņu ēdienu leksikā. – *Paribio tarmju ir kalbju problemas*. Tarptautinēs mokslinēs konferencijās, skirtos Europos kalbju metams, pranešimai.

Šiauliai, 2001 m. balandžio 27 d. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2001, 20–30.

Bušmane Brigita: Ēdienu nosaukumi Sventājas latviešu valodā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 68.–89.

Bušmane Brigita: Kārlim Draviņam – 100. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 230.–233.

Bušmane Brigita: Leksēma *a(p)bēdas* latviešu valodas izloksnēs. – Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 12.–13.

Bušmane Brigita: Leksēmas *a(p)bēdas* latviešu valodas izloksnēs. – LZA Vēstis, 2001, 55. sēj. Nr. 5/6, 39.–44.

Bušmane Brigita: Pie Sventājas latviešiem. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 236.–239.

Bušmane Brigita: Skolotājas devums valodniecībā. – Izglītība un Kultūra, 2001, 19. aprīlis, Nr. 16 (2730), 13.

Бушмане Бригита: Проявление связей латышского языка с прибалтийско-финскими языками (на материале Диалектологического атласа латышского языка). – Congressus ponus internationalis fenno-ugratarum 7.–13.8.2000 Tartu. Pars IV. Dissertationes sectionum: Linguistica I. Tartu, 2001, 156–164.

Bušmane Brigita, Kagaine Elga: Latviešu dialektālā leksikoloģija: paveiktais un uzdevumi. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 104.

Bušmane Brigita, Stafeca Anna: III Starptautiskais dialektologu un ģeolingvistu kongress Ļubļinā. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 229.–233.

Bušmane Brigita, Vīksna Māra: Izcila zinātnieka un skolotāja gadskārta. – Izglītība un Kultūra, 2001, 18. okt., Nr. 42 (2756), 12.

Bušmane Brigita, Vīksna Māra: Krišjāni Ancīti pieminot. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 233.–238.

Bušs Ojārs: Baltijas valstu vietvārdnieki Viļņā. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 261.–263.

Bušs Ojārs: Ceturtā baltistu konference Sanktpēterburgā. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 239.–240.

Bušs Ojārs: Daži mirkļi no lībiešu valodas vēstures. – Tava labākā grāmata par Latviju. 7. grāmata. Rīga: Aplis, 2001, 111.–112.

Bušs Ojārs: Eduarda Ozoliņa "Vāciski-latviskā vārdnīcā" iekļautie Jāņa Endzelīna un citu autoru jaunvārdi. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LaVI, 2000, 252.–257.

- Bušs Ojārs*: Familiennamen in der Ortsnamensammlung Kurlands von J. Plāķis. – Res Balticae 2/1996, 99–105.
- Bušs Ojārs*: Kā latvieši pie uzvārdiem tikuši. – Lauku Avīze (Mājas Viesis), 2001, 12. maijā, Nr. 54 (1274), 12.
- Bušs Ojārs*: Kā lībiešu valodai klājas mūsdienās? – Tava labākā grāmata par Latviju. 7. grāmata. Rīga: Aplis, 2001, 116.–118.
- Bušs Ojārs*: Kā tautasdziesmas vērtēja latviešu ievērojamākais valodnieks? – Tava labākā grāmata par Latviju. 7. grāmata. Rīga: Aplis, 2001, 133.–134.
- Bušs Ojārs*: Kādi ir senākie lībiešu personvārdi un vietvārdi? – Tava labākā grāmata par Latviju. 7. grāmata. Rīga: Aplis, 2001, 112.–114.
- Bušs Ojārs*: Kādi personvārdi darināti 20. gadsimtā? – Tava labākā grāmata par Latviju. 7. grāmata. Rīga: Aplis, 2001, 102.–104.
- Bušs Ojārs*: Kurā kalendārā visvairāk vārdadienu? – Tava labākā grāmata par Latviju. 7. grāmata. Rīga: Aplis, 2001, 106.–109.
- Bušs Ojārs*: Minimāla teksta maksimāla analīze jeb Valodnieks lasa afišu. – Tekstas: lingvistika ir poetika. Mokslinēs konferencijās medžiaga 2001 m. lapkričio 8 d. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2001, 12–14.
- Bušs Ojārs*: Somugristu kongress Tartu (baltistu skatījumā). – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 233.–236.
- Bušs Ojārs*: Vai latviski personvārdi ir populāri? – Tava labākā grāmata par Latviju. 7. grāmata. Rīga: Aplis, 2001, 104.–106.
- Bušs Ojārs*: Vai latviešu valodā ir daudz liecību par lībiešu valodas ietekmi? – Tava labākā grāmata par Latviju. 7. grāmata. Rīga: Aplis, 2001, 114.–116.
- Bušs Ojārs*: Valstu nosaukumi latviešu valodā – eksonīmi un endonīmi. – Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 14.–16.
- Буш Оярс*: Заглавие статьи – имя или предложение/ высказывание? (к постановке вопроса на материале латышского языка). – Материалы XXX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1. Секция баллистики. Вопросы синтаксиса балтийских языков. Тезисы докладов. 1–2 марта 2001 г. Санкт-Петербург. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского университета, 2001, 9–10.
- Bušs Ojārs, Jansone Ilga*: Starptautiskajā baltistu kongresā "Baltu valodas laikmetu griežos". – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 239.–256.
- Cekula Zane, Šterna Māra*: Latvijas vietvārdu datu bāze. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 105.

Cera Evija: Lems par vārdu un uzvārdu pareizrakstību. – Neatkarīgā Rīta Avīze, 2001, 5. sept., Nr. 208 (3074), 1.; 3.

Cera Evija: Satversmes tiesa atzīst uzvārdu latviskošanu. – Neatkarīgā Rīta Avīze, 2001, 22. dec., Nr. 301 (3167), 1.; 3.

Christen Simon: Genitive Positions in Baltic and Finnic Languages. – The Circum-Baltic Languages. Volume 2. Grammar and Typology. Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001. 499–520.

Cibuļš Juris: Kad valoda kļūst kā nepaklausīgs zirgs. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 7. febr., Nr. 21 (2408), 1.; 2.

Cimermanis Saulvedis: Zinātniski – par darbu, dzīves un vides kvalitāti. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 24. aprīlis, Nr. 63 (2450), 36.; Latvijas Vēstnesis, 2001, 25. aprīlis, Nr. 64 (2451), 8.

Cīrule Ilze: Dažas valodas kultūras kļūdas policistu lietišķajos rakstos. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 17.–19.

Цивьян Татьяна: К структуре текста латышской дайны о путешествии на небо (LTDZ III, 8218). – Res Balticae 2/1996, 125–133.

Čaklais Māris: Acis skatās cauri tumsai. Gunāra Priedes piemiņai. – Karogs, 2001, Nr. 1, 218.–222.

Čekmonas Valerij: On Some Circum-Baltic Features of the Pskov-Novgorod (Northwestern Central Russian) Dialect. – The Circum-Baltic Languages. Typology and Contact. Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001, 339.–359.

Dahl Östen, Koptjevskaja-Tamm Maria: The Circum-Baltic Languages: Introduction to the Volume. – The Circum-Baltic Languages. Typology and Contact. Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001, XV–XX.

Dahl Östen, Koptjevskaja-Tamm Maria: The Circum-Baltic Languages: Introduction to the Volume. – The Circum-Baltic Languages. Volume 2. Grammar and Typology. Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001, XV–XX.

Dainoviča Natalja, Galuško Viktor: Wort und Konzeption des Weltalls. – Daugavpils Pedagoģiskās universitātes 9. ikgadējās zinātniskās konferences Rakstu krājums A 13. Literatūrzinātne, valodniecība, pedagoģija, mūzika, mākslas vēsture, vēsture. Daugavpils: Saule, 2001, 24.–25.

=====

Degterjova Viktoria: Landeskundliche Inhalte im Deutschunterricht. – Daugavpils Pedagoģiskās universitātes 9. ikgadējās zinātniskās konferences Rakstu krājums A 13. Literatūrzinātne, valodniecība, pedagoģija, mūzika, mākslas vēsture, vēsture. Daugavpils: Saule, 2001, 34.–35.

Демешко Ирина: Языковая компетенция работников туристического сервиса. – Valodu arguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 259.–267.

Derksen Rick: [Rec.] Bammesberger (Hrsgb.). Baltistik: Aufgaben und Methoden, Heidelberg, Universitätsverlag C. Winter (Indogermanische Bibliothek, dritte Reihe: Untersuchungen, Band 19), 1998, 455 S. – Res Balticae 5/1999, 257.–260.

Derksen Rick: Lith. *Uostas*, latv. *Uōsta* 'port, harbour'. – Tarptautinē Kazimiero Būgos konferencija: etimoloģija ir onomastika. Vilnius, 2001 m. Iarprīciō 9 d. [Programa ir tezēs] Vilnius, 2001, 23.–24.

Диманте Ирина: Адвербиальная транспозиция в сравнительном аспекте. – Valoda un literatūra kultūras aprītē. Latvijas Universitātes Zinātniskie raksti. 638. sējums. Zin. redaktore Kornēlija Pokrotniece. Rīga: LU, 2001, 11.–18.

Dini Pietro U.: Baltistica VII. Starptautiskais baltistu kongress, 1995. g. 13.–15. jūnijā. Referātu tēzes, Rīga. – Res Balticae 1/1995, 202.–203.

Dini Pietro U.: Biblianders (1548) Quelle über die baltischen Sprachen. Baltische Sprachen und Kulturen in der Renaissance. – Res Balticae 3/1997, 231.–239.

Dini Pietro U.: Die sprachliche Lage in den baltischen Städten: Riga, Vilnius und Königsberg. – Res Balticae 7/2001, 205.–209.

Dini Pietro U.: Notizia sui testi baltici del Padre nostro nel "Saggio Pratico" (1787) di Lorenzo Hervás y Panduro. – Res Balticae 2/1996, 189.–200.

Dini Pietro U.: [rec.] "Woerter=Büchlein". Vārdnīciņa, kā dažas parastas lietas tiek dēvētas vācu, zviedru, poļu un latviešu valodā, 1705. gadā Rīgā iznākušas vācu-zviedru-poļu-latviešu vārdnīcas faksimiliespiedums. Ar Pēterļa Vanaga komentāriem un latviešu vārdu indeksu, Stokholma. Memento, 1999, p. 112. – Res Balticae 6/2000, 239.–240.

Dini Pietro U.: [rec.] Anikin A. E. Этимология и балто-славянское лексическое сравнение в праславянской лексикографии. Материалы для балто-славянского словаря, Вып. 1. (Пробный) А–Е, Российская академия наук Сибирское отделение Институт филологии объединенного института истории, филологии и философии СОРАН, Novosibirsk 1994, 400 pp. – Res Balticae 1/1995, 201.–202.

- Dini Pietro U.*: [rec.] Baltistica VII. Starptautiskais baltistu kongress, 1995. g. 13.–15. jūnijā. Referātu tēzes, Latviešu valodas institūts, Rīga, 142. pp. – Res Balticae 1/1995, 202.–203.
- Diņģelis Māris*: Pēdējie vārdi. Valodas pasaulē. – Diena, (SestDiena), 2001, 4. augusts, Nr. 181(3099), 10.–11.
- Draviņš Kārlis, Jēgers Benjamiņš*: Kārļa Draviņa bibliogrāfija. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 207.–234.
- Drēziņš Artis*: No Ozoliņa par Saturno? – Lauku Avīze (Mājas Viesis), 2001, 12. maijs, Nr. 54 (1274), 12.
- Driķe Nora, Tihanovska Ilze*: Uz Brazīliju ar latviešu misiju. – Diena, 2001, 21. maijs, Nr. 117 (3034), 5.
- Druvieta Ina*: Cik dzīva ir latviešu valoda? – Eiropas dialogi I. Rīga: ESIC, 2001, 12.–15.
- Druvieta Ina* (interv. I. Korņeva): 2001. gads – Eiropas Valodu gads. – Rīgas Balss, 2001, 3. janvāris, 9.
- Druvieta Ina*: 21. gadsimts un latviešu valoda. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 106.
- Druvieta Ina* (interv. A. Rozeniece): Eiropas kultūras daudzveidība ir valodu daudzveidība. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 11. aprīlis, Nr. 58 (2445), 1.; 11.
- Druvieta Ina*: Eiropas Valodu gads Latvijā. – Karogs 2001, Nr. 11, 213.–214.
- Druvieta Ina*: Eiropas Valodu gads pasaulē un Latvijā. – Skolotājs, 2001, Nr. 1 (25), 4.–6.
- Druvieta Ina*: European Year of Languages for Promotion of Plurilingualism in Latvia. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 96.–100.
- Druvieta Ina*: Katram sava valoda. – Diena, (Eiropas Zona), 2001, 17. septembris, Nr. 5, 4.–5.
- Druvieta Ina*: Language in Education in Latvia: The Changes after Independence. – T. Fleiner, P. H. Nelde, J. G. Turi (eds.) Droit et language(s) d'enseignement. Law and Language(s) in Education. Bâle/Genève/ Munich; Helbing & Lichtenhahn, 2001, 195–209.
- Druvieta Ina*: Language Policy in the Baltic States in the Context of Ex-socialist Countries. – Baltic States and Societies in Transition: Continuity and Change. 4th Conference on Baltic Studies in Europe. University of Tartu, 27–30 June 2001. Tartu: University of Tartu, 2001, p. 28.

- Druviete Ina*: Language Policy in the Republic of Latvia: Experience and Problems. – Revue Baltique. Organe de la Collaboration des Etats Baltes. Nr. 15. Vilnius, 1999, 99–112.
- Druviete Ina*: Latvijas valodas situācijas un valodas politikas reģionālie aspekti. – Pilsoniskā līdzdalība un integrācija. Biļetens par sabiedrības integrāciju. Nr. 1. Rīga, 2001, 11.–12.
- Druviete Ina*: Lingvistiskā asimilācija un valodas politika. – Eiropas Dialogi. Rīga: EK delegācija Latvijā., 2001, 26–29.
- Druviete Ina*: Pasaule paliks daudzvalodīga. – Neatkarīgā Rīta Avīze, (Mēs), 2001, 31. marts, Nr. 13 (228), 5.
- Druviete Ina*: Sieviete un valoda, valoda un sieviete. – Feministica Lettica, 2001, Nr. 2, 174.–185.
- Druviete Ina*: Sociolinguistic Aspects of Bilingual Education in Latvia. – Sociolinguistica. International Yearbook of European Sociolinguistics. Nr. 14. Tuebingen: Max Niemeyer Verlag, 2000 [2001], 153–157.
- Druviete Ina*: Valoda un politika latviešu valodas stundās. – Skolotājs 21. gadsimtā. Konferences materiāli. Rīga: Vārti, 2001, 129.–131. lpp.
- Druviete Ina*: Valodas atver pasauli. – Tilts. Informatīvs izdevums izglītības darbiniekiem. Nr. 2, 2001, 2.
- Druviete Ina*: Valodas ir Eiropas bagātība. – Universitātes Avīze, 2001, 15. maijs, 3.
- Druviete Ina, Papule Evija*: Sociolinguistic Functions of the Russian Language in Latvia. – Сборник тезисов конференции "Языки России в Европейском измерении". Москва: МГЛУ, 2001, 30–31.
- Druviete Ina, Valdmanis Jānis*: The Latvian Language in the 21st Century: Processes and Prognoses. – International Conference on Language Development "Estonian in Europe". Tallinn, 12.–14.03.2001. Tallinn, 2001, p. 16–19.
- Dubova Agnese*: Zur kontrastiven linguistischen Analyse der Fremdwörter in der lettischen und deutschen Sprache anhand des politischen Wortschatzes im 20. Jahrhundert. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 8.
- Eckert Rainer*: Baltisch-slawische Parallelen aus der Sprache der Folklore ('sich hin und her bewegen, schaukeln, hüpfen, tanzen; flimmern; schwärmen [von der Sonne, Sternen; Bienen]) – Res Balticae 1/1995, 99.–114.
- Eckert Rainer*: Nachtrag zum Gesamtverzeichnis der wissenschaftlichen Publikationen von Rainer Eckert (1996–2000). – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 271.–274.

Ēdelmane Inese: Nojēguma *labs* un *ļausns* interpretācija latviešu valodas augu nosaukumos. – Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 17.–18.

Ekers Rainers: Baltisti Berlīnē godina Miervaldi Birzi. – Karogs, 2001, Nr. 2, 227.–228.

Elsbergs Jānis: Ierosinājums par pareizrakstību. – Diena, 2001, 20. nov., Nr. 273(3191), 12.

Enrietti Mario: Di una concordanza dello slavo settentrionale col baltico (a proposito di *jať* terzo). – Res Balticae 2/1996, 39.–49.

Ernstsonne Vineta: Die lettische Umgangssprache in den 80er und 90er Jahren. – Internationale Fachkonferenz "Jugendsprachen – Spiegel der Zeit" Bergische Universität Gesamthochschule Wuppertal 31.5.–2.6. 2001. Abstracts. Wuppertal, 2001, S. 16.

Ernstsonne Vineta: Ikdienas runa un tulkotais teksts. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 9.–10.

Ernstsonne Vineta: Ikdienas runas normas pedagoģiskie aspekti. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 95.–100.

Ernstsonne Vineta: Īpatnējā speciālā leksika ikdienas komunikācijā. – Vārds un tā pētišanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 90.–98.

Ernstsonne Vineta: Jugendtypische Ausdrücke: Dynamik der situativen und sozialen Verwendungskontexte in Lettland. – Baltic States and Societies in Transition: Continuity and Change. 4th Conference on Baltic Studies in Europe. University of Tartu, 27–30 June 2001. Tartu: University of Tartu: 2001, S. 30.

Ernstsonne Vineta: Paaudžu komunikācija ikdienā: sociolingvistiskais aspekts. – Starptautiskā zinātniskā konference "Komunikācija un kopība". Tēzes. Filozofiskā, socioloģiskā un lingvistiskā problemātika. 17.–18.05.2001. Jelgava: LLU Humanitārais institūts, 2001, 5.–6.

Ernstsonne Vineta: Rīgas slengs valodu krustcelēs. – Rīga–800: gadagrāmata 2000. Rīga: Latvijas Kultūras fonds, 2001, 77.–80.

Ernstsonne Vineta: Sarunvalodas apguve un komunikatīvā kompetence. – Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas Zinātniskie raksti III. Zinātniskā redaktore Viktorija Kuzina. Rīga: RPIVA, 2001, 111.–116.

Euler Wolfram: Die Aufgliederung des baltischen – Fragen zur Chronologie. – Res Balticae 4/1998, 87.–107.

Garšva Kazimieras: Phonetics of the Lithuanian Dialects in Latvia. – Res Balticae 7/2001, 81.–84.

Гаршва Казимieras: Латгальские топонимы литовского происхождения. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 189.–193.

Garšva Kazimieras, Petrauskaitė Jurgita: Šiaurės Lietuvos latvybės ir germanizmai. – Vārds un tā pētišanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 107.–115.

Garzonio Stefano: [Rec.] S. Daugavišs (ed.), Philologia. Rīžskij Filologičeskij Sbornik, vypusk I, Russkaja literatura v istoriko-kul'turinom kontekste, Latvijskij Universitet, Riga 1994, 125 pp. – Res Balticae 3/1997, 253.–254.

Гаврилина Маргарита, Филина Оксана: К проблеме лексической компетенции учащихся школ с русским языком обучения. – Valoda un literatūra kultūras aprītē. Latvijas Universitātes Zinātniskie raksti. 638. sējums. Zin. redaktore Kornēlija Pokrotniece. Rīga: LU, 2001, 151.–160.

Gavriļina Margarita, Vulāne Anna: Dzimtās valodas standartu koncepcija. – Valodas apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktors Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 6.–18.

Gode-Sokolova Ina: Foreign Language Learning within the Framework of European Integration. – Languages at Universities Today and Tomorrow. Proceedings of the Methodology Conference of the Language Center 10–20 May 2000. Ed. By Kiira Allikmets. Tartu: University of Tartu, 2000, 89–96.

Godiņš Guntars: Vienas valodas pārvēršanās citā. – Diena, 2001, 17. dec., Nr. 296 (3214), 13.

Görlach Manfred: Some Reflexions on Corpus Linguistics. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 149.–164.

Goubts Pols: Asimetriskā divvalodība Latvijā. – Diena, 2001, 27. aprīlis, Nr. 98 (3015), 2.

Grabunas Piotr: Kai kurių prielinksnių vartojimas Burbiškių kaimo (Lenkija) šnektoje. – Baltu filologija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 45.–50.

Gravniece Silvija: Das Halbdeutsch und das Kleindeutsch als schichtenspezifische Sprachvarietäten des baltischen Deutsch im Roman "Riga" von A. Deglavs. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes

- XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 131.–134.
- Greitāne Inguna*: Automatizētas tulkošanas rīki latviešu valodai. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 571.
- Grēviņa-Dziļuma Marta*: Modernais dzīvesveids. Valoda. (interv. ar I. Druvieti) – *Una*, 2001, Nr. 6, 40.–42.
- Grigorjevs Juris*: Akustiskās fonētikas iespējas latviešu valodniecībā. – Valoda un literatūra kultūras aprītē. Latvijas Universitātes Zinātniskie raksti. 638. sējums. Zin. redaktore Kornēlija Pokrotniece. Rīga: LU, 2001, 19.–24.
- Grigorjevs Juris*: Dažādu runātāju (sieviešu un vīriešu) izrunātu patskaņu datu normalizēšana. – *Linguistica Lettica* 8. Rīga: LaVI, 2001, 194.–215.
- Grigorjevs Juris*: Latviešu valodas patskaņu rakstība starptautiskajā fonemātiskajā transkripcijā (IPA). – Vārds un tā pētišanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 116.–126.
- Grigorjevs Juris*: Latviešu valodas patskaņu sistēmas akustisks apraksts. – *Linguistica Lettica* 7. Rīga: LaVI, 2000, 19.–60.
- Grigorjevs Juris*: Latviešu valodas patskaņu sistēmas akustisks raksturojums. – *Acta Baltica* 2001. Kaunas: Aesti, 2001, 15.–40.
- Grīnfelds Andris, Markus Dace, Papule Evija*: Skolotājs bilingvālajā izglītībā: situācijas analīze un perspektīva. – Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 66.–80.
- Grīnuma Ilze*: Jaunieši sazinās savā valodā. – *Diena*, 2001, 27. dec., Nr. 303 (3221), 12.
- Grīse Rasma*: Ģenitīvs vietā, pārmetums nevietā. – *Latvijas Vēstnesis*, 2001, 27. marts, Nr. 49 (2436), 13.
- Grīse Rasma*: Kā lai saucam jauno dokumentu, pases līdzinieku. – *Latvijas Vēstnesis*, 2001, 21. jūnijs, Nr. 96 (2483), 3.
- Grīse Rasma*: Kāpēc lai *kompakt disks* nebūtu *tvarts*. – *Latvijas Vēstnesis*, 2001, 10. maijs, Nr. 72 (2459), 10.
- Grīse Rasma*: Laiskums un palaidnība un – spaidi un neziņa (par *ŗ*). – *Latvijas Vēstnesis*, 2001, 14. febr., Nr. 25 (2412), 8.
- Grīse Rasma*: Trīs vārdi ar *mēr-*. Lai nejaucam. – *Latvijas Vēstnesis*, 2001, 1. nov., Nr. 157 (2544), 25.
- Gudakovska Iveta*: Focus on Further Education of Librarians in Latvia. – *Information Research*. Vol. 7, Nr. 1. (elektr. žurn.)
- Gudakovska Iveta*: Trends in Continuing Education for Library and Information Specialists. – *Continuing and Distance Education for*

Developing of Workforce: Procuding of the Informational Conference 19.–20. X. Rīga, 2001, 10–14.

Gudakovska Iveta: Последшкoльное образование сотрудников – залог развития библиотеки. – Непрерывное библиотечное образование. 63–66.

Gusāns Ingars: Apollona apzīmējumi Kallimaha himnās. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 127.–137.

Hermanis Voldemārs: Kādas ir likmes Eiropas valodu tirgū? – Neatkarīgā Rīta Avīze, (Mēs), 2001, 31. marts, Nr. 13 (228), 4.–5. lpp.

Herzenberg Leonard: [Apsk.] Abstracts. The XXVII Inter-University Scholarly and Educational Conference of Professors and Graduate Students. Section of Baltic Studies – March 10–12, 1998 Saint-Petersburg, The Saint-Petersburg University Press, 1998, pp. 40. – Res Balticae 5/1999, 255–257.

Hirša Dzintra (pier. M. Līdaka): Lai valsts valoda mum visiem ir klausīga un pareiza. – Latvijas Vēstnesis, 20001, 7. febr., Nr. 21 (2408), 1.; 2.

Holma Baiba: Linguistic Aspekts of Knowledge Organization in Information Retrieval Systems. – Selecting Theoretical Frameworks for Doctoral Research Projects, Viļņas Univ., 2001., 22.–25. novembris. <http://www.kf.vu.lt/wordis>. 10.

Holma Baiba: Teksta satura atklāšanas piejas informācijas meklēšanas sistēmās. – LU 59. zinātniskā konference. Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes sekcija. Tēzes, 31.01. Rīga, 2001. 5.

Holvoet Axel: Impersonals and Passives in Baltic and Finnic. – The Circum-Baltic Languages. Volume 2. Grammar and Typology. Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia : John Benjamin Publishing Company, 2001, 363–389.

Holvoet Axel: Infinitival Relative Clauses in Latvian: their Structure, Development and Tendency Towards Lexicalisation. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LaVI, 2000, 99.–116.

Holvoet Axel: Lithuanian *būti* with the Infinitive as a Modal Expression and its Latvian Counterparts. – Acta Linguistica Lithuanica, XLIV. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2001, 71–87.

Holvoet Axel: Notes on the Latvian Debitive. – Res Balticae 3/1997, 141–152.

Holvoet Axel: On a Peculiar Type of Debitive Constructions in Latvian. – Res Balticae 5/1999, 103–120.

Holvoet Axel: On the Avoidance of the Double Accusative in Latvian. – Res Balticae 1/1995, 89–97.

Holvoet Axel: [rec.] Pietro U. Dini. Baltu kalbos. Lyginamoji istorija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, 540 p. – Acta Linguistica Lithuanica, XLIV. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2001, 254–258.

Храмов Юрий: К этимологической интерпретации русского *кобель*. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 84.–89.

Ignatjeva Larisa: Риторический идеал в контексте диалога культур. – Актуальные проблемы изучения и преподавания русского языка на рубеже XX–XXI в. в. Тезисы докладов. Воронеж: ВГУ, 2001. 23–25.

Ignatjeva Larisa: Уроки русского языка. – Avīze "Час", 2001, № 262, 9.

Ikere Zaiga: Foreign Language Education Policy and the Contents of Studies at the DPU. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 105–109.

Ikere Zaiga: Foreign Language Teachers' Education Policy and the Contents of Studies. – Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas Zinātniskie raksti III. Zinātniskā redaktore Viktorija Kuzina. Rīga: RPIVA, 2001, 131.–137.

Ikere Zaiga: Internacionālie aizguvumi latviešu filozofijas terminoloģijā. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 107.

Ikere Zaiga: International Borrowings in Latvian Terminology of Philosophy. – Daugavpils Pedagoģiskās universitātes 9. ikgadējās zinātniskās konferences Rakstu krājums A 13. Literatūrzinātne, valodniecība, pedagoģija, mūzika, mākslas vēsture, vēsture. Daugavpils: Saule, 2001, 6.–7.

Ikere Zaiga, Kuzina Viktorija: Starptautiskā zinātniskā konference "Valoda un augstākā pedagoģiskā izglītība". – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 241.–244.

Imbrasienē Alma: Baltu ir germanu kalbu veiksmažodiniai refleksi. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 138.–151.

Īriste Sandra, Bušmanis Pēteris: Svešvalodu zināšanas – atslēgas uz pasaules durvīm. – Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 157.–169.

Ikonena Mirja: Datīva lietošana latviešu valodā, analizējot pēc teikuma locekļiem. – Материалы XXX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1. Секция

балтистики. Вопросы синтаксиса балтийских языков. Тезисы докладов. 1–2 марта 2001 г. Санкт-Петербург. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского университета, 2001, 16.

Ivanov Vjačeslav V.: Baltico-Anatolica III. An old Prussian-Luwian Etymology and Dialectal Relationship of Baltic and Southern Anatolian inside Indo-European. – Res Balticae 6/2000, 9–38.

Ivanov Vyacheslav Vs.: Baltico-Anatolica I: Luvian *Zamantis* "new born child": Old Prussian *Gemmons* "born". – Res Balticae 4/1998, 67–85.

Ivanov Vjačeslav V.: Baltico-Anatolica II. Some Indo-European Hydronyms. – Res Balticae 5/1999, 8–26.

Jacobs Neil G.: Yiddish in the Baltic Region. – The Circum-Baltic Languages. Typology and Contact. Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001, 285–311.

Jakulytė Dalia: Informacinių technologijų panaudojimo galimybės senųjų raštų kalbos tyrimams. ("Knygos Nobažnystės" morfologijos duomenų bazė). – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 152.–168.

Jankavs Pēteris, Lomholts Karstens: Vai iztikt bez likumiem? – Diena, 2001, 20. dec., Nr. 299 (3217), 2.

Jansone Ilga: Denomination Principles for Head and Shoulder Coverings in Regional Subdialects of Latvia. – Dialectologia et Geolinguistica. 9/2001. Journal of the International Society for Dialectology and Geolinguistics. 2001, 3–8.

Jansone Ilga: Latviešu valodas krātuves izveidošana: objektīvais un subjektīvais. – Zinātņu vēsture un muzejniecība. Latvijas Universitātes Raksti. 639. sējums. Zin. redaktors Māris Baltiņš. Rīga: LU, 2001, 132.–139.

Jansone Ilga: Leksēmas *bikses* semantiskā attīstība un atbilstes. – Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzeļina 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 19.–21.

Jansone Ilga: Leksēma *bluķis* "Latviešu literārās valodas vārdnīcā" un dialektālajās vārdnīcās: semantikas un tās skaidrojuma salīdzinājums. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 169.–186.

Jansone Ilga: Skaidrojošo vārdnīcu ilustratīvā materiāla izvēles principi (Lietuvių kalbos žodynas, Latviešu literārās valodas vārdnīca). – Tekstas: lingvistika ir poetika. Mokslinās konferencijās medžiaga 2001 m. lapkričio 8 d. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2001, 20.–22.

Янсоне Илга: Общее и различное в семантике некоторых названий одежды в балтийских и славянских языках. – Проблемы зівставной семантики. Київ 2001, 166–169.

Jēgers Benjamiņš: Benjamiņa Jēgera darbu saraksts. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 256.–264.

Jēgers Benjamiņš: Bibliografiskas ziņas par Alfrēdu Gāteru. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 241.–246.

Jēgers Benjamiņš: Kārlim Draviņam – 100. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 199.–206.

Judžentis Artūras: [inform.] Trisdešimt septintoji Arturo Ozolo diena. – Baltistica XXXV (2) 2000. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001, 259.–260.

Jundina Natālija: Die expressive Wirkung der Eigennamen-wiederholung. – Daugavpils Pedagoģiskās universitātes 9. ikgādējās zinātniskās konferences Rakstu krājums A 13. Literatūrzinātne, valodniecība, pedagoģija, mūzika, mākslas vēsture, vēsture. Daugavpils: Saule, 2001, 28.–29.

Jundina Natālija: Die expressiven deutschen Verben mit der Bedeutung "räumliche Fortbewegung". – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 135.–138.

Jundze Arno: Kāpēc nav mūsdienīgas latviešu valodas vārdnīcas. – LM, 2001, 7. jūnijs, Nr. 23(102), 2.

Kačiuškienė Genovaite: Daugiaskiemenių vardažodžių kirčiavimo ypatumai šiaurės panevėžiškių tarmėje (audicinis tyrimas). – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 202.–210.

Kagaine Elga: Äußerungen der Relationen zwischen den baltischen und den ostseefinnischen Sprachen in Nordwestlivland aus der Perspektive der heutigen Dialektologie. – Congressus nonus internationalis fenno-ugristarum 7.–13.8. 2000 Tartu. Pars V. Dissertationes sectionum: Linguistica II. Tartu, 2001, 17–22.

Kagaine Elga: Dažu Ziemeļrietumvidzemes aizgūto leksēmu dinamika. – Baltistica XXXV (2) 2000. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001, 193.–200.

Kagaine Elga: Daži mazāk aplūkoti Baltijas jūras somu valodu aizgūvumi Ziemeļrietumvidzemes izloksnēs. – Tarptautinė Kazimiero Būgos konferencija: etimoloģija ir onomastika. Vilnius, 2001 m. lapkričio 9 d. [Programa ir tezės] Vilnius, 2001, 26–28.

Kaġaine Elga: Daži mazāk aplūkoti Baltijas jūras somu valodu aizguvumi Ziemeļrietumvidzemes izloksnēs. – Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 22.–23.

Kaġaine Elga: Igaņu izlokšņu pētnieces jubileja [Mari Muste]. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 219.–221.

Kaġaine Elga: Ikgadējā valodnieku tikšanās Liepājā. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 247.–249.

Kaġaine Elga: (grām. apskats) Monogrāfija par krievu un igauņu izlokšņu lingvistiskajiem kontaktiem. Must M. Vene laensōnad eesti murretes. – Tallinn, Eesti Keele Sihtasutus, 2000, 660 lk. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 216.–218.

Kaġaine Elga: Nepārvērtējams ieguldījums latviešu kultūrvēsturē (valodnieci Maigu Putniņu pieminot). – Auseklis, 2001, 26. aprīlis.

Kaġaine Elga: Vārda semantikas detalizācija izlokšņu vārdnīcās. – Vārds un tā pētišanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 187.–197.

Kaġaine Elga: Vispārlietojamās leksikas semantiskās identitātes problēmas izlokšņu un literārās valodas sistēmā un to atspoguļojums leksikogrāfijā. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LaVI, 2000, 134.–148.

Калинина Валентина: Билингвальное обучение и родной язык. – Valodu arģuve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktores Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 112.–117.

Kalnača Andra: Gramatisko formu polisēmija, sinonīmija un homonīmija – izpausme un attieksmes latviešu valodā. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 176.–186.

Kalnača Andra: Latīņu un grieķu vārdaģu vārdnīca – klasisko vērtģbu aktualizāģija. – ТАКА. Klasiskās filoloģijas gaduģrāmata. Rīga: LU, 2001. 177.–180.

Kalnača Andra: Lietvārda locģjuma formu konkurence latvieģbu valodā. – Материалы XXX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1. Секция баллистики. Вопросы синтаксиса балтийских языков. Тезисы докладов. 1–2 марта 2001 г. Санкт-Петербург. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского университета, 2001, 17.

Kalnača Andra: Refleksģvie verbi un darbģbas vārda transģitivģte latvieģbu valodā. – Vārds un tā pētišanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadģtģģa Benita Laumane. Liepģģa: LiePA, 2001, 198.–209.

Kalnača Andra: Vārdšķiru sinkrētisms latviešu valodā. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 51.–58.

Kalnača Andra: Vokatīvs un lietvārda locījuma formu konkurence latviešu valodā. – Acta Baltica 2001. Kaunas: Aesti, 2001, 41.–47.

Kaltigina Margarita: Gruppenarbeit und Lernautonomie. – Languages at Universities Today and Tomorrow. Proceedings of the Methodology Conference of the Language Center 10–20 May 2000. Ed. By Kiira Allikmets. Tartu: University of Tartu, 2000, 148–154.

Kaltigina Margarita: Svešvalodu skolotāji nākotnei. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 81.

Kangere Baiba: *** – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 290.–292.

Kangere Baiba, Boiko Kersti: Case Systems and Syntax in Latvian and Estonian. – The Circum-Baltic Languages. Volume 2. Grammar and Typology. Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001, 481–497.

Kangro Ilze: Moderne deutsche Kurzprosa im Unterricht Deutsch als Fremdsprache. – Triangulum. Germanistisches Jahrbuch für Estland, Lettland und Litauen. Siebte Folge. Hrsg. Silvija Pavīde, Thomas Taterka. Rīga: Akademische Bibliothek Lettlands, 2000, S. 250–257.

Kastēns Oskars: Kursus uz anglofiliju. – Neatkarīgā Rīta Avīze, (Mēs), 2001, 31. marts, Nr. 13 (228), 5.

Kaukienē Audrone: Veiksmazodžio *augti* struktūros ir semantikos ypatumai. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 210.–217.

Kaulakienē Angelē: Mokslo pažanga ir lietuvių terminologijos dabartis. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 218.–224.

Kaulakienē Angelē: Lietuviškosios terminijos šaltinių kaitos tendencijos. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 146.–154.

Kavacs Jurgis: 1924. gada 26. jūnija un 1936. gada 13. oktobra likumu iespaids uz Latvijas toponīmiju. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 108.

Kavacs Jurgis: Toponīmu klasifikācijas teorētiskās problēmas. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 85.–109.

Кейнис Стасис: К вопросу о национальном своеобразии литовской терминологии. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 138.–145.

Keiša Dzintra: Kognitiver und integrativer Spracherwerb im Lehrwerk "Deutsch – meine Wahl 2". - Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 147.–151.

Kiseliūnaitē Dalia: Kuršių nerijos vietų vardai mokslinės etimologijos ir tautosakas požiūriu. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 225.–241.

Kločko Nadežda: Вертикальные контексты русских политических логосфер в России и Латвии. – Русский язык: исторические судьбы современность. Международный конгресс исследователей русского языка. (Москва, 13–16 марта). М.: МГУ, 120–121.

Kločko Nadežda: Вертикальный контекст русских политических логосфер в России и Латвии. – Russian Language: its Historical Destiny and Present State. Moscow: Moscow University Press, 2001, 102–109.

Kločko Nadežda: Информативные спектры прецедентных высказываний в русских политических дискурсах России и Латвии. – Русский язык в диаспоре: Проблемы сохранения и преподавания. М.: Русский язык, 2001, 87–98.

Kločko Nadežda: Эмоциональные профили славянских политических дискурсов. – Исследование славянских языков в русле традиций сравнительно-исторического сопоставительного языкознания. Информационные материалы и тезисы докладов международной конференции (Москва, 30–31 октября). М.: МГУ, 2001, 52–53.

Kločko Nadežda, Usikova R.: Языковая ситуация в Македонии и явления языковой интерференции и диглоссии в македонском языке. – Македонский язык, литература и культура в славянском и балканском контексте. Москва: МГУ, 2001, 12.–19.

Kļaviņa Sarma: Kas ievada latviešu valodu 19. gadsimta Eiropas zinātnē. – Karogs, 2001, Nr. 9, 201.–212.

Kļaviņa Sarma: Latviešu valoda 19. gadsimta Eiropas valodniecības redzeslokā: historiogrāfisks pētījums. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 109.

Kļaviņa Sarma: Дифференциальные признаки латышского научного языка. – Dabartines mokslo kalbos kultūra. Kaunas: Technologija, 2001, 58–62.

Koķe Tatjana: Skolotāju izglītība Latvijā: tendences un rezultāti. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 82.

Koptjevskaja-Tamm Maria: "A piece of the cake" and "a cup of tea": Partitive and Pseudo-partitive Nominal Constructions in the Circum-Baltic Languages. – The Circum-Baltic Languages. Volume 2. Grammar and Typology. Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001, 523–568.

Koptjevskaja-Tamm Maria, Wälchi Bernhard: The Circum-Baltic Languages: An Areal – typological Approach. – The Circum-Baltic Languages. Volume 2. Grammar and Typology. Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001, 615–750.

Королева Елена: Современная быличка как текст. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 199.–203.

Koroļova Svetlana: Language Fashion and some Tendencies at the Tertialy Level. – Sastatāmā un lietišķā valodniecība. LU Zinātniskie raksti. Atb. redaktors Andrejs Veisbergs. Rīga: SIA JUMI, 2001, 34.–38.

Korsakas Juozas: Akademiko Janio Endzelyno leksika dabarties požiūriu. – Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 24.–27.

Korsakas Juozas: Lietuvių kalbų dažninių prievieksmių lingvostatistinė charakteristika. – Vārds un tā pētišanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 242.–249.

Корсакас Юозас, Стрейкуте Мария: Музыка: частота слова и термина в текстах по специальности (лингводидактической аспект). – Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas Zinātniskie raksti III. Zinātniskā redaktore Viktorija Kuzina. Rīga: RPIVA, 2001, 152.–155.

Koškins Igors: Daži vārda variantu diahroniskās pētišanas jautājumi. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidniens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 59.–66.

Koškins Igors: [lit. apskats] Studia Russica XVIII. Adiuvante B. Tatár. Redigit A. Zoltán. Institutum philologiae slavicae orientalis et balticae facultatis philosophicae in universitate Budapestinensi de Rolando Eötvös nominata. Budapest, 2000. 495 lpp. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidniens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 188.–190.

Кошкин Игорь: К вопросу о генезисе традиционных формул-синтагм в языке балтийского славянского фольклора. – Язык и поэтика фольклора. Петрозаводск: Пет. ГУ, 2001, 94–104.

Кошкин Игорь: Проблема германского влияния на русский литературный язык донационального периода. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 8.–13.

Kramiņa Ingrida: Language Teaching/ Learning as Means of Translators` Professional Development. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 12.–13.

Krastiņš Māris (pier. M. Līdaka): Tomēr pamatots, nepieciešams, loģisks ir ceļš uz valsts valodas zināšanu. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 9. febr., Nr. 23 (2410), 1.; 3.

Krautmanis Māris: Gramatika augstāka par cilvēku? – Neatkarīgā Rīta Avīze, 2001, 22. dec., Nr. 301 (3167), 2.

Krēsliņš Jānis Sr.: Benjamiņam Jēgeram – 85. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidniens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 247.–255.

Крутайне Светлана: Обучение пятиклассников устному описанию внешности человека. – Valodu arguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 30.–37.

Курпниене Розанна: Прагматическая интерпретация рекламного дискурса (формально-смысловый аспект). – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 87.–97.

Kursīte Janīna: Leksikas atlase atskaņās latviešu dzejā. – Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 28.–29.

Kurzemiece Ineta: Mantotas cilmes zedēņu žogu nosaukumi latviešu valodā. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 45.–72.

Kurzemiece Ineta: Pagalma nosaukumi latviešu valodas izloksnēs. – Paribio tarmiņ ir kalbju problemos. Tarptautinēs mokslinēs konferencijās, skirtos Europos kalbju metams, pranešimai. Šiauliai, 2001 m. balandžio 27 d. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2001, 74–83.

Kušķis Jānis: Alfrēds Gāters un viņa "Lettische Syntax / Die Dainas". – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidniens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 235.–240.

Kušķis Jānis: Bērnām ir tiesības zināt. – Lauku Avīze, 2001, 20. novembris, Nr. 136 (1356), 21.

Kušķis Jānis: Gade. – Skolotājs, 2001, 2. Nr. (26.), 52.–53.

Kušķis Jānis: Gades. – Latvija Amerikā, 2001, 8. sept., Nr. 35, 3., 7.

- Kušķis Jānis*: *Iekšā un ārā bez vajadzības*. – Lauku Avīze, (TV + R programmas), 2001, 29. novembris, Nr. 140 (1360), 6.
- Kušķis Jānis*: *Izcilais latviešu filologs Alfrēds Gāters*. – Skolotājs, 2001, 2. Nr. (26.), 103.–105.
- Kušķis Jānis*: *Izcilais latviešu filologs Alfrēds Gāters*. – Latvija Amerikā, 2001, 8. septembris. Nr. 35, 5., 6.
- Kušķis Jānis*: *Jāņa Kušķa nozīmīgāko darbu bibliografija (1958–2000)*. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 279.–286.
- Kušķis Jānis*: *Latviešu filoloģe ar pasaules slavu*. – Skolotājs, 2001, 5. Nr. (29.), 101.–103.
- Kušķis Jānis*: (rec.) *Maija Poiša. Vidzemes sēliskās izloksnes. II. Rīga: Latviešu valodas institūts, 1999, 315 lpp.* – LZA Vēstis, 2001, 55. sēj. Nr. 5/6, 147.–148.
- Kušķis Jānis* (interv ar V. Krustiņu): *"Mūsu gan ir ļoti maz..."*. – Lauku Avīze, 2001, 12. maijs, Nr. 54 (1274), 5.
- Kušķis Jānis*: *Nelatvīskis vārdu lietojums (gadījums, godīgi sakot, griesti)*. – Skolotājs, 2001, 1. Nr. (25.), 103.–104.
- Kušķis Jānis*: *Nelatvīskis vārdu lietojums (ieeja bez maksas, iedzīt, ieiēt, iziet, iemīļots, ienest, iznest, iepretim, iestāties)*. – Skolotājs, 2001, 3. Nr. (27.), 108.
- Kušķis Jānis*: *Nelatvīskis vārda iet lietojums*. – Skolotājs, 2001, 5. Nr. (29.), 98.
- Kušķis Jānis*: *Nelatvīskis vārdu lietojums (ietvaros)*. – Skolotājs, 2001, 6. Nr. (30.), 105.
- Kušķis Jānis*: *Nevajadzīga apakša*. – Lauku Avīze, (TV + R programmas), 2001, 22. novembris, Nr. 137 (1357), 8.
- Kušķis Jānis*: *Pārāk daudz -šanu*. – Lauku Avīze, (TV + R programmas), 2001, 26. aprīlis, Nr. 47 (1267), 8.
- Kušķis Jānis*: *Par jēdzienu tulkošanu un izpratni*. – Latvietis Latvijā, 2001, 16.08.–22.08., 32. Nr. (109.). 2.
- Kušķis Jānis*: *Par skaidru latviešu dzimto valodu*. – Laipa. Rīga un Melburna: Austrālijas un Latvijas biedrība, 06.2001. 4.
- Kušķis Jānis*: *Par vārdu žīds*. – Latvietis Latvijā, 2001, 23.08.–29.08., 33. Nr. (110.), 4.
- Kušķis Jānis*: *Riktīgas lustes, vizuāla izstāde*. – Lauku Avīze, (TV + R programmas), 2001, 18. janvāris, Nr. 7 (1227), 8.
- Kušķis Jānis*: *Runāsim bez samudžinātiem vārdiem*. – Lauku Avīze, (TV + R programmas), 2001, 15. marts, Nr. 31 (1251), 6.
- Kušķis Jānis*: *Snigšanas process kļūst arvien biežāks*. – Lauku Avīze (TV + R programmas), 2001, 18. janvāris, Nr. 7 (1227), 69.–74.

Kušķis Jānis: Stostīšanās paradumi tālrādī. – Lauku Avīze, (TV + R programmas), 2001, 28. jūnijs, Nr. 74 (1294), 16.

Kušķis Jānis: Šķietami latviska valoda. – Akadēmiskā Dzīve. 40. rakstu krājums. Rīga: Akadēmiskās dzīves Tēvzemes apgāds, 2001, 102.–107.

Kušķis Jānis: "Tēls + mīnuss" un citi nosaukumi. – Lauku Avīze, 7. jūnijs, Nr. 65 (1285), 12.

Kušķis Jānis: Tukšvārdības stils. – Lauku Avīze, (TV + R programmas), 2001, 29. marts, Nr. 37 (1257), 8.

Kušķis Jānis: Valerija Bērziņa-Baltiņa. – Skolotājs, 2001, 3. Nr. (27.), 54.–55.

Kušķis Jānis: Valerija Bērziņa-Baltiņa. – Akadēmiskā Dzīve. 40. rakstu krājums. Rīga: Akadēmiskās dzīves Tēvzemes apgāds, 2001, 146.

Kušķis Jānis: Valerija Bērziņa-Baltiņa (1906–2000). – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidniens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 297.–298.

Kušķis Jānis: Valoda Latvijas Televīzijas "Panorāmā". – Lauku Avīze, (TV + R programmas), 2001, 4. janvāris, Nr. 1 (1221), 6.

Kušķis Jānis: Valodnieks, literāts, folklorists un novadpētnieks Kārlis Draviņš. – Skolotājs, 2001, 6. Nr. (30.), 106.–107.

Kuzina Viktorija: Daiļliteratūras apakšvalodu leksikas lingvostatistiskā analīze. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 25.–31.

Kuzina Viktorija: Latviešu valodas vārddarīšanas vienību statistiskā analīze. – Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas Zinātniskie raksti III. Zinātniskā redaktore Viktorija Kuzina. Rīga: RPIVA, 2001, 19.–27.

Kuzina Viktorija: Lingvostatistiskais virziens latviešu valodniecībā un pedagoģijā. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēzu krājums. Rīga: LZA, 2001, 83.

Kuzina Viktorija: Mnemo 25 metodikas izmantošana latviešu valodas apgūvē. – Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 81.–89.

Kuzmina Ilze: Kā ar valodu, "tēvzemieši"? – Lauku Avīze, 2001, 16. novembris, Nr. 136 (1202), 3.

Kuzmina Ilze: No Saeimas tribīnes grib izdzīt valsts valodu. – Lauku Avīze, 2001, 25. oktobris, Nr. 125 (1345), 1.

Kuzmina Ilze: Saeimā tomēr runās latviski. – Lauku Avīze (Mājas Viesis), 2001, 27. okt., Nr. 126 (1346), 3.

- Kuznečov Anatolij*: Происхождение фразеологизма *блудный сын* в языках Европы. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 18.–24.
- Kvašytė Regina*: Apie kai kurias latvybes Latvijos lietuvių kalboje. – Paribio tarmių ir kalbų problemos. Tarptautinės mokslinės konferencijos, skirtos Europos kalbų metams, pranešimai. Šiauliai, 2001 m. balandžio 27 d. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2001, 84–96.
- Kvašite Regīna*: Desmitgades konference – atskats pagātnē un ieskats nākotnē. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 256.–260.
- Kvašite Regīna*: Internacionālismi jaunākajās lietišķo terminu vārdnīcās. – Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 30.–31.
- Kvašytė Regina*: Jie gyvena kaimynystėje – Latvijoje. – Šiaurės Lietuva. Su. red. S. Tumėnas. Šiauliai, 2001, psl. 17–19.
- Kvašytė Regina*: Latvių kalbininkų darbai 2000-aisiais metais. – Gimtoji kalba 2001 09 (Nr. 9). Vilnius 2001, psl. 26–28.
- Kvašite Regīna*: Lettische sachliche Termini in verschiedenen Wörterbüchern. – Baltic States and Societies in Transition: Continuity and Change. 4th Conference on Baltic Studies in Europe. University of Tartu, 27–30 June 2001. Tartu: University of Tartu: 2001, 45.
- Kvašytė Regina*: Protokolas – lingvistinio tyrimo objektas. – Tekstas: lingvistika ir poetika. Mokslinės konferencijos medžiaga 2001 m. lapkričio 8 d. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2001, psl. 26–28.
- Kvašytė Regina*: Sinonimai latvių kalbos terminų žodynuose. – Terminologija Nr. 7. Vilnius, 2000, psl. 76–87.
- Kvašite Regīna*: Teksts: lingvistika un poetika. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 250.–252.
- Keire Lūcija*: Verbālās saskarsmes prasmes loma speciālo skolu audzēņu integrācijai skolā un sabiedrībā. – Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 289.–294.
- Ķemere Ināra*: Filologs Platona dialogos. – TAKA. Antīkā kultūra: vērtības un pārvērtības. Klasiskās filoloģijas gadagrāmata. Rīga: LU, 2001, 160.–163.
- Ķipure Jeļena*: Komplexität von verschiedenen Sprachtätigkeiten als Lernziel im Fremdsprachenunterricht. – Daugavpils Pedagoģiskās universitātes 9. ikgadējās zinātniskās konferences Rakstu krājums A 13. Literatūrzinātne, valodniecība, pedagoģija, mūzika, mākslas vēsture, vēsture. Daugavpils: Saule, 2001, 32.–33.

- Lacházi Aranka*: [lit. apskats] Inga Klēvere. Latviešu-ungāru sarunu vārdnīca. Lett-magyar társalgás. Szombathely: Savaria University Press, 2000. 235 S. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidiens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 182.–183.
- Lācis Visvaldis*: Vēlreiz par latviešu valodu, demokrātiju un Rietumu vērtībām. – Diena, 2001, 13. dec., Nr. 293 (3211), 2.
- Laimdota Ceplīša bibliogrāfija*. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LaVI, 2000, 289.–299.
- Laiveniece Diāna*: Dzimtās valodas mācību didaktiskā koncepcija. – Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 38.–47.
- Laiveniece Diāna*: Lingvokomunikatīvā pieeja dzimtās valodas mācībām 4.–9.klasē. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 250.–264.
- Lāms Edgars*: Procesi ar un ap vārdu Jura Helda dzejā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 296.–306.
- Larsson Lar-Gunnar*: Baltic Influence on Finnic Languages. – The Circum-Baltic Languages. Typology and Contact. Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001, 237–253.
- Latvijas Zinātņu akadēmijas sēdes*. "Latviešu mūsdienu terminoloģijas ieviešanas juridiskie aspekti". Rezolūcija. Sēdi vad. V. Skujiņa. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 26. jūnijs, Nr. 98 (2485), Jurista Vārds Nr. 213, 4.
- Latviskajiem terminiem* – jauni eksperti un vadlīnijas. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 6. febr., Nr. 20 (2407), 11.; 12.
- Laugale Velga*: Citvalodu ietekme latviskā pedagogijas termina variantā. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 13.–14.
- Laugale Velga*: Valodas kultūra un tās nozīme sazināšanās procesā. – Komunikācija un kopība. Starpt. zinātniskas konferences tēzes. Jelgava: LLU Humanitārais institūts, 2001, 17.
- Laumane Benita*: Lāsteku nosaukumi latviešu valodā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 265.–285.
- Laumane Benita*: Par dažu veterinārijas terminu vēsturi latviešu valodā. – Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 32.–33.

Laumane Benita: Par dažu veterinārijas terminu vēsturi latviešu valodā. – *Linguistica Lettica* 9. Rīga: LaVI, 2001, 5.–33.

Laumane Benita: *Ripsna, vērags vai kā citādi?* – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 67.–76.

Laumane Benita, Ozola Ieva: Sventājas (Lietuva) latviešu izloknes cilme un attīstība. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 110.

Lauze Linda: Change in the Usage of Latvian Address and Personal Identification Forms. – Baltic States and Societies in Transition: Continuity and Change. 4th Conference on Baltic Studies in Europe. University of Tartu, 27–30 June 2001. Tartu: University of Tartu: 2001, 45.

Lauze Linda: 4. Baltijas studiju konference Eiropā Tartu (Igaunija). 2001. gada 27.–30. jūnijs. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 511.–512.

Lauze Linda: Dzimuma atšķirības uzrunas lietojumā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 286.–295.

Lauze Linda: Pircēju un pārdevēju komunikācija sociolingvistiskajā skatījumā. – Komunikācija un kopība. Starpt. zinātniskas konferences tēzes. Jelgava: LLU Humanitārais institūts, 2001, 5.–6.

Lauze Linda: Runātāja komunikatīvā nodoma īstenošanas veidi latviešu sarunvalodā. – *Linguistica Lettica* 8. Rīga: LaVI, 2001, 70.–77.

Lauze Linda: Subjekta realizācija latviešu sarunvalodas sintaksē. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 77.–86.

Lauze Linda: Vienkārša teikuma modeļa realizācijas veidi latviešu sarunvalodā. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 87.–95.

Лазукина Инта: Проблемы и пути оптимизации уроков РКИ на первоначальном и начальном этапах обучения. – Valodu arguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 239.–242.

Leemets Tiina: Eesti keele sõnaraamat õs 1999. (Dictionary of the Estonian Language õs 1999). – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 307.–313.

Leikuma Lidija: Amerikā, kur vēl runoj latgaliski. – Katōļu Dzeive, 2001, 4. Nr. 8, 40.–43.

- Leikuma Lidija*: Atsagrīzšona... – Rēzeknes Vēstis, 2001, 22. septembris.
- Leikuma Lidija*: Latgaliešu rakstība: sākotne, attīstība, perspektīvas. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 60.
- Leikuma Lidija*: Par dažiem tagadnes un nākotnes aktīvajiem divdabjiem S. Uļanovskas pasakās. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 32.–37.
- Leikuma Lidija*: Piecvoudri. – Ryučāns J. Seikšajņeņu nūstuošānys. Rēzekne: LKC, 2001, 144.–148.
- Leikuma Lidija, Paegle Dzintra*: Jānim Kušķim – 70. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidiens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 275.–278.
- Leitāne Māra*: Übersetzungsprobleme der Funktionsberggefüge im Bereich der Kreditpolitik. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 14.–15.
- Lejasisaka Ieva, Vancāne Ilze*: Referāta kopsavilkums. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 15.–16.
- Lele-Rozentāle Dzintra*: Adressatenbezogenheit bei der Präsentation Lettlands für ausländische Leser. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 16.
- Lele-Rozentāle Dzintra*: Lettisch als Zielsprache für die Übersetzungen aus dem Deutschen. Soziolinguistische Voraussetzungen. – Comparative Translation Studies. Ventspils, 28.8.–9.9.2000. Hrsg. von Dzintra Lele-Rozentāle. Rīga: Mācību grāmata, 2001, S. 5–26.
- Lidaka Marika*: Valoda ir laipa, kur cilvēki satiekas, valoda ir tilts, kas tautu un zemi vieno (projekta "Latviešu valodas intensīvās apmācības programmas ieviešana naturalizācijas procesa veicināšanai Latvijā" pezentācija). – Latvijas Vēstnesis, 2001, 20. sept., Nr. 133 (2520), 1.; 2.
- Liede Ivars*: "A Woman in Amber" by Agate Nesaule – Analysis of the Original and Translation. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 17.
- Liepkalns Roalds* (interv. ar prof. Tūvi Skutnabu Kangasu): Betona sienas nav patvērums. – Diena, 2001, 24. aprīlis, Nr. 95 (3012), 13.
- Līguta Tatjana*: Информативный бюллетень Государственной программы освоения латышского языка (ГПОЛЯ). – LVAVP informatīvais bijetens "Tagad", 2001, Nr. 1–4, 30.

- Liguta Tatjana*: Бюллетень об интеграции общества. – Гражданское участие и интеграция, 2001, Nr. 1–2, 15.
- Liguta Tatjana*: Языковая ситуация в Латвии с позиции русского языка. – Информативный бюллетень Государственной программы освоения латышского языка (I ПОЛЯ). – LVAVP informatīvais biļetens "Tagad", 2001, Nr. 3, 18–23.
- Liguta Tatjana*: Neuzticību var pārvarēt tikai ar atklātību. – Biļetens par sabiedrības integrāciju "Pilsoniskā līdzdalība un integrācija", 2001, Nr. 2, 5.–6.
- Lika Irina*: Dzimtās valodas attīstības psiholoģiskie aspekti. – Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 19.–29.
- Liepa Dite*: Valodas norma masu saziņas līdzekļos. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 38.–42.
- Liepkalns Roalds*: Latvija līdzdarbosies mazo valodu aizsardzībā. – Diena, 2001, 7. aprīlis, Nr. 83 (3001), 4.
- Liepkalns Roalds*: Mazo valodu apguve palīdz saglabāt možu garu. – Diena, 2001, 19. aprīlis, Nr. 91 (3009), 1.; 4.
- Liepkalns Roalds*: Valodas balsta Eiropu. Mazo valodu aizsardzība ir demokrātisku attiecību priekšnoteikums. – Diena, 2001, 23. aprīlis, Nr. 94 (3011), 1.
- Liepkalns Roalds*: Valodniekiem trūkstot valsts atbalsta. – Diena, 2001, 12. aprīlis, Nr. 87 (3005), 3.
- Limanoviča Līga*: Bilingual Education. – Daugavpils Pedagoģiskās universitātes 9. ikgadējās zinātniskās konferences Rakstu krājums A 13. Literatūrzinātne, valodniecība, pedagoģija, mūzika, mākslas vēsture, vēsture. Daugavpils: Saule, 2001, 20.–21.
- Liparte Evija*: La. *nost* vs. *malā* vs. *zemē* un lie. *žemēn* vs. *šalin* semantiskās attiecības literārajā valodā un izloksnēs. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 151.–179.
- Lisinskaitē Aušra*: Prūsų vabzdžių pavadinimai. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 314.–327.
- Lisinskaitē Aušra*: Prūsiški varliagyvių ir roplių pavadinimai. – Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 34.

List Gotthard: Übersetzen und Übersetzungsdidaktik. – Daugavpils Pedagoģiskās universitātes 9. ikgadējās zinātniskās konferences Rakstu krājums A 13. Literatūrzinātne, valodniecība, pedagoģija, mūzika, mākslas vēsture, vēsture. Daugavpils: Saule, 2001, 38.–39.

Ločmele Gunta: Means of Manipulation in Latvian Advertising – Products of Change. – Sastatāmā un lietišķā valodniecība. LU Zinātniskie raksti. Atb. redaktors Andrejs Veisbergs. Rīga: SIA JUMI, 2001. 47.–54.

Lokmane Ilze: Datīva sintaktisko funkciju sistēma mūsdienu latviešu valodā. – Материалы XXX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1. Секция балтистики. Вопросы синтаксиса балтийских языков. Тезисы докладов. 1–2 марта 2001 г. Санкт-Петербург. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского университета, 2001, 21.

Lokmane Ilze: Sintaktiskā redukcija kā tekstveides līdzeklis mūsdienu latviešu literārajā valodā. – Acta Baltica 2001. Kaunas: Aesti, 2001, 55.–60.

Lokmane Ilze: Subjekta jēdziens sintaksē un subjekta nozīmes izteikšana latviešu valodā. – Vārds un tā pētišanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 328.–336.

Lokmane Ilze: Vārdformas vispārināto nozīmju loma teikuma sintaktiskajā struktūrā. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 97.–104.

Lomhols Karstens: Sikker om, overbevist på – valensangivelse i tosprogede ordbøger med dansk som målsprog. – 8. Møde om Udforskning af Dansk Sprog, Århus Universitet: Århus, 2001. 206–216.

Lomholt Karsten: Valency in Bi-directional Dictionaries. The Latvian Verb. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LaVI, 2000, 236.–251.

Лурье Людмила: Овладение речеведческими понятиями на уроках родного языка. – Valodu arguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 48.–57.

Makare Raita: Daži jautājumi teikuma sakarā. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 43.–48.

Makare Raita: Daži jautājumi teikuma sakarā. – Материалы XXX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1. Секция балтистики. Вопросы синтаксиса балтийских языков. Тезисы докладов. 1–2 марта 2001 г. Санкт-

- Петербург. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского университета, 2001, 22–23.
- Mańczak Witold*: Les Baltes et l'ethnogenèse des Slaves. – *Res Balticae* 6/2000, 47.–57.
- Markus Dace*: Lai skolu nešķeļ nesapratnes plaša. – *Latvijas Vēstnesis*, 2001, Nr. 186 (2573), 21. dec., 16.
- Markus Dace*: Latviešu fonoloģija: iestrādes un perspektīva. – Valoda un literatūra kultūras aprītē. Latvijas Universitātes Zinātniskie raksti. 638. sējums. Zin. redaktore Kornēlija Pokrotņiece. Rīga: LU, 2001, 25.–32.
- Markus Dace*: Skanīguma jeb sonoritātes princips latviešu valodas zilbēs. – *Linguistica Lettica* 7. Rīga: LaVI, 2000, 9.–18.
- Markus Dace*: Tonēmu fonētiskā realizācija un tās maiņa sēliskajās izloksnēs. – *LZA Vēstis*, 2001, 55. sēj. Nr. 5/6, 36.–38.
- Markus Dace*: Zilbju fonoloģiskās struktūras sastatījums dažāda stila tekstos baltu valodās. – *Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 49.–52.*
- Markus Dace, Grīnfelds Andris, Papule Evija*: Skolotājs bilingvālajā izglītībā: Latvijas pieredze un perspektīva. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 85.
- Маршалек Марэк*: Из исследований над советским польским языком (1917–1939). – Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas Zinātniskie raksti III. Zinātniskā redaktore Viktorija Kuzina. Rīga: RPIVA, 2001, 167.–173.
- Meļķis Didzis* (interv. ar I. Zuicenu): Kā mēs vēl aizvien pastāvam. – *Latvijas Luterānis*, 2001, 1. septembris, Nr. 15 (134), 3.; 15.
- Meļķis Didzis* (interv. ar I. Druvieti): Mūsu visu īpašums. – *Latvijas Luterānis*, 2001, 19. maijs, Nr. 10 (128), 1.; 7.; 10.
- Мэндэльская Иоланта*: Советский польский язык как новый объект лингвистических исследований. К постановке вопроса. – Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas Zinātniskie raksti III. Zinātniskā redaktore Viktorija Kuzina. Rīga: RPIVA, 2001, 174.–180.
- Migla Ilga*: (Sast.) Bibliogrāfija 2000. – *Linguistica Lettica* 8. Rīga: LaVI, 2001, 264.–319.
- Migla Ilga*: Die Tendenzen bei der Wiedergabe der lettischen Eigennamen im Deutschen (das 20. Jh.). – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 20.–21.

=====

Михалишина Моника: Названия цвета в латышском и польском языках. – Valoda un literatūra kultūras apritē. Latvijas Universitātes Zinātniskie raksti. 638. sējums. Zin. redaktore Kornēlija Pokrotiece. Rīga: LU, 2001. 33.–47.

Михеева Елена: Невербальное поведение учителя как фактор усвоения языка. – Valodu arguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņa. Liepāja: LiePA, 2001, 295.–314.

Mikhailov Nikolai: (rec.) R. Eckert (Hrsgb.), Aktuelle Probleme der Baltistik. "Allgemeine Literatur und Sprachwissenschaft". Eine Schriftenreihe der Ernst-Moritz-Armdt-Universität Greifswald. Herausgegeben von Jürgen Klein und Günther Weise, Die Blaue Eule, Essen 1996, 170 pp. – Res Balticae 3/1997, 252–253.

Mikhailov Nikolai: Das "gemischte" slawisch-baltische Pantheon von Christian Knauth. – Res Balticae 1/1995, 115–139.

Mikhailov Nikolai: [rec.] Балто-славянские исследования 1988–1996. Сборник научных трудов, отв. редакторы Т. М. Судник, Е. А. Хелимский, Российская Академия наук, Институт славяноведения и балканистики, Москва, Indrik, 1997, 407 pp. – Res Balticae 3/1997, 241–244.

Mikhailov Nikolai: (rec.) Балто-славянские исследования 1988–1999, XIV, Сборник научных трудов, Москва, Индик, 2000, 400. – Baltistica XXXV (2) 2000. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001, 248.–251.

Milčonoka Everita: [hronika] Konference "Baltu valodu morfoloģija un vārdarināšana" Sanktpēterburgas Valsts universitātē 2000. gada 1.–3. martā. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidiens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 159.–162.

Milčonoka Everita: [hronika] Letonistu seminārs Cēsīs 2000. gada 23.–30. jūlijā. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidiens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 163.–166.

Milēviča Inga: Latvijas publicistikas valoda: sintakses īpatnības. – Материалы XXX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1. Секция баллистики. Вопросы синтаксиса балтийских языков. Тезисы докладов. 1–2 марта 2001 г. Санкт-Петербург. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского университета, 2001, 24.

Милевич Инга: Слова-хронофакты в современной газете Латвии. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 25.–29.

- Minova Nataļja*: English as a Second Foreign language: Designing a Syllabus. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 110.–114.
- Mironova Zoja*: Lingvistiskās informācijas atlase un sakārtošana un specifisko terminu analīzes tulku/ tulkotāju apmācībā. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 21.–22.
- Мяэру Сирье*: Сложные слова и словосочетания с собственными именами. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 337.–343.
- Mordašova Janīna*: Anforderungen an Fremdsprachenlehrer gestern und heute. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 152.–155.
- Муране Светлана*: Концептуальная метафора "мир-фронт" и её лексическое наполнение в языке современных СМИ. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 30.–34.
- Mūrniece Ināra*: Ar netiksmi pret valsts valodu. – Lauku Avīze, 16. okt., Nr. 121 (1341), 5.
- Načisčione Anita*: Frazeoloģisko vienību stilistiskais lietojums reklāmā. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 169.–175.
- Nagle Gunita*: Vai Briselē skanēs latviešu valoda. – Diena (Rīgas Avīze), 2001, 6. aprīlis, Nr. 82 (3000), 3.
- Nau Nicole*: On the syntax of Latvian *kas* 'who/what/which'. – Материалы XXX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1. Секция баллистики. Вопросы синтаксиса балтийских языков. Тезисы докладов. 1–2 марта 2001 г. Санкт-Петербург. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского университета, 2001, 25.
- Непокупный Анатолий*: Балто-трансазийская модель одного глагольного словосочетания (окончание действия). – Материалы XXX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1. Секция баллистики. Вопросы синтаксиса балтийских языков. Тезисы докладов. 1–2 марта 2001 г. Санкт-Петербург. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского университета, 2001, 26–27.
- Nīgals Artis*: Tikai dzimtā valodā var aizstāvēt savas tautas nacionālās intereses. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 11. aprīlis, Nr. 58 (2445), 11. lpp.

Nikolajeva Rita: Übersetzungsübungen mit der Zweitsprache Russisch. Methodische Überlegungen. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 22.–23.

Nūtiņa Daina: Iespēja strādāt radoši. – LVAVP informatīvais biļetens "Tagad", 2001, Nr. 1, 15.–16.

Nūtiņa Daina: Latviešu valodas zinātniskā un skolas gramatika – to attieksmju perspektīva. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 111.

Nūtiņa Daina: Valoda, kopība un vēlēšanu kampaņa. – Komunikācija un kopība. Starpt. zinātniskas konferences tēzes. Jelgava: LLU Humanitārais institūts, 2001, 8.

Nūtiņa Daina: Valodas pragmatiskā funkcija. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 53.–57.

Nūtiņa Daina: Vārdu un vārdformu semantikas pragmatiskie aspekti. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 78.–86.

Novika Irīna: Australian English Pronunciation. – Daugavpils Pedagoģiskās universitātes 9. ikgadējās zinātniskās konferences Rakstu krājums A 13. Literatūrzinātne, valodniecība, pedagoģija, mūzika, mākslas vēsture, vēsture. Daugavpils: Saule, 2001, 10.–11.

Новик Марина: Формирование механизмов чтения на родном языке в условиях билингвального обучения. – Valodu arguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 118.–125.

Odiņa Indra: Research on Learning and Teaching English at Upper Secondary Schools. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 115.–119.

Opitz Kurt: Dimensions of the Word and the Implications for Lexicography. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LaVI, 2000, 165.–179.

Ošiņš Edgars: Linguistic Rendering of Canadian postmodernism into Latvian. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 101.–105.

Откупщиков Юрий: Гидронимы балтийского происхождения в бассейне Оки. – Tarptautinė Kazimiero Būgos konferencija: etimologija ir onomastika. Vilnius, 2001 m. lapkričio 9 d. [Programa ir tēzes] Vilnius, 2001, 34–38.

- Ozola Ieva*: Divdabji "Latvju dainu" substantīvu rādītājā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 344.–357.
- Ozoliņa Olga*: Eiropas daudzvalodu politikas īstenošana Latvijas Republikas izglītības sistēmā. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 90.
- Ozoliņš Aivars*: Pret interci. – Diena, 2001, 7. dec., Nr. 288 (3206), 2.
- Ozoliņš Aivars*: Valodas cena. – Diena, 2001, 18. dec., Nr. 297 (3215), 2.
- Pabriks Artis*: Vai Latvija negrib NATO? Sīkās valodas prasības deputātu kandidātiem var kļūt par lielu šķērslī. – Diena, 2001. 5. dec., Nr. 286 (3204), 2.
- Pabriks Artis*: Valsts un valoda neatkarības gadadienā. – Diena, 2001, 21. augusts, Nr. 195 (3113), 2.
- Paegle Dzintra*: Latviešu valoda kā vērtība skolā un sabiedrībā. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 1. marts, Nr. 34 (2421), 1.: 17.
- Paegle Dzintra*: Vēlreiz par participiēm vārddarināšanā un nelokāmajiem numerāļiem. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidieni. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 105.–112.
- Paegle Dzintra*: Zinātniskuma un sistēmiskuma principi latviešu valodas mācībā. – LZA Vēstis, 2001, 55. sēj., Nr. 5/6. (616./617.), 98.–102.
- Pajewska Ewa*: Beobachtungen über die Wechselbeziehungen zwischen ökologischen Fachsprache und Gemeinsprache. – Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas Zinātniskie raksti III. Zinātniskā redaktore Viktorija Kuzina. Rīga: RPIVA, 2001, 181.–193.
- Pakalnišķienē Dalia*: Lietuvių ir latvių kalbų intarpiniai bei sta-kamieniai veiksmažodžiai: bendrybės ir skirtybės. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 358.–366.
- Papariņska Vita*: History of the Latin Language Instruction in Latvia. – L'enseignement du Latin dans les pays d'Europe orientale: actualite et perspectives. Paris: Unione Latina, 2001, 77–82.
- Papariņska Vita*: LU Klasiskās filoloģijas katedras starptautiskā sadarbība. – iTAKA. Antīkā kultūra: vērtības un pārvērtības. Klasiskās filoloģijas gadugrāmata. Rīga: LU, 2001, 199.–200. lpp.
- Parenti Alessandro*: [rec.] Albertas Rosinas, Baltu kalbu ivardžiai: morfoloģijos raida, Vilnius, Vilniaus universitetas, 1995, 200 pp. – Res Balticae 3/1997, 262–265.
- Parenti Alessandro*: [rec.] Rick Derksen, Metatony in Baltic. Amsterdam-Atlanta, Rodopi (Leiden Studies in Indo-European, 6), 1996, XXIV–458 pp. – Res Balticae 4/1998, 233–237.

Par izcilās valodnieces profesores Annas Ābeles balvu. – Latvijas Vēstnesis, Nr. 49 (2436), 27. marts, 13.

Par mācību līdzekļiem latviešu valodas apguvei. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 27. sept., Nr. 137 (2524), 15.

Par precizētu valsts valodas zināšanu pārbaudi. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 7. nov., Nr. 160 (2547), 1.

Pasniegtas Raiņa un Endzelīna balvas. – Karogs, 2001, Nr. 4, 207.

Paulauskienē Aldona: (lit. apskats) Dzintra Paegle. Latviešu valodas mācībgrāmatu paaudzes. Pirmā paaudze 1874–1907. Teorija un prakse. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 103 lpp. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidniens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 180.–181.

Pauniņa Ingrīda: Instrumentāļa lietojums K. Skalbes "Pasakās". – Tekstas: lingvistika ir poetika. Mokslinēs konferencijās medžiaga 2001 m. lapkričio 8 d. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2001, 40.

Pauniņa Ingrīda: Prepozīcijas *ar* un instrumentāļa attieksmes substantīva locījuma paradigmā. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaV1, 2000, 187.–201.

Pauniņa Ingrīda: Puspriedēkļu morfoloģiskais raksturojums. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 367.–374.

Paupe Ilga: Mūzika kā angļu valodas apguves veicinātājfaktors sākumskolā. – Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaljiņa. Liepāja: LiePA, 2001, 214.–223.

Паужа Йонас: Об ассоциативном эксперименте со словами стимулами *юноша, девушка, муж, жена.* – Valoda un literatūra kultūras aprītē. Latvijas Universitātes Zinātniskie raksti. 638. sējums. Zin. redaktore Kornēlija Pokrotiece. Rīga: LU, 2001, 48.–51.

Pavidis Silvija: (Rez.) Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache im Baltikum II. Hrsg. Von Gisela Brandt. Verlag Hans-Dieter Heinz, Akademischer Verlag. Stuttgart 2000. 187 S. (= Stuttgarter Arbeiten zur Germanistik 378). – Triangulum. Germanistisches Jahrbuch für Estland, Lettland und Litauen. Siebte Folge. Hrsg. Silvija Pavīde, Thomas Taterka. Rīga: Akademische Bibliothek Lettlands, 2000, S. 261–264.

Pavidis Silvija: Zum Sprachgebrauch des Rigaer Predigers Sylvester Tegetmeyer anhand seines Tagebuchs von 1525. – Triangulum. Germanistisches Jahrbuch für Estland, Lettland und Litauen. Siebte Folge. Hrsg. Silvija Pavīde, Thomas Taterka. Rīga: Akademische Bibliothek Lettlands, 2000, S. 218–236.

Pavidis Silvija: Zur Sprache der Rigaer Schragen in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts. – Vulpis Adalatio. Festschrift für Hubertus Menke zum

60. Geburtstag. Heidelberg: Universitätsverlag C.WINTER, 2001, 581–589.

Павловская Лариса: Фразеология в "Практическом курсе русского языка". – Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas Zinātniskie raksti III. Zinātniskā redaktore Viktorija Kuzina. Rīga: RPIVA, 2001, 213.–217.

Павловская Лариса, Красюк Валентина: Формирование билингвальной компетенции с помощью фразеологизмов при обучении русскому языку как иностранному. – Valodu arguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktors Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 192.–201.

Pernitsa Beata: Verbalaspekt und Tempusformen im Deutschen, Lettischen und Russischen. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 149.–153.

Pernitsa Beata: (Tagungsbericht) Sprachen lernen und lehren im Kontext sozialen Wandels. Internationale Konferenz an der Technischen Universität Kauna, 6. und 7.10.2000. – Triangulum. Germanistisches Jahrbuch für Estland, Lettland und Litauen. Siebte Folge. Hrsg. Silvija Pavīde, Thomas Taterka. Rīga: Akademische Bibliothek Lettlands, 2000, S. 258–260.

Petit Daniel: À propos de quelques adverbies lettons. – Res Balticae 7/2001, 85–92.

Petkevičienė Regina: Lietuvių kalbos dviskiemenių nesandūrinių žodžių pradiniai fonologiniai atvirieji #V- ir #VC_R- tipo skiemenys. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2000, 211.–219.

Petra Larisa: Mācīšanās veicināšana. – Valodu arguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktors Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 202.–204.

Петрова Елена: Англицизмы и американизмы на уроках русского языка. – Valodu arguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktors Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 243.–249.

Pilsētneiece Liēna: Par pareizu latviešu valodu un korektu juridisko terminoloģiju. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 26. jūnijs, Nr. 98 (2485), Jurista Vārds Nr. 213, 4.

Питкевич Галина: Об акцентологической дифференциации субстантивных омонимичных словоформ (Р. ед. ч. и И. мн. ч.). – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 35–38.

- Plamše Kristīne*: Nacionālo minoritāšu konvencija prasīs būtiskas izmaiņas valodas likumā. – Diena, 2001, 26. janv., Nr. 22 (2940), 1.; 4.
- Plamše Kristīne*: Valoda nevar būt šķērslis. – Diena, 2001, 20. dec., Nr. 299 (3217), 4.
- Pleterski Andrej*: Balten in der Ethnogenese der Slawen. – Res Balticae 3/1997, 79–88.
- Poiša Maija*: Darbības vārda *dzī* semantika Vidzemes sēliskajās izloksnēs. – Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 35.–36.
- Polkovņikova Svetlana*: Runas verbu valence. – Материалы XXX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1. Секция балтистики. Вопросы синтаксиса балтийских языков. Тезисы докладов. 1–2 марта 2001 г. Санкт-Петербург. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского университета, 2001, 29.
- Полковникова Светлана*: Семантические трансформации глаголов речевой деятельности при переводе (на материале рассказа А. П. Чехова "Тоска"). – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 39.–40.
- Poriņa Vineta*: Bilingvisms Latvijā individuālā un sabiedrības aspektā. – LZA Vēstis, 2001, 55. sēj. Nr. 5/6, 140.–143.
- Poriņa Vineta*: Code-Switching as a Social Marker in Latvia. – Baltic States and Societies in Transition: Continuity and Change. 4th Conference on Baltic Studies in Europe. University of Tartu, 27–30 June 2001. Tartu: University of Tartu, 2001.
- Poriņa Vineta*: Code-Switching between Bilinguals in Latvia. – International Conference on Language Development "Estonian in Europe". Tallinn, 12.–14.03.2001. Tallinn, 2001, p. 69–71.
- Poriņa Vineta*: Individuālā bilingvisma teoriju attīstība. – Skolotājs, 2001, Nr. 1 (25), 58.–60.
- Poriņa Vineta*: Language Choice and Linguistic Identity. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 106.–110.
- Poriņa Vineta*: Sociolinguistic Aspects of Code-switching between Bilinguals. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 375.–384.
- Poriņa Vineta*: Valodas izvēle Latvijā. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 51.–69.

- Priedīte Aija* (interv. Jānis Andersons): Neformālā valodas apguve veicina patiesu integrāciju. – Izglītība un Kultūra, 2001, 21. dec., Nr. 52/53 (2766/2767), 11.
- Priedīte Aija* (interv. M. Līdaka): Tas akmeņainais Valodas ceļš no "viņi" uz "mēs". – Latvijas Vēstnesis, 2001, 10. aprīlis, Nr. 57 (2444), 1.; 2.
- Priedīte Aija*: Vai esam gatavi pieņemt šo pasauli? Latviešu valodas apguve Latvijā ir vingrinājums tolerancē. – Diena, 2001, 19. aprīlis, Nr. 91 (3009), 2.
- Pühn Jens*: [rec.] Henning Andersen, Reconstructing Prehistorical Dialects. Initial Vowels in Slavic and Baltic, Trends in Linguistics (Studies and Monographs, 91). Berlin-New York, Mouton, de Gryuter, 1996. – Res Balticae 6/2000, 225–228.
- Pūtele Iveta*: Militāro dienesta pakāpju un profesiju nosaukumu attīstības īpatnības latviešu valodā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 385.–397.
- Razmukaitē Marija*: Kelios pastabos dėl oikonomų derivatų su priesagomis *-inink-* (tarm. *-inyk-*), *-nink-* (tarm. *-nyk-*) paplitimo Lietuvoje. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 142.–150.
- Reiznieks Jānis*: Divvalodība policijā neatdzimst. – Diena, 2001, 27. dec., Nr. 303 (3221), 2.
- Remass Rainis*: Kā raksta/ runā mūsdienu švauksti? – Jaunā Avīze, 2001, 28. maijs.
- Rimša Vītauts*: Par dažām valodas parādībām. – Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas Zinātniskie raksti III. Zinātniskā redaktore Viktorija Kuzina. Rīga: RPIVA, 2001, 244.–252.
- Rinķis Juris*: Daudzvalodība kā kreativitātes vai radošās domāšanas veicinātāja. – Diena, 2001, 20. dec., Nr. 299 (3217), 2.
- Ritter Ralf-Peter*. [rec.] Liukkonen, Kari: Baltisches im Finnischen. Mémoires de la Société Finno-Ougrienne 235. Helsinki 1999. ISBN 952-5150-32-1. p. 17. – Res Balticae 7/2001, 229–231.
- Ritter Ralf-Peter*. Zu den Reflexen der baltischen Liquiddiphthonge im Ostseefinnischen. – Res Balticae 4/1998, 113–116.
- Rozenbergs Jānis*: Latviešu valodniecības attīstības posmi un prognozējamās perspektīvas. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 112.
- Rozenbergs Jānis*: Modes vārdi. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LaVI, 2000, 128.–133.

Rozenbergs Jānis: Teksta veidotāji faktori. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 58.–63.

Rozenbergs Jānis: Tekstas lingvistikos ir poetikos požiūri. – Tekstas: lingvistika ir poetika. Mokslinēs konferencijās medžiaga 2001 m. lapkričio 8 d. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2001, 42.–43.

Роzenбергс Янис: Текст и его подсистемы. – Материалы XXX межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов. Выпуск 1. Секция балтистики. Вопросы синтаксиса балтийских языков. Тезисы докладов. 1–2 марта 2001 г. Санкт-Петербург. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского университета, 2001, 29–31.

Rozeniece Aina: Ar ceļojumu valodu pasaulē, ar tikšanos valodu dārzā (26. septembrī Eiropā bija Valodu diena). – Latvijas Vēstnesis, 2001, 27. sept., Nr. 137 (2524), 1.; 15.

Rozeniece Aina: Diskusijā par latviešu valodas iespējām un izredzēm modernajā pasaulē. (Kopa: Mūsu latviešu valoda šajā informācijas sabiedrībā, dzīves vajadzībā un katrā mutē un sirdī) – Latvijas Vēstnesis, 2001, 12. aprīlis, Nr. 59 (2446), 1.; 2.

Rozeniece Aina: Lai lībiešu valoda un kultūra ir kā pērle Latvijas vainagā. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 4. aprīlis, Nr. 54 (2441), 8.

Rozeniece Aina: Lai valodas politika būtu saskaņā ar nacionālajām interesēm un starptautiskajām saistībām. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 7. dec., Nr. 178 (2565), 23.

Rozeniece Aina: Saliekot vārdu ziedus kā puķes vainagā. Skolotāja Rūta Koluža devusi grāmatu "Ķikuraina valodiņa. Kā runāja latviski 2000. gadā." Eiropas Valodu gadam. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 29. jūnijs, Nr. 101 (2488), 10.

Rudziša Valda: Die Übersetzungsfallen für den juristischen Übersetzer im Sprachpaar Deutsch-Lettisch. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Abstracts. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, S. 24–25.

Rudziša Valda: Problematik des Übersetzens juristischer Texte. – Comparative Translation Studies. Ventspils, 28.8.–9.9.2000. Hrsg. von Dzintra Lele-Rozentāle. Rīga: Mācību grāmata, 2001, S. 89–102.

Rumjanceva Ludmila: Developing Cultural Understanding through Teaching Phonetics. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 120.–123.

Rūmniece Ilze: Gaiļi un maģiskie akmeņi (iespējamās grieķu leksēmu semantikas un simbolikas kopsaiknes). – Antiquitas viva. Studia classica. LU ZR 645. sējums. Rīga: LU, 2001, 26.–33.

Rūmniece Ilze: Grieķi/ hellēņi: ieskats vārdu lietojuma vēsturē. – Hellēņu pasaule un mēs. Rīgas 1. starptautiskā hellēnistikas konference 2001. gada 7.–8. decembrī. Rīga, 2001, 50.–51.

Rūmniece Ilze: Klasiskās valodas (Latvija, 21. gadsimta sliekšnis). – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 73.

Rūmniece Ilze: Uzmanību: grieķu valoda. – ГРАКА. Antikā kultūra: vērtības un pārvērtības. Klasiskās filoloģijas gadugrāmata. Rīga: LU, 2001, 205.–207.

Румниече Илзе: О судьбе латинизмов в текстах по средневековой истории Риги. – Древние языки в системе университетского образования. Москва: Изд Московского Университета, 2001, 259–262.

Rūmniece Laima 1919.22.1. – 2001.10.IV. – Diena, 2001, 12. aprīlis, Nr. 87 (3005), 19.

Rumpite Diana, Zuga Bruno: Creative Interactive Language Learning. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 94.

Rusakov Aleksandr Yu.: The North Russian Romani Dialect: Interference and Code Switching. – The Circum-Baltic Languages. Typology and Contact. Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001, 313–337.

Rūse Inese: Autonomes Lernen anhand authentischer Bild-Textmaterialien im Unterricht Deutsch als Fremdsprache. Lerntheoretische und lernpsychologische Überlegungen (auf der Grundlage konstruktivistischer Annahmen) zum Sprach- und Bildwissen. – Triangulum. Germanistisches Jahrbuch für Estland, Lettland und Litauen. Siebte Folge. Hrsg. Silvija Pavīde, Thomas Taterka. Rīga: Akademische Bibliothek Lettlands, 2000, S. 237–249.

Rūse Inese: Lerntheoretische und lernpsychologische Überlegungen (auf der Grundlage konstruktivistischer Annahmen) zum lernen mit authentischen Bildern und Texten. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 156.–160.

Ruža Veronika: Sintakses jautājumi mūsdienu skolu gramatikās. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas

- lingvistiskie aspekti. *Lingvistikas didaktika*. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 101.–104.
- Sabaliauskas Algirdas*: [rec.] Pietro Umberto Dini, Baltų kalbos: Lyginamoji istorija, Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, 540. – *Baltistica XXXV (2) 2000*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001, 247.–248.
- Sabaliauskas Algirdas, Vanags Pēteris*: Jons Zemvalds Balkevičs (1923–2000). – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 299.–300.
- Samuseviča Alīda*: Mācību motivācijas veidošanās bilingvālajā izglītībā. – Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 103.–111.
- Sardiko Larisa*: Gender Peculiarities. – Daugavpils Pedagoģiskās universitātes 9. ikgadējās zinātniskās konferences Rakstu krājums A 13. Literatūrzinātne, valodniecība, pedagoģija, mūzika, mākslas vēsture, vēsture. Daugavpils: Saule, 2001, 8.–9.
- Sardiko Larissa*: Drama Techniques in Storytelling for the Young Learners of English. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. *Lingvistikas didaktika*. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 124.–127.
- Sargsjane Nellija*: Language Learning in Intercultural Perspective. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. *Lingvistikas didaktika*. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 128.–131.
- Sargsjane Nellija*: Migration in Intercultural Aspect. – Daugavpils Pedagoģiskās universitātes 9. ikgadējās zinātniskās konferences Rakstu krājums A 13. Literatūrzinātne, valodniecība, pedagoģija, mūzika, mākslas vēsture, vēsture. Daugavpils: Saule, 2001, 16.–19.
- Saukāne Irita*: Verba vēlējuma un pavēles izteiksmes formas latviešu tautasdziesmās. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 64.–66.
- Schaeken Jos*: Übersicht der Baltistik in den Niederlanden (1888–1998). – *Res Balticae 4/1998*, 201–211.
- Schmalstieg William R.*: [lit. apskats] Guido Michelini. Martyno Mažvydo raštai ir jų šaltiniai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2000. 732 pp. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 191.–193.
- Schmalstieg William R.*: Some Comments to the Balto-Slavic Dative-instrumental. – *Res Balticae 3/1997*, 69–78.

=====

Семенихина Карина: Лингвистические игры при проведении словарной работы на уроках русского языка как иностранного. – Valodu arguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 224.–230.

Семенихина Нелли: Сознательное овладение навыками письма в процессе изучения русского языка как иностранного. – Valodu arguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 231.–238.

Sergejeva Janīna: Sprache und Kultur. – Daugavpils Pedagoģiskās universitātes 9. ikgadējās zinātniskās konferences Rakstu krājums A 13. Literatūrzinātne, valodniecība, pedagoģija, mūzika, mākslas vēsture, vēsture. Daugavpils: Saule, 2001, 36.–37.

Sergejeva Janīna: Sprache und Kulturvermittlung. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 158.–161.

Sīlis Jānis: Aktuālas tendences leksikas tulkošanā. – Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 37.–38.

Sīlis Jānis: Standartizācijas problēma administratīvās terminoloģijas tulkošanā. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 25.–26.

Sīlis Jānis: Vārds un tā atbilstības meklējumi citā kultūrā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 398.–404.

Сырица Галина: Семантическое поле в аспекте авторской картины мира (на материале романов Ф. Достоевского). – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 64.–69.

Skačkova Olga: Переводы романа Пушкина "Евгений Онегин" на латышский и английский язык. – Salīdzinošā literatūrzinātne Austrumeiropā un pasaulē. Teorijas un interpretācijas. Rīga: Pētergailis, 2001, 171–178.

Skrābāne Astra: Franču sarunvalodas stilistisko īpatnību atveidošana latviešu valodā. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā

- starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 27.
- Skriņa Astrida*: Individual Learner Differences and Foreign Language Acquisition. – Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas Zinātniskie raksti III. Zinātniskā redaktore Viktorija Kuzina. Rīga: RPIVA, 2001, 194.–199.
- Skudra Daiga*: Runas motivācija dzimtās valodas mācībās sākumskolā. – Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktors Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 58.–65.
- Skujiņa Valentīna*: Divvalodu vārdnīcas un speciālās literatūras tulkošana. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 27.–28.
- Skujiņa Valentīna*: Jaunami pedagoģijas teorijā jēdzieniskā un terminoloģiskā skatījumā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 405.–416.
- Skujiņa Valentīna*: Klasisko sakņu dzīvīgums mūsdienu valodu atzaros. – iTAKA. Antīkā kultūra: vērtības un pārvērtības. Klasiskās filoloģijas gadagrāmata. Rīga: LU, 2001, 38.–45.
- Skujiņa Valentīna*: Latviešu valodas terminoloģijas attīstība nacionālo un internacionālo tendenču mijiedarbībā. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidniens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 113.–125.
- Skujiņa Valentīna*: Latvių kalbos stabilumo pamatai. – Gimtoji kalba, Nr. 2. Vilnius, 2001, psl. 27–31.
- Skujiņa Valentīna*: Mūsu visu uzdevums ir vienotas nozaru terminoloģijas izstrāde valstīs valodā. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 26. jūnijs, Nr. 98 (2485), Jurista Vārds Nr. 213, 4.–5.
- Skujiņa Valentīna*: Nacionālās valodas noturīguma pamati gadsimtu gaitai. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 5.–14.
- Skujiņa Valentīna*: Nozaru terminoloģijas attīstības avoti un tendences Latvijā 21. gs. sākumā zinātnes, prakses un Eiropas integrācijas apsvērumu mijiedarbībā. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 113.
- Skujiņa Valentīna*: Some Changes in Linguistic Psychology in Latvia in Transition. – Baltic States and Societies in Transition: Continuity and Change. 4th Conference on Baltic Studies in Europe. University of Tartu, 27–30 June 2001. Tartu: University of Tartu: 2001, p. 62.
- Skujiņa Valentīna*: The Term and its Content in the Multilingual Aspect. – LSP: Perspectives for the New Millenium. Vol. 1.: Linguistics and

Cognitive Aspects, Knowledge Representation and Computational Linguistics, Terminology, Lexicography and Didactics. Ed. Felix Mayer. Tübingen: GNV, 2001, p. 247–254.

Skujiņa Valentīna: Vēlreiz par citvalodu īpašvārdu pamatprincipu un palīgprincipiem. – Latvijas Vēstnesis, 27. sept., Nr. 137 (2524), 15.

Skujiņa Valentīna: Vitality of the Latin and Greek Word-elements in the Modern Interlingual Term-building Processes. – LSP Porta Scientiae. Abstracts. Vaasa, Univ. of Vaasa&AILA, 2001.

Скужня Валентина: Развитие национальных терминосистем в условиях мультилингвальных контактов. – Dabartinės mokslo kalbos kultūra. Kaunas: Technologija, 2001, 102–106.

Skujiņa Valentīna, Bušs Ojārs, Moors Gints: Kā lai saucam kaimiņus. Zviedrijā. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 27. sept., Nr. 137 (2524), 15.

Skujiņa Valentīna, Karma Tenu, Moors Gints: Kā lai saucam kaimiņus. Igaunijā. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 8. augusts, Nr. 116 (2503), 14.

Smiltēna Mudīte: Textimmanente Interpretation einiger Gedichte über die Sprache. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 162.–165.

Smiltēne Gunta: [Rec.] Otrā monogrāfija par latviešu valodas mācībgrāmatu paudzēm. Dzintra Paegle. Latviešu valodas mācībgrāmatu paudzes. Otrā paudze. Teorija un prakse. – R.: Zvaigzne ABC, 2001. – 163 lpp. – Vārds un tā pētišanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 508.–510.

Smiltēne Gunta: Vārdi ar piedēkli *-ain-*. – Vārds un tā pētišanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 417.–423.

Spektors Andrejs: Latviešu valoda un kultūra tīklā. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 579.

Spektors Andrejs: Latviešu valodas datorfonda izveide. – LZA Vēstis, 2001, 55. sēj. Nr. 1/2, 74.–82.

Sporāne Baiba: Bibliotēku un informācijas terminoloģijas vārdnīcas tulkojums. – LU 59. zinātniskā konference. Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes sekcija. Tēzes, 31.01. Rīga, 2001, 24.–28.

Stadgale Ineta: Dažas īpatnības jaundibināto uzņēmumu nosaukumu veidošanā. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 98.–108.

Stafecka Anna: Izloksnes, norma un tradīcija Latgales rokrakstu literatūrā. – Acta Linguistica Lithuanica. Lietuvių kalbotyros klausimai. XLIII. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2000, 128–135.

Stafecka Anna: Kādi ir latviešu izlokšņu novadi. – Tava labākā grāmata par Latviju. 109 jautājumi un atbildes. 6. grāmata. Rīga: Aplis, 2000, 100.–103.

Stafecka Anna: Kā latviešu valodas izloksnēs sauc dažus galda piederumus. – Tava labākā grāmata par Latviju. 109 jautājumi un atbildes. 6. grāmata. Rīga: Aplis, 2000, 106.–110.

Stafecka Anna: Latgales rokraksta grāmatniecības piemineklis Andriņa Jūrdža "Myužeygays kalinders". – Ai, māte Latgale. Atskati Latgales vēsturē un kultūrvēsturē. Redaktors Alberts Ločmelis. Rīga: Annele, 2001, 272.–287.

Stafecka Anna: Latgales rokraksta literatūra vēsturiski lingvistiskā skatījumā. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 62.

Stafecka Anna: Lauku apdzīvoto vietu apzīmējumi latviešu valodas izloksnēs. – Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 39.–40.

Stafecka Anna: Maizes raudzēšanas trauku nosaukumi latviešu un lietuviešu valodas izloksnēs. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 424.–431.

Stafecka Anna: Par dažām vēlējuma izteiksmes formām latviešu valodas izloksnēs. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 67.–72.

Stafecka Anna: Salikto verbu refleksīvās formas latviešu valodas izloksnēs. – Paribio tarmju ir kalbju problemas. Tarptautinēs mokslinēs konferencijās, skirtos Europos kalbju metams, pranešimai. Šiauliai, 2001 m. balandžio 27 d. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2001, 138–143.

Stafecka Anna: Sēļu novada leksika ģeolingvistiskā skatījumā. – LZA Vēstis, 2001, 55. sēj. Nr. 5/6, 26.–35.

Stafecka Anna: Vai cilvēkam var būt tikai ēna? – Tava labākā grāmata par Latviju. 109 jautājumi un atbildes. 6. grāmata. Rīga: Aplis, 2000, 104.–106.

Staris Alfrēds: Trimdā dzimusī pedagogiskā doma un tās nozīme tautiskajā audzināšanā. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 95.

Stassen Leon: Nonverbal Predication in the Circum-Baltic Languages. – The Circum-Baltic Languages. Volume 2. Grammar and Typology. Edited

by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001, 569–590.

Stengrevica Melita: "Privātais" valodā. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 432.–441.

Stolz Thomas: On Circum-Baltic Instrumentals and Comitatives: to and fro Coherence. – The Circum-Baltic Languages. Volume 2. Grammar and Typology. Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001, 591–612.

Стойкова Татьяна: Когнитивный аспект языковой личности персонажа. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 58–63.

Страдомска Ирина: Степень усвоения профессиональных знаний студентами в зависимости от уровня владения государственным языком. – Valodu arguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 138.–146.

Strautiņa Vaira: Runas intonācijas pētījumi, to praktiskā nozīme. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LaVI, 2000, 72.–75.

Strautniece Vita: Āru vārdi Jelgavas rajonā (ģeogrāfa skatījumā). – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 114.

Strelēvica Dace: Foreign Linguists as Initiators of Language Standardisation in Underprivileged Ethnic Groups. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 111.–115.

Stumbre Ilze: Pronunciation of American English: Southern American, African American Vernacular in English. – Daugavpils Pedagoģiskās universitātes 9. ikgadējās zinātniskās konferences Rakstu krājums A 13. Literatūrzinātne, valodniecība, pedagoģija, mūzika, mākslas vēsture, vēsture. Daugavpils: Saule, 2001, 12.–13.

Stundžia Bonifacas: [rec.] Rainer Eckert, Elvira-Julia Bukevičiūtė, Friedhelm Hinze, Die baltischen Sprachen. Eine Einführung, Langenscheidt. Verlag Enzyklopädie, Leipzig 1994, 416 S. – Res Balticae 1/1995, 200.

Subačius Giedrius: Written Standard and Spoken Standard. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 127.–136.

- Surowaniec Józef*: Разноязычная логопедическая терминология в интернетной эдукации. – Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas Zinātniskie raksti III. Zinātniskā redaktore Viktorija Kuzina. Rīga: RPIVA, 2001, 200.–203.
- Svence Guna*: Valodas aspekti psiholingvistikā. – Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas Zinātniskie raksti III. Zinātniskā redaktore Viktorija Kuzina. Rīga: RPIVA, 2001, 253.–257.
- Šalme Arvils*: Saksarsmes stils un komunikācijas morāle (Interaction Styls and Communication Ethics). – Sastatāmā un lietišķā valodniecība. LU Zinātniskie raksti. Atb. redaktors Andrejs Veisbergs. Rīga: SIA JUMI, 2001, 85.–95.
- Šaudiņa Vilma*: Divdabji Jāņa Kulitāna "Gārzeniešu dialekta vārdnīcā". – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 73.–76.
- Šaudiņa Vilma*: Latvijas un Lietuvas sēļu valodā kopējais. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 31. okt., Nr. 156 (2543), 15.
- Šķesters Jāzeps*: Sociālo saksarsmes formu integrācija svešvalodas audiēšanas iemaņu veidošanās procesā. – Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktors Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 170.–182.
- Šķesters Jāzeps*: Soziale Organisationsformen im Fremdsprachenunterricht im Prozesse der Entwicklung von Hörfertigkeiten. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 166.–171.
- Škoļņikova Tamāra*: Pedagoģu augstākās profesionālās izglītības ietekmējošie faktori. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 96.
- Šmidebergs Imants*: Vārdi ar priedēkli *ie-*: semantika un skaidrojums. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 442.–451.
- Šostaka Olga*: Error Correction in EFLT. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 132.–136.
- Šulce Dzintra*: Īpašvārdu atveides problēmas tulkojumos. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 29.–30.

- Šulce Dzintra*: Onomatopoeīsmi latviešu tautas mīklās. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 452.–459.
- Šulce Dzintra*: Valodas runas un rakstu forma komunikācijas procesā. – Komunikācija un kopība. Starpt. zinātniskas konferences tēzes. Jelgava: LLU Humanitārais institūts, 2001, 6.
- Švambarytė Janina*: Šiaures Lietuvas paribio šnektų ištiktukai: struktūra ir reikšmė. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 73.–84.
- Teilāne Inguna*: Verba formas Nīcgales izloksnē. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 77.–80.
- Tēraudkalns Valdis*: Baltvācu kultūras pēdas Latvijā: reformātu tradīcija 20. gs. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 75.
- Tiltiņa Maija*: Stellenwert und Rolle des Phonetikunterrichts bei der Aneignung der deutschen Sprache. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 161.–165.
- Timmermanis Kārlis*: Lai izveidotos vienota terminoloģija, jāizdod saistoši valstiski noteikumi. – Latvijas Vēstnesis, 2001, 26. jūnijs, Nr. 98 (2485), Jurista Vārds Nr. 213, 4.
- Timuška Agris*: Skaitlenis "90" baltu valodās ģeolingvistiskā skatījumā. – Paribio tarmiņ un kalbų problemas. Tarptautinēs mokslinēs konferencijās, skirtos Europos kalbų metams, pranešimai. Šiauliai, 2001 m. balandžio 27 d. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2001, 151–155.
- Timuška Agris*: Vārda semantikas detalizācija ģeolingvistiskos avotos. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 460.–469.
- Tisiņa Anitra*: Krāsas Dainas Avotiņas dzejā (Lingvistiskais aspekts). – Tekstas: lingvistika ir poetika. Mokslinēs konferencijās medžiaga 2001 m. lapkričio 8 d. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2001, 46.
- Tisiņa Anitra*: Krāsu apzīmējums kā apkārtējās vides elementu asociatīvo saikņu atspoguļojums. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 109.–118.
- Tisiņa Anitra*: Krāsu nosaukumi mūsdienu latviešu valodas skaidrojošajās vārdnīcās. – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 470.–480.

Топоров Владимир: Балтийские данные к реконструкции балто-славянского мифологического образа земли-матери **Zemjā & Mātē*. – Res Balticae 4/1998, 159–193.

Топоров Владимир: Из балто-славянской лексикологии. II. – Res Balticae 3/1997, 33–68.

Топоров Владимир: О северо-западнорусском локусе балтийской гидронимии (из цикла по окраинам древней Балтии). – Res Balticae 1/1995, 13–40.

Tretjakova Jelena: Approach to the Classification of Neologisms. – Daugavpils Pedagoģiskās universitātes 9. ikgadējās zinātniskās konferences Rakstu krājums A 13. Literatūrzinātne, valodniecība, pedagoģija, mūzika, mākslas vēsture, vēsture. Daugavpils: Saule, 2001, 14.–15.

Trinīte Baiba: Valodas apguves mehānismi bilingvāliem bērniem. – Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 147.–156.

Трофимова Наталия: Роль модулей в учебной программе. – Valoda – 2001. Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi. Valodas lingvistiskie aspekti. Lingvistikas didaktika. Atb. redaktore Svetlana Murāne. Daugavpils: Saule, 2001, 191.–194.

Trops Jānis: Ar valodu prasmi esam gatavi iestāties ES. – Diena, 2001, 3. dec., Nr. 284 (3202), 3.

Trumpa Anta: Atsevišķu garšas izjūtu apzīmējumi latviešu un lietuviešu valodā. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 137.–144.

Trumpa Edmunds: Dažas a-tipa patskaņu kvalitātes pazīmes (pēc Pelesas lietuviešu izloknes datiem). – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 145.–158.

Tuomaite Virginija; Raskauskiene Audrone: Read, Write, Revise: Teaching Basic Academic Writing Skills in EFL. – Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas Zinātniskie raksti III. Zinātniskā redaktore Viktorija Kuzina. Rīga: RPIVA, 2001, 204.–212.

Турова Галина: Изучение художественного текста в средней школе (русский язык как иностранный). – Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 250.–258.

Ukstiņa Rita: Valodas loma bērnu intelektuālajā attīstībā. – Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 268.–279.

Urbutis Vincas: [rec.] Latviešu valodas dialektu atlants, Leksika, Karšu un komentāru autori B. Bušmane, B. Laumane, A. Stafecka u. c., Darba zin. vad. B. Laumane (Latvijas Zinātņu akadēmijas Latviešu valodas institūts un Literatūras, folkloras un mākslas institūts), [Rīga.] Zinātne, 1999, 404, komplektā karšu mape (102 kartes). – Baltistica XXXV (2) 2000. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 2001, 251.–258.

Vaba Lembit: (lit. apskats) Kari Liukkonen. Baltisches im Finnischen. Helsinki: Finnisch-Ugrische Gesellschaft, 1999 (Mémoires de la Société Finno-Ougrienne 235). 178 S. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 167.–170.

Valdmanis Jānis: Language Policy and Internal Mobilization of the Language Community. – Baltic States and Societies in Transition: Continuity and Change. 4th Conference on Baltic Studies in Europe. University of Tartu, 27–30 June 2001. Tartu: University of Tartu: 2001, 67.

Valdmanis Jānis: Making "Latvian Literary Language Dictionary": Myths and Facts. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LaVI, 2000, 117.–122.

Valdmanis Jānis: Sociolingvistiskais klimats Latvijā. – Valoda un literatūra kultūras aprītē. Latvijas Universitātes Zinātniskie raksti. 638. sējums. Zin. redaktore Kornēlija Pokrotniece. Rīga: LU, 2001, 52.–58.

Valdmanis Jānis: Valodas kolektīva iekšējās mobilizēšanās faktori. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 115.

Valsts prezidente – apbalvojot izcilo Austrālijas valodnieku (IV šķiras Triju zvaigžņu ordenis Trevoram Gārtam Fennelam). – Latvijas Vēstnesis 2001, 16. janv., Nr. 8 (2395), 1.

Valsts prezidentes V. Viķes-Freibergas uzruna. (Kopa: Mūsu latviešu valoda šajā informācijas sabiedrībā, dzīves vajadzībā un katrā mutē un sirdī) – Latvijas Vēstnesis 2001, 12. aprīlis, Nr. 59 (2446), 1.

Vanags Pēteris: [lit. apskats] Raimo Raag. Från allmogemål till nationalspråk. Språkvård och språkpåolitik i Estland från 1857 till 1999. Acta Universitatis Upsaliensis. *Studia Multiethnica Upsaliensia* 12. Uppsala: Uppsala Universitet, 1999. 370 s. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 171.–179.

Vanags Pēteris: Raineram Ekertam – 70. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 265.–270.

Vanags Pēteris: Trevoram G. Fennelam – 60. – Baltu filoloģija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 287.–289.

- Vanags Pēteris*: [lit. apskats] Zigmās Zinkevičius. Lietuvių poteriai: Kalbos mokslo studija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000. 272 p. – Baltu filologija. Zinātniskie raksti. 10. laidziens. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU, 2001, 194.–198.
- Vanags Pēteris*: 1586. gada katehizma tekstu izcelsme. Tēvreize, Svētā kristība, Debesu atslēgas jeb Grēku piedošana, Svētais vakarēdiens. – Res Balticae 2/1996, 85–98.
- Vasiļenoka Aina*: Dzīves vides ietekme uz bilingvālo mācību procesu. – Valodu apguve: problēmas un perspektīva. Zinātnisko rakstu krājums. Zin. redaktore Diāna Laiveniece, Valentīna Kaļiņina. Liepāja: LiePA, 2001, 90.–102.
- Veidemane Ruta*: Pēteris Zirnītis (28.11.1944.–27.07.2001.). – Karogs, 2001, Nr. 9, 232.–233.
- Veisbergs Andrejs*: Computer Use in Translator Training in Latvia – Problems and Solutions. – Abstracts of International Symposiums "LSP Translation in the New Millennium". Tartu: University of Tartu, 2001, 13.
- Veisbergs Andrejs*: Disfēmismi pagātnē un šodien. – Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 41.–43.
- Veisbergs Andrejs*: Dysphemism in Latvian – Influence of Nazi German and Soviet Russian Parlance. – Baltic States and Societies in Transition: Continuity and Change. 4th Conference on Baltic Studies in Europe. University of Tartu, 27–30 June 2001. Tartu: University of Tartu, 2001, 68.
- Veisbergs Andrejs*: Euphemisms in Bilingual Dictionaries. – Translation and Meaning. 5. Maastricht: 2001. 187–194.
- Veisbergs Andrejs*: Interpreting Scene in Latvia. – CIC NEWS. No. 12. 2001. 3–5.
- Veisbergs Andrejs*: Latvian Interpreting Scene: Present and Future Trends. – Dolmetschen. Ed. A. Kelletat. Frankfurt am Main: Peter Lang, 103–109.
- Veisbergs Andrejs*: Latvian Legal Language – the Fourth Transition of the 20th Century. – Language for Special Purposes: Perspectives for the New Millennium. Ed. Felix Mayer. Tuebingen: Gunter Narr Verlag, 2001, 623–629.
- Veisbergs Andrejs*: Latviešu juridiskās valodas veidošana – 2000. gada rezultāti. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 28.–38.
- Veisbergs Andrejs*: Occasional Transformation of Idioms: Wordplay in Interpreting. – Studi Italiani di Linguistica teoretica e Applicata. Pacinieditore. 2. 2001. pp. 257–271.

- Veisbergs Andrejs*: Occasional Transformation of Idioms: Wordplay in Interpreting. – ISP4 The Fourth International Symposium on Phrasology. <http://www.uniroma3.it/ling/isp4>. 8p.
- Veisbergs Andrejs*: Occasional Transformations of Idioms, Wordplay in Interpreting. – Sastatāmā un lietišķā valodniecība. LU Zinātniskie raksti. Atb. redaktors Andrejs Veisbergs. Rīga: SIA JUMI, 2001, 96.–112.
- Veisbergs Andrejs*: Pārdomas par dzimti latviešu valodā. – Mūsdienu feministiskās teorijas. Rīga: LU, Jumava, 2001, 441–450.
- Veisbergs Andrejs*: Pragmatic Meaning in Language, Translation and Interpreting. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 31.–34.
- Veisbergs Andrejs*: Romas simpozījs par frazeoloģiju. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 244.–246.
- Veisbergs Andrejs*: The Evolution of Latvian Bilingual Lexicography. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LaVI, 2000, 214.–227.
- Veisbergs Andrejs*: Vārda nozīmes maiņa latviešu valodā 20. gs. un šodien (valodu kontakti, ideoloģija, propaganda, reklāma, pseidovaloda). – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 116.
- Veisbergs Andrejs*: Vārdi, vārdi, vārdi ... un reklāma un mode. – Diena, 2001, 9. febr. Nr. 34 (2952), 14.
- Veisbergs Andrejs*: Word-Formation in English and Latvian. – Contrastive Analysis. Rīga: University of Latvia, 2001, p. 180.
- Viese Skaidrite*: Latvijas Zinātņu akadēmijas Goda loceklis Gunārs Priede (17.03.1928.–22.12.2000.) – LZA Vēstis, 2001, 55. sēj., Nr. 1/2, 139.–140.
- Vilcāne Vija*: In memoriam – Lija Čerfase. – iTAKA. Antīkā kultūra: vērtības un pārvērtības. Klasiskās filoloģijas gadugrāmata. Rīga: LU, 2001, 208.
- Wälchi Bernhard*: Lexical Evidence for the Parallel Development of the Latvian and Livonian Verb Particles. – The Circum-Baltic Languages. Volume 2. Grammar and Typology. Edited by Östen Dahl and Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001, 413–441.
- Wasilewitsch Gennadi*: [Rec.] Svešvārdu vārdnīca, Red. Dainuvīte Guļevska, Rīga, Apgāds Norden, 1996, 799 S. – Res Balticae 5/1999, 274–277.
- Wasilewitsch Gennadi*: [Rec.] Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrunas vārdnīca. Ap 80 000 vārdu, Rīga, Avots, 1995, 944 S. – Res Balticae 4/1998, 241–244.

Zauberga Ieva: Cultural Context in Advertisement Translation. – Baltic States and Societies in Transition: Continuity and Change. 4th Conference on Baltic Studies in Europe. University of Tartu, 27–30 June 2001. Tartu: University of Tartu, 2001, 71–72.

Zauberga Ieva: Cultural Icons in Advertisement Translation. – Abstracts of the Third International Congress of European Translation Studies in Copenhagen. 30 August – 1 September 2001. Copenhagen, 2001, p. 65–66.

Zauberga Ieva: Discourse Interference in Translation. – Across Languages and Cultures. Volume 2, Issue 2. Budapest: Akademiai Kiado, 2001, p. 265–277.

Zauberga Ieva: Genre and Style Conventions in Translation. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 34.–35.

Zauberga Ieva: Ideological Dimension in Translation. – Sastatāmā un lietišķā valodniecība. LU Zinātniskie raksti. Atb. redaktors Andrejs Veisbergs. Rīga: SIA JUMI, 2001, 113–123.

Zauberga Ieva: Ideology and Meaning. – Translation and Meaning, Part 5, p. 317–323.

Zauberga Ieva: Latviešu valoda Eiropas Savienības standartizācijas prasību kontekstā. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LaVI, 2001, 15.–27.

Zauberga Ieva: Translation Related Convention Shifts in Latvian Cookery Books. – Conference "LSP Translation in the New Millennium – a Cross – Baltic Symposium on Didactics and Research", Tartu, November 8–10. Theses. Tartu, 2001, 15.

Zauberga Ieva: Tulkojumu veicinātās žanrisko un stilistisko stereotipu pārmaiņas latviešu valodā. – II Pasaules latviešu zinātnieku kongress. Rīga, 2001. gada 14. un 15. augusts. Tēžu krājums. Rīga: LZA, 2001, 117.

Zauberga Ieva: Variables in Quality Assessment in Interpreting. – Dolmetschen 30. Peter Lang. Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2001, p. 279–287.

Zauberga Ieva, Sirkku Aaltonen: Time-Sharing on Stage. Drama Translation in Theatre and Society. Book Review. – Across Languages and Cultures. Volume 2, Issue 1. Budapest: Akademiai Kiado, 2001, p. 155–157.

Zirnīs Egils: Dievišķais autopilots. Daiļliteratūras tulkotāja un redaktore Silvija Brice atpūšas, runājot nepareizi. – Diena, (Sestdiena), 2001, 6. aprīlis, Nr. 5 (2923), 4.–5.; 6.

Zirnītis Pēteris 1944.28.XI – 2001.27.VII. – Diena, 2001, 28. jūlijs, Nr. 175 (3093), 13.

Zuicena Ieva: Latvia from Law of Languages to the State Language Law 1988-2000. – Baltic States and Societies in Transition: Continuity and Change. 4th Conference an Baltic Studies in Europe. University of Tartu, 27–30 June 2001. Tartu: University of Tartu, 2001.

Zuicena Ieva: "Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca" un "Latviešu literārās valodas vārdnīca". – Linguistica Lettica 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 123.–127.

Zuicena Ieva: Par dažiem tautu nosaukumiem latviešu valodā. – Leksika: vēsturiskais un aktuālais. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 128. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. 2001. gada 23. februāris. Rīga: LU LaVI, 2001, 44.

Zulmane Linda: Komunikācijas modeļi A. Niedras prozā (stāstos "Nespēcīgā dvēsele" un "Vilis Vālodze"). – Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums 5. Redakcijas kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Liepāja: LiePA, 2001, 481.–497.

Zunde Ansis: Translation as a Dimension of Philosophical Thinking. – Otrā starptautiskā konference "Tulkošana kā starpkultūru komunikācija: teorija, prakse, metodes". Tēzes. Ventspils: Ventspils Augstskola 2001, 36.–37.

Žemienē Aušra: Moterų pavardžių daryba XVIII a. pab.–XIX a. pr. Mažoji Lietuvoje (Ragainės aps.). – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 123.–137.

Žigure Anna: Robeža starp kompromisu un nodevību. – Rīgas Balss, 2001, 14. decembris, Nr. 244 (13123), 25.

Žigure Veneta: Increase of English Loanwords in Norwegian under Globalization. – Sastatāmā un lietišķā valodniecība. LU Zinātniskie raksti. Atb. redaktors Andrejs Veisbergs. Rīga: SIA JUMI, 2001, p. 123.–131.

Žigure Veneta: Student Qualification Papers in the Framework of LSP – Conference "LSP Translation in the New Millenium – a Cross – Baltic Symposium on Didactics and Research", Tartu, November 8–10. Theses. Tartu, 2001.

Žilinskienė Vida: Lietuvių ir latvių kalbų publicistikos leksikos ir morfologijos raida statistiniu požiūriu. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LaVI, 2001, 155.–168.

Iлга Migla

Linguistica Lettica

10 numuros publicētie raksti

- Aleksejs Andronovs.** Par vārda gramatisko raksturojumu vārdnīcā. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 141.–152. lpp.
- Albina Auksojūte** (Albina Auksojūte). Laurynas Ivinskis' mushroom names. – *Linguistica Lettica* 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 34.–44. lpp.
- Laimute Balode, Ojārs Bušs.** -o- un -uo- Latvijas vietvārdos. – *Linguistica Lettica* 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 211.–222. lpp.
- Laimute Balode.** *kirsn- / juod- / meln-* baltu hidronīmijā. – *Linguistica Lettica* 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 110.–122. lpp.
- Daiga Baltaiskalna.** Sintaktiski stilistiskie spēcīnājumi 18. gs. beigu rokraksta literatūrā. – *Linguistica Lettica* 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 200.–210. lpp.
- Daiga Baltaiskalna.** Valsts valodas lietojums izglītības sistēmā. – *Linguistica Lettica* 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 39.–50. lpp.
- Maija Baltiņa.** Vārda nozīmes stilistiskie aspekti 17. gs. rakstu valodā. – *Linguistica Lettica* 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 55.–61. lpp.
- Māris Baltiņš.** Maz pieminēts fakts Jāņa Endzelīna biogrāfijā. – *Linguistica Lettica* 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 227.–229. lpp.
- Andrejs Bankavs.** Abreviatūras 90. gadu leksikā. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 7.–13. lpp.
- Andrejs Bankavs.** Franču-latviešu vārdnīcas latviešu leksikogrāfijā. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 160.–165. lpp.
- Andrejs Bankavs.** Leksikogrāfija un arhaiskā leksika. – *Linguistica Lettica* 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 5.–11. lpp.
- Andrejs Bankavs.** Jēkabs Dravnieks – leksikogrāfs. – *Linguistica Lettica* 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 30.–35. lpp.
- Andrejs Bankavs.** Jaunākās franču vārdnīcas latviešu leksikogrāfijā. – *Linguistica Lettica* 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 228.–235. lpp.
- Asnate Baņģiere, Ojārs Bušs.** Dažas pārdomas par literāro adstrātu izloksnes tekstā. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 43.–48. lpp.
- Asnate Baņģiere.** Anaptikse uz morfēmu robežas verba nenoteiksmes formā. – *Linguistica Lettica* 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 220.–226. lpp.
- Manuels Barbera** (Manuel Barbera). Providing a Future for a Disappearing Language (*Some Notes on Votic Lexicography*). – *Linguistica Lettica* 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 180.–213. lpp.
- Maigone Beitīņa.** Vienkopas predikatīvās vienības 17. gs. vārdnīcās. – *Linguistica Lettica* 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 76.–98. lpp.

- Gita Bērziņa.** Satīriskais dialogs antīkajā prozā: stilistiski relevantie valodas elementi. – *Linguistica Lettica* 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 249.–263. lpp.
- Aina Blinkena.** Valodniecība Rīgas Latviešu biedrībā. – *Linguistica Lettica* 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 5.–20. lpp.
- Aina Blinkena.** Pastāvēs, kas pārvērtīsies (Latviešu jaunā ortogrāfija 90 gados). – *Linguistica Lettica* 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 258.–288. lpp.
- Kersti Boiko.** Igaņu valodas savienojuma verbi ar prefiksālvārdiem *alla* un *alt*. – *Linguistica Lettica* 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 144.–193. lpp.
- Kersti Boiko.** Igaņu valodas savienojuma verbi ar prefiksālvārdiem *alla* un *alt*. II daļa. – *Linguistica Lettica* 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 96.–153. lpp.
- Kersti Boiko.** Igaņu valodas savienojuma verbi un to atbilstes latviešu valodā. – *Linguistica Lettica* 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 180.–193. lpp.
- Kersti Boiko.** *Čakāt, čollāties, čompāties, čorka* – Baltijas somu aizgūvumi latviešu valodā? – *Linguistica Lettica* 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 40.–54. lpp.
- Dzintra Bonda** (Dzintra Bond). Some fundamental frequency patterns of Latvian sentences. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 14.–26. lpp.
- Maija Brēde.** Pragmatisko izteicienu funkcionālā slodze latviešu valodā. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 27.–33. lpp.
- Maija Brēde.** Fonostilistiskā aspekta pragmatiskā funkcija. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 256.–262. lpp.
- Maija Brēde.** Daži vērojumi par sonanta //l/ variantiem latviešu valodā. – *Linguistica Lettica* 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 181.–187. lpp.
- Maija Brēde.** Aizpildītās pauzes publiskās runas stilā. – *Linguistica Lettica* 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 154.–161. lpp.
- Maija Brēde.** Barbarismi rakstos par kultūru latviešu presē. – *Linguistica Lettica* 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 146.–160. lpp.
- Maija Brēde.** Palīgvārdu izcēlums: semantiski fonētiskais aspekts. – *Linguistica Lettica* 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 61.–71. lpp.
- Indre Brokartaitė-Pladiene** (Indrė Brokartaitė-Pladienė). Lietuvos oikonomai vokiškuose tekstuose. – *Linguistica Lettica* 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 128.–141. lpp.
- Brigita Bušmane.** Piena produktu nosaukumu darināšana latgaliskajās izloksnēs. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 34.–52. lpp.
- Brigita Bušmane.** Izloksņu tekstu fragmenti "Latviešu valodas dialektu atlantā". – *Linguistica Lettica* 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 70.–83. lpp.
- Brigita Bušmane.** Verbi ar nozīmi 'gatavot (sviestu)' latviešu valodas izloksnēs. – *Linguistica Lettica* 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 60.–73. lpp.

- Brigita Bušmane.** Nokrejota piena nosaukumi latviešu valodas izloksnēs. – Linguistica Lettica 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 6.–19. lpp.
- Brigita Bušmane.** Aizguvumi *bačiņas, batviņi, borva* un to leksikogrāfisks interpretējums. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 64.–86. lpp.
- Brigita Bušmane.** Atvasinājumi ar piedēkli *-nīc-* (pēc LVDA materiāliem). – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 5.–16. lpp.
- Ojārs Bušs.** Okazionālie jaunvārdi mūsdienu publicistikas tekstos funkcionālā skatījumā. – Linguistica Lettica 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 38.–42. lpp.
- Ojārs Bušs.** Eduarda Ozoliņa "Vāciski-latviskā vārdnīcā" iekļautie Jāņa Endzelīna un citu autoru jaunvārdi. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 252.–257. lpp.
- Ojārs Bušs.** Par īpašvārdu skaidrojošās vārdnīcas iespējamību. – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 117.–123. lpp.
- Ojārs Bušs.** Sk. pie L. Balodes.
- Ojārs Bušs.** Sk. pie A. Baņģieres.
- Giedre Čepaitiene (Giedrė Čepaitienė).** Prašymą ir liepimą reiškantys lietuvių kalbos veiksmažodžai. – Linguistica Lettica 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 101.–114. lpp.
- Giedre Čepaitiene (Giedrė Čepaitienė).** Kalbos etiketo situacijos ir poetinė funkcija. – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 219.–232. lpp.
- Giedre Čepaitiene.** Sk. pie R. Kvašites.
- Irina Dimante.** Тенденции языкового развития (контрастивный аспект). – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 21.–39. lpp.
- Ina Druviete.** Valodas pārmaiņas kontaktvalodu ietekmē. – Linguistica Lettica 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 5.–18. lpp.
- Vineta Ernstsone.** Valodas spēle latviešu sarunvalodā funkcionālā skatījumā. – Linguistica Lettica 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 76.–99. lpp.
- Inese Ēdelmane.** Latviešu valodas augu nosaukumu leksiskā motivācija. – Linguistica Lettica 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 53.–75. lpp.
- Inese Ēdelmane.** Personvārdi latviešu valodas augu nosaukumos. – Linguistica Lettica 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 78.–88. lpp.
- Inese Ēdelmane.** Asociācijas latviešu valodas augu nosaukumos. – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 108.–116. lpp.
- Inese Ēdelmane.** Tautas sarunu valodā lietotie augu nosaukumi Talsu rajonā. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 118.–134. lpp.
- Kazimiers Garšva.** Apie lietuviškos kilmės vietovardžius Latvijos Respublikoje. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 119.–127. lpp.

- Manfreds Gerlahs** (Manfred Görlach). Some Reflexions on Corpus Linguistics. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 149.–164. lpp.
- Deivids G. Gilds** (David G. Guild) The Latvian Suffix *-i*: Adverb or Predicate. – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 124.–134. lpp.
- Juris Grigorjevs**. Latviešu valodas patskaņu akustisko ideālformu noteikšana. – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 163.–180. lpp.
- Juris Grigorjevs**. Latviešu valodas patskaņu sistēmas akustisks apraksts. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 19.–60. lpp.
- Juris Grigorjevs**. Dažādu runātāju (sieviešu un vīriešu) izrunātu patskaņu datu normalizēšana. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 194.–215. lpp.
- Laima Grumadiene** (Laima Grumadienē). Tarmiņ priegadziņ atspindžiai miestos žmonių kalboje: eksperimentinis tyrimas. – Linguistica Lettica 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 100.–111. lpp.
- Aloīzs Gudavičs** (Aloyzas Gudavičius, Алоизас Гудавичюс). Лингвистический компонент смысла высказывания. – Linguistica Lettica 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 83.–95. lpp.
- Ona Laima Gudzinevičūte** (Ona Laima Gudzinevičiūtē). *Substantiva communia* lietuvių ir latvių kalbose. – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 62.–72. lpp.
- Eriks P. Hamps** (Eric P. Hamp). What do we mean by conservative' among indo-european language? – Linguistica Lettica 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 112.–116. lpp.
- Aksels Holvuts** (Axel Holvoet). Latviešu valodas pasīvās un nenoteiktas personas konstrukcijas no areāltipoloģiskā viedokļa. – Linguistica Lettica 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 117.–128. lpp.
- Aksels Holvuts** (Axel Holvoet). Infinitival Relative Clauses in Latvian: their Structure, Development and Tendency Towards Lexicalisation. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 99.–116. lpp.
- Aksels Holvuts**. Denotatīvs un interpretatīvs lietojums: par dažu latviešu valodas verba modālo formu nozīmi. – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 162.–173. lpp.
- Iga Jansone**. *Lakats .., bet varbūt drāna, skara, skusts vai auts?* – Linguistica Lettica 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 67.–77. lpp.
- Iga Jansone**. Varianti izlokšņu vārdnīcās: problēmas un risinājumi. – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 27.–36. lpp.

- Genovaitė Kačiušienė** (Genovaitė Kačiušienė). Akustinės dvibalsių priegaidžių ypatybės šiaurės panevėžiškių tarmėje: instrumentinis tyrimas. – *Linguistica Lettica* 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 188.–194. lpp.
- Genovaitė Kačiušienė** (Genovaitė Kačiušienė). Daugiaskiemenių vardažodžių kirčiavimo ypatumai šiaurės panevėžiškių tarmėje (audicinis tyrimas). – *Linguistica Lettica* 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 202.–210. lpp.
- Elga Kagaine**. Vārdu cilmes norādes dialektālajās vārdnīcās. – *Linguistica Lettica* 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 37.–60. lpp.
- Elga Kagaine**. Vispārlietojamās leksikas semantiskās identitātes problēmas izlokšņu un literārās valodas sistēmā un to atspoguļojums leksikogrāfijā. – *Linguistica Lettica* 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 134.–148. lpp.
- Andra Kalnača**. Darbības vārda laika formu temporalitātes un atemporalitātes aspekts. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 129.–135. lpp.
- Andra Kalnača**. Darbības vārda veida opozīcijas kontekstuālā izpausme latviešu valodā. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 247.–255. lpp.
- Andra Kalnača**. Verba darāmās un ciešamās kārtas sinonīmija. – *Linguistica Lettica* 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 155.–162. lpp.
- Andra Kalnača**. Verba personas kategorija un darbības vispārinājums. – *Linguistica Lettica* 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 60.–71. lpp.
- Andra Kalnača**. Opozīcija *dzīvs / nedzīvs* mūsdienų latviešu valodā. – *Linguistica Lettica* 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 178.–187. lpp.
- Andra Kalnača**. Gramatisko formu polisēmija, sinonīmija un homonīmija – izpausme un attieksmes latviešu valodā. – *Linguistica Lettica* 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 176.–186. lpp.
- Andra Kalnača**. Lietvārda locījumu formu konkurence latviešu valodā. – *Linguistica Lettica* 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 135.–150. lpp.
- Angele Kaulakienė** (Angelė Kaulakienė). Lietuviškosios terminijos šaltinių kaitos tendencijos. – *Linguistica Lettica* 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 146.–154. lpp.
- Jurgis Kavacs**. Toponimų klasifikācijas teorētiskās problēmas. – *Linguistica Lettica* 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 85.–109. lpp.
- Stasis Keinis** (Stasis Keinys, Стасис Кейнис). К вопросу о национальном своеобразии литовской терминологии. – *Linguistica Lettica* 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 138.–145. lpp.
- Ineta Kristovska**. Lietvārds anonīmajā 1817. g. latgaliešu gramatikas manuskriptā. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 148.–160. lpp.

- Irēna Kropiene** (Irena Kruopienē). Lietuvių kalbos veiksmažodžio šaknų struktūriniai modeliai. – *Linguistica Lettica* 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 188.–206. lpp.
- Markuss Krenclis** (Markus Kränzle). Anmerkungen zum litauischen Aspekt. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 136.–147. lpp.
- Vidmants Kuprevičs** (Vidmantas Kuprevičius). XIX a. vidurio nežinomo autoriaus rankraščinio rytiečių aukštaičių lietuvių-lenkų kalbų žodyno teminės grupės. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 197.–222. lpp.
- Rozanna Kurpniece** (Розанна Курпницец). Прагматическая интерпретация рекламного дискурса (формально-смысловой аспект). – *Linguistica Lettica* 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 87.–97. lpp.
- Ineta Kurzemniece**. Par vārda *sēta* nozīmēm latviešu valodas izloksnēs. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 60.–66. lpp.
- Ineta Kurzemniece**. Aizgūtas cilmes zedēņu žogu nosaukumi latviešu valodā. – *Linguistica Lettica* 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 87.–110. lpp.
- Ineta Kurzemniece**. Mantotas cilmes zedēņu žogu nosaukumi latviešu valodā. – *Linguistica Lettica* 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 45.–72. lpp.
- Viktorija Kuzina**. Par dažām iespējām latviešu valodas lingvostatiskajā izpētē. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 161.–166. lpp.
- Viktorija Kuzina**. Leksisko minimumu izstrāde Latvijā. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 174.–179. lpp.
- Regīna Kvašīte**. Infinitīvs un tā savienojumi lietišķajos rakstos. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 167.–184. lpp.
- Regīna Kvašīte**. Lietiškie termini dažādās vārdnīcās. – *Linguistica Lettica* 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 85.–99. lpp.
- Regīna Kvašīte, Giedre Čepaitiene, Kazimiers Župerka**. Metalingvistiskie valodas etiķetes komentāri. – *Linguistica Lettica* 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 186.–195. lpp.
- Sarmīte Lagzdīņa**. Adverbi, prievārdi vai pusprievārdi? – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 185.–205. lpp.
- Sarmīte Lagzdīņa**. Mūsdienu principu izmantošanas iespējas latviešu valodas vārdšķiru klasifikācijā. – *Linguistica Lettica* 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 125.–139. lpp.
- Benita Laumane**. *Braucīt* un citi tautā lietotie masāžas paņēmieni nosaukumi. – *Linguistica Lettica* 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 84.–99. lpp.
- Benita Laumane**. Dažas adjektīva *vecs* semantiski ekspresīvo funkciju īpatnības. – *Linguistica Lettica* 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 20.–29. lpp.
- Benita Laumane**. Par dažu veterinārijas terminu vēsturi latviešu valodā. – *Linguistica Lettica* 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 5.–33. lpp.

- Linda Lauze.** Sarunvalodas sintakses izpētes sociolingvistiskie aspekti. – Linguistica Lettica 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 196.–206. lpp.
- Linda Lauze.** Runātāja komunikatīvā nodoma īstenošanas veidi latviešu sarunvalodā. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 70.–77. lpp.
- Evija Liparte.** La. *nost* vs. *malā* vs. *zemē* un lie. *žemēn* vs. *šalin* semantiskās attiecības literārajā valodā un izloksnēs. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 151.–179. lpp.
- Gunta Ločmele.** Latviešu reklāmas valodas attīstības tendences: informācijas kompresija. – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 210.–218. lpp.
- Gunta Ločmele.** Latviešu tulkotās reklāmas funkcionālie, stilistiskie un kultūras aspekti. – Linguistica Lettica 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 207.–214. lpp.
- Gunta Ločmele.** Valoda izglītībā: uzziņu literatūra bērniem. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 161.–167. lpp.
- Ilze Lokmane.** Datīvs latviešu valodas sintaktiskajā sistēmā. – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 151.–161. lpp.
- Karstens Lomholts** (Karsten Lomholt). Valency in Bi-directional Dictionaries. The Latvian Verb. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 236.–251. lpp.
- Jurgita Macienė.** Iš lietuvių ir latvių kalbų deminutyvų tyrimo istorijos – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 73.–91. lpp.
- Raita Makare.** Mūžīgais mainās. – Linguistica Lettica 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 206.–211. lpp.
- Vitolds Maņčaks** (Witold Mańczak). Ist das Litauische die altertümlichste indogermanische Sprache. – Linguistica Lettica 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 212.–218. lpp.
- Dace Markus.** Skanīguma jeb sonoritātes princips latviešu valodas zilbēs. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 9.–18. lpp.
- Anita Načisčione.** Frazeoloģisko vienību stilistiskais lietojums reklāmā. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 169.–175. lpp.
- Daina Nītiņa.** Vārdu izvēles pragmatika. – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 195.–202. lpp.
- Daina Nītiņa.** Verbu pamatformas un verbu locīšana. – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 140.–154. lpp.
- Daina Nītiņa.** Vārdu un vārdformu semantikas pragmatiskie aspekti. – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 78.–86. lpp.
- Laimdota Oldere.** Adjektīva semantikas interpretācija skaidrojošā vārdnīcā. – Linguistica Lettica 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 127.–133. lpp.
- Laimdota Oldere.** Adjektīvu *labs* un *ļaus* semantiskie lauki un to atieksmes. – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 135.–141. lpp.

- Kurts Opics** (Kurt Opitz). Dimensions of the Word and the Implications for Lexicography. – *Linguistica Lettica* 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 165.–179. lpp.
- Anita Ozoliņa**. 17. gs. tekstu datorfonda izveides programmlīdzekļi. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 219.–225. lpp.
- Olga Ozoliņa**. Daži sistēmas un normas mijiedarbības attīstības aspekti. – *Linguistica Lettica* 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 203.–209. lpp.
- Ingrīda Pauniņa**. Prepozīcijas *ar* un instrumentāļa attieksmes substantīva locījuma paradigmā. – *Linguistica Lettica* 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 187.–201. lpp.
- Justīna Pavela**. Par dažām verbu formu īpatnībām G. Elgera *Dictionarium polono-latino-lottavicum*. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 180.–187. lpp.
- Regina Petkevičiene** (Regina Petkevičienē). Lietuvių kalbos dviskiemenių nesandūrinių žodžių pradiniai atvirieji fonologiniai #CVCR-tipo skiemenys. – *Linguistica Lettica* 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 162.–179. lpp.
- Regina Petkevičiene** (Regina Petkevičienē). Lietuvių kalbos dviskiemenių nesandūrinių žodžių pradiniai fonologiniai atvirieji #V- ir #VC_R- tipo skiemenys. – *Linguistica Lettica* 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 211.–219. lpp.
- Vineta Poriņa**. Valodas izvēle Latvijā. – *Linguistica Lettica* 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 51.–69. lpp.
- Iveta Pūtele**. Terminu vārdnīcu specifika. Problēmas un risinājumi profesiju nosaukumu vārdnīcas veidošanā. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 166.–173. lpp.
- Iveta Pūtele**. Dažas problēmas profesiju nosaukumu lietošanas praksē. – *Linguistica Lettica* 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 74.–84. lpp.
- Marija Razmukaite** (Marija Razmukaite). Kelios pastabos dėl oikonimų derivatų su priesagomis *-inink-* (tarm. *-inyk-*), *-nink-* (tarm. *-nyk-*) paplitimo Lietuvoje. – *Linguistica Lettica* 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 142.–150. lpp.
- Jānis Rozenbergs**. Par dažiem tekstveides paņēmieniem. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 226.–231. lpp.
- Jānis Rozenbergs**. Modes vārdi. – *Linguistica Lettica* 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 128.–133. lpp.
- Jānis Rozenbergs**. Aizdaugavas *leiši* latviešu tautas dziesmās un viņu etniskā piederība. – *Linguistica Lettica* 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 5.–19. lpp.

- Jānis Rozenbergs.** Par *Vācemes* vārda cilmi un semantiku latviešu tautas dziesmās kultūrvēsturisko sakaru skatījumā. – *Linguistica Lettica* 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 223.–248. lpp.
- Jānis Rozenbergs.** Līvi latviešu klasiskajās tautasdziesmās. – *Linguistica Lettica* 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 40.–63. lpp.
- Sanda Rumaka.** Onomastiskā leksika latviešu dzejā. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 19.–25. lpp.
- Ize Rūmniece.** Par latīnismiem 17. gs. avotos (vācu un latviešu tekstu salīdzinājums). – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 232.–235. lpp.
- Jānis Stilis.** Tulkojamības problēma "netulkojamos" tekstos un dažās latviešu folkloras reālijās. – *Linguistica Lettica* 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 102.–116. lpp.
- Valentīna Skujiņa.** Terminu veidošanas principi tulkošanas aspektā. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 236.–245. lpp.
- Valentīna Skujiņa.** Semantiskās kategorijas īpatnības terminoloģijā. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 49.–59. lpp.
- Valentīna Skujiņa.** Terminu modeļi J. Endzelīna caurlūkotajā elektrotehnikas vārdnīcā. – *Linguistica Lettica* 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 100.–109. lpp.
- Valentīna Skujiņa.** Nacionālās valodas noturīguma pamati gadsimtu gaitai. – *Linguistica Lettica* 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 5.–14. lpp.
- Iļva Skulte.** Personvārds kā īpašvārds un tā nozīme. – *Linguistica Lettica* 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 20.–36. lpp.
- Ineta Stadgale.** Dažas īpatnības jaundibināto uzņēmumu nosaukumu veidošanā. – *Linguistica Lettica* 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 98.–108. lpp.
- Anna Stafecka.** Verbi ar nozīmi 'rakt' un 'apbedīt' latviešu valodas izloksnēs. – *Linguistica Lettica* 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 100.–107. lpp.
- Melita Stengrevica.** Daži vārdi par Latviešu literārās valodas vārdnīcu. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 115.–120. lpp.
- Vaira Strautiņa.** Runas intonācijas pētījumi, to praktiskā nozīme. – *Linguistica Lettica* 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 72.–75. lpp.
- Dorisa Šnē.** Noliegto substantīvu un adjektīvu semantika latviešu valodā. – *Linguistica Lettica* 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 142.–145. lpp.
- Māra Šnē.** Latviešu valodas putnu nosaukumi. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 26.–37. lpp.
- Māra Šnē.** Par vistas nosaukumiem latviešu valodas izloksņu leksikā. – *Linguistica Lettica* 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 117.–124. lpp.
- Māra Šnē.** Ieskats topošajā latviešu valodas putnu nosaukumu vārdnīcā. – *Linguistica Lettica* 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 47.–59. lpp.

- Māra Šnē.** Putnu nominācija pēc to balss skaņām. – *Linguistica Lettica* 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 111.–117. lpp.
- Imants Šmidebergs.** Par latviešu valodas priedēkļu nozīmju aprakstu. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 246.–255. lpp.
- Imants Šmidebergs.** Skaņu verbi vārdnīcā. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 134.–140. lpp.
- Janīna Švambarīte** (Janina Švambarytė). Neiginio objekto raiška: genityvas ir akuzatyvas. – *Linguistica Lettica* 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 72.–82. lpp.
- Janīna Švambarīte** (Janina Švambarytė). Šiaurės Lietuvos paribio šnektų ištiškumai: struktūra ir reikšmė. – *Linguistica Lettica* 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 73.–84. lpp.
- Agris Timuška.** Zoomorfismu semantikas raksturīgākās iezīmes dažās latviešu valodas izloksnēs. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 256.–263. lpp.
- Agris Timuška.** Dialektālu aspekta vārdnīcu izveides aktuālas problēmas. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 188.–196. lpp.
- Agri Timuška.** Leksikogrāfiskas pārdomas par dialektālās frazeoloģijas variabilitāti. – *Linguistica Lettica* 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 61.–69. lpp.
- Anitra Tīsiņa.** Krāsu nosaukumu vārdkopas latviešu literārajā valodā. – *Linguistica Lettica* 4. Rīga: LU LaVI, 1997, 37.–46. lpp.
- Anitra Tīsiņa.** Salikto krāsu nosaukumu atveide latviešu valodas skaidrojošajās vārdnīcās. – *Linguistica Lettica* 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 36.–47. lpp.
- Anitra Tīsiņa.** Krāsu apzīmējumu kā apkārtējās vides elementu asociatīvo saikņu atspoguļojums. – *Linguistica Lettica* 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 109.–118. lpp.
- Anitra Tīsiņa.** Krāsas Dainas Avotiņas dzejā – *Linguistica Lettica* 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 33.–39. lpp.
- Anta Trumpa** Daži fizisko nepilnību apzīmējumi latviešu un lietuviešu valodā un to semantiskās atšķirības. – *Linguistica Lettica* 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 17.–32. lpp.
- Jānis Valdmanis.** Sintaktiskās konstrukcijas ar cita runu latviešu literārajā valodā. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 264.–270. lpp.
- Jānis Valdmanis.** *Tonis* valodas lietojuma reģistrā. – *Linguistica Lettica* 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 180.–185. lpp.
- Jānis Valdmanis.** Making "Latvian Literary Language Dictionary": Myths and Facts. – *Linguistica Lettica* 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 117.–122. lpp.

- Jolanta Vaskeliene** (Jolanta Vaskelienė). Lietuvių kalbos darybiniai sinonimai: teorinis aspektas. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 223.–246. lpp.
- Jolanta Vaskeliene** (Jolanta Vaskelienė). Darybiniai veiksmažodžių abstraktų sinonimai. – *Linguistica Lettica* 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 110.–143. lpp.
- Jolanta Vaskelienė**. Darybinių sinonimų stilistika. – *Linguistica Lettica* 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 92.–101. lpp.
- Andrejs Veisbergs**. Īsinātās vārddarināšanas formas latviešu valodā. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 271.–282. lpp.
- Andrejs Veisbergs**. Dažas problēmas divvalodu vārdnīcu veidošanā. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 153.–159. lpp.
- Andrejs Veisbergs**. False Friends in Latvian, Dictionaries, Current Problems. – *Linguistica Lettica* 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 12.–26. lpp.
- Andrejs Veisbergs**. Dzimtes kategorija latviešu vārdnīcās. – *Linguistica Lettica* 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 48.–59. lpp.
- Andrejs Veisbergs**. Mutiskā tulkošana un latviešu valoda (valodiskie aspekti). – *Linguistica Lettica* 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 168.–177. lpp.
- Andrejs Veisbergs**. The Evolution of Latvian Bilingual Lexicography. – *Linguistica Lettica* 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 214.–227. lpp.
- Andrejs Veisbergs**. Latviešu juridiskās valodas veidošana – 2000. gada rezultāti. – *Linguistica Lettica* 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 28.–38. lpp.
- Anna Vulāne**. Interfokss mūsdienu latviešu valodā. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 283.–293. lpp.
- Ieva Zauberga**. Position of translated literature within Latvian literary polysystem. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 294.–309. lpp.
- Ieva Zauberga**. Neliterārās leksikas uztveres atspoguļojums latviešu tulkojumos. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 89.–100. lpp.
- Ieva Zauberga**. Feminisma ietekme uz mūsdienu tulkošanas teoriju un praksi. – *Linguistica Lettica* 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 233.–243. lpp.
- Ieva Zauberga**. Tulkojumvalodas stilistiski strukturālā neviendabība. – *Linguistica Lettica* 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 215.–222. lpp.
- Ieva Zauberga**. Latviešu valoda Eiropas Savienības standartizācijas prasību kontekstā. – *Linguistica Lettica* 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 15.–27. lpp.
- Ieva Zuicena**. Ceļš uz valsts valodu. – *Linguistica Lettica* 1. Rīga: LU LaVI, 1997, 310.–316. lpp.
- Ieva Zuicena**. Mūsdienu Latviešu valodas vārdnīca: projekts un tā realizācija. – *Linguistica Lettica* 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 121.–126. lpp.

Ieva Zuicena. "Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca" un "Latviešu literārās valodas vārdnīca". – Linguistica Lettica 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 123.–127. lpp.

Aušra Žemienē. Moterų pavardžių daryba XVIII a. pab.–XIX a. pr. Mažojoje Lietuvoje (Ragainės aps.). – Linguistica Lettica 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 123.–137. lpp.

Vida Žilinskiene (Vida Žilinskienė). Lietuvių ir latvių kalbų publicistikos leksikos ir morfologijos raida statistiniu požiūriu. – Linguistica Lettica 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 155.–168. lpp.

Kazimiers Župerka (Kazimieras Župerka). Dėl gretinamosios latvių ir lietuvių kalbų stilistikos. – Linguistica Lettica 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 194.–1199. lpp.

Kazimiers Župerka. Sk. pie **R. Kvašites.**

Atceramies

Krišjāni Ancīti pieminot (*Brigita Bušmane, Māra Vīksna*). – Linguistica Lettica 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 233.–238. lpp.

Kārlim Draviņam – 100 (*Brigita Bušmane*). – Linguistica Lettica 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 230.–233. lpp.

Jūliju Kārklīņu pieminot (1924.–1982.). (*Jānis Rozenbergs, Jānis Valdmanis*). – Linguistica Lettica 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 277.–281. lpp.
Mūsu pēdējā tikšanās ar profesori **Martu Rudzīti**. (*Brigita Bušmane, Elga Kagaine*). – Linguistica Lettica 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 275.–277. lpp.

Grāmatu apskats

Jauna Latviešu-angļu vārdnīca (*Ilga Jansone*). – Linguistica Lettica 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 263.–266. lpp.

Latviešu-kiievu vārdnīca. Ap 35000 vārdū. / Sastādījusi B. Ceplīte. Rīga: Avots, 2002. – 776 lpp. (*Aleksejs Andronovs*). – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 205.–211. lpp.

Monogrāfija par krievu un igauņu izlokšņu lingvistiskajiem kontaktiem (*Elga Kagaine*). – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 216.–218. lpp.

M. Putniņa, A. Timuška. Sinoles izlokšnes salīdzinājumu vārdnīca (LU Latviešu valodas institūts. Rīga, 2001, 294 lpp.) (*Maigone Beitiņa*). – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 201.–205. lpp.

Origināls pētījums par mazpazīstamu tēmu (*Elga Kagaine*). – Linguistica Lettica 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 266.–267. lpp.

Plašs pētījums par Baltijas tautu valodām (*Andrejs Bankavs*). – Linguistica Lettica 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 223.–225. lpp.

Vajadzīga un noderīga grāmata (*Jānis Valdmanis*). – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 244.–250. lpp.

1996.–1997. gadā Lietuvā izdotās vārdnīcas (*Regīna Kvašīte*). – Linguistica Lettica 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 268.–274. lpp.

In memoriam

Jons Zemvalds Balkevičs (*Laimute Anelauskaite-Balode*). – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 222.–223. lpp.

Antons Breidaks 1930.25.I–2002.24.II (*Anna Stafeca*). – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 180.–182. lpp.

Konstantīns Karulis (*Elga Kagaine, Agris Timuška*). – Linguistica Lettica 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 275.–276. lpp.

Terje Matiasens (*Jānis Valdmanis*). – Linguistica Lettica 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 226.–227. lpp.

Antoņina Reķēna (*Brigīta Bušmane*). – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 251.–255. lpp.

Juris Riņķis (*Aina Blinkena*). – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 256. lpp.

Bibliogrāfija

Laimdota Cepļīša bibliogrāfija. – Linguistica Lettica 7. Rīga: LU LaVI, 2000, 289.–299. lpp.

Latviešu valodniecība 1997 (*Ilga Migla*). – Linguistica Lettica 2. Rīga: LU LaVI, 1998, 277.–312. lpp.

Latviešu valodniecība 1998. gadā (*Ilga Migla*). – Linguistica Lettica 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 251.–286. lpp.

Latviešu valodniecība 1999 (*Ilga Migla*). – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 233.–283. lpp.

Bibliogrāfija 2000 (*Ilga Migla*). – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 264.–319. lpp.

Valodniecības bibliogrāfija 2001 (*Ilga Migla*). – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 212.–277. lpp.

No valodas arhīva

Ella Lāce. Kalncempju izlokšnes materiāli. – Linguistica Lettica 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 264.–273. lpp., Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 207.–218. lpp.

Sveicam

Daži vēlējumi enerģiskam cilvēkam (*Ojārs Bušs*). – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 178.–179. lpp.

Igaņu izlokšņu pētnieces jubileja (*Elga Kagaine*). – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 219.–221. lpp.

Veltas Rūkes-Draviņas ieguldījums latviešu dialektoloģijas attīstībā (*Brigita Bušmane*). – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 174.–177. lpp.

*** (Par Triju Zvaigžņu ordeņa piešķiršanu Trevoram Gārtam Fennelam) – Linguistica Lettica 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 274. lpp.

Hronika

Artūra Ozola konference "Valodas vēsture un dialektoloģija" 1998. gada 18. martā (*Elga Kagaine*). – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 270.–274. lpp.

Astotā teksta konference Šauļos (*Regīna Kvašīte*). – Linguistica Lettica 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 244.–246. lpp.

Baltijas valstu vietvārdnieki Viļņā (*Ojārs Bušs*). – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 261.–263. lpp.

Baltisti tiekas Nevas krastos (*Laimute Balode*). – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 280.–283. lpp.

Ceturttā baltistu konference Sanktpēterburgā (*Ojārs Bušs*). – Linguistica Lettica 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 239.–240. lpp.

Ceturtais eirolingvistiskais simpozījs (*Laimute Balode, Ojārs Bušs*). – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 194. – 200. lpp.

Desmitgades konference – atskats pagātnē un ieskats nākotnē (*Regīna Kvašīte*). – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 256.–260. lpp.

Ģermānistu dienas '98 Rīgā (*Ilgā Migla*). – Linguistica Lettica 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 236.–238. lpp.

Ikgadējā valodnieku tikšanās Liepājā (*Elga Kagaine*). – Linguistica Lettica 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 247.–249. lpp.

Izlokšnes: pētniecība un perspektīva (*Agris Timuška*). – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 283.–285. lpp.

- Kārtējā Baltijas studiju konference ASV (*Valentīna Skujiņa*). – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 290.–292. lpp.
- Konference "Likums, valoda un multilingvālās pilsētas" Vāsā (Somija) 10.09.1998.–13.09.1998. (*Daiga Baltaiskalna*). – Linguistica Lettica 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 233.–235. lpp.
- Latviešu valodnieki slāvistu kongresā (līdzdalība un vērojumi) (*Ojārs Bušs*). – Linguistica Lettica 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 231.–233. lpp.
- Lingvistisko cilvēktiesību problemātika zinātnē un politikā (*Ina Druviete*). – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 274.–280. lpp.
- Lituāņu ikgadējā konferencē (*Laimute Balode*). – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 292.–294. lpp.
- Onomastikas kongresā (*Laimute Balode*). – Linguistica Lettica 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 293.–295. lpp.
- Par Kanādu geizeru zemē (*Andrejs Bankavs*). – Linguistica Lettica 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 291.–292. lpp.
- Par kontrastīvistiku Kijevā (*Andrejs Bankavs*). – Linguistica Lettica 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 246.–247. lpp.
- Pasaules lituāņisti Viļņā (*Laimute Balode*). – Linguistica Lettica 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 287.–289. lpp.
- Pasaules Lituāņu asociācijas konference Viļņā (2000. 1.–2. jūlijā) (*Laimute Balode*). – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 231.–232. lpp.
- Pie Sventājas latviešiem (*Brigita Bušmane*). – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 236.–239. lpp.
- Profesorei M. Rudzītei veltītie dialektoloģijas lasījumi (*Brigita Bušmane*). – Linguistica Lettica 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 241.–243. lpp.
- Profesores Antoņinas Reķēnas piemiņas konference Liepājā (*Ieva Ozola*). – Linguistica Lettica 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 246.–250. lpp.
- Rēzeknes starptautiskajā zinātniskajā konferencē (*Andrejs Bankavs*). – Linguistica Lettica 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 282.–283. lpp.
- Risinot Eiropas valstu terminoloģijas problēmas (*Valentīna Skujiņa*). – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 288.–290. lpp.
- Romas simpozījs par frazeoloģiju (*Andrejs Veisbergs*). – Linguistica Lettica 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 244.–246. lpp.
- Romāņisti tiekas Parīzē (*Andrejs Bankavs*). – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 224.–225. lpp.
- Romāņisti satiekas Stokholmā (*Andrejs Bankavs*). – Linguistica Lettica 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 292.–293. lpp.
- Sanktpēterburgā par baltu valodu leksikoloģiju un leksikogrāfiju (*Ilgā Jansone*). – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 187.–188. lpp.

- Semantikai veltīta Jāņa Endzelīna dzimšanas dienas atceres konference (*Ilga Jansone*) – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 185.–187. lpp.
- Sesto reizi Viļņā (*Ilga Jansone*). – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 257.–263. lpp.
- Somugristu kongress Tartu (baltistu skatījumā) (*Ojārs Bušs*). – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 233.–236. lpp.
- Starptautiskajā baltistu kongresā "Baltu valodas laikmetu griežos" (*Ojārs Bušs, Ilga Jansone*). – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 239.–256. lpp.
- Starptautiskā konference "Baltijas reģiona valstu intergrācijas problēmas ceļā uz Eiropas Savienību" Rēzeknes Augstskolā (*Anna Stafecka*). – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 229.–231. lpp.
- Starptautiskā konference "Etimoloģija un onomastika" Viļņā (*Laimute Balode*). – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 183.–185. lpp.
- Starptautiskā zinātniskā konference "Valoda un augstākā pedagogiskā izglītība" (*Zaiga Ikere, Viktorija Kuzina*). – Linguistica Lettica 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 241.–244. lpp.
- Šauļi – tekstoloģijas pilsēta (*Regīna Kvašīte*). – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 221.–226. lpp.
- Teksts: lingvistika un poētika (*Regīna Kvašīte*). – Linguistica Lettica 9. Rīga: LU LaVI, 2001, 250.–252. lpp.
- Terminologu un leksikogrāfu konference Kauņā (*Regīna Kvašīte*). – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 219.–221. lpp.
- Valoda un tās elementi (*Agris Timuška*). – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 266.–269. lpp.
- Valodnieki atkal tiekas Liepājā (*Ieva Ozola*). – Linguistica Lettica 6. Rīga: LU LaVI, 2000, 226.–229. lpp.
- Valodu mācīšana XXI gadsimta rītausmā. FIPLV 20. kongress (*Rota Bankava, Zigrīda Vinčela*). – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 225.–229. lpp.
- Vārdu svētki Viļņā (*Laimute Balode*). – Linguistica Lettica 10. Rīga: LU LaVI, 2002, 189.–194. lpp.
- Viļņā par Kanādu (*Andrejs Bankavs*). – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 260.–261. lpp.
- Zinātniskā konference Rēzeknē (*Andrejs Bankavs*). – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 286.–288. lpp.
- Zinātniskā konference "Pētnieki un pētījumi" Viļņā (*Anna Stafecka*). – Linguistica Lettica 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 238.–239. lpp.

-
- Zinātniskā konference "Vārds un tā pētīšanas aspekti" (*I. Ozola*). – Linguistica Lettica 3. Rīga: LU LaVI, 1998, 264.–266. lpp.
3. Baltijas studiju konference Eiropā (*Vineta Ernstsone*). – Linguistica Lettica 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 283.–287. lpp.
- III Starptautiskais dialektologu un ģeolingvistu kongress Ļubļinā (*Brigita Bušmane, Anna Stafecka*). – Linguistica Lettica 8. Rīga: LU LaVI, 2001, 229.–233. lpp.
- XIV starptautiskais fonētisko zinātņu kongress Sanfrancisko (*Dace Markus*). – Linguistica Lettica 5. Rīga: LU LaVI, 1999, 289.–291. lpp.
- XIV pasaules socioloģijas kongress Kanādā (*Vineta Porīņa*). – Linguistica Lettica 4. Rīga: LU LaVI, 1999, 228.–231. lpp.

Ziņas par autoriem

Maija BALTIŅA (1945) – *Dr. philol.*, Ventspils Augstskolas asoc. profesore.

Kersti BOIKO (1962) – *Dr. philol.*, LU Moderno valodu fakultātes asoc. profesore.

Brigita BUŠMANE (1939) – *Dr. habil. philol.*, LU Latviešu valodas institūta vadošā pētniece.

Ojārs BUŠS (1944) – *Dr. habil. philol.*, LU Latviešu valodas institūta vadošais pētnieks.

Deivids G. GILDS (David G. GUILD) (1933) – *Prof. emer.*, Edinburgas universitāte.

Ona Laima GUDZINEVIČŪTE (Ona Laima GUDZINEVIČIŪTĒ) (1959) – Šauļu universitātes doktorante.

Aksels HOLVUTS (Axel HOLVOET) (1956) – *Dr. habil. philol.*, Lietuviešu valodas institūta vadošais pētnieks.

Andra KALNAČA (1965) – *Dr. philol.*, LU Filoloģijas fakultātes Baltu valodu katedras docente.

Ilze LOKMANE (1964) – *Mg. philol.*, LU Filoloģijas fakultātes Baltu valodu katedras lektore.

Jurgita MACIENE (Jurgita MACIENĒ) (1973) – Šauļu universitātes doktorante.

Jānis SĪLIS (1950) – *Dr. philol.*, Ventspils Augstskolas asoc. profesors.

Anitra TĪSIŅA (1971) – *Mg. philol.*, LU Latviešu valodas institūta asistente, LU doktorante.

Anta TRUMPA (1972) – *Mg. philol.*, LU Latviešu valodas institūta asistente, LU doktorante.

Jolanta VASKELIENE (Jolanta VASKELIENĒ) (1964) – *Dr. human.*, Šauļu universitātes Humanitārās fakultātes asistente.

LINGUISTICA LETTICA 10

Salikts LU Latviešu valodas institūtā
Iespiests Latvijas un Somijas SIA "Madonas poligrāfists"

Metiens 500 eks.